

ΠΡΕΣΒΥΤ. ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΜΑΤΣΙΑΣ

ΠΩΓΩΝΙ-ΔΕΡΟΠΟΛΗ

"Ηθη - "Εθιμα - Τραγούδια

Έκδόσεις «Δωδώνη»

ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ, *Ιστορία του Αλή Πασά του Τεπελενλή*, φωτολιθογραφική ανατύπωση της έκδοσης του 1895, πρόλογος της ανατύπωσης Κ. Παπανικολάου, δύο τόμοι.

ΓΕΡΟΖΗΣΗ, ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, *Αγκόλα, το κλειδί της Αφρικής*. Μελέτη ιστορική, οικονομική, πολιτική, κοινωνική.

ΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ, *Όλα τα πρακτικά που κρατήθηκαν στις Δίκες: των πρωταιτίων (21ης Απριλίου), του Πολυτεχνείου, των Βασανιστών*. Όλο το έργο είναι 12 τόμοι δεμένοι. Το έργο κυκλοφορεί και με τον τίτλο: *Ελληνικά Ιστορικά Ντοκουμέντα*.

ΔΡΑΓΟΥΜΗ, ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΣΤΕΦ. *Αλεξάνδρεια 1916*, ημερολόγιο, εισαγωγή, επιμέλεια, σχόλια Γιώργος Ιωάννου.

ΖΩΓΡΑΦΑΚΗ, ΓΙΩΡΓΟΥ, *Λαυρέντιος ο μεγαλοπρεπής*.

ΚΥΡΓΙΑΝΝΗ, ΜΙΑΤΟΥ — ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΠΑΝ., Δ., *Η αλήθεια για την Αντιφασιστική Οργάνωση Ελληνικής Μειονότητας Αλβανίας (π)*

ΜΠΕΝΕΤΑΤΟΥ, ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, *Γιατί δεν έγινε δημοκρατία*

ΠΑΝΤΑΖΗ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Τα δύο ΟΧΙ, Ελληνοϊταλικός και Ελληνογερμανικός πόλεμος 1940-1941*

ΠΑΝΤΟΥΛΑ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Πολογισμένα χρόνια (1940-1946)*

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, ΑΓΙΩΤΟΥ, (επιμέλεια) *Απομνημονεύματα Σουλιώτου αγωνιστή του '21 Σ. ΤΖΙΠΠΗ*.

ΠΕΝΤΑΓΙΩΤΗ, Κ., *Πριν ανθίσει η σούβλα, παλιά ιστορήματα από τον καιρό του Αλή Πασά*.

ΠΛΟΜΑΡ, ΟΥΙΛΙΑΜ, *Αλή Πασάς (1741-1822), το διαμάντι των Ιωαννίνων* μετάφραση Μιχαήλ Παπαϊωάννου.

ΠΥΡΟΜΑΓΛΟΥ, ΚΟΜΝΗΝΟΥ, *Η εθνική αντίστασις ΕΑΜ. ΕΛΑΣ. ΕΔΕΣ.*

ΕΚΚΑ, *κριτική, εισαγωγή εις την διαμόρφωσίν της (ανατυπώνεται).*

— *Ο Δούρειος Ίππος, η Εθνική και πολιτική κρίσις κατά την κατοχή*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΩΓΩΝΙ-ΔΕΡΟΠΟΛΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Φωτογραφία εξωφύλλου: Γυναίκες *Ανω Μερόπης (Ρομπάτες) Πωγωνίου.

Copyright: ΠΡΕΣΒΥΤ. ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΜΑΤΣΙΑΣ
Κτίσματα Πωγωνίου
τηλ. 0657/22.178

ΠΡΕΣΒΥΤ. ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΜΑΤΣΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ A23752
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 26-10-1985.
ΤΑΞΗ. ΑΡΙΘΜΟΣ 398.09453 MAT
εωδ. ε# : 6985

ΠΩΓΩΝΙ-ΔΕΡΟΠΟΛΗ

"Ηθη - "Εθιμα - Τραγούδια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

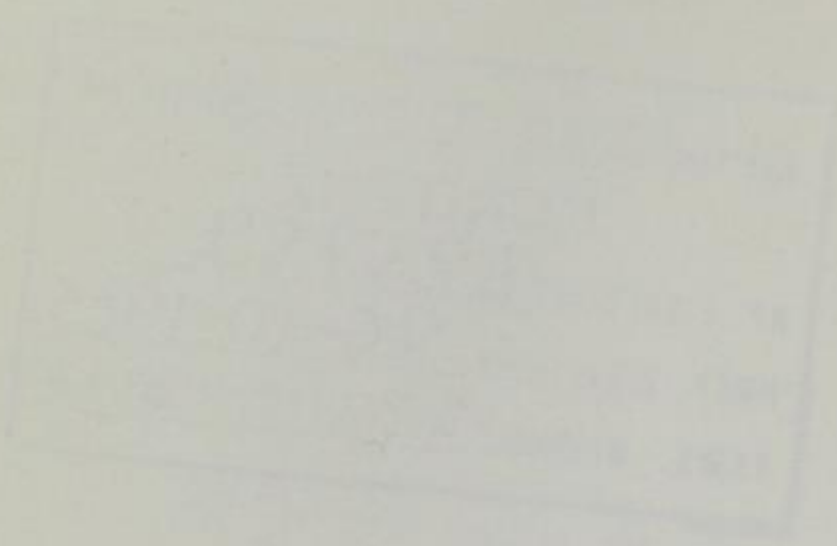

Έκδόσεις «Δωδώνη»

Άθηνά — Γιάννινα

1985

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κόνιτσα 1998

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΝΩ
ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ
ΠΟΥ ΜΕ ΕΜΑΘΕ
Ν' ΑΓΑΠΩ
ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Απ' όλα τά λαλούμενα κάλλια χτυπᾶ ἡ καμπάνα
κι ἀπ' όλα τά μυριστικά κάλλια μυρίζει ἡ μάνα.

**Στή μητέρα μου
«Εἰς μνήμη»**

Πολλά χρόνια ἔχουν περάσει
ὅπου γράφω σημειώσεις,
καί τώρα ἔχω γεράσει,
μά δέν γέρασαν οἱ γνώσεις.

Πολλά χρόνια ἔχω τώρα
τή μητέρα μου νά ἴδω
καί πῶς πέρασε ἡ πόρα
τοῦ γραψίματος νά τῆς πῶ.

Τό βιβλίο μου τελειώνω,
κι' ὅλη τούτη τῆ γραφή μου,
στή μνήμη της τό ἀφιερώνω,
γιά νά χαίρεται ἡ ψυχή μου.
Καί στούς ἀπογόνους μας νά μείνει,
Αἰωνία της ἡ μνήμη!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΤΗ

“Όταν αποφασίσαμε νά ἐκδώσουμε τό παρόν βιβλίο, εἶχαμε ὑπόψη ὅτι δέν ἀναλαμβάναμε ἓνα ἔργο μέ μεγάλη ἐμπορικότητα. Γνωστό εἶναι ὅτι ἔργα τέτοιου εἴδους ὄχι μόνο δέν ἀποφέρουν κέρδη, ἀλλά πολλές φορές μᾶς ζημιώνουν.

Ἐχουμε σχετική πείρα ἀπό προηγούμενες ἐκδόσεις καί γι' αὐτό τό λόγο συμφωνοῦμε κι ἐμεῖς μέ ὅσους ὑποστηρίζουν ὅτι παρόμοια ἔργα πρέπει νά ἐκδίδονται ἀπό ἀρμόδιους φορεῖς.

Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως ἀνταποκριθῆκαμε δετικά στήν πρόταση τοῦ ἀκροῖτα ἱερέα Χρήστου Μ. Μάτσια καί ἀναλάβαμε νά ἐκδώσουμε τό βιβλίο του. Κίνητρό μας δέν ἦταν ἡ ἀγάπη τοῦ κέρδους, ἀλλά τό καθῆκον καί ἡ ὑποχρέωση πρὸς τήν ἰδιαίτερη πατρίδα, ὅπως ἐπίσης καί ἡ κατά κάποιον τρόπο ἐπιβράβευση τοῦ μόχθου τοῦ συμπαδέστατου συγγραφέα.

Θά δέλαμε, μιά κι ὁ συγγραφέας δέν εἶναι σπουδαγμένος, ἀπλοϊκότητα νά χαρακτηρίζε τό ὕφος του, κι' ἂν ἦταν δυνατόν, νά δίνονταν δείγματα πολλά τῆς ντόπιας γλώσσας.

Δέν μπορούσαμε ὅμως τήν τελευταία στιγμή ν' ἀπαιτήσουμε ἀλλαγή ὕφους καί γλώσσας· ἄλλωστε γι' αὐτά εἶναι ὑπεύθυνοι οἱ συγγραφεῖς. Ἡ δική μας προσπάθεια περιορίστηκε στό νά δώσουμε στό βιβλίο ἐκδοτική ἀριότητα, πράγμα πού ἀπαιτήσε κόπο.

Ἐλπίζουμε ὅτι τό παρόν ἔργο θά κριθεῖ μ' ἐπιείκεια γιά τό συγγραφέα καί τόν ἐκδότη καί ὅτι θ' ἀποτελέσει κίνητρο γιά τή διάσωση καί ἀπό ἄλλους κάθε παραδοσιακοῦ ὕλικου.

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Βιογραφία

Γεννήθηκα στά Κτίσματα ('Αρίνιστα) Πωγωνίου στίς 21 'Ιουνίου 1921.

Γονεῖς μου ἦταν ὁ Μιχάλης Μάτσιας καί Γιαννούλα Μάτσια, τό γένος Παπαγιάννη ἀπό τίς Βουλιαράτες Δρόπολης. Πρῶτος μου δάσκαλος ἦταν ὁ αἰμίνηστος 'Ηλίας Παππᾶς ἀπό τή Λεσινίτσα Δρόπολης. Τελείωσα τό δημοτικό μέ δάσκαλο τόν αἰμίνηστο Σωκράτη Τσιούπη ἀπό τή Σιέπερη τῆς περιοχῆς Ζαγοριᾶς Τεπελενίου. Χειροτονήθηκα πρεσβύτερος στίς 6 Μαΐου 1952.

Πρῶτη μου ἐνορία ἦταν τό Σταυροσκιᾶδι καί Κακόλακκος Πωγωνίου. Στή συνέχεια προστέθηκε καί τό Δολό Πωγωνίου.

Τό 1959 (1η 'Οκτωβρίου) τοποθετήθηκα στίς Ποντικάτες καί Φαράγγι Πωγωνίου καί ἀργότερα μέ γραπτή ἐντολή μου ἀνατέθηκε νά ἐξυπηρετῶ καί τίς ἐνορίες Ξηρόβαλτο καί 'Ορεινό (Μποζιανίκο) Πωγωνίου.

Τόν 'Ιανουάριον τοῦ 1967 τοποθετήθηκα στό χωριό μου Κτίσματα, ἀλλά μέ τήν ὑποχρέωση νά ἐξυπηρετῶ πάλι τά παραπάνω χωριά Ποντικάτες, Φαράγγι, Ξηρόβαλτο, 'Ορεινό καί συμπληρωματικά τώρα καί τό συνοικισμό τῶν Κτισμάτων τό Νεοχώρι (Κατούνα), δηλαδή 6 χωριά.

'Η παπαδιά μου Βασιλική ἔφερε στό κόσμο 8 παιδιά, 3 ἀγόρια καί 5 κορίτσια, ἀπό τά ὁποῖα τά 2 κορίτσια τά πήρε Αὐτός πού μᾶς τά ἔδωσε. 'Από μικρός εἶχα τό χάρισμα νά τραγουδάω καί μοῦ ἄρεσαν τά Πωγωνίσια καί Δεροπολίτικα παραδοσιακά τραγούδια. Γι' αὐτό καί δέν τά ξέχασα ὅπως καί τά ἦθη καί ἔθιμα τοῦ Πωγωνίου, μιά καί γεννήθηκα καί γέρασα στό Πωγώνι.

Τό πῶς ξεύρω - μπορῶ - καί τραγουδῶ, τό 'χει τό σόι τό Ματσιατικό στή φλέβα του. Περισσότερο ἄξιος ἀπό τούς ζῶντας Ματσαίους εἶναι ἄριστος στά παραδοσιακά τραγούδια ὁ ἐξάδελφός μου Σπῦρος Μάτσιας, πού σοῦ βγάζει ἕνα ὀλόκληρο γάμο μέ τά τραγούδια του, χωρίς νά χρειάζονται μουσικά ὄργανα.

"Ὅπως ἐπίσης ἄριστοι εἶναι καί πολλοί χωριανοί μου γυναῖκες καί ἄνδρες, πού τοῦς βλέπουμε στήν τηλεόραση στά πολυφωνικά τραγούδια. Εἰδικότητα στά παραδοσιακά πολυφωνικά τραγούδια ἔχουν καί πολλοί ἀπό τά γύρω χωριά τοῦ Πωγωνίου, 'Αγία Μαρίνα (Βατσουνιά), Χαραυγή (Βάλτιστα), Ζάβροχο, Μαυρόπουλο, Χρυσοδούλη, Πωγωνιανή κ.λ.π.

'Ο κίνδυνος ὅλα αὐτά - τραγούδια, χοροί, ἦθη καί ἔθιμα - νά χαθοῦν, νά ξεχασθοῦν, ἔκαναν πολλούς νά τά συγκεντρώσουν νά τά καταγράψουν καί νά τά προβάλουν γιά νά τά διασώσουν σάν πολύτιμη κληρονομιά μας. Σ' αὐτή τήν προσπάθεια, μέ τήν ἐργασία μου τούτη, βάζω καί ἐγώ ἕνα πετραδάκι.

'Ελπίζω οἱ ἀγαπητοί μου ἀναγνῶστες νά μοῦ συγχωρέσουν κάθε ἀδυναμία μου στό γράψιμο, γιατί δέν διεκδικῶ συγγραφικά προσόντα, καί εὐχομαι σ' ὅλους ψυχική καί σωματική ὑγεία.

ΠΡΕΣΒ. ΧΡ. ΜΑΤΣΙΑΣ

ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

1985

Ο συγγραφέας ιερέας Χρήστος Μάτσιας όταν ήταν φοιτητής στο Ίεροδιδασκαλείο Βελλᾶς (1952). Διακρίνονται: ἄριστερά του, ὁ συμφοιτητής του Γεώργιος Παππᾶς καί δεξιά του ὁ συμφοιτητής του Χρήστος Φωτίου.

ΛΕΒΕΝΤΕΣ ΕΡΟΒΟΛΑΓΑΝ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Οί 'Ηπειρώτες τῶν βουνίσσιων ἰδίως περιοχῶν, λόγω τῆς φτωχῆς γῆς, ἀναγκάζονταν νά ροβολήσουν ἀπό τήν ἰδιαιτέρα τους γιά ξένες πατρίδες, ἀπό πολύ παλιά χρόνια. Πολλοί — ὅπως γνωρίζομε ὅλοι μας — ἐτίμησαν καί τιμοῦν στά ξένα τήν "Ἠπειρον, ὥστε ἐπωνόμασαν τήν "Ἠπειρον «Εὐανδρον». Καί ἄλλοι μετὰ τό 1912 πού «ξεπάστρεψαν» τόν τσιφλικά τους, ροβόλησαν γιά τήν 'Αθήνα καί σέ ἄλλες μεγάλες πόλεις τῆς 'Ελλάδας μας, μέχρι σήμερον, καί σ' ὅλη τήν 'Υδρόγειο Σφαίρα.

"Ενας ἀπό αὐτούς ἐπί τῶν ἡμερῶν μας, ἀγαπητέ ἀναγνώστη, ἦμουν κι' ἐγώ πού ροβόλησα τόν Νοέμβριον τοῦ 1935 γιά τήν 'Αθήνα, νά ξεχάσω καί τήν πείνα. 'Εκεῖ κάτω στοῦ Μακρυγιάννη πρῶτα ἔπιασα δουλειά σέ μιά ταβέρνα, μέ δυό ἀφεντικά. Τό ἕνα εἶχε τό μαγειριό, καί τό ἄλλο τό κρασί. 'Εκεῖνος ὁ μέ τό κρασί, μακαρίτης μ' ἔστελνε καί ἔξω στή γετονια καί πήγαινα κρασί σέ σπίτια. Οἱ κάτοικοι τῶν σπιτιῶν αὐτῶν μόλις μέ πρωτοεῖδαν μοῦ ἔκαναν τήν ἐρώτηση ἀπό ποῦθε εἶμαι. Καί τοῦς ἀπάντησα «ἀπό τήν "Ἠπειρο». «"Α! εἶσαι βλαχάκι μοῦ εἶπαν» μέ τήν ἔννοιαν χωριάτης.

Κάποτε κάποτε δέν τοῦς φαινόταν τό κρασί καλό «γιοματάρι» καί μοῦ ἔκαναν τή παρατήρηση ὡς ἐξῆς: «Τί κρασί μᾶς ἔφερες ὦρέ κουτσόβλαχε;», κι' ἐδῶ μέ τήν ἔννοιαν «μικρέ χωριάτη».

"Οταν τοῦς κτυποῦσα τήν πόρτα, καί ἀργοῦσαν νά μοῦ ἀνοίξουν, τοῦς ἔκανα παράπονο ὅτι θά βρῶ τό μπελά μου ἀπ' τ' ἀφεντικά μου, αὐτοί ὅμως πού μέ ἔβλεπαν στενοχωρημένο μοῦ τραγουδοῦσαν: «"Ωρ λεβέντης ἐροβόλαγε ἀπό τά κορφοβούνια» καί τό «ἄει ὦρέ, Μήτηρ μ' ροβόλατα, καί μή φοβᾶσαι, θά μιλήσωμε ἐμεῖς στ' ἀφεντικά σου».

Καί μέ στενοχώρησε, καί μ' εὐχαρίστησε ἡ συμπεριφορά τους αὐτή, γιά πρώτη φορά πού γνωρισθήκαμε. Τά εἶπα ὅμως ὅλα στ' ἀφεντικά μου, ἀλλά περισσότερο τά εἶπα στοῦς συμπατριῶτες μου 'Αντώνη καί Μανώλη 'Αλεξίου πού εἶχαν τό φούρνο τους δίπλα ἀπ' τήν ταβέρνα πού δούλευα. Ταίριαζαν τά χούγια μας μέ τοῦς μακαρίτες, καί τοῦς ἔλεγα: «Μᾶς λένε Βλάχους ἐμᾶς τοῦς 'Ηπειρώτες οἱ 'Αθηναῖοι. Δέν ἔχουν ὅμως τό «τακάτι» (ικανότητα) τῶν Βλάχων τῆς 'Ηπείρου, μπάρμπα 'Αντώνη, ἔλεγα στόν φούρναρη, Πωγωνίσιο καί κοντοχωριανό μου.

Ποῦ νά ἔβλεπαν οἱ 'Αθηναῖοι αὐτοί, ἀγαπητέ ἀναγνώστη, καί παλαιότερη ἐποχή καί τώρα, τήν ζωή τῶν 'Ελληνοβλάχων τοῦ Πωγωνιοῦ, καί γενικά τῆς 'Ηπείρου. "Ονομα καί πράγμα «λεβέντες ἐροβόλαγαν». Καί ἡ ζωή μας ἦταν τότε, ἐμεῖς στοῦς κάμπους, κι' αὐτοί στά βουνά. "Ομως στίς χαρές μαζί στίς λύπες καί στοῦς πολέμους.

Στό Πωγώνι χωριό μεγάλο καί ξακουστό πού κατοικεῖται ἀπό Βλάχους, περήφανους καί νοικοκύρηδες, εἶναι τό Κεφαλόβρυσο (π. Μετζητιέ) πού ἡ ἀγάπη, τῶν κατοίκων του τό κράτησε στή ζωή καί τό κάνει νά προοδεύει. Πολλά γράψανε γιά τόν 'Ελληνόβλαχο τῆς 'Ηπείρου, τόν βουνίσιο λεβέντη. Τόν λεβέντη στό σῶμα καί στή ψυχή, καί ιδιαίτερα γιά τό θάρρος του στό πόλεμο τοῦ 1940-41.

'Ο Παπα-Χρῆστος Μάτσιας (συγγραφέας) μέ τὰ πέντε ἀπό τὰ ὀκτώ παιδιά του καί τήν παπαδιά του (1954).

Πρόλογος

Στήν ύλοκρατούμενη εποχή μας τά παλιά ἤθη καί ἔθιμα καί τά παραδοσιακά τραγούδια Πωγωνίου καί Δερόπολης ξεχνιοῦνται ἀπό πολλούς καί ἰδιαίτερα ἀπό τούς νέους μας. Καί ἐπειδή οἱ γενιές μας (ζωνάρια τίς ἔλεγαν οἱ παλιοί) διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη, ἐπεθύμησα νά καταγράψω κι ἐγώ – ὅπως βέβαια καί πολλοί ἄλλοι – πολλά ἀπό τά παλιά ἤθη καί ἔθιμα τῆς ζωῆς τῶν πατέρων καί παπούδων μας καί νά παρουσιασθῶ μέ τό φτωχό τοῦ πνεύματος ἔνδυμά μου ἀπό χρέος μου πρὸς τό Πωγώνι καί τή Δερόπολη – γενέτειρα τῆς ἀείμνηστης μητέρας μου καί τῶν πεθερικῶν μου – γιά νά διασώσουμε ἀπό τήν παράδοση τῶν πατέρων καί παππούδων μας ὅ,τι μπορούμε γιά τίς γενιές ποῦ ἔρχονται. Θά διαβάσεις, ἀγαπητέ ἀναγνώστη, γιά διάφορα βέβαια ἤθη καί ἔθιμα, ἀλλά ὅπως νομίζω, ὁ ἄχαρος, εἶναι ἀτέλειωτα, κι ἂν κάποιος τό θελήσει μπορεῖ νά κάμει πλούσια συλλογή.

Ἐπίσης, ἀπό αὐτά ποῦ ἔγραψα, μπορεῖ νά μορφώσει κάθε ἀναγνώστης γνώμη γύρω ἀπό τήν παλιά ζωή τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης.

Βέβαια δέ θέλησα νά γράψω λαογραφία συστηματικά, ἀλλά ὅ,τι μάζεψα τό παραβάλλω μέ τά δικά μου βιώματα καί τά ἐκθέτω ἔτσι, ἐν συντομία, ὅπως τά εἶδα, τά ἄκουσα καί τά ἔζησα.

Μυροδοχεῖο καί σεντούκι εἶναι ἡ μνήμη μου ἀπό τά παιδικά μου ἀκόμα χρόνια, καί κουβαλάει βιώματα ἀπό ἤθη καί ἔθιμα καί ἀπό χορούς καί τραγούδια τῶν ἡλικιωμένων τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης. Αὐτά τά θησαυρίσματα εἶναι ἀμέτρητα σ' ὅλες τίς γωνιές τῆς γῆς τῆς Πατρίδας μας καί εἶναι τά καλύτερα ὑποστηρίγματα καί γιαιτρικά τῆς ἐθνικῆς μας συνείδησης, σέ καιρούς ποῦ ἔχουμε ἰδιαίτερα ἀνάγκη νά κρατήσουμε ἢ νά ξαναβροῦμε, ἂν τά χάσουμε, τό ἐθνικό μας πρόσωπο καί τήν ταυτότητά μας.

Ἐλάχιστο καί ταπεινό δεῖγμα τέτοιας συμβολῆς ἄς θεωρηθεῖ τούτη ἡ προσπάθειά μου ποῦ ὑπῆρξε ἔργο ὅλης μου τῆς ζωῆς στίς παραμεθόριες περιοχές τῆς Ἡπείρου.

Ἄμποτες, ἀπό αὐτές τίς στάμνες τῆς Ἐθνικῆς μας ψυχῆς, νά κοινωνήσουν ὅσοι ἀναζητοῦν τίς ἐθνικές καί πολιτιστικές μας ρίζες καί κυρίως οἱ νέοι μας.

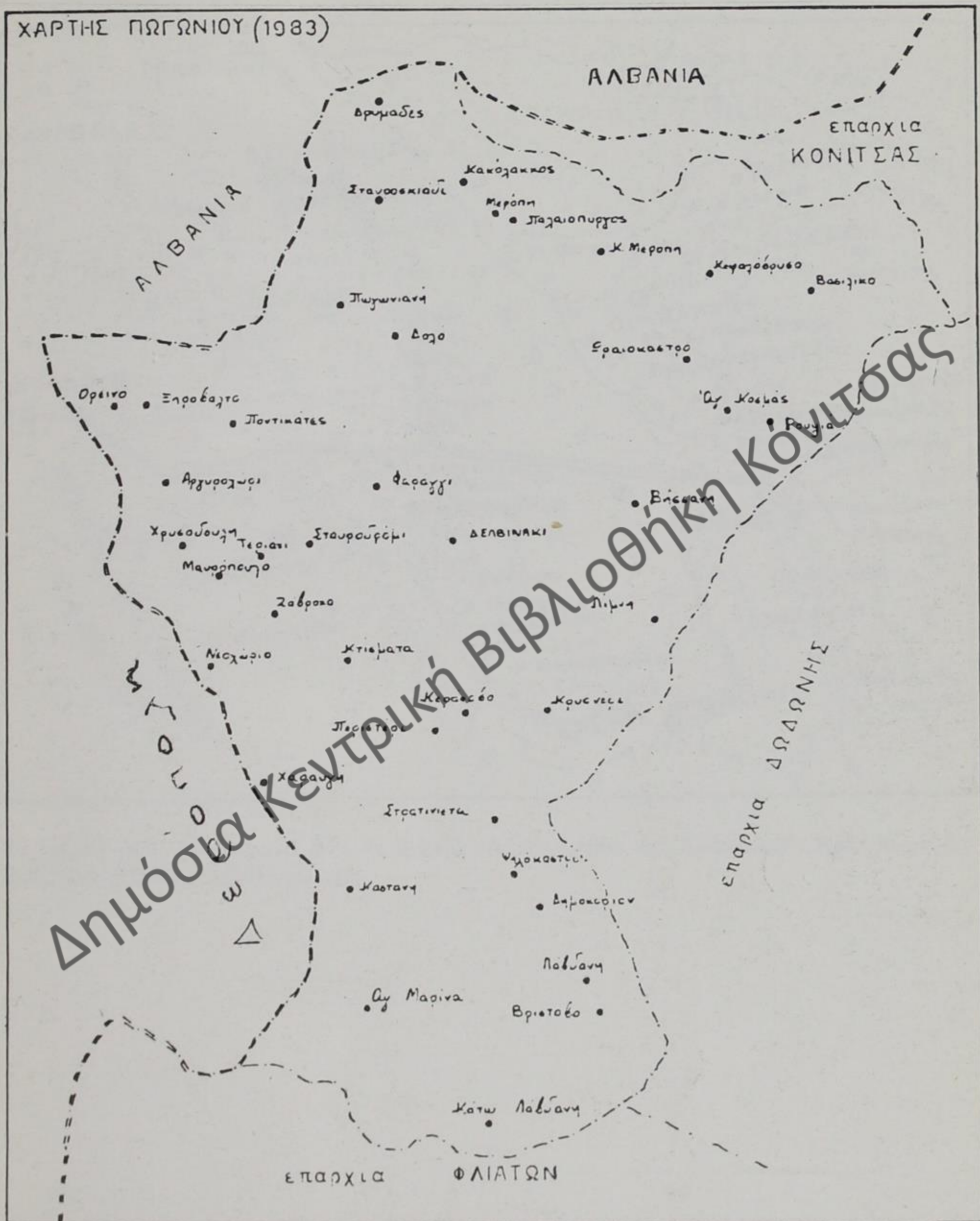
Κτίσματα 17-9-1984

Ἐορτή Σοφίας καί τῶν τριῶν θυγατέρων αὐτῆς, Πίστεως, Ἀγάπης καί Ἐλπίδος μαρτύρων (+ 137).

Βλαχοπούλα του Μετζητιέ (Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου). Ἡ εἰκονιζόμενη εἶναι ἡ Ἀνθούλα Ἀπ. Σκούπρα, σύζυγος τοῦ Χρήστου Γιωργιώτη.

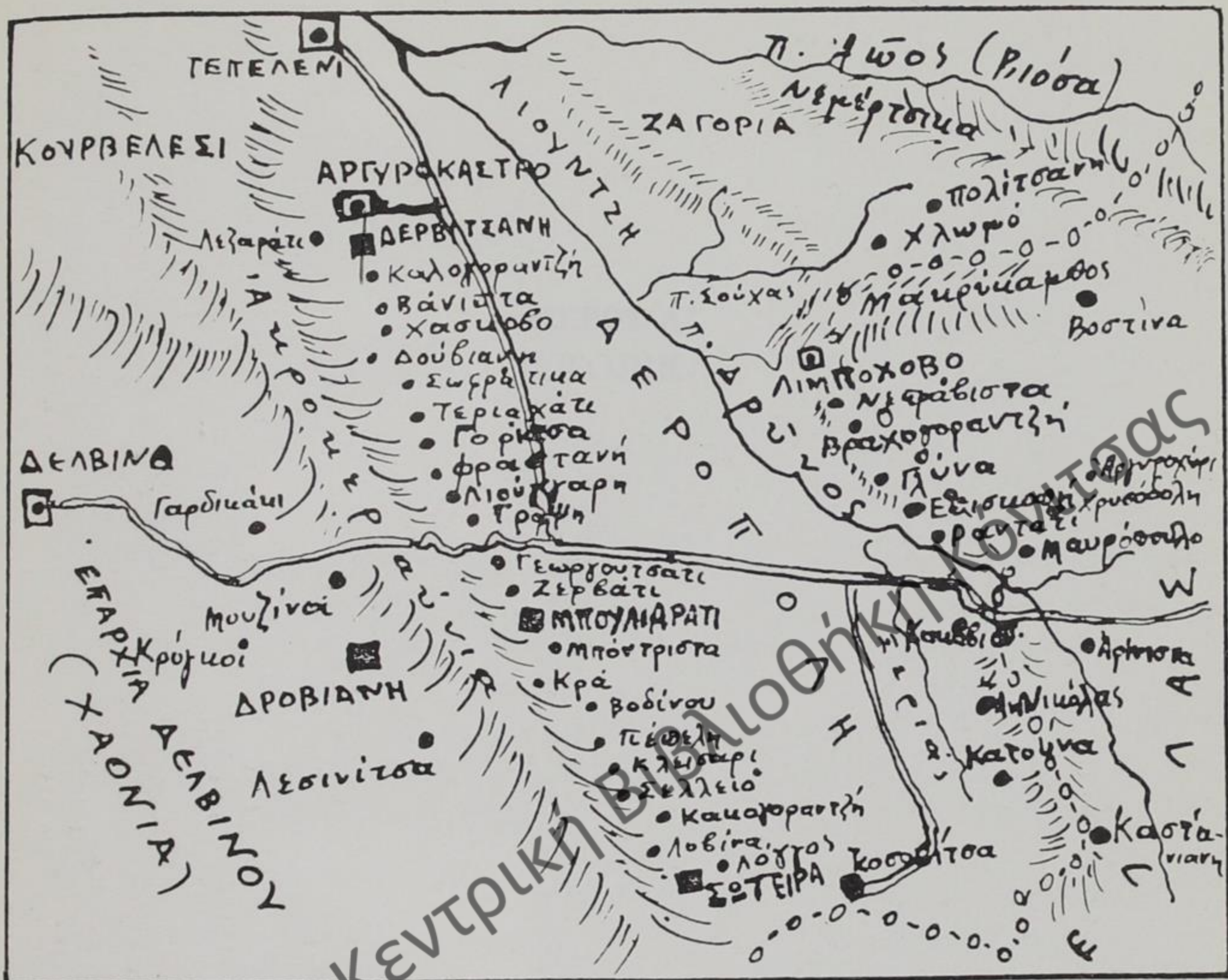
ΧΑΡΤΗΣ 1

Τό χάρτη αυτό τόν πήραμε από τό βιβλίό τής "Ένωσης Πωγωνησίων 'Ιωαννίνων ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ".
 'Η ένδειξη Δερόπολη είναι δική μας προσθήκη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΧΑΡΤΗΣ 2

Τό χάρτη αυτό τόν πήραμε από τό βιβλίο τῶν Γεωργίου καί Χρήστου Γ. Καλυβόπουλου ΜΠΟΥΛΙΑΡΑΤΙ ΔΕΡΟΠΟΛΗ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ἱστορία-Ἀναμνήσεις (1912 καὶ ὕστερα)

Σκοπός μου δέν εἶναι νά παρουσιάσω ἱστορία σ' αὐτό τό βιβλίο, ἄλλωστε δέν εἶμαι καί τόσο καταρτισμένος. Πρόθεσή μου ὑπῆρξε νά συγκεντρώσω καί νά παρουσιάσω λαογραφικό ὕλικό ἐκθέτοντας παράλληλα κάποια βιώματά μου καί παραθέτοντας κάποια αὐτοσχέδια ταπεινά δημιουργήματα.

Ἔτσι ἱστορικά στοιχεῖα ἐκθέτω — ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού ἔζησα ὁ ἴδιος — τά ἐπῆρα ἀπό ἄλλους. Εὐγνωμονῶ ἰδιαιτέρως τούς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων πού ἐχρησιμοποίησα γιά βοηθήματά μου. Ἀναγνωρίζω ὅτι δέν εἶναι καλό νά διαβαίνει τό ποτάμι μέ ξένα ποδάρια, ἀλλά χρειάσθηκε κάπου κάπου νά ζητῶ ξένη βοήθεια, διότι εἶχα ἀρθριτικά!

Ἐδῶσα στήν παροῦσα ἐργασία τόν τίτλο ΠΩΓΩΝΙ-ΔΕΡΟΠΟΛΗ ὄχι τυχαῖα καί ἐπιπόλαια. Ἐγέννηθηκα ἔζησα καί ἐγέρασα στά ἀκριτικά Κτίσματα (π. Ἀρίνιστα), ὅπως ἀναφέρω πιό μπροστά. Ἐπόμενο εἶναι νά βλέπω καί νά κρίνω τά πράγματα ξεκινώντας ἀπ' τό χωριό μου. Ἄς κάνω ψιά κουβέντα γι' αὐτό.

Ἔτσι γράφω δέν ἀφοροῦν ὄλο τό Πωγώνι οὔτε ὄλη τήν Δερόπολη. Εἶναι στοιχεῖα τῶν δύο αὐτῶν περιοχῶν πού τά συναντᾶς στό χωριό μου.

Περίληπτικά γιά τήν ἱστορία τῶν ἐτῶν (1912-1920) βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α' §1.

Σύντομη ἱστορία τοῦ χωριοῦ μας

Τά Κτίσματα (παλιά Ἀρίνιστα) τῆς Ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, βρίσκονται ἐξήντα χιλιόμετρα ἀπό τά Γιάννινα, κοντά στά σύνορα καί στό Φυλάκιο Κακκαβιάς πρὸς δυσμάς. Συνορεύουν πρὸς ἀνατολᾶς μέ τό Χάνι Δελβινακίου, πρὸς νότον μέ τό πυκνωμένο ἀπό δάση χωριό

Χαραυγή (Βάλτιστα) και προς βορρά με τά χωριά Ζάβροχο, Μαυρόπουλο, Τεριάχι.

Κατέχουν ζηλευτή θέση, διότι έχουν τή μεγαλύτερη πλατεία απ' όλα τά χωριά του Πωγωνίου, με ωραία ἀμφιθεατρική θέα προς τή Δερόπολη, γεμάτη με γέρικα και βαθύσκια δέντρα.

Βρίσκονται δίπλα στον κεντρικό δρόμο 'Ελλάδας-'Αλβανίας. 'Από αυτό τό δρόμο πέρασαν τό 1913 τά υποχωροῦντα τουρκικά στρατεύματα. Σ' αυτόν τό δρόμο σκότωσαν τό 1922 τόν 'Ιταλό στρατηγό Τελίνι πού συμμετείχε στήν ἐπιτροπή χαράξεως τῶν συνόρων. Τότε τό χωριό ταλαιπωρήθηκε πολύ, διότι ἀναζητήθηκαν ἔνοχοι και μάρτυρες ἀπό τούς κατοίκους του και ἀσκήθηκε και βία.

Κοντά λοιπόν στά σύνορα, τά Κτίσματα δέχθηκαν πρῶτα τήν ἰταλική εἰσβολή τό 1940. Στήν ὀπισθοχώρηση, τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων πολλοί πάρθηκαν ὄμηροι για τήν 'Ιταλία, και ὅσους βρῆκαν ἀργά τά βράδι τούς ἔκλεισαν στήν 'Εκκλησία (μεταξύ τῶν ἄλλων κι' ἐγώ) με φρουρό στρατιώτη 'Ιταλό, με τή σκέψη τό πρῶι νά μᾶς ἔπαιρναν κι' ἐμᾶς ὄμηρους. Ἐημερώνοντας ὅμως, ἦλθε τό ἰππικό, και τό πυροβολικό του Παπανικολάου ἀπό τό βουνό του Κερασόβου, και τούς ἔκανε νά μᾶς ἀφήσουν μέσα στήν ἐκκλησία.

Πάλι τό 1941 μπήκαν οἱ 'Ιταλοὶ πρῶτα στό χωριό μας, στήν ὀπισθοχώρηση τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἀπό τό Γεπελένι. "Αλλη θύελλα καταστροφῶν συνέχισε ἀπό τόν 'Απρίλη του 1941 μέχρι τόν Δεκέμβριον του 1947, ὅποτε και ἔγινε ἡ φυγή για τά Γιάννινα, για νά ἐπιστρέψουμε τό 1949 πού τέλειωσε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, πού ἦταν και ἡ αἰτία νά ἐρημώσουν τά χωριά μας. 'Η ὀλιγόχρονη αὐτή προσφυγιά τραγουδήθηκε:

*Μπόζοβο, καλή Βοστίνα,
πούν' τά κάλλη πού 'χες κείνα.
Τά παιδιά σου τά καημένα
εἶναι ὅλα σκορπισμένα
στοῦ Γιαννίνου τά σοκάκια,
ὄλο πίκρες και φαρμάκια.*

'Υπάρχουν κι' ἄλλα θλιβερά τραγούδια ἐδῶ στά ἀκριτικά χωριά, πού τά δημιούργησε ὁ ἴδιος ὁ λαός χαρίζοντάς τους πνοή, ἀπό τήν ἴδια του τή ζωή, και φανερώνουν τόν ψυχικό του κόσμο.

Τέτοια τραγούδια ἦλθαν νά καταγράψουν τά τελευταῖα χρόνια κι ἐδῶ στό χωριό μας οἱ εἰδικοί τῆς ἐθνικῆς μας μουσικῆς ὁ Σίμων Καρᾶς και λίγο ἀργότερα ἡ Δόμνα Σαμίου, ὁ πρῶτος για τό Σύλλογο προς διάδοσιν τῆς 'Εθνικῆς Μουσικῆς και ἡ δεύτερη για τήν 'Ελληνική Ραδιοφωνία - Τηλεόραση (Ε.Ρ.Τ.). Τό πολυφωνικό μας συγκρότημα τό βλέπουμε κατά διαστήματα

στήν έλληνική τηλεόραση. Αυτό τό συγκρότημα έπισκέφθηκε τή Γαλλία και τήν 'Αγγλία και τώρα έτοιμάζεται για 'Αμερική και Αύστραλία.

"Όταν πηγαίναμε στή Δερόπολη

Μέ τήν τελική χάραξη τών συνόρων τό Πωγώνι, εκτός από τά χωριά: Τσάτιστα, Μαυρόγερο, Χλωμό, Σέλτση, Σωπική, Σχωριάδες και Πολύτσια-νη παρέμεινε στήν 'Ελλάδα. 'Η Δερόπολη (έμεϊς τήν λέμε Δερόπολη) βρίσκεται στήν 'Αλβανία και είναι έπαρχία του Νομού 'Αργυροκάστρου.

Παλιά πηγαινοερχόμασταν από τό Πωγώνι στή Δερόπολη, έφοδιασμένοι όμως μέ τήν ειδική άδεια πού τή λέγαμε καλέμι. Αυτό μάς έξυπηρετούσε σ' όλες μας τίς εκδηλώσεις. Βλεπόμασταν μέ τούς συγγενείς μας και συμμετείχαμε στίς χαρές, στίς λύπες και στίς δουλειές τους ακόμη. Έτσι κρατούσαμε κοινά τά ήθη και έθιμά μας.

Τούς καμαρώναμε για τά ωραία, από κάθε πλευρά, όμοια ήθη και έθιμα μέ τά δικά μας. Οί παπάδες, και οί δάσκαλοι στα έλληνικά χωριά τής Δερόπολης, εφρόντιζαν τότε, για τά σοβαρά ζητήματα τών χωριών τους μέ τήν αλβανική κυβέρνηση.

Τά περισσότερα και σοβαρότερα ζητήματα τους τά είχαν μέ τούς μπέηδες και τούς αγάδες, ώσπου στο τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ξεπαστρέφτηκαν όλοι, χωρίς διάκριση, είτε "Έλληνες ήταν αυτοί είτε 'Αλβανοί.

Τί νά σκεφθει κανείς για τήν ζωή τών χωρικών τής περιοχής και νά μή ραγίζει ή καρδιά του, τότε μέ τούς μπέηδες.

"Όταν επανήλθαν τά δικαιώματα τών μπέηδων, δημιούργησαν νέες απαιτήσεις για τίς περιουσίες τών χωριών. Σέ όρισμένα απ' αυτά είχαν διορισμένο αντιπρόσωπο — έναν μπέη — ο οποίος καταπίεζε τούς νοικοκυραίους τών λειβαδιών και τών χωραφιών, νά πληρώνουν όρισμένο φόρο. 'Ακόμη απαγόρευε νά κόβουν ξύλα από τά δάση και νά βγάζουν πέτρες για νά χτίσουν σπίτια χωρίς τήν άδειά του. Σκληριά μέ τό τσιουβάλι, θά 'λεγα.

Πολλές φορές έρχονταν στα χέρια μέ τούς μπεζήδες του μπέη, πού ήσαν Λιάμπηδες, και ο μπέης φώναζε:

— «Μπιέργκαούριτ». (Χτυπάτε τούς γκιαούρηδες).

Μέ τά τέτοια έπεισόδια φοβόντουσαν, και, εάν άργοῦσαν οί χωριάτες νά πληρώσουν τούς φόρους, τότε τούς έστελναν έγγραφα και τούς απειλούσαν. παραθέτω για παράδειγμα ένα έγγραφο του τότε μπέη, του χωριού Μπουλιάρτι. (Βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α', §2).

'Επήγαινε τακτικά ή παπαδιά μου στο χωριό του πατέρα της στή Φραστανή τής Δερόπολης, κοριτσόπουλο, και έπαιζε μέ τά παιδάκια του

σχολείου. Καθότανε ὅπως μοῦ μολογάει πολύ καιρό ἐκεῖ καί χόρταινε νά τούς βλέπει καί νά τήν βλέπουνε· τούς ἄκουε νά ὀμιλοῦν σχεδόν ὅλοι τους — μικροί καί μεγάλοι — ἄλβανικά καί θυμᾶται, τόν παπποῦ της παπα-Θοδωρή, πού ἐπαρατηροῦσε τήν γιαγιά της Ἄγγελική «ψιό, ψιό μό παπαδιά», (γιατί, γιατί;) γιά κάποιο ζήτημα. Καί θυμᾶται ἀκόμη τό τραγούδι τῆς γιαγιᾶς της ὅπως καί κάθε γιαγιᾶς τῆς Δερόπολης, πού κουνοῦσε τό μωρό στήν σαρμανίτσα κι ἔλεγε:

Τραλαλά καί τραμπομπό,
τί παιδί πού ἔχω γώ,
ὄζω δέν τό μολογῶ·
τό μαθαίνει ὁ γιός τοῦ μπέη
κι ἔρχεται καί μοῦ τό παίρει.

Ἔχω γώ τό κούτσικο
μοναχό καί ἀκριβό·
ἔχω καί τό γιό τοῦ μπέη
κακαράτζα γύφτικη.

Καί ὅταν ἔπαιζε μέ τά παιδιά τό «κρυφτό» ἔλεγαν: Παίζομε τό «μέκλι, μέκλι;», καί βάζανε ὅλα ἀπό ἓνα δάκτυλο στή σειρά στό χῶμα κι ἓνα παιδί ἔλεγε:

Μέκλι, μέκλι, τό-ρι-ζό
πού-ξέκου-φανε-τό-ζῶ
παλα-μάρι-σήκω-νε
τῆς-πόλης-τό-καρά-βι
Τρούκου-τρούκου-καρά-τρούκου
κόψε-ξύλο-κι ἔβγα-ὄζω.

Ἄλλο

Κρύπι – κρυπιτζόνι,
τ' ἄλογο μιλίονι·
σέρνει ἡ μάνα τό καντάρι
καί κτυπάει τόν καβαλάρη
οὐρανέ, κουτσοουρανέ,
ἔβγα κουτσοπετεινέ.
Ποιό νά πάρω;
ποιό ν' ἀφήσω;
τόν παπᾶ, ἢ τόν κουμπάρο;
ἢ τόν δέσποτα μεγάλο;

Τό παιδί, τοῦ ὁποίου τό δάκτυλο θά μείνει τελευταῖο, ἦταν ὑποχρεωμένο

νά εύρει τό κάθε παιδί στήν κρυψώνα του. "Αν τά έβρισκε όλα έθεωρεΐτο νικητής τοῦ παιχνιδιοῦ. Αυτό τό παιχνίδι τό παίζαμε κι έμεΐς στά κτίσματα μέ τόν ἴδιο τρόπο. "Οχι μόνο αυτό, αλλά και τά παιχνίδια: τόπι, πλακίτσα, πρωτελιά, τά κουμπιά κ.ά. Δέν ἦταν δύσκολο νά συνεννοηθοῦμε, διότι, ὅπως εΐχαμε κοινά ἦθη και ἔθιμα, εΐχαμε και κοινή τή γλῶσσα.

Κρατοῦσα κι' άλλες σημειώσεις, αλλά μοῦ χάθηκαν τήν 28η 'Οκτωβρίου τοῦ 1940, Δευτέρα πρωί, πού μέ τό τίναγμα τῆς γέφυρας τοῦ Γκόλα από τό Στρατό μας, τρομαγμένοι, πήραμε μερικά «οὔρτζια» (διάφορα τρόφιμα και ρουχισμό) και τραβήξαμε για τά «Λακκώματα» και άλλοι κρυφτήκαμε στα πουρνάρια τῆς Στρατίνιστας πού εκεί έμείναμε ὀλίγα μερόνυχτα. Διαδοχικῶς γυρίσαμε στα σπίτια μας και τά βρήκαμε ανοιχτά από τούς 'Ιταλούς. Τό πρωί πού φεύγαμε για τίς έρημιές, οί ὀβίδες τῶν 'Ιταλῶν περνούσανε επάνω από τά κεφάλια μας και έπεφταν στήν περιοχή τῆς Πορδαλιᾶς, τοποθεσίας κοντά στα σπίτια μας. Κάτω από τήν τοποθεσία αὐτή, τήν ὠρα εκείνη τοῦ φυγιοῦ μας, απέθανε από συγκοπή καρδιᾶς ἡ Αἰκατερίνη Γ. Τσιάβου, 70 ἐτῶν περίπου.

Τήν ἡμέρα αὐτή τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου τοῦ 40, έπεσε και στήν κεντρική ἐκκλησία μας μία μεγάλη ὀβίδα ἀκριβῶς στόν θόλο τοῦ Παντοκράτορα και κατέβηκε στό δάπεδο τῆς ἐκκλησίας, χωρίς νά σκάσει. Στήν ἐπιστροφή μας από τό φυγιο, τήν βρήκαμε στή μέση τοῦ ναοῦ. Διακρίνεται τώρα ἡ τρύπα, ὅπως τήν διορθώσαμε.

Γυρίσαμε στα σπίτια μας και τά βρήκαμε χάλια. Μπαίνοντας στό σπίτι μου βρήκα μία ὀβίδα μικρή, τό λέγω στό γείτονα μου, και ἀμέσως μοῦ εΐπε: «Γιά κοίταξε και τό σπίτι δίπλα σου ἔχει κι' αὐτό τρύπα». Εΐχε πέσει και σ' αὐτό μικρή ὀβίδα χωρίς νά σκάσουν και οί δυό.

Ύστερα ἀρχίσαμε μία πολύ ταλαιπωρημένη ζωή μέχρι τόν 'Απρίλιο τοῦ 1941, πού επέστρεψε από τό Τεπελένι ὁ στρατός μας.

Τόν μῆνα αὐτόν, σκοτώθηκε από βλήμα ὀβίδας ἀεροπλάνου τῶν 'Ιταλῶν, ὁ Γ. Τσιάβος 68 περίπου ἐτῶν. Δίπλα του ἔκανε χωράφι ἡ κόρη του 'Αναστασία, πού μόλις έπεσε ἡ ὀβίδα, τά βόδια μέ τό ἀλέτρι σβαρνίζοντας τῆς ἔφυγαν. "Εφυγε κι' αὐτή νά βρεΐ γιατρό νά γιατρέψει τόν πατέρα της, αλλά τό τραῦμα του ἦταν σοβαρό και απέθανε.

Τό κακό τῶν πολέμων ἐδῶ στα σύνορα μέχρι τοῦ 1949 συνεχίστηκε και δέν μᾶς ἔμεινε τίποτε από τά κινητά μας πράγματα. «Χωριό κοντά στα σύνορα και χωράφι κοντά στό ποτάμι, προκοπή δέν κάνει» μοῦ τό 'λεγε ὁ μακαρίτης ὁ παπποῦς μου.

Κεντρικός ναός Κτισμάτων. Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

Ἀπό τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα στό Πωγώνι στίς 23.7.1963.

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Σ' ὄλα σχεδόν τά χωριά τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης οἱ κάτοικοι διατηροῦσαν καί διατηροῦν πολλά τῆς παλαιᾶς ζωῆς ἥθη καί ἔθιμα. Πανηγύριζαν δυό καί τρεῖς φορές τό χρόνο. Τό ἕνα πανηγύρι στ' ὄνομα τοῦ ἁγίου τοῦ σπιτιοῦ, τό δεύτερο (ὄχι ὄλοι) στήν ὄνομαστική τους ἑορτή καί τό τρίτο στ' ὄνομα τοῦ κεντρικοῦ Ι. Ναοῦ ἢ μοναστηρίων ἢ ἐξωκλήσιων (κοινοτικό πανηγύρι).

Στό πρῶτο καί τό δεύτερο κάθε οἰκογένεια φιλοξενοῦσε μόνον συγγενεῖς καί φίλους, πού, ἀφοῦ γέμιζαν τό στομάχι τους πανηγυρίσια, ἄρχιζαν τό τραγούδι:

*Καλῶς ὄπού τόν ἠῦραμο τοῦτον τό νοικοκύρη.
Μέ τά καλά του τά φαγητά, μέ τά γλυκά του λόγια*

.....

Καί τοῦ σπιτιοῦ νοικοκυραῖοι μέ τή σειρά τους τραγουδοῦσαν:

Φίλοι, καλῶς ὄρίσατε, φίλοι καί ἀγαπημένοι

.....

Στό τέλος ἔπαιρναν πολλές φορές καί τό χορό μέ τραγούδια μέσ στό σπίτι.

Οἱ κτηνοτρόφοι πήγαιναν τό βράδι νά εὐχηθοῦν λόγω τῆς δουλειᾶς των.

Τά φαγητά τῶν πανηγυριῶν τότε, ὄλοι τά ζήλευαν στά χωριά. Διότι στά πανηγύρια τῶν σπιτιῶν ἔτρωγες τή χινοπωριάτικη πίτα, μέ λίπασμα τή γιδίσια νεφραριά, καί ἔνοιωθες ἀφάνταστη νοστιμιᾶ. Γιά νά ἔτρωγες κι' ἄλλα καλύτερα φαγητά, ἔπρεπε ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ νά εἶχε περάσει ἀπό τό ξερίζωμα — ξενητιά. Καί σάν φτωχός — πεινασμένος — στό σπίτι τοῦ ξενητεμένου ξεφέντιαζες το φαγητό ἐκεῖνο πού δέν τό εἶχες δεῖ οὔτε στόν ὕπνο σου.

Στόν ὄντά τοῦ σπιτιοῦ, καί κάτω ἀπό τό εἰκόνημα, σήκωνε ὁ παπάς τό ὕψωμα, καί μόλις ἄρχιζε νά μνημονεύει, — εὐχεται — ὑπέρ υἰγείας, μέ πρῶτο τό ὄνομα τοῦ ξενιτεμένου νοικοκύρη, τήν στιγμή ἐκείνη ρωτοῦσε τήν νοικοκυρά «εἶχες κάνα γράμμα; σοῦ 'χε καμιά δεκάρα;» «Μοῦ 'χε, μοῦ 'χε ἀφέντη» ἀπαντοῦσε ἡ νοικοκυρά. «Μακάρι, μακάρι», ἔλεγε ὁ παπάς, καί συνέχιζε νά μνημονεύει τά ὑπόλοιπα ὀνόματα τῆς φαμίλιας μέ περισσότερη ψυχική χαρά, διότι ἦταν σίγουρος ὅτι, μαζί μέ τό μπλέτσωμα, θά ἔπαιρνε καί καμιά δεκάρα.

Κοινοτικό πανηγύρι

Στό κοινοτικό πανηγύρι συμμετέχουν ὅλοι οἱ χωριανοί, καθῶς καί οἱ προσκαλεσμένοι ἀπό τά γύρω χωριά, σέ κοινό τραπέζι.

Στό τέλος τοῦ φαγητοῦ οἱ πρόκριτοι τοῦ χωριοῦ ἔβγαζαν δίσκο (ὅπως καί τώρα) καί ὁ καθένας ἔριχνε χρήματα ἢ ἔκανε τάμα σέ εἶδος, (σιτάρι, καλαμπόκι κατά βούληση), καί τά χρήματα πού μάζευαν, καί τά προϊόντα ἦσαν γιά κοινούς σκοπούς.

Μιά συντροφιά στό πανηγύρι τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου στόν Ξηρόβαλτο Πωγωνίου (8.9.69).

Τώρα, σέ μερικά χωριά τοῦ Πωγωνίου, ἀρχίζουν τό κοινοτικό πανηγύρι μιά καί δυό ἡμέρες πρὶν τῆς ἐορτῆς, ἰδιαιτέρως τό Δεκαπενταύγουστο πού πανηγυρίζουν πολλά χωριά. Τοῦτο ἀντίκειται στούς Ἱερούς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας μας, διότι εἶναι ἀκόμη περίοδος νηστείας. Τοῦτο τό γεγονός μποροῦμε (ἐάν θέλουμε) σάν ὀρθόδοξοι χριστιανοί νά τό διορθώσουμε. Δηλαδή, νά τό συνεχίσουμε μετὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς ὅσες μέρες θέλουμε.

Παλαιότερα στά κοινοτικά πανηγύρια τά πρωτεῖα στό χορό τά ἔδιναν στούς παπάδες «εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ», ἀλλά καί γιὰ τό καλό παράδειγμα γιὰ τούς ἄλλους.

Συνήθως οἱ χοροὶ στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη ἦσαν στά δύο ἢ στά τρία, στρωτοὶ ἢ πηδηχτοί.

Μετὰ τό δίσκο παλαιότερα, καί τώρα, χόρευαν ὅλοι μαζί μέ μουσικά ὄργανα (βιολιά). Τοῦτο γίνεται μέχρι τέλους τοῦ πανηγυριοῦ, πού κρατεῖ μιά, δυό, ἢ καί τρεῖς ἡμέρες καί συνεχιζόταν καί τό φαγοπότι. Αὐτά γίνονταν παλαιότερα.

Πανηγύρι στό ἐξωκλήσι, Ἁγιοὶ Ἀνάργυροι, στούς Ποντικάτες τοῦ Πωγωνίου. Ἁγιασμός μετὰ τῆς θείας λειτουργίας.

Τά πατρῶα ἥθη καί ἔθιμα στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη παλαιότερα τά διατηροῦσαν ἀναλλοίωτα. Γι' αὐτό, ἡ οἰκογενειακή τάξη καί τό ἠθικόν μέρος παρέμεναν ἀσάλευτα.

Παλαιότερα ἡ γυναίκα τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης ἔπαιρνε θέση στό χορό, ὅπως εἶπαμε. Δέν πήγαινε μόνη της σέ κοινές ἐορταστικές ἐκδηλώσεις. Πολύ περισσότερο, ἐάν ὁ ἄνδρας της ἦταν στήν ξενητιά. Ἐάν πήγαινε, θά πήγαινε μέ στενό συγγενή της. Καί ὁ χορός, χορός, ἀλλά εἶχε καί τήν γνώμη της στό σπίτι της καί δέν ἔδινε τό δικαίωμα στά πεθερικά της νά τῆς ποῦνε τό «χόρευε κυρά Μαριώ, ἔχε κι' ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ».

Χόρευαν παλιά τούς στρωτούς χορούς κυκλικά, μπροστά οἱ ἄντρες καί στό τέλος οἱ γυναῖκες, συγκρατημένοι μπράτσο μέ μπράτσο.

Διανομή «κοφτοῦ» στό πανηγύρι τῆς Δημόκορης Πωγωνίου.

Πανηγύρια Μοναστηρίων και Ἐξωκκλησίων

Παλαιότερα καί τώρα σέ πολλά μοναστήρια καί ἐξωκλήσια πού τά πανηγυρίζουν κάθονταν σέ κοινό τραπέζι ὅλοι οἱ προσκυνητές.

Κι' ἐδῶ δίνουν στό δίσκο χρήματα καθώς καί τάματα. Ἰδιαιτέρως παλαιότερα πού δέν ὑπῆρχαν χρήματα, ἔταζαν ὡς ἐπί τό πλεῖστον σιτάρι καί καλαμπόκι. Ὁ ἐπιτετραμμένος ἔγραφε τό ὄνομα, τό χωριό καί τό ποσό πού ἔταζε ὁ προσκυνητής καί στό καιρό τῆς συγκομιδῆς πήγαιναν μέ φορτηγά ζῶα χωριό τό χωριό, σπίτι τό σπίτι μέ τόν κατάλογο στό χέρι ζητώντας τό τάμα.

Ἔτσι ὅσα χωριά ἦσαν πολύ μακριά, οἱ προσκυνητές τό τάμα τους θά τό πήγαιναν τήν ἐπόμενη χρονιά, τήν ἡμέρα τοῦ πανηγυριοῦ.

Σάν παρόμοιο γεγονός, καί ἄξιο θαυμασμοῦ, πίστεως, ἦταν τό πανηγύρι τῆς Ἁγίας Τριάδος (1748) στό χωριό Πέπελη τῆς Δερόπολης. Ἐπί τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρες πανηγύριζαν μέ μουσικά ὄργανα. Πήγαινε μεγάλο πλήθος ἀνθρώπων ἀπό πολλά χωριά τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης καί γινότανε τέτοιος συνωστισμός πού ἔχανε «ἡ μάνα τό παιδί καί τό παιδί τῆ μάνα».

Γιά νά δώσω μιά εἰκόνα τοῦ πανηγυριοῦ αὐτοῦ, προσθέτω ὅτι, ὅταν ἕνα πανηγύρι ἢ ἕνα γλέντι ἐορτῆς γίνει ἐπί πολλές ἡμέρες καί μᾶς ρωτήσουν πῶς πήγαμε, πῶς περάσαμε, ἐμεῖς τοὺς ἀπαντοῦμε: «Ἐγὶνε Πέπελη».

Τό Μοναστήρι αὐτό τῆς Πέπελης εἶχε πολλά εἰδικά κτίρια μέ εἰδικά δωμάτια γιά τοὺς χωλοὺς, ἀόμματους, τρελοὺς, διότι ἦταν τό πλουσιότερο καί μεγαλύτερο ἀπό κάθε πλευράς μοναστήρι τῆς Δερόπολης καί τοῦ Πωγωνίου. Ἐπί τρεῖς ἡμέρες, τῆς Πεντηκοστῆς, τήν Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τήν Τρίτη, πού εἶναι μιά ἀπλή καθημερινή ἡμέρα τίς ἐόρταζαν ὡς μιά ἡμέρα καίτι ἡ Τρίτη, ὅπως εἶπαμε, εἶναι καθημερινή, εἶχε καθιερωθεῖ στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη ὡς ἐορτάσιμος ἡμέρα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐνῶ ἡ Τυπική διάταξη τῆς Ἐκκλησίας μᾶς τήν ἔχει τήν Τρίτη καθημερινή.

Ἐδῶ θά φέρω ὡς παράδειγμα τό χωριό Κακκόλαχο Πωγωνίου πού ἔχει ἕνα ἐξωκλήσι στό ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τό βρῆκα σάν ἐφημέριος (1953-54) νά πανηγυρίζει ἀπό ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὅπως μοῦ εἶχαν πεῖ οἱ γέροντες, τήν καθημερινή ἡμέρα Τρίτη.

Ἀφοῦ τοὺς ἐνημέρωσα ὅτι αὐτή ἡμέρα δέν εἶναι ἐορτή τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλά ἡ δεύτερη ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοὺς εἶπα ὅτι τοῦ χρόνου θά πανηγυρίσουμε τήν Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατόπιν ὁμοφωνίας μέ τοὺς τότε Ἐκκλησιαστικούς Ἐπιτρόπους ἀείμνηστους Δημήτρη Ἐξαρχο, Ἀθανάσιο Διαμάντη καί τόν τότε καί τώρα Ἱεροψάλτη καί στύλο ἀκλόνητο τῆς ἐκκλησίας Κακκολάκου Πέτρο Πάντο, καθιερώθηκε (καί συνεχίζεται) νά πανηγυρίζουν τήν Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Καί ὁμως σέ πολλά χωριά τοῦ Πωγωνίου οἱ πολύ ἡλικιωμένοι, τήν ἡμέρα αὐτή — Τρίτη — τήν κρατοῦν σάν ἡμέρα ἀργίας. Καί ὅπως μοῦ ἔλεγαν

οί γεροντότεροι είχε καθιερωθεί με αίτια τό πανηγύρι τῆς Ἀγίας Τριάδος τοῦ χωριοῦ Πέπελη Δρόπολης, πού τώρα, ὅπως πληροφορούμαστε εἶναι μουσεῖο.

Ὁ λογισμός μου πετάει πάντοτε στό μοναστήρι αὐτό, διότι ἔχω πάει δύο φορές πρὶν τό 1940 καί ἡ τρίτη επίσκεψή μου ἦταν τό καλοκαίρι τοῦ 1943 μέ τούς συγγενεῖς τῆς παπαδιάς μου. Λαϊκός τότε, βρῆκα ἐκεῖ στό μοναστήρι, Ἑλληνόπουλα ἀρματωμένα γιά τήν δίωξη τοῦ κατακτητῆ. Ἐνα παλληκάρι μοῦ ἔζωσε τ' ἄρματά του καί βγῆκα ἐκεῖ φωτογραφία μόνος μου, πού τήν ἔχασα στήν περίοδο τοῦ 1944-45. Στήν Ἀγία Μαρίνα (Βατσουνιά) Πωγωνίου ἕνας συγγενής μου, ὅπως μοῦ εἶχε πει, τήν ἔχει τήν φωτογραφία μου αὐτή ὡς ἐνθύμιον τῆς επίσκεψῆς μας τότε στό μοναστήρι.

Κοινοτικό Πανηγύρι (Δεκαπενταύγουστος) στήν Πλατεία Κτισμάτων.

ΜΕΡΟΣ Γ΄
ΒΑΠΤΙΣΗ-ΑΡΡΑΒΩΝΑ-ΓΑΜΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Βάπτιση

Ἔθιμα - Βιώματα

Στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη στή Βάφτιση προσκαλοῦσαν συγγενεῖς καί φίλους, τόν δέ νουνό (ἀνάδοχον ἢ κουμπάρο), τόν προσκαλοῦσαν ἰδιαίτε-
ρως μέ ἓνα δῶρο. Τήν ἡμέρα τῆς βάφτισης, ἔπαιρναν τό μωρό οἱ συγγενεῖς γιά
τήν ἐκκλησία, καί ὄχι οἱ γονεῖς τοῦ μωροῦ. Διότι εἶχαν τό ἔθιμο, (καί τό ἔχουν
ἀκόμη σέ πολλά χωριά) νά μή παρευρίσκονται στήν ἐκκλησία κατά τήν ὥρα
τοῦ μυστηρίου οἱ γονεῖς τοῦ μωροῦ.

Τοῦτο τό ἔθιμο τό διατηροῦν καί σέ μερικά χωριά τῆς Κόνιτσας πού
ἔτυχε νά κάνω βάφτιση, κατά τήν περίοδον τῆς ὑπηρεσίας μου σ' αὐτά.

Τελειώνοντας τό Μυστήριον τῆς Βάφτισης πήγαιναν στό σπίτι, καί ὁ
νουνός ἔβαζε στό μαντίλι τῆς σαρμανίτσας (κούνιας) τοῦ νεοφώτιστου
καμποδεμένο δῶρο — χρήματα. Ἄμέσως ἢ γιαγιά, ἢ ἡ μητέρα τοῦ βρέφους
ἔριχνε στή πλάτη τοῦ νουνοῦ ἓνα καινούργιο τεμάχιο ὕφασμα, καί πολλές
φορές ὑποκάμισο ἢ ἓνα γυναικεῖο μαντίλι κεφαλῆς, γιά τήν γυναίκα (νουνά).

Ἄφοῦ τακτοποιοῦσαν τό τραπέζι μέ ὅλα τά φαγητά, ποτά κλπ, τότε
ἀμέσως πρό τῆς προσευχῆς πήγαιναν τοῦ ἀναδόχου τό δικό του κανίσκι, πού
ἦταν μιά τυρόπιτα, πού τήν ἔλεγαν καί μπουρέκι, καί τήν τσίτσα (πλόσκα) μέ
τό κρασί. Καί ὅλοι οἱ προσκαλεσμένοι πήγαιναν τό κανίσκι τους, ὅπως τό
ἔλεγαν, καί τό ἔκοβαν στό τέλος τοῦ φαγητοῦ, ἢ στήν ἀρχή, ἀνάλογα μέ τό
ἔθιμο τοῦ κάθε χωριοῦ. Τότε ὁ καθένας ἔδινε τεμάχιο στόν ἄλλον καί τρῶγαν
μέ τίς εὐχές «νά τό καμαρώσουν ὅπως ἐπιθυμοῦν», στό δέ ἀνάδοχο νά τόν
ἀξιῶσει ὁ Θεός νά στεφανώσει κιόλας τό νεοφώτιστο.

Οικογένεια από το Νεοχώρι (Κατούνα)
Πωγωνίου. Διακρίνεται τό μωρό στή
σαρμανίτσα (κούνια).

**Ἡ πιά πέρα ζωή τοῦ μωροῦ
Βιώματα προλήψεις**

Τό μωρό τό πρόσεχε καί τό κουνουῖσε ἡ γιαγιά ἢ «μάννα μεγάλη», ὅπως
τήν ἔλεγαν, μέ διάφορα τραγούδια, ὅπως τό:

*Νάνι, νάνι, νάνι του,
ὥσπου νά ἴρθει ἡ μάννα του.
Νά τοῦ φέρει πέντε αὐγά,
πέντε αὐγά καί μιά καρβέλα (πρόσφορο)
καί μιά μπούτσερη κοπέλα.*

Τό τραγούδι αὐτό ἦταν γιά ὅλα τά μωρά, ἀγόρια ἢ κορίτσια.

Ὄταν τό μωρό ἔκλαιγε συνεχῶς, τοῦ τραγουδοῦσε ἡ γιαγιά του
πικραμένη:

Τ' ἔχει, τ' ἔχει τό φλουρί μου,
τοῦτο μοναχό παιδί μου,
νά τοῦ πάρω τό κακό
ἢ γιαγιά του ἢ μαύρη ἐγώ.

Καί ἐάν ἔδειχνε ὅτι, γιά νά μήν κοιμᾶται, κάτι κακό ἔχει (περισσότερο πρόσεχαν τή βασκανία), ἀμέσως ἢ γιαγιά φρόντιζε νά τοῦ κάμουν τό φυλαχτό τῆς βασκανίας, τό λεγόμενο «ντασκή». Ἄσχετα ἐάν τό μωρό ἔκλαιγε ἀπό κάποια ἄλλη αἰτία, π.χ. νά ζητάει φαγητό, δηλαδή νά βυζάξει, νά σηκωθεῖ ἀπό τήν σκλαβιά τῆς σαρμανίτσας, ἢ νά ἔχει μουσκευτεῖ ἀπό τό οὔρο του, ἢ μάνα μεγάλη ἔπρεπε πρῶτα νά τοῦ κάνει τό φυλαχτό τῆς βασκανίας.

Ἐπαιρνε ἕνα τεμάχιο καθαρό ὕφασμα, τό ἔκανε σακκουλάκι καί μέσα ἔβαζε θυμίαμα, σκόρδο ἢ καί σβησμένο κάρβουνο. Ὅλα αὐτά, καί πρῶτα βάλει μέσα στό σακκουλάκι, ἔκανε τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ στό μέτωπο τοῦ μωροῦ καί ἔπειτα τά ἔβαζε στό σακκουλάκι καί τό ἔραβε, δηλαδή τά ἔκλεινε γιά πάντα. Καί τό φυλαχτό ἦταν ἔτοιμο νά κρεμασθεῖ στή πλάτη τοῦ μωροῦ σταυρωτά ἢ νά τοποθετηθεῖ στήν κεφαλή τῆς σαρμανίτσας, γιά νά φαίνεται.

Καί πολλές γιαγιάδες ἢ καί οἱ μανάδες ἀκόμη ἔραβαν ἔξω στό «ντασκή» καί ἕνα κομμάτι χαυλιόδοντα ἀγριόχοιρου, γιά νά κτυπᾶ τό μάτι τοῦ κάθε ἀνθρώπου πρῶτα στόν χαυλιόδοντα καί ὄχι στό μωρό καί πάθει κάτι τό κακό. Τόν βλέπομε καί τώρα κρεμασμένον τόν χαυλιόδοντα αὐτόν σέ ὠραῖα σπίτια ἐξωτερικῶς καί σέ πολλά αὐτοκίνητα, ἐξωτερικῶς ἢ ἐσωτερικῶς.

Ἐπειτα ἀπό ὅλα αὐτά, ἐάν τό μωρό συνέχιζε νά κλαίει ἀδιάκοπα, τότε ἐφώναζαν τόν παπά νά διαβάσει τήν εἰδική εὐχή τῆς βασκανίας. Πολλά μωρά ἔκλαιγαν ζωηρά λές καί ἤθελαν νά δείξουν τήν ὑπαρξή τους.

Ἀφοῦ ἢ γιαγιά τοῦ ἔκανε τόσα καί τόσα γιά νά πάψει νά κλαίει, τότε φώναζε τήν μητέρα τοῦ μωροῦ (ὄχι ὅμως ἀγανακτισμένη) νά τό παίρνει μέ τήν σαρμανίτσα στό χωράφι, στήν ἐργασία της ὅλην τήν ἡμέρα, γιά νά μή σκάσει κλαίγοντας στό σπίτι. Παλαιότερα ἢ νύφη εἶχε τυφλή ὑπακοή στή πεθερά της, πού τήν ἤθελε, σήκω, σήκω, κάτσε, κάτσε.

— Μωρή μαύρη, τίς ἔλεγαν οἱ ἄλλες, τί τραβᾶς μ' αὐτή τήν πεθερά σου.

— Τί νά κάμω ἢ καημένη, ἔλεγε ἡ νύφη. Μέ γελάει ο κόσμος νά τῆς πάω κόντρα.

— Νά πάρεις τήν σαρμανίτσα, ἔλεγε ἡ πεθερά στή νύφη, νά τό ζαλωθεῖς καλά, μή σοῦ φύγει ἡ φασκιά — τό σχοινί — καί σοῦ πέσει τό παιδί· εἰδεμή νά μή μοῦ ξεμουτίσης — φανερωθεῖς — τό βράδι στό σπίτι.

Μητέρα καί μωρό, ἤθελαν δέν ἤθελαν ὑπόφεραν ὅλη τήν ἡμέρα στό κάμπο, μέ αἰτία τήν ἐντολή αὐτή τῆς πεθερᾶς. Καί ὁ κάμπος εἶχε πολλούς κινδύνους γιά τό μωρό. Φίδια, κρύωμα καί τόσα ἄλλα, μακριά ἀπό τήν ζεστασιά καί τήν ἀσφάλειά του στό σπίτι.

“Αλλη έντολή τῆς πεθεράς πρὸς τὴ νύφη:

— Κοίταξε, μωρή, μοῦ ’πες ὅτι τὸ καλαμπόκι ἔγινε γιὰ σκάλο. Μὴ μοῦ κάτσεις ὅλη μέρα μὲ τὸ παιδί· καὶ μᾶς μείνει ἀσκάλιγο τὸ καλαμπόκι θὰ μεγαλώσει καὶ ὕστερα δέν σκαλίζεται· θὰ γίνει καὶ κρίγκαλο (στεγνό). Νά βάλεις τὴ σαρμανίτσα στό ἴσκιό τῆς τσιαρτσιαμιᾶς (μελικοκκιά) καὶ ὄχι στόν ἴσκιό τῆς καρυᾶς, οὔτε στή συκιά· θὰ μᾶς ἰσκιωθεῖ τὸ παιδί· τὰ μάτια σου τέσσερα, κούρβα. Καὶ ἀπὸ τὴ μούρσα πού θὰ σκαλίζεις, νά ἀγναντεύεις καὶ τὴ σαρμανίτσα, μὴν τυχόν καὶ πάει κάνα φίδι στό παιδί.

Καὶ τὸ μωρὸ ὑπόφερε ὅλη τὴν ἡμέρα στό κάμπο. Καὶ τὸ βράδι στό σπίτι, ἐάν ἔδειχνε ἀδιάθετο, πάλι θα τὴν παρατηροῦσε τὴ νύφη ἢ πεθερά:

— Ποῦ τὸ ’χες, μωρ’, στρίγλα, τὸ παιδί κι’ ἀρρώστησε;

— Στὴν τσιαρτσιαμιᾶ πού μου ’πες, μωρ’ μάλε, (πεθερά).

— “Ἐ, κάποιος μᾶς τὸ ’δε τὸ παιδί καὶ τὸ μάτιασε, μωρ’ στρίγλα! Τ’ ἔπαθα γώ ἢ μαύρη! Γρήγορα φέρε τὸ φλυτζάνι μὲ νερό νά τοῦ ρίξω τὰ κάρβουνα, τοῦ μοναχοῦ μου. ’Ἐδῶ ἄρχιζαν ἄλλα βάσανα γιὰ τὸ μωρὸ μὲ τὰ διάφορα ξόρκια τῆς γιαγιάς του, πού ἦταν ἀμέτρητα.

Μέσα στό νερό τοῦ φλυτζανιοῦ ἢ γιαγιά ἔριχνε τρία ἀναμμένα κάρβουνα, καὶ ἐάν, ἔστω καὶ ἓνα καθόταν στό πυθμένα τοῦ φλυτζανιοῦ, τότε, τὸ εἶχαν ματιάσει τὸ μωρὸ.

— Βλέπεις, μωρ’ μαύρη νοικοκυρά, πού σου τὸ ματιάξαν τὸ παιδί; ἔλεγε στή νύφη.

— “Ὅχι μωρ’ μάλε, δέν τὸ εἶδε κανένας τῆς ἔλεγε ἢ νύφη.

— “Ἐ, τότε σέ εἶδαν μὲ τὴ σαρμανίτσα!

Καὶ μὲ τὸ δάκτυλό της ἢ γιαγιά, μέσα στό νερό τοῦ φλυτζανιοῦ προσευχόταν (;) μουρμούριζε: «“Ἐξω τὸ κακό· σκόρδο στά μάτια τοῦ χρουσοῦζοῦ πού σέ εἶδε, ψυχὴ μου».

Πολλές φορές τὸ μωρὸ συνέχιζε νά κλαίει, δέν τὸ εἶχαν προσέξει ἂν εἶναι κατορημένο, κρυωμένο ἢ καὶ νηστικό ἀκόμα. Πρόσεχαν πρῶτα τίς διάφορες ἐργασίες πού ἦταν ἀνάγκη νά γίνουν, καὶ τὸ βράδι πού ἦσαν ἐλεύθεροι ἀπὸ τίς ἐργασίες αὐτές φρόντιζαν νά ἐλευθερώσουν τὸ μωρὸ ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῆς σαρμανίτσας του. Καὶ κατὰ τὴν στιγμή πού θὰ τὸ ἔβαζαν πάλι στή σαρμανίτσα, γιὰ νά κοιμηθοῦν ὅλοι τους, ἢ γιαγιά ἄρχιζε ἄλλα γιατροσόφια γιὰ νά κοιμηθεῖ ἡσυχό τὸ μωρὸ. Π.χ. ἔπαιρνε ἓνα σπυρί χονδρὸ ἀλάτι, καὶ στό μέτωπο τοῦ παιδιοῦ ἔκανε πάλι τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ τρεῖς φορές. Τὸ ἔβαζε στό χεῖλος του νά τὸ γλείψει, καὶ ἔπειτα τὸ ’ριχνε στή φωτιά λέγοντας:

«Νά καεῖ αὐτός πού σέ μάτιασε, ψυχὴ μου». Καὶ πρόσθεται: «Σκόρδο στά μάτια του» καὶ ἐννοοῦσε τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον πού τυχόν τὸ εἶδε καὶ τὸ μάτιασε.

Ἐάν τὸ μωρὸ δέν κοιμότανε, τότε κατέφευγαν στή χάρη τοῦ Θεοῦ. Σηκωνόταν ἢ γιαγιά, ἢ ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ, ἔπαιρνε μὲ τὸ δάκτυλό της λάδι

ἀπό τήν κανδήλα τοῦ εἰκονίσματος τοῦ σπιτιοῦ, κι ἔκανε τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ στό μέτωπό του καί τό πρωί, στή μεγάλη ἀνάγκη, καλοῦσαν τόν παπά νά τούς διαβάσει τήν εἰδική εὐχή τῆς βασκανίας. Καί ἐάν μετά τήν εὐχή συνέχιζε νά κλαίει (τοῦτο γινότανε ὅπως εἶπαμε παραπάνω, γιατί δείχνει μέ τό κλάμα τήν ὑπαρξή του τήν ζωηρή, ἢ ὅτι τοῦ λείπει ἡ καθαριότητα), τότε ἔλεγαν ὅτι εἶναι ἄρρωστο. Δέν εἶχαν κιόλας τήν εἰδική γνώση παλαιότερα οἱ γυναῖκες — ὅπως τό γνωρίζομε ὅλοι μας — γιά τήν καλή δίαιτα τῶν μωρῶν καί γι αὐτό τά εὑρισκαν τά καημένα διάφορες ἀσθένειες καί εἶχαμε τότε μεγάλη θνησιμότητα. Δέν ξεχνιέται δέ καί ἐκεῖνο τό δέσιμο — φάσκιωμα — μέσα στή σαρμανίτσα. Κούνα, κούνα, τοῦ τράνταζε τό κεφαλάκι του, πού πολλές φορές τό κουνοῦσαν δυνατά καί μέ βία γιά νά κοιμηθεῖ. Ζαλισμένο τό μυαλουδάκι του τόσο πολύ, θέλοντας μή θέλοντας, τό 'παιρνε ὁ ὕπνος τό καημένο πού συνήθως τό εἶχαν δίπλα στό τζάκι, μέσα στή σαρμανίτσα τυλιγμένο κι ἦταν νά τό κλαῖς ἐσύ, ἀντί νά κλαίει αὐτό ἔτσι πού βασανίζοταν ἀπό τή ζέστη τῆς φωτιᾶς κι ἀπό τό τύλιγμα, δεμένο χέρια - πόδια.

Καί ἡ δίαιτα τότε τοῦ παιδιοῦ, ἦταν φτωχή καί πολλές φορές ἀνθυγιεινή. Μόλις ἄρχιζε νά τρώει, αὐγό, γάλα, ζωμός κρέατος κλπ., λόγω φτώχειας ἐπειδή δέν ὑπῆρχαν ἐμάσαγαν ψίχα καρυδιῶν, τό καναν ζύμη (μάτσιαλο), καί ἀπό τό στόμα τους τήν ἔδιναν νά τήν φάει τό παιδί! Καί ἄλλα παρόμοια φαγητά ἔδιναν στά μωρά, φαγητά χωρίς τίς ἀπαραίτητες οὐσίες γιά τήν μικρή ἡλικία. Ἔτσι μεγαλώναμε στά χωριά μας ἀγαπητέ ἀναγνώστη, γι αὐτό τώρα μᾶς πονοῦν τά κόκκαλά μας.

Περισσότερα γιά τή διατροφή μας βλέπε στό ΠΑΡ/ΜΑ Α', §3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κτισματιώτισσες με φορεσιές τῆς Δερόπολης.

Ἄρραβώνα

Ἔθιμα - Βιώματα

Σέ πολλά χωριά τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης τήν ἄρραβώνα ὀρισμένοι τήν ἔκαναν τότε παλιά ἐπίσημα, ξεχωριστά ἀπό τό μυστήριο τοῦ γάμου, ἐνῶ, ὅπως γνωρίζομε, εἶναι ἀναπόσπαστο τό μυστήριο τοῦ γάμου ἀπό τήν ἄρραβώνα. Πρὶν ὀρίσουν τήν ἡμέρα τῆς ἄρραβώνας, καλοῦσαν στό σπίτι, τοῦ γαμπροῦ τόν πατέρα τῆς νύφης γιά νά φτιάξουν τό «προικοσύμφωνο», παρουσία τοῦ παπαῖ, δάσκαλου, καί τοῦ προέδρου τοῦ χωριοῦ, ὡς μαρτύρων. Ῥωτοῦσαν πρῶτα τόν πατέρα τοῦ γαμπροῦ τί δίνει γιά τή νύφη καί ἔπειτα τόν πατέρα τῆς νύφης τί δίνει γιά τό γαμπρό.

Τό πρῶτο καί καλύτερο δῶρο τοῦ πεθεροῦ γιά τή νύφη ἦταν ἓνα ζευγάρι τσαρούχια τελετινένια ἢ ἓνα ζευγάρι κοντοῦρες.

Παλαιότερα εἶχαν τό ἔθιμο νά δίνει ὁ γαμπρός ἓνα ὀρισμένο ποσό χρημάτων, λίρες ἢ γρόσια, γιά νά πάρει γυναίκα. Καί ὁ πατέρας τῆς νύφης ἔταζε χωράφι, βόδι γιά ἐργασία στό χωράφι, καί βέβαια τό ἀπαραίτητο προικιό τῆς νύφης, πού πρῶτο ἦταν τό σεντούκι καί ἔπειτα ὁ ρουχισμός.

Ἰπογράφανε τό προικοσύμφωνο οἱ πατεράδες τῶν μελλονύμφων καί οἱ μάρτυρες. Γιά δεῖγμα παραθέτω στό ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α', §4 ἓνα προικοσύμφωνο. Ἐάν ἦσαν φτωχοί οἱ γονεῖς, φτωχό θά ἦταν βέβαια καί τό προικιό.

Ἐπάνω στή φτώχεια, θά γράψω ἓνα παλιό ἱστορικό γεγονός, πού μοῦ τό διηγήθηκε ἓνας ἐνενηντάρης σχεδόν τώρα, χωριανός μου, πού ἔχει ὡς ἐξῆς:

Σ' ἓνα προικοσύμφωνο, ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ ἔγραψε τρία τέσσερα δῶρα γιά τήν μέλλουσα νύφη του.

Ἦρθε καί ἡ σειρά τοῦ πατέρα τῆς νύφης νά πεῖ, τί δίνει κι' αὐτός γιά τό γαμπρό. Καί εἶπε:

- Δίνω μιά κάπα.
- Τόν φώτησαν, τί κάπα;
- Μιά κάπα, κάπα, ἀπάντησε.

Καί γράψανε στό συμφωνητικό, «μιά κάπα, κι' ὅ,τι κάπα» καί ἀφοῦ ἔγινε ὁ γάμος, μαζί μέ τό προικιό τῆς ἢ νύφης, πῆρε καί τήν κάπα, καί τήν ἔφερε στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τήν Δευτέρα πού τελείωσε ὁ γάμος, ἔγινε ὁ ἔλεγχος τῆς προίκας. Βλέπουν καί τήν κάπα, σέ κακά χάλια.

Κάλεσαν τόν συμπέθερό τους οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ νά τόν παρατηρήσουν ὅτι ἡ κάπα δέν εἶναι καλή καί αὐτός τούς εἶπε:

- Γιά κοιτάξτε τόν «ντεσκερέ» (συμφωνητικό) τί γράφει;

Ἀνοίγουν λοιπόν τό συμφωνητικό, εἶδαν πού ἔγραφε «κάπα κι' ὅ,τι κάπα» καί τότε τά ἔβαλαν ἐναντίον τοῦ γραμματέως τοῦ συμφωνητικοῦ, πού ὅπωςδήποτε θά ἦταν ὁ δάσκαλος ἢ ὁ παπάς, ἐπειδή ἦταν (;) οἱ γραμματισμένοι.

Τό ἀρχαῖο τοῦτο ἔθιμο τῆς προίκας ἦταν ἀσυμβίβαστο μέ τή λογική, πού κράτησε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. "Ἐχεις δέν ἔχεις διαθέτεις οἰκονομική ἀνεση στή ζωή σου, πρέπει νά ἐτοιμάζεις προίκα γιά τά κορίτσια σου καί τότε καί μέχρι καί σήμερα.

Γινόταν καί δεσποτικός ἔλεγχος ἀπό τούς γονεῖς τοῦ γαμπροῦ, τότε ὡς πρὸς τό ζήτημα τῆς προίκας. «Θεσμός παράλογος».

Καί λογικά σκέφθηκαν — ἔστω καί ἀργά — οἱ νομοθέτες τῆς Πολιτείας μας, πού διά Νόμου κατήργησαν τώρα τόν θεσμό τῆς προίκας, πού ποτιστήκαμε φαρμάκια (σκεπτόμενοι πῶς θά παντρευτοῦν) ὅσοι εἶχαμε κορίτσια καί εἴμεθα φτωχοί ἀπό χωράφια καί χρήματα. Εὐτυχῶς πού ὁ χρόνος πολλά κακά διορθώνει.

Παράθεσα τό προικοσύμφωνο αὐτό γιά νά φέρουμε στή μνήμη μας τή ζωή τῶν προγόνων μας. Μιά ζωή μέ πόνους, μέ χαρές, μέ λύπες, μέ πολέμους, μέ συνέπειες πολέμων, μέ μεγάλες στερήσεις.

Καί ὅμως ἦσαν εὐχαριστημένοι καί δέν εἶχαν τό ἄγχος πού ἔχουμε σήμερα ἐμεῖς μέσα στήν καρδιά μας. Γι' αὐτό — ὅπως λέγουν — ἔχουμε πολλούς θανάτους ἀπό τήν πάθηση τῆς καρδιάς λόγω ἄγχους.

Δέν μπορούμε νά τό καταλάβουμε μερικοί πῶς «ἔσα κι' ἂν ἀποχτήσεις, μιά μέρα ἐδῶ θέ νά τ' ἀφήσεις» πού τό λένε οἱ γνήσιοι στά παραδοσιακά τραγούδια Χαλκιάδες. "Ἀμ' καί τό ἄλλο τραγούδι πού λέει: «Τί νά τήν κάνεις τήν ζωή ἂν εἶναι κι' ἄλλη τόση, ἀφοῦ ὑπάρχει θάνατος καί τό κορμί θά λιώσει;», τό καταλαβαίνομε; Μόνο μέσα στή νεκρώσιμη ἀκουλουθία τό καταλαβαίνομε καί στεκόμαστε σάν ζεματισμένοι κοκόροι. Καί τώρα ἄς ἔλθουμε στό θέμα μας.

Μόλις τελείωναν τό προικοσύμφωνο, ὀρίζανε καί τήν ἡμέρα ἀρραβῶνας.

Συνήθως τήν ἀρραβῶνα τήν ἔκαναν τό βράδι στό σπίτι τῆς νύφης. Συγγενεῖς καί ὁ κουμπάρος, καί ἀπαραιτήτως κι' ὁ παπάς, θά ἦσαν οἱ προσκαλεσμένοι.

Ἔβαζαν ρύζι σ' ἕνα πιάτο, ἐπάνω στό ρύζι τά δακτυλίδια γιά τήν ἀρραβῶνα καί ἐπάνω τό Εὐαγγέλιο.

Πρὶν ἀπό τό φαγητό γινότανε ἡ ἀρραβῶνα, καί μετὰ τό φαγητό καί ὀλίγη διασκέδαση ἔφευγαν γιά τά σπίτια τους οἱ προσκαλεσμένοι νά κοιμηθοῦν.

Ἀπό τήν ἐπόμενη ἡμέρα καί ἔως τήν ἡμέρα τῆς Στέψεως, οἱ μελλοντοίμοι ἀπέφευγαν νά συναντηθοῦν. Καί περισσότερο ἡ ἀρραβωνιασμένη κόρη, ἂν τυχόν συναντοῦσε τόν ἀρραβωνιαστικό της, ἀπέφευγε — ἐάν ἦτο δυνατόν — καί τήν «καλημέρα».

Τήν ἡμέρα τῆς ἀρραβῶνας, ἡ τό βράδι, πρὶν ἀπό τό φαγητό, θά κερνοῦσε ἡ μέλλουσα νύφη ὅλους τούς ἐπισκέπτες. Κεφάλι δέν σήκωνε, οὔτε τά μάτια νά κοιτάξει κανέναν, παρά μόνο τό χέρι τοῦ καθ' ἑνός, ὅπου καί τό φιλοῦσε, καί ἕνας - ἕνας πού δεχόταν τό φίλημα ἔδινε καί ἕνα δῶρο σ' αὐτήν, πού ἦταν

διάφορα χρήματα, ή κανένα άσημικό, σταυρουδάκι κλπ. Σέ πολλά χωριά είχαν έθιμο νά δίνουν τά δῶρα μετά τό φαγητό, τήν ὥρα πού ή μέλλουσα νύφη πρόσφερε τόν καφέ.

Γιά τήν όμορφιά της, για τή συμπεριφορά της, για τό γερό σῶμα της, για τήν ικανότητά της νύφης, τόν λόγο είχαν οί γονεῖς τοῦ γαμπροῦ. Εἶχε δέν εἶχε ή μέλλουσα γυναίκα τοῦ γαμπροῦ ικανότητες, έπρεπε νά σεβαστεῖ τούς γονεῖς του καί νά μήν μιλήσει καθόλου. «Γουρούνι στό σακί», πού λέει ή παροιμία, θά έπαιρνε. Γράφω ένα γεγονός:

Μιά φορά ένας γαμπρός καλά καλά τήν εἶδε τήν Δευτέρα τό πρωί μετά τό γάμο τή νύφη. Τήν κοιτάζει, τήν ξανακοιτάζει καί βλέπει ένα σκιάχτρο καί κάπως σά γριά. Πηγαίνει στή μάνα του, (πού τῆς εἶχε περισσότερο θάρρος καί τῆς λέει: «Μωρ' μάνα, τούτη εἶναι σκιόριγμα!»).

— Τσώπα, τσώπα ψυχή μου, τοῦ εἶπε ή μάνα, εἶναι σκύλα στή δουλειά. Αὐτή κάνει για τό σπίτι μας, ἄς τήν βλέπεις ἔτσι.

Σέ κάμποση ὥρα, κάπως ἔτυχε καί γέλασε ή νύφη καί τήν βλέπει πάλι ό γαμπρός ὅτι τῆς ἔλειπαν καί δόντια κι' ἔμεινε μέ άνοιχτό τό στόμα. Τρέχει πάλι στήν μάνα του. «"Α μωρ' μάνα! Τούτη εἶναι καί κουτσοδόντω;» Καί ή μάνα τοῦ εἶπε: «Τῆς εἶχαν βάλει, γιόκα μου, σκάρφη πού τήν εἶχαν πονέσει τά δόντια της κάποτε καί τῆς ἔπесαν. Τήν πῆραν στό λαιμό τους οί μαυρέληδες!» Καί ὄχι, ὅτι πῆραν στό λαιμό τους αὐτοί τό παιδί τους, πού τοῦ ἔδωσαν, ἄσχημη, κουτσοδόντα καί ἠλικιωμένη γυναίκα, (διότι τήν γνώριζαν), ἀλλά ἄρκοῦσε γι' αὐτούς ή ικανότητα τῆς νύφης της για τή δουλειά τους. Καί εἶναι ἀληθινό τοῦτο τό γεγονός, διότι ἔχομε γερόντους μικρότερους, κοτσονάτους καί οί γερόντισσες γυναῖκες τους, ἔχουν γίνει «κούσιαλα». Καί τούς ἔρωτᾶς, «πῶς ἔγινε τοῦτο;» Σοῦ ἀπαντοῦν: «Μοῦ 'παν οί γονεῖς μου τότε καί τήν πῆρα μεγαλύτερη στά χρόνια τή βάβω μου». Σεβόμασταν τούς γονεῖς μας τότε ἔμεῖς καί δέν βγάζαμε «λαλιά», ἀπό τό στόμα μας. «Μά ἔπρεπε παππού», εἶπε ένας νέος τοῦ χωριοῦ, νά τοῦ πεις, τοῦ πατέρα σου, νά τήν ἰδῶ κι' ἔχω τή γυναίκα πού θά πάρω».

— Τί λές, τί λές, τί μολογᾶς, γιόκα μου; Ποῦ κοιτούσαμε νά ποῦμε 'μεῖς τέτοια πράγματα στους γονεῖς μας; Τήν ἄλλη μέρα ἔξω ἀπό τό σπίτι ἐγώ, εἶπε ό παππούς.

— Καλά δέν τήν εἶδες στήν ἄρραβώνα; τόν ξαναρώτησε ό νέος.

— Ποῦ νά τή δῶ παιδάκι μου. Σάματις σήκωνε κεφάλι ό διάολος!

— Γιατί δέν τήν χῶριζες παππού;

— Ἐμεῖς τότε, παιδί μου, ὅταν κάναμε φαμπίλια, τσαπί καί φτυάρι (θάνατος) μᾶς χῶριζε ἀπό τήν γυναίκα μας, κι ἄς ἦταν καί σκύβαλο. "Οχι ὅπως ἔσεῖς τώρα πού τά κάνετε κούτσουρο κι' ἀπόδαυλο· πού κάνετε φαμπίλια κι' ὕστερα τήν χῶρίζετε.

Ήταν πράγματι ένας διάλογος μεταξύ νέου και γέρου, διδακτικός για τούς νέους μας σήμερα πού πλήθυναν τά διαζύγια. Νά σημειώσωμε ὅτι οἱ ἀρραβῶνες δέν κρατοῦσαν καί πολύ καιρό, τότε, διότι ἤθελαν τή νύφη γιά δουλειές τοῦ σπιτιοῦ τους, ὅπως εἶπαμε. Τήν ἔβλεπαν, τήν παρακολουθοῦσαν, τήν μέλλουσα νύφη τους πρὶν τήν πάρουν πῶς σκαλίζει στή μούρσα (χωράφι).
"Ἐλεγε ο πατέρας:

— Πῶ, πῶ, μωρ' βάβω, 'κείνη ἢ κοπέλα τί ἄξια εἶναι! Τήν μπίτ' σε¹² σήμερα ὅλη τή μούρσα. 'Αμ' προχθές στό 'Ανήλιο (ὄνομα τοῦ δάσους) ἔκοψε τοῦ κόσμου τά ξύλα καί τά ζαλώθηκε ὅλα ἡ σκύλα! Αὐτή νά πάρωμε νύφη, γιά νά κρατήσωμε τό σπίτι μας. Στέλλω ἴσια κιόλας προξενητή.

Τά Βλάχικα κορίτσια τότε ἦσαν ρωμαλέα καί εὐρωστα καί, ὅταν ζητοῦσαν νά πάρουν, λόγω καί τῆς ζωῆς τους στά βουνά, οἱ Γραῖκοι, νύφη Βλάχα, ὁ Βλάχος πατέρας ἔλεγε: «Καλύτερα νά τό σφάζω παρά νά τό δίνω στό Γραῖκο».

"Ὅταν παλιά ἔβλεπαν δική τους ἔμορφη καί εὐρωστη κοπέλα, ἔλεγαν, στά χωριά μας: «Γιά κοιτάξτε τήν αὐτή τήν κοπέλα. Σάν Βλάχα εἶναι, σιουσιου-μάνω!»

Παλαιότερα, ὅπως εἶπαμε, μόλις τό ἀγόρι ἔφθανε σέ ἡλικία 12 χρονῶν, ἡ γνώμη τῶν γονέων καί τά μάτια τους ἦταν στήν ἱκανή καί μπρατσωμένη κοπέλα γιά νά τήν ζητήσουν πρῶτοι καί νά τήν ἀρραβωνιάσουν μέ τό παιδί τους, μήν τυχόν καί τούς τήν πάρει ἄλλος.

Ἡ μητέρα, δέν παραήθελε νά τό παντρέψει σέ μικρή, τότε, ἡλικία τό παιδί της, ἀλλά δέν κοιτοῦσε νά ἀντιμιλήσει στόν ἄντρα της. Κι' ἂν τολμοῦσε νά πεῖ κάτι, ἔπαιρνε αὐστηρή ἀπάντηση: «Τί λές μωρέ κούτσουρο, μωρέ δαυλί καμένο. Θά μάς τήν πάρουνε τέτοια νταρντάνα κοπέλα ἄλλοι! Γλήγορα νά τήν καπαριάσωμε (ἀρραβωνιάσωμε).»

Ἦταν σέ πολλούς ἄντρες τότε ὁ δεσποτισμός πρὸς τίς γυναῖκες τους, ὁ ὁποῖος δεσποτισμός δέν συμβιβάζεται μέ κανένα τρόπο, ἰδίως τώρα μέ τίς νεώτερες καί φιλελεύθερες ιδέες τοῦ καιροῦ μας. Πρέπει τώρα νά συμβαδίζωμε μέ τό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καί τήν γνώμη τοῦ λαοῦ.

Τό ἴδιο εἶχε — δεσποτισμό — καί ἡ πεθερά πρὸς τήν νύφη, τόν ὁποῖο θά δοῦμε μέ λεπτομέρειες, στά πιά κάτω γεγονότα. Πέρασε ἀγαπητέ ἀναγνώστη, ἐκεῖνος ὁ καιρός, τώρα λαλεῖ ἄλλος πετεινός. Πατέρας καί μητέρα, πρέπει τώρα νά κάθονται στό τραπέζι τῶν διαφορῶν μεταξύ των σάν φίλοι καί κάθε ἄνθρωπος μέ ἄνθρωπον, καί ὄχι «δεσποτισμός».

Λέγανε τότε: «Δεσπότης μοῦ κόπηκες;» Μά τά γράφω ἔτσι ὅπως τά ἔλεγαν καί παρακαλῶ τούς ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥΣ, νά μήν θεωρηθῶ ὑπερβολικός.

Εἶχαν τότε οἱ ἄνθρωποι τή γνώμη ὅτι «ὁ δεσπότης εἶναι ἡ φωνή τοῦ Θεοῦ», ἐνῶ σήμερα, στήν ἐποχή μας, δέν εἶναι λίγοι αὐτοί πού τούς εὐχαριστεῖ νά βουτοῦν τήν πένα τους στή λάσπη καί νά δημοσιεύουν γιά τούς

δεσποτάδες και τούς παπάδες. Είπαμε: Ράσο, γένια και χριστιανικό όνομα δέν κάνουν τό δεσπότη ή τόν παπά, εάν δέν έχει ενδιαφέροντα πνευματικά.

Από τόν δεσπότη και τόν παπά περίμεναν και περιμένουν, νά μάθουν πολλά και καλά πράγματα, οί άνθρωποι.

Κάνομε τώρα κι' έμεϊς οί κληρικοί (όρισμένοι), χαρακωσιές στις ψυχές τών ανθρώπων, και βρίσκουν οί πιστοί μας άφορμές (και μέ τό δίκιο τους), όπως οί άπιστοι και οί αίρετικοί, για νά κατηγορήσουν τήν όρθοδοξία μας.

Τότε, είχε δέν είχε, τό έδινε — ό,τι έδινε — ό πιστός στόν κληρικό σαν μία προσφορά του παιδιοϋ προς τόν πατέρα, πού τό βαπτίζει, τό στεφανώνει, τό αγιάζει και τό κατάρτιζει για τή Βασιλεία τών Ουρανών.

Καλό θά ήταν νά μήν ανακατεύει ό κληρικός τή «Χάρη» πού αγιάζει μέ τόν Μαμωνά, αλλά είναι ευχαρίστηση — πώς νά τό κάνωμε — στή ψυχή αυτοϋ, πού δίνει προς τόν κληρικό. Αρκει ό κληρικός νά μήν ζητεϊ. Νά λέγει «Δέν πουλιέται ή Χάρις του Θεοϋ» και, αφοϋ εύρεθη στήν ανάγκη, νά τό πάρει, νά μήν τό κοιτάξει καθόλου, μά καθόλου, τό ποσό. Τότε δέν γεμίζει τήν ψυχή τών πιστών από ιερή αγανάκτηση, αλλά τόν ανεβάζει πολύ περισσότερο τόν κληρικό στήν καρδιά τους.

Παλαιότερα οί καρδιές τών πιστών ήταν ζεστές, έδιναν στόν κληρικό και από τό υστέρημά τους. Γι' αυτό, σε όλα τά θρησκευτικά τους καθήκοντα ήσαν τακτικοί. Μά και στή προσωρινή άρραβώνα πού θ' άλλαζαν τά δακτυλίδια, ή και θά υπόγραφαν τό προικοσύμφωνο, άπαραιτήτως, όπως είπαμε, έπρεπε νά ήταν και ό παπάς, και κάτι «καλούδια» θά του έδιναν. Σε γενικές γραμμές οί χριστιανοί σε όλο τό Πωγώνι και τή Δερόπολη είχαν όμοιες τίς θρησκευτικές τους συνήθειες, μέ μικρές παραλλαγές στα ήθη και στα έθιμα ανάλογα με τόν τόπο. Τό ίδιο και μέ τίς ανόητες προλήψεις και δεισιδαιμονίες. Ο προσωρινός άρραβών ήταν για τούς παλιούς γεγονός Μυστηρίου. Θρησκευτικός Νόμος άπαραβίαστος, ήταν δέν ήταν καλός ό γαμπρός ή ή νύφη. Και «σώγαμπρο» νά ήθελε κάποιος πατέρας νά δώσει τό παιδί του προτιμοϋσε τό κορίτσι νά ήταν μοναχοκόρη (καλιώρα ή άφεντιά μου). Και τουτο, για νά μήν έχει άλλα αδελφια τό κορίτσι και περάσει στενάχωρη ζωή τό παιδί του. Και οί γονείς του κοριτσιου προτιμοϋσαν νά πάρουν «σώγαμπρο» τίμιο και εργατικό παιδί. Μ' έμένα όμως τήν πάτησαν, γελάστηκαν. Διότι, ως λέγει και ή παροιμία: «'Ο τεμπέλης κι' ό φαγάς, ή παπάς ή μυλωνάς!». Αληθεύει; Εάν όμως τό κορίτσι τους ήταν άχαϊρευτο — άνίκανο — για νά τό παντρέψουν σε άλλο σπίτι, τότε δέν διάλεγαν τό αγόρι, αλλά επαιρναν ένα αγόρι άρκει νά είχε τή σωματική του υγεία και χωρίς κανένα σωματικό σημάδι, γκαβό, κουτσό κλπ. «Νά τής αλλάξωμε τό όνομα» έλεγαν. Δηλαδή, «κάπα νά πάρωμε και ό,τι κάπα νά 'ναι». Ήταν γνωστά αναμεταξύ τους τά ήθη και έθιματά τους στα χωριά του Πωγωνιου

καί τῆς Δερόπολης ἀπό γάμους, διασκεδάσεις, ζιαφέτια, καί προσπαθοῦσαν κι' ἐκεῖ πολλές φορές νά συμπεθεριάσουν.

Φτιάχναν κι' ἐκεῖ τό «προξενιό», τά ἀρραβώνιαζαν καί γρήγορα τά στεφάνωναν, καί, ὅπως εἶπαμε, ἀπέφευγαν τά παιδιά κατά τήν διάρκεια τῆς ἀρραβώνας νά πάνε ἀπό τό Πωγώνι στή Δερόπολη νά συναντηθοῦν, ἦταν καί ὀλίγο δύσκολο λόγω τῶν συνόρων. Τυχόν καί ἐγένετο καμμιά συνάντηση στό Πωγώνι ἢ στή Δερόπολη καί τό μάθαιναν οἱ γονεῖς, τούς ἔκαναν δριμύτατη παρατήρηση μέ τή φράση: «Γίνατε ρεντίκουλο στό χωριό. Σούσουρο τό χωριό ὄλο γιά τ' ἐσᾶς, μωρέ μαῦρα μας γενίδια, σᾶς εἶδαν πού κουβεντιάζατε».

Ἡ συνάντηση τῶν ἀρραβωνιασμένων παιδιῶν εἶναι καλή γιά νά γνωρισθοῦν, ἐάν κάνει ὁ ἕνας γιά τόν ἄλλον, νά ζήσουν ἀρμονικά. Ἐάν ὄχι, προτιμότερο εἶναι νά χωρίσουν δύο νέοι ὅταν εἶναι ἀρραβωνιασμένοι, παρά μετά τόν γάμο, καί ἰδίως ὅταν κάνουν παιδιά.

Στά χωριά μας δέν τολμοῦσαν οἱ ἀρραβωνιασμένοι — ἔστω καί νά γνώριζαν τά κουσούρια ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου — νά βγάλουν λέξη καί νά ἀντιδράσουν στή θέληση τῶν γονιῶν. Εἶπαμε, ὄφειλαν καί τά δυό τυφλή ὑπακοή καί ἀπεριόριστο σεβασμό.

Τό ἔπιναν μέ τό ζουμί του ὁ γιός, ἢ ἡ κόρη, καί ἄς ἦταν ἀκατάλληλος ὁ μέλλων σύντροφός τους γιά τήν ἀρμονική ζωή τους. Καί ἐάν ἔλεγαν — τούς ξέφευγε — λέξη διαμαρτυρίας καί τό μάθαιναν οἱ γονεῖς του, τούς ἔλεγαν: «Μή κούγεσαι ἴτσιου. Θά γίνομε ρεζίλι στό χωριό. Ἄς ανοίγαμε τά μάτια μας τότε πού κάναμε τό προξενιό καί τήν ἀρραβώνα». Ἔτσι βάζανε καί τό παιδί τους ὑπεύθυνο, κι' ἄς ἦσαν οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς ἢ ὁ προξενητής ὑπεύθυνοι. Καί, ἐάν τό παιδί ἐπέμενε ὅτι δέν τοῦ κάνει, (σέ περίπτωση πού γι' αὐτούς ἔκανε) τότε τοῦ ἔλεγαν: «Κάποιος σ' ἔβαλε σέ λόγια, παιδί μου, καί θέλουν νά μᾶς χαλάσουν τό σπίτι μας. Μή χαλιέσαι, παιδί μου. Εἶναι ἄλλ' ἀντ' ἄλλα, δέν εἶναι τῆς Παρασκευῆς τό γάλα, πού φταίει καί δέν τήν θέλεις». Κι' ἔτσι ἡ ἀγάπη καί ὁ σεβασμός πρὸς τούς γονεῖς ἀπαιτοῦσε θυσία τῆς ζωῆς, ὅπως ἀναφέρω καί παραπάνω.

Ὁ προξενητής στήν ἀρραβώνα ἦταν ἀπαραίτητος καί καμάρωνε πού ἔκανε τό «ψυχικό», ὅπως ἔλεγαν. Κι' ἄς ἦταν κακή ἢ καλή ἡ προξενιά. Γιά νά τελείωνε τήν προξενιά, ἔλεγε πολλά καλά λόγια γιά νά πετύχει τό ψυχικό ὅπως ἔλεγε τό πρῶτον, καί δεύτερο νά πάρει τό «μπαχτσίσι του». Καί ὁ πατέρας καί ἡ μητέρα τοῦ κοριτσιοῦ ἢ τοῦ ἀγοριοῦ ἄκουαν τότε μέ προσοχή τά λόγια τοῦ προξενητή. Νά σημειώσωμε ὅτι ὁ προξενητής, ἐάν ἦταν σεβαστό πρόσωπο καί καλός νοικοκύρης, τότε τοῦ εἶχαν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στά λεγόμενά του καί τοῦ ἔλεγαν οἱ γονεῖς τοῦ κοριτσιοῦ: «Σ' εὐχαριστοῦμε πού μᾶς προτιμήσατε». Ἐτρεχε ὁ προξενητής στούς γονεῖς τοῦ ἀγοριοῦ καί μέ χαρά τούς ἔλεγε: «Τά ἴσιαξα, γλήγορα τήν ἀρραβώνα». Κι' ἔτσι

άρραβώνιαζαν τά παιδιά τους χωρίς νά γνωρίζονται ἀναμεταξύ τους. Καί τήν ὥρα τῆς ἀρραβώνας τῶν παιδιῶν τους, τήν γνώριζαν, μόνον οἱ γονεῖς καί ὁ προξενητής. "Όταν θά καλοῦσαν τούς πλησιέστερους συγγενεῖς τότε θά ἔλεγαν: «'Απόψε ἀρραβωνιάζομε τά παιδιά μας, νά κοπιάσετε». Καί τήν ἄλλη μέρα βέβαια θά ἔλεγαν στό χωριό τό **Χαερλί** τοῦ σπιτιοῦ πού ἔγινε ἡ ἀρραβώνα. Καί δέν ξαφνιαζόνταν οἱ χωριανοί, διότι ἦταν γενικό τό ἔθιμο τῆς μυστικότητος. "Όταν οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν εἶχαν τήν ἴδια **νοικοκυροσύνη** ἢ τά ἴδια χαρίσματα, ἔλεγαν οἱ ἄλλοι: «Ταίριασαν καί συμπεθέριασαν· καλές φαμίλιες κι' οἱ δύο». Καί ὅταν οἱ χωριανοί εὔρισκαν τούς γονεῖς τῶν ἀρραβωνιασμένων παιδιῶν, τότε βέβαια τούς ἔλεγαν τίς εὐχές: «Νά σᾶς προκόψουν τά παιδιά καί σέ ἐπίλοιπα». Καί αὐτοί μέ τήν σειρά τους: «Εὐχαριστοῦμε, καί σέ παιδιῶν σας». Παλιά μόνον οἱ γυναῖκες — μάνα γαμπροῦ καί μάνα νύφης — φιλιόντουσαν, καί ὁ γαμπρός καί ἡ νύφη φιλοῦσαν τό χέρι τοῦ πεθεροῦ καί τῆς πεθερᾶς. Καί πρὶν στρώσουν τό τραπέζι κοντά στό Εἰκόνισμα θά φιλιόντουσαν οἱ μέλλουσες συμπεθερές, καί τά παιδιά φιλοῦσαν τό χέρι τοῦ πεθεροῦ καί τῆς πεθερᾶς, καί ἔπειτα ἄρχιζε ὁ παπᾶς νά κάνει μιά σύντομη ἱεροτελεστία, καί ὁ νοῦνος ἀλλάζε σταυρωτά τρεῖς φορές τά δαχτυλίδια, ὅπως ἀκριβῶς καί στήν Στέψη. Καί ἀμέσως ἔλεγαν τίς εὐχές: «'Αἴντε, χαερλίτικα, καί καλά στέφανα». Καί ὕστερα ἔβαζαν τραπέζι νά φᾶνε. Τσιούγκριζαν τά ποτήρια μέ τήν εὐχή «Καλορίζικα, καλά στέφανα».

Σέ περίπτωση φτώχειας τά φαγιά τῆς ἀρραβώνας δέν ἦσαν σάν τοῦ γάμου πλούσια μέ κρέατα, παρά μόνο καμμιά φασολάδα καί κανένα μπουρέκι, κι' αὐτά μέ οἰκονομία γιά νά φθάσει γιά ὅλους. Μετά τό φαγητό τραγουδοῦσαν, ὅπως σήμερα ὅταν κάνουν προσωρινή ἀρραβώνα. Θά τραγουδοῦσαν ἄνδρες γυναῖκες, γιά τό εὐχάριστο γεγονός. "Όχι, ὅμως μεγάλα πράγματα. "Αλλωστε, γιατί νά κάναν μεγάλο ζιαφέτι, ἀφοῦ ὁ γάμος γινότανε μέσα σέ λίγο διάστημα ἡμερῶν ἢ μηνῶν; "Αν ἀργοῦσε ὁ γάμος, τότε θά πήγαινε στή χάση καί στή πιάση ὁ γαμπρός στό σπίτι τοῦ πεθεροῦ μόνο γιά λίγο καί κοντά του ἀπαραιτήτως ἡ μάνα του. Ἡ νύφη ὅμως ποτέ δέν πήγαινε στοῦ γαμπροῦ τό σπίτι ἕως ὅτου γίνεῖ ὁ γάμος. Ἦταν βέβαια γενικό τό κακό (ἂν μπορούμε νά τό πούμε κακό) γιά τό γαμπρό νά μὴν βλέπει τή νύφη. "Ακουε τή μάνα του πού τραγουδοῦσε στό μικρό τῆς κούνιας ἀδερφό του:

*Τό παιδί μου τ' ἄσπρο τ' ἄσπρο
θέλει νύφ' ἀπό τό Κάστρο·
ποιός θά πάει νά τοῦ τή φέρει,
δώδεκα φλωριά στό χέρι...*

Δέν ἦταν παράδοξο τότε νά παντρεύει μιά μάνα παιδί καί νά ἔχει καί ἄλλο στήν κούνια. "Αλλοι καιροί, ἄλλα ἦθη.

Τά πιό παλιά χρόνια πηγαινοερχόμασταν στή Δερόπολη, ἀφοῦ παίρναμε καλέμια ἀπό τό ἀλβανικό τελωνεῖο τῶν συνόρων, πότε πότε ὡς «μουσαφισαῖοι». Τότε γιά ἐκεῖνον τό γαμπρό, πού εἶχε ἀρραβωνιάρα στή Δερόπολη, ὁ καημός ἦταν πιό μεγάλος, διότι δέν τήν ἔβλεπε καθόλου, παρά ὅταν θά τήν ἔπαιρνε στόν γάμο.

Τή χαρά του ὅμως, καί τήν σκέψη ποιός τοῦ τήν γνώριζε; — Κανένας. Μόνον ὅταν τούς ἄκουε νά τοῦ τραγουδοῦνε οἱ χωριανοί του τό τραγούδι:

Ἔκανα πῶς ἔκανα, μωρ' μανά,
ἔκανα πῶς ἔκανα, μάτια μου.
Ἐπιασα μιά πέρδικα, μωρ' μανά,
ἔπιασα μιά πέρδικα, μάτια μου.
Στό κλουβί τήν ἔβαλα, μωρ' μανά
στό κλουβί τήν ἔβαλα, μάτια μου.
Νά λαλάει κάθε πρωί.

Ἄς λαλοῦσε, ἡ νύφη στή Δερόπολη, ἀφοῦ δέν τήν εἶχε πάρει ἀκόμη. Αὐτός ὅμως παρηγοριόταν μέ τό περιεχόμενο τοῦ τραγουδιοῦ πού ἄκουε.

Ἐρχόμαστε πάλι ἀπό τήν ἀντίθετη πλευρά. Ὅταν ἡ νύφη ἦταν ἀπό τά χωριά τοῦ Πωγωνίου μας καί ὁ γαμπρός ἀπ' τή Δερόπολη, τά ἴδια φαρμάκια γιά τήν ἀρραβωνιάρα του εἶχε κι' αὐτός ὁ καημένος, πού δέν τήν ἔβλεπε. Τό ἴδιο τραγούδι θά ἔλεγε, μέ μόγη τή διάφορά νά τό ἔλεγε καί στήν ἀρβανίτικη γλῶσσα κάποτε - κάποτε. Διότι οἱ πιό παλαιοί στά χωριά μας, καί σέ μερικά χωριά τῆς Δερόπολης, ὅπως στά χωριά Φραστανή καί Λιούγγαρη μιλοῦσαν ὅλοι τους τά ἀρβανίτικα πότε πότε μεταξύ τους. Χωριό τοῦ πεθεροῦ μου ἡ Φραστανή. Θά τό γράψω καί στήν ἀλβανική τό τραγούδι αὐτό, πού ἴσως λέγω νά τό τραγουδοῦσαν γιά τό γαμπρό τότε τῆς Δερόπολης σέ γάμο, ὅπως καί στά ἀρβανίτικα χωρία τῆς Τσιαμουργιαῖς τότε παλιότερα.

«Μπέρα σέ τσεησι μπερανό - μόϊνεγιώ-
ζούρα[ν]θε[λ]ντζ]ζο - μοῖ νεγιώ
ἔδει μπούρα[ν]κλουβί - μοῖνεγιώ
[τ]/[κ]ντοῖ κάθε σαμπά - μοῖ νεγιώ-
[τ]ζγκιό[ν]δ[ν]τρο[ρ]τί-μοῖνεγιώ-

Μετάφραση

Ἔκανα πῶς ἔκανα - μωρ' μανά,
κι' ἔπιασα μιά πέρδικα - μωρ' μανά,
καί τή βάνω στό κλουβί - μωρ' μανά,
νά λαλάει κάθε πρωί - μωρ' μανά,
νά ξυπνάει τά νιόγαμπρα - μωρ' μανά,

Καί ἦταν τέτοιος ὁ καημός τοῦ ἀρραβωνιασμένου τότε, πού ἔκανε καί λάθη στίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ καί οἱ νεώτεροι τοῦ ἔκαναν τήν παρατήρηση. Μόνον ἡ γιαγιά του τόν δικαιολογοῦσε λέγοντας: « Ἀφῆστε τόν καημένον. Αὐτός ἔχει τώρα τέτοια ὀζούρα (ζαλάδα) στό κεφάλι του πού δέν ξέρει ποῦ βρίσκεται».

Ρώτησαν κάποτε ἕναν πολύ ἡλικιωμένον:

— Δέν μᾶς λέγεις, γέροντά μου, τί εἶναι ἐκεῖνο τό πρᾶγμα πού πέρασες στά τόσα σου χρόνια καί σέ κάνει νά τό νοσταλγείς καί δέν τό ξεχνᾶς;

Καί ὁ γέρος ἀπάντησε:

— Τούς ἔξι μῆνες πού ἤμουν ἀρραβωνιασμένος ὁ καημένος καί δέν τήν ἔβλεπα τή νύφη. Καί νά σᾶς πῶ καί τό χειρότερο πού εἶχα πάθει, παιδιά μου, συνέχισε ὁ γέρος. Ἡ ἀρραβῶνα μου ἦταν μόνο μέ τό «σιάζιμο» – προξενιό – τοῦ πατέρα μου καί τοῦ πεθεροῦ μου. Ὁ λόγος καί ἀπό τίς δύο μεριές εἶχε τότε θέση ἀρραβωνιάσματος. Καί παίρναμε γιά γυναίκα «ἕνα γουρούνι στό σᾶκκι». Ἐπειδή δέν ἦσαν ἔτοιμοι, συνέχισε ὁ γέρος, ἔβρισκαν ὅλο δικαιολογίες, καί ἄργησα γιά νά στεφανωθῶ. Μιά μου ἔλεγον εἶναι «δρίμες», μιά, τόν Μάη δέν γίνονται γάμοι, μιά, εἶναι χάση τοῦ φεγγαριοῦ. Καί πότε δέν ἔχει τό φεγγάρι χάση; Κάθε μῆνα καί χάνεται κι ἔρχεται τόν ἄλλο μῆνα πάλι ἀπό ὀλίγο καί νύχτα μέ νύχτα γιομίζει. τίς «δρίμες». Ἦσαν, οἱ πατεράδες μας καί παπποῦδες μας (κι ἔμεῖς οἱ ἴδιοι) πού πίστευαν σ' αὐτά τά πράγματα παιδιά μου, νά τό λέμε κι' αὐτό.

Θά χαθεῖ, δέν θά προκόψει τό ἀντρόγενο νά παντρευτεῖ μέ τή «χάση» τοῦ φεγγαριοῦ ἔλεγαν, τότε παλαιότερα. Τόν Μάη δέν κάνει νά παντρευτεῖς, γιατί τό μῆνα αὐτόν παντρεύονται τά γομάρια. Οὔτε τό δίσεκτο χρόνο, καί οὔτε ὅλες τίς Σαρακοστής, ἔκαναν γάμους, μά οὔτε καί ἀρραβῶνες μέ παπά. Προτιμοῦσαν φθινοπωρινές μέρες, πού θά τελείωναν οἱ βαριές δουλειές καί θά ἔβγαζαν τό ρακί καί τό κρασί, γιά νά γίνει πλούσιος — ὅπως ἔλεγαν — ὁ γάμος.

Πλούσιος γάμος τά παλιά χρόνια γίνονταν στό Πωγώνι, στά χωριά Δερβιανάκι, Βήσσανη, Βασιλικό (Τσαραπλανά) καί σέ ὀρισμένα ἄλλα κάπως πλούσια, στή Δερόπολη καί στό Ἀργυρόκαστρο πού ἀπό χρόνια φημίζονταν γιά τά πλούτη του.

Σ' αὐτά τά χωριά ρουχισμό καί στολίδια ἡ νύφη εἶχε ἄφθονα καί ἀξίας μεγάλης. Θά παίρνανε τόν εἰδικό ράφτη νά καθόταν σπίτι νά ἔραβε τό προικιό, συνέχεια μιά καί δύο ἐβδομάδες, τρώγοντας καί πίνοντας. Ἐνας τέτοιος ράφτης, στά τελευταῖα χρόνια ἦταν ἐδῶ στό χωριό ὁ μακαρίτης παπα-Χούτας, ὁ ὁποῖος ἔβγαινε πρῶτος στό ἄλῶνι καί καμάρωνε τή νύφη μέ τήν στολή της πού τήν εἶχε ράψει ὁ ἴδιος. Καί τίς περισσότερες φορές ἔπαιρνε ὁ ἴδιος τό πρῶτο τραγούδι τῆς νύφης κρατώντας πρῶτος τή νύφη καί ἔλεγε:

Ἄγγελος εἶσαι νύφη μου, κι' ἀγγελικά χορεύεις

Ἐκ τῆς μακαρίτης παπα-Χούτα (τὸν εἶχα καὶ θεῖο) ἔχω πρωτοακούσει τὸ τραγούδι αὐτὸ ὅταν ἦμουν παιδάκι, καὶ τὸ ὅποιο τραγούδι, θὰ τὸ εὔρεις, ὀλόκληρο σὲ ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου μου, πού ἔχει τραγούδια Πωγωνίου καὶ τῆς Δερόπολης, παραδοσιακά καὶ διάφορα ἄλλα.

Θὰ ἤθελα νὰ γράψω ὅτι τότε τὰ παλιὰ χρόνια ἐδῶ στὰ χωριά μας ἦσαν καὶ ἄλλοι εἰδικοί ραφτάδες στὰ προικιά τῆς στολῆς τῆς νύφης, (πού μοῦ διαφεύγουν τώρα τὰ ὀνόματα ὀρισμένων) καὶ ὁ Βασίλης Μπαμίχας ἀπὸ τὸ Σελιὸ Δρόπολης, πού τώρα μένει σὺν τῶν Ποντικάτες Πωγωνίου. Κι' αὐτὸ τὸ γεροντοπαλλήκαρο ὁ Μπαμίχας ἦταν εἰδικὸς τότε τοῦ ραψίματος αὐτοῦ, ἐπίσης στίς κάπες, στὰ διμιτένια πουτούρια, σεγκούνια, καὶ στίς μπερούτσες.

Ἀφοῦ τελείωναν τὸ ράψιμο τῆς στολῆς, τότε οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν ἀπεφάσιζαν τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου καὶ τὸ ἔλεγον σὲ ὅλους:

- Στεφανώνουμε τὰ παιδιά μας τὴν ἐρχόμενη Κυριακή.
- Νὰ σᾶς ζήσουν... Νὰ ἔχουν καλὴ τύχη, ἀπαντοῦσαν οἱ ἄλλοι.

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ἦταν ἀντίθετος πού τίς Κυριακές γινόντουσαν οἱ γάμοι.

— Νὰ κάνετε τίς ἄλλες μέρες, χριστιανοί μου, τοὺς γάμους κι' ὄχι τὴν Κυριακή. Ἡ Κυριακή εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Κύριόν μας καὶ δέν πρέπει νὰ δουλεύουμε. Πολύ δέ περισσότερο στὸ γάμο, πού ἀπὸ τὸ πρῶν ἀρχίζετε τίς δουλειές, χάνοντας καὶ τὸν ἐκκλησιασμό, τρώγοντας καὶ πίνοντας, πολλοί, ὕστερα ξερνοῦν σάν τὰ «σκυλιά» καὶ «μαγαρίζουν» τὴν ἡμέρα αὐτὴ τοῦ Κυρίου.

Ἔτσι συμβούλευε ὁ μεγάλος αὐτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπόστολος, Κοσμάς.

Γεραχίτισσα κόρη (Πωγώνι).

Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου. Στολή νύφης εποχής 1920.

Γάμος

Ἔθιμα - Βιώματα

Στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη ὁ γάμος, ὅπως εἶπαμε, γινότανε παλιότερα μέ προξενιό. Ὁ προξενητής θά ἔπαιρνε μπαχτσίσι.

Ἐάν τύχαινε καί ἔκανε κακή ἐπιλογή νύφης ἢ γαμπροῦ, τότε εἶχε τό «ἀνάθεμα». Καί ὁ ἀδικηθεῖς ἔλεγε «Ἀνάθεμα τόν προξενητή πού σέ προξένησε», καί πολλοί πρόσθεταν «καί τόν παπά πού σέ βάφτισε».

Ὁ γάμος προετοιμάζονταν ἀπό τήν Πέμπτη πού πιάναν τά προζύμια γιά κουλοῦρες καί γιά τά ψωμιά.

Μαζεύονταν γυναῖκες καί τά κορίτσια κοσκινίζαν τ' ἀλεύρι, γιά νά ἔχουν καί αὐτά τήν τύχην τοῦ γάμου, ὅπως ἔλεγαν. Καί ὅλες μαζί τραγουδοῦσαν ὡς ἑξῆς:

Ποιός κοσκινίζει τ' ἀλεύρι μας, ματάκια, ματάκια;

Τό κοσκινίζει ἡ τσιούπρα μας, ματάκια, ματάκια;

Μέ μάννα, μέ πατέρα, ματάκια λιγωμένα.

Τό εἶχαν γιά κακό νά βάζανε ὀρφανά κορίτσια νά κοσκινίσουν.

Τήν ἴδια ἡμέρα Πέμπτη γυναῖκες θά πήγαιναν τό προικιό τῆς νύφης στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Συμμετεῖχαν ἀπαραιτήτως καί κορίτσια, γιά νά ἔχουν κι' ἐδῶ τήν τύχη τοῦ γάμου, ἀλλά καί νεώτερες γυναῖκες, ἄγαμες, θά ζαλώνονταν τό προικιό. Καί μάλιστα συναγωνιζόντουσαν ποιά νά βάλει περισσότερο βάρος γιά νά τήν ἰδοῦν ὅτι εἶναι ἡ ἀξιότερη, νά δοῦν τήν ἱκανότητά της καί νά τήν ζητήσουν γιά νύφη.

Στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ ὁ γάμος ἄρχιζε ἀπό τό Σάββατο τό βράδι, καί πρὶν βασιλέσει ὁ ἥλιος. Τήν ὥρα αὐτή στολίζουν τό λάβαρο τό λεγόμενο «μπαριδάκι». Στήν κορυφή τοῦ κονταριοῦ εἶχαν ἓνα σταυρό καί τήν σημαία, κλωκάρια ἐλιᾶς, τρία ρόδα ἢ μῆλα. Καί κατά τήν ὥρα τοῦ στολισμοῦ τραγουδοῦσαν:

Ποιός ἀρματώνει φλάμπουρο, μέ ρόϊδα μέ ρόϊδα

Αὐτήν τήν ὥρα, ὁ γαμπρός ἔριχνε τρεῖς ντουφεκιές στόν ἀέρα, σημεῖον τοῦ χαρμόσунου γεγονότος, ἔθιμο πού κρατιέται — γίνεται — καί σήμερα. Καί κατά ὁμολογία τῶν παλαιότερων, ἦταν ἐνδειξη ἀνδρισμοῦ τοῦ γαμπροῦ, καί ἄς ἦταν ὁ γαμπρός 13, 14, 15, ἢ καί 17 χρονῶν, ὅπως ἤμουν ἐγώ ὅταν ἔγινε γαμπρός.

Γιά τό 13 χρονῶν, θά φανεῖ κάπως παράξενο σέ μερικούς καί γι αὐτό ἐξηγοῦμαι: Γαμπρός 13 χρονῶν καί νύφη 14 ἔγινε τό 1923 στό χωριό μου ὁ

Νύφη από τὰ Κτίσματα (π. Ἀρίνιστα) μέ τή χαρακτηριστική φορεσιά της (1924). Ἡ Ἀναστασία Γ. Παππᾶ μέ τήν κουριάδα της Σοφία Κ. Παππᾶ.

Θωμα-Κολιός και ἡ Ἀναστασία Βόκολου ἀπὸ τῆ Χαραυγῆ (π. Βάλτιστα). Σήμερα, «Δόξα νά ἔχει ὁ Γιαραμπής», βρίσκονται ἀκμαιότατοι στὴν ζωή.

Αὐτό μαρτυροῦν καὶ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως μας πού ἔδινε τὴν ἀδεια γάμου σέ τόσο μικρὴ ἡλικία τότε. Οἱ γονεῖς τοῦ τόσο μικροῦ ἀγοριοῦ ἔλεγαν: «Νά τό παντρέψουμε, νά κρατήσουμε τὴ νύφη γιὰ τίς δουλειές καὶ τό παιδί νά τό στείλομε ταξίδι γιὰ νά μᾶς στέλνει καμιὰ δεκάρα νά γυρίζομε».

Τό πρωὶ τῆς Κυριακῆς πηγαῖναν πρόσφορο στὴν ἐκκλησία γιὰ νά βγάλει ὁ παπὰς δύο ἄρτους γιὰ τοὺς μελλονύμφους. Γι' αὐτό ὁ παπὰς φρόντιζε νά κάμει πιό γρήγορα τὴν Προσκομιδὴ του, καὶ ἀμέσως ἔστελνε τοὺς ἄρτους στὰ σπίτια τῶν μελλονύμφων γιὰ νά τοὺς φᾶνε. Αὐτό δείχνει τὴ μεγάλη πίστη πού εἶχαν παλαιότερα στό Δημιουργό μας οἱ ἄνθρωποι.

Οἱ στολίστρες τῆς νύφης πηγαῖναν τό πρωὶ τῆς Κυριακῆς στό σπίτι τῆς ἀφοῦ τελείωνε ὁ στολισμός, τὴν ἔπαιρναν καὶ τὴν πηγαῖναν στό ἀλώνι, (τόν καταλληλότερο χῶρο γιὰ χορό) καὶ τῆς ἔλεγαν τό πρῶτο τραγούδι.

*Ἄγγελος εἶσαι νύφη μας κι' ἀγγελικά χορεύεις
Ἄγγελοι σέ στολίζανε, σοῦ βάναν τὴ σκουφίτσα*

.....

Κι' αὐτό συνεχίζονταν γιὰ κάθε φέρεμα τῆς νύφης πού εἶχε στό τραγούδι καὶ τ' ὄνομά του, μέχρι τὰ ὑποδήματά της πού τὰ ἔλεγαν «κοντοῦρες».

Στὰ σπίτια τῶν νεονύμφων πηγαῖναν δυὸ ἀγόρια πρὶν τό γάμο, γιὰ νά τὰ στείλουν μέ τὰ καλέσματα ἀπὸ σπίτι τό σπίτι. Καὶ γιὰ τό χαρμόσυνο αὐτό γεγονός, ἔδιναν στὰ παιδιά δῶρα: σύκα κοπανισμένα πού τὰ λέγανε «συκομαῖδες», καρύδια, μήλα, ἢ καὶ χρήματα ἀκόμη μέ τὴν εὐχή: «Ἄντε, καὶ στό γάμο σας χαρούμενα».

Τὰ παιδιά δέν παίρνανε μόνο στὰ καλέσματα δῶρα, ἀλλὰ καὶ τὴν Κυριακὴ πού ξεκινούσε ἡ γαμήλιος πομπή, «ψίκι», τρέχανε ποιός πρῶτος νά πάει στό σπίτι τῆς νύφης νά τοὺς πεῖ ὅτι ἔρχονται καὶ νά πάρει τὰ δῶρα, συγχαρίκια. Γι' αὐτό καὶ ἔλεγαν: «Ἦρθαν οἱ συγχαριάτες». Καὶ στό πρῶτο παιδί «συγχαριάτη» ἔδιναν τό μεγαλύτερο δῶρο — μπαχτσίσι.

Στό ξεκίνημα τῆς γαμήλιας πομπῆς τραγουδοῦσαν:

*Σάν καλότυχη ἡ μάνα πού ξεπροβοδάει τόν ἥλιο,
γιὰ νά πάρει τό φεγγάρι...*

.....

Πρῶτος ὁ κουμπάρος συνοδεύει τό λάβαρο καὶ ἔπειτα ἡ πομπὴ μέ τό γαμπρό.

Φθάνοντας στό σπίτι τῆς νύφης, ἡ μάνα της ἔριχνε στή πλάτη τοῦ

Ἡ Πολυξένη μέ τόν άντρα της.

γαμπρού ή στο λαιμό, ένα μεγάλο μεταξωτό μαντήλι, και οι τραγουδιστές του γαμπρού άμέσως άρχιζαν νά τραγουδοῦν:

*Τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν έξω; μωρή νύφη,
Τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν έξω; τζικονύφη*

.....

Μέσα στό σπίτι γιά νά δοῦν τήν νύφη τραγουδοῦσαν:

*Γιά παραμεράτε, φίλοι,
γιά νά δοῦμε μεῖς τήν νύφη.
Γιά νά δοῦμε ποιόν ὁμοιάζει,
τόν πατέρα γιά τή μάννα.*

.....

Καί στό ξεκίνημα ἐπιστροφῆς, ἡ νύφη ανέβαινε στό ἄλογο τοῦ γαμπρού καί ὁ γαμπρός στό ἄλογο τῆς νύφης.

Τότε οι τραγουδιστές τῆς νύφης τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τοῦ χωρισμοῦ:

*"Αἰ, συντρόφισσες καλές κοπέλες,
τοῦτο τόν καιρό χωριζόμαστε
καί τόν ἄλλο ἀνταμωνόμαστε
σ' ἄλλο σύνορο, σ' ἄλλο λιθάρι.*

Καί τό:

*Εὐχήσου ἀνιμανούλα μου
τώρα ἐπὶ κίνημά μου,
στό ξεπροβόδισμά μου.*

Καί τό:

*Τρέχουν τά νερά,
τρέχουν οἱ βρύσες,
τρέχουν καί τά μικρά παιδιά
νά δοῦν τή νύφη.*

*Στό καλό καλή μας τσιούπρα,
στό καλό καί τιμημένη
καί στό κόσμο ζακουσμένη.*

'Αφοῦ ἐφθάναν έξω ἀπό τόν περίβολο τοῦ ναοῦ, καί πρὶν μποῦν μέσα ἔφερναν τρεῖς φορές γύρω γύρω τοὺς νεονόμφους, ἐπάνω ὅπως ἦσαν στά

ἄλογα, γιά νά προκόψουν, ὅπως ἔλεγαν. Στό τέλος τραγουδοῦσαν:

*Ἐκκλησιά μου κουκλωτή,
κουκλωτή καμαρωτή,
Ὅπως δέχεσαι κεριά,
δέξου καί τά νιόγαμπρα*

.....

Ἄφοῦ ἔμπαιναν μέσα στό ναό, τότε ἔπαιρνε θέση στή μέση στούς νεονύμφους ὁ κουμπάρος καί δίπλα στό γαμπρό στά δεξιά του ὁ παρακούμπάρος, βλάμης, ὅπως τόν ἔλεγαν. Κατά τήν ὥρα τοῦ Μυστηρίου, ὁ παπάς ἔβαζε στό βραχίονα τοῦ βλάμη μία ζώνη σάν διακριτικό. Βλάμης γινότανε ὁ πιό στενά ψυχικῶς συνδεδεμένος καί ἀδελφικός φίλος τοῦ γαμπροῦ. Κατά τήν ὥρα πού ὁ ψάλτης (καί ὄχι ὁ παπάς πού λένε μερικοί) λέγει τή φράση τοῦ Ἀποστόλου «ἡ δε γυνή ἵνα φοβῆται τόν ἄνδρα» γινόταν τότε — καί γίνεται ἀκόμη καί σήμερα — μία κίνηση ποδιῶν μεταξύ γαμπροῦ καί νύμφης, ποιός ἀπό τούς δύο πρῶτος νά πατήσῃ τό πόδι τοῦ ἄλλου. Καί τό χειρότερο εἶναι, πώς ἡ πρόληψη αὐτή ἔχει δύο ἐρμηνεῖες:

Γάμος μέ τά παλιά χαρακτηριστικά στέφανα.

Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι, στόν πρωτοπατήσαντα τό πόδι τοῦ ἄλλου, θά ὑποτάσσεται στή ζωή ὁ πατηθείς. Ἡ δεύτερη, ὅτι θά ζήσει περισσότερα χρόνια ἐκεῖνος πού πρῶτος ἐπάτησε τό πόδι τοῦ ἄλλου!!!». Μή χειρότερα!!

Ἀξίζει νά σημειώσω ὅτι παλιά τά Στέφανα τοῦ Γάμου ἦταν ἀπό τά Ἱερά Σκεύη τοῦ ναοῦ. Ἐμοιαζαν μέ βασιλικές κορῶνες. Μέ τέτοια στέφανα στεφάνωσα τό 1964 στό χωριό Ποντικάτες τόν πρωτότοκο γιό μου Νίκο μέ τήν Ἀναστασία Ε. Τώνη.

Μετά φθάνοντας στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ ὑποδέχεται τούς νεονύμφους ἡ μητέρα του μέ ρύζι ρίχνοντάς το ἐπάνω στούς νεονύμφους. Σέ ἄλλα χωριά μέ ρύζι καί μέλι καί τραγουδοῦν τά:

*Ἐβγα πεθερά στή σκάλα
μέ τό μέλι μέ τό γάλα.*

.....
Ρίξε ρύζι νά ριζώσει

.....
*Πέζε νύφη, δέ πεζεύω·
θέλω τάμα νά πεζέψω.*

.....

Καί οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ ἀμέσως ἔβαζαν στό λαιμό τῆς νύφης σταυρουδάκια. Καί στή συνέχεια τραγουδώντας λέγανε ἕνα ἕνα τά ὀνόματα τῶν συγγενῶν τοῦ γαμπροῦ, γιά ταῖξιμο, καί ὁ καθένας ἔταζε καί ἀπό ἕνα δῶρο. Κι' ἕνας, ἀπ' ὅλους αὐτούς τούς πλησιέστερους συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ, — ἡ ἡ γιαγιά — ἔταζε μία σαρμανίτσα (κούνια) ὡς τό πιό εὐτυχές δῶρο γιά τή νύφη.

Ἐπειδή μερικοί ἔταζαν καί δέν τά ἔδιναν ἀμέσως ἔνεκα τσιγκουνιάς ἢ φτώχειας, οἱ τραγουδιστές ἐπέμεναν:

*Κάλλια πέντε καί στό χέρι,
παρά δέκα καί καρτέρει.*

Ἐπειτα ἐρχόταν ἡ ὥρα νά ρίξει ἡ νύφη τήν κουλούρα καί μετά νά πεζέψει. Σέ πολλά χωριά τήν ρίχνει σέ σταυροδρόμι.

Ἡ νύφη μέ τήν κουλούρα στό χέρι ἔκανε στόν ἀέρα τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρεῖς φορές, ἔπειτα τήν ἔριχνε στό ἀέρα καί, ὅποιος τήν ἔπιανε, ἐκεῖνος θά τήν ἔκανε διανομή σ' ὅλους τούς εὐρισκομένους ἐκεῖ συμπεθέρους.

Τό ἔθιμο τοῦτο, τό εἶχαν καί οἱ Βλάχοι τοῦ Πωγωνίου, ἀλλά ἔριχναν κάπως αἰφνιδιαστικά τή κουλούρα, ἐπάνω στούς συγκεντρωμένους στήν αὐλή τῆς νύφης. Τήν ὥρα τῆς ρίψεως ἀκολουθοῦσε μεταξύ τῶν Βλάχων φοβερή κίνηση ποιός ν' ἀρπάξει πρῶτος τήν κουλούρα καί ν' ἀναδειχτεῖ νικητής εἰς

Ἡ νύφη Πολυξένη μέ τά πεθερικά της.

τόν ἄγριον ἐκεῖνο συνωστισμό, πρό τοῦ ὁποίου ὅπως γράφει ὁ ἀείμνηστος Λεωνίδας Βασιλειάδης, «καί αὐτός ὁ Σαμψών, τῇ βοήθειά τοῦ Ἡρακλέους καί τοῦ Κουταλιανοῦ, θά εὐρίσκετο ἀληθῶς ἐν πλήρει πρωτοφανεῖ ἀμηχανία». (Ἡπ. Ἀστήρ 1904 σελίς 279).

Ἄφοῦ λοιπόν τελείωνε ἡ διανομή τῆς κουλούρας, ἄρχιζαν νά τραγουδοῦν, πάλι τό:

*Πέζε νύφη δέν πεζεύω·
θέλω τάμα νά πεζέψω,*

.....

Ἐδῶ ὅμως τό τάμα ἦταν — καί εἶναι — μόνον χρήματα, καί μάλιστα λίρα ἢ λίρες. Ἐλεγαν, τραγουδώντας: «Ὅποιος θά τήν κατεβάσει, μιά ἐγγλέζικη θά σκάσει».

— Φώναζε ὁ πρῶτος: «Ἐγώ μία λίρα». Καί ἐάν ὑπῆρχαν κι' ἄλλοι οἰκονομικῶς καλύτεροι, γινότανε σάν πλειοδοτική δημοπρασία. Καί ἔλεγε ὁ δεύτερος δύο, ὁ τρίτος τρεῖς, κι' ἔτσι τήν κατέβαζε ἐκεῖνος πού ἔταζε περισσότερες λίρες.

Κι' ἐδῶ πάλι τραγουδώντας ἔλεγαν τό: «Κάλλια πέντε, καί στό χέρι παρά δέκα καί καρτέρει».

Μετά τό κατέβασμα τῆς νύφης, καί μόλις πατοῦσε τό πρῶτο σκαλοπάτι, τῆς τραγουδοῦσαν:

Μέτρα νύφη σκαλοῦ μέ χαρές, μεγάλες.

Ἡ νύφη ἔπρεπε νά ριζοῦ πρῶτα τό δεξί τό πόδι στό σκαλοπάτι.

Τήν νύφη τήν πῆγαιναν κατ' εὐθεία κάτω ἀπό τό εἰκόνημα τοῦ σπιτιοῦ ὅπου στεκόταν κεντραρωμένη μέ τό μπούλωμα στό κεφάλι.

Τότε τραγουδοῦσαν τό τραγούδι του ξεμπουλώματος.

Φέρτε μας τό καλαμίδι, νά ξεμπουλωθεῖ ἡ νύφη

Σέ πολλά χωριά εἶχαν τό ἔθιμο νά τήν ξεμπουλώνει ὁ κουμπάρος, καί τῆς νύφης οἱ τραγουδίστριες τραγουδοῦσαν:

*Ἄϊ κουμπάρε, μέ τίς κουμποῦρες
νά μᾶς ξεμπουλώσεις τή νύφη,
νά τῆς βάλεις τίς κοντοῦρες*

Κατά τό ἔθιμο, μετά τό ξεμπούλωμα, ὁ κουμπάρος ἔπρεπε νά κάμει ἕνα δῶρο, ὑποδήματα ἢ χρήματα στή νύφη.

Μετά τό ξεμπούλωμα ὁ κουμπάρος, συνοδεύοντας τή νύφη, καί οἱ τραγουδίστριες, ἔβγαιναν ἔξω στήν αὐλή, ὅπου τοὺς περίμεναν οἱ συμπέθεροι

Νιόγαμπροι από τὰ Κτίσματα καί συγγενεῖς τους.

μέ τό γαμπρό, καί άμέσως γινόταν κύκλος χοροῦ, μέ πρώτη τή νύφη.
Άκολουθοῦσαν οί γονεῖς τῶν νεονύμφων καί ὁ κουμπάρος στόν ὁποῖον, ὅταν
μέ τή σειρά του ἔσερνε τό χορό, ἔλεγαν τό τραγούδι:

*Ταράξου, νοῦνε, ἀπ' αὐτοῦ
κι' ἔλα παραπάνω
Καί σμίξε τά παιδιά σου
ἔτσι νά σοῦ προκόψουν*

.....

Συνεχίζανε δυό τρία τραγούδια ἀκόμη μέ τό στόμα, ὅπως τό:

*Σήμερα εἶν' ἄσπρος οὐρανός,
σήμερα εἶν' ἄσπρη μέρα.
Σήμερα ἀνταμώσανε
ἀετός καί περιστέρα.*

Καί τό:

*Τά ἄκουσες, κυρά νύφη,
τί εἶπε τό Βαγγέλιο,
τί μολογάει τό γράμμα.
Νά τιμᾶς τό πεθερό σου,
νά τιμᾶς τή πεθερά σου.*

.....

Καί ἔπειτα ἀκολουθοῦσαν τά μουσικά ὄργανα (βιολιά) ὡς τήν ὥρα τοῦ φαγητοῦ.

Στό τέλος τοῦ φαγητοῦ ἔφερναν στό τραπέζι τά «κανίσκια», πού ἦσαν τυρόπιτες, πού τά λέγανε καί τά λέμε καί «μπουρέκια» μέ πολλές αὐγές, ὅπως ἔλεγαν περιπαικτικά τ' αὐγά.

Μερικοί ζητοῦσαν νά τά κόψουν μόνοι τους στό τραπέζι καί ἔδιναν ἀπό ἕνα κομματι μπουρέκι σέ ὅσους ἦσαν πλησίον. Μόνο ὁ κουμπάρος φρόντιζε νά δώσει, ἔστω καί ὀλίγο, ἀπό τό κανίσκι του σέ ὅλους τούς παρευρισκομένους.

Νά σημειώσουμε ὅτι τό κανίσκι τοῦ κουμπάρου ἦταν ὀλόκληρο σφάγιο ψημένο καί ἕνα γαλόφι ἢ τσίτσα κρασί. Μέ τή διανομή γινόταν πρόποση μέ τίς εὐχές:

*Εἰς υἱείαν, κουμπάρε,
νά σοῦ ζήσουν τά νιόγαμπρα
καί νά σ' ἀξιώσει ὁ Θεός
νά μᾶς ἔρθεις καί μέ λάδι.*

Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου. Στολή νύφης εποχής 1950.

Σέ πολλά χωριά τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης τό πρωί τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου πήγαιναν καί τόν ἔπαιρναν τιμητικῶς μέ μουσικά ὄργανα τόν κουμπάρο. Αὐτός δέ ἐπάνω στό ἄλογο, μέ τήν καλύτερη χρωματιστή φλωκοτή βελέτζα, μέ ζυγκιά στά πόδια του, μέ τό σελάχι του καί περασμένη τήν κουμπούρα του, ἐμπρός του εἶχε ζωντανό τό κατσίκι ἢ ἄρνι, «κανίσκι». Στά πλάγια τῆς σέλας ἢ στά σκαρφέλια τοῦ σαμαριοῦ εἶχε κρεμασμένη τήν τσίτσα, ἢ τσίτσες, μέ τό κρασί.

Φθάνοντας στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ παρέδιδε τό σφάγιο καί τήν τσίτσα σέ ἕναν ἀρμόδιο τοῦ γάμου. Κι' ἐκεῖνος βέβαια ἔκανε κουμάντο νά τό ψήσει τό σφάγιο.

Ἀπό τήν στιγμή πού πατοῦσε τό πόδι του στό κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, ἕως τήν Δευτέρα πρωί πού θά τόν ξεκινούσαν, τό πρόσταγμα στό γάμο τό εἶχε ὁ κουμπάρος.

Τοῦτο τό ἔθιμο τό εἶδα καί στό χωριό Μεσοπόταμος Πρέβεζας, στίς 8 τοῦ Γενάρη τοῦ 1984 πού πῆγα κι' ἐγώ ἐκεῖ σ' ἕνα γάμο. Ἐπειδή ἤθελα νά φύγω πρὶν φέξει, ρώτησα πότε θά φύγωμε.

— "Όταν θά φύγει ὁ κουμπάρος, μοῦ εἶπαν.

"Ἀξια προσοχῆς ἐθίματα, καί σέ αὐτά τά χωριά τῆς περιοχῆς σας, εἶπα στούς Μεσοποταμιῶτες.

Στό τέλος τοῦ φαγητοῦ εἶχαν τό ἔθιμο, στά χωριά Πωγωνίου καί Δερόπολης νά ρίχνουν τά «Ντολιά».

Ἀναλάμβανε ἕνας ἀρχιεπτολεύς, παίρνοντας τό ποτήρι μέ κρασί καί ἔκανε πρόποση μέ τίς ἐξῆς εὐχές:

— Τό πρῶτο τό πίνω εἰς υἱείαν τοῦ οἰκοδεσπότη, (καί ρουφοῦσε μιά γουλιὰ κρασί) νά τοῦ προκόψουν τά παιδιά, καί σ' ἄλλα νά χαρεῖ.

— Τό δεύτερο εἰς υἱείαν τῶν νεονύμφων, νά ζήσουν εὐτυχισμένα.

— Τό τρίτο εἰς υἱείαν τοῦ κουμπάρου, νά τοῦ ζήσουν τά κουμπαρόπλα του, καί πάντα ἄξιος καί νά μᾶς ἔρθει καί μέ λάδι.

— Τό τέταρτο, εἰς υἱεία τῶν τραπεζοκαρεκλοκαθιζομένων. Στήν μακρινή αὐτή φράση τά μπέρδευαν.

"Ἐπειτα ἔδινε ἐντολή σέ ἄλλον νά πεῖ τά ἴδια καί ὁ ἄλλος σέ ἄλλον, καί οὕτω καθ' ἐξῆς, ὅσο πού ἔπιναν ὅλοι λέγοντας τίς ἴδιες εὐχές τοῦ ἐντολέα.

Ἐάν κάποιος ἔκανε λάθος, δέν τά ἔλεγε μέ τή σειρά καί ὅπως ἔχει, τότε τιμωριόταν γιά κάθε λάθος, νά πίνει καί ἕνα παραπάνω ποτήρι κρασί.

Ἐάν κάποιος δέν εἶχε τήν διάθεση νά τά πιεῖ ὅλα τά ποτήρια, μέ τό ζόρι τόν ἔκαναν νά τά πιεῖ. Καί, ἀφοῦ βέβαια μεθοῦσε, τόν πήγαιναν γιά ὕπνο.

Κατά τήν ὥρα τῶν «ντολιῶν» οἱ ὀργανοπαῖκτες λαλοῦσαν κατά παραγγελία καί ἀπό ἕνα σκοπό στό καθένα, μέ τό ἀζημείωτο.

"Όταν ὁ κάθε ἐπτολεύς ἔλεγε τήν εὐχὴν ὑπέρ τῶν νεονύμφων, ἡ νύφη ἔμενε ὀρθια καί κουνούσε ὑποκλινόμενη τό κεφάλι της.

Δέν τήν ἔφθανε τήν νύφη πού τήν κρατοῦσαν νηστική τό βράδι, γιατί, ἐάν ἔτρωγε, θά ἔτρωγε (ἀπέθαιναν) τά πεθερικά της, τήν κρατοῦσαν καί ὄρθια νά καμαρώνει καί νά κάνει καί τεμενά (ὑπόκλιση).

"Ὅσες φορές κι' ἄν συμβούλεψα γιά ταῦτα τά ἐθίματα — προλήψεις — νά κοποῦν, δέν εἰσακούσθηκα· φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Μόνο τό 1953, στό χωριό Κακκόλαχο, στό γάμο τοῦ Θεμιστοκλῆ Κιτσιανοῦ, συμφωνήσαμε μέ τό γαμπρό καί εἶπαμε καί οἱ δύο στή νύφη Εὐαγγελία νά φάει, καί ἔφαγε. Καί ἔζησαν τά πεθερικά της μέχρι βαθειά γεράματα ὑγιέστατοι, «κοτσονάτοι».

"Ἵστερ' ἀπ' ὅλα τά παραπάνω πού γράφω, ἡ τελετή τοῦ γάμου ἔληγε τό πρωί τῆς Δευτέρας, ὅπου ἔφευγαν οἱ συμπέθεροι ἀπό τή νύφη.

Στό ξεκίνημα τῶν συμπεθέρων τραγουδοῦσαν:

Στό καλό, καλοί μας κροῦσκοι,
στό καλό καί τιμημένοι
καί στούς "Αγίους δοξασμένοι.
Ποῦ θά πᾶτε, μωρ' καημένοι,
πού 'σταν καλομαθημένοι.

Καί αὐτοί ἀπαντοῦσαν, τραγουδώντας:

Στόν κουμπάρο μας θά πᾶμε,
τηγανίτες θαλα-γάμα
Τηγανίτες μέ τό μέλι
καί ρακί με πετιμέζι
καί κρασί ἀπ' τό βαρέλι.

"Ὅταν ἔφευγαν ἀπό τό σπίτι τοῦ κουμπάρου ἔλεγαν τήν εὐχήν:

«Γειά σου κουμπάρε, νά σοῦ προκόψουν καί μέ λάδι νά σέ ἀξιώσει ὁ Θεός».

Κι' αὐτός ἀπαντοῦσε: «Εὐχαριστῶ· καί στά σπίτια σας νά χαρεῖτε».

Τή Δευτέρα τό πρωί ἡ πεθερά ἔδινε στή νύφη της ἕνα κενό μαστραπά, καί μέ συνοδεῖα ἐνός ἀγοριοῦ τήν ἔστελνε στή βρύση τοῦ χωριοῦ νά φέρει νερό.

Καί ὅταν ἐπίστρεφε ἡ νύφη στό σπίτι, ἡ πεθερά της τήν ἔκρυβε πίσω ἀπό τή πόρτα μέ τό δοχεῖο τοῦ νεροῦ στά χέρια. Καλοῦσε ἡ μητέρα τό γιό της, γαμπρό, πώς κάτι τόν θέλει, καί κατόπιν συμφωνίας — μυστικῆς — πεθερᾶς καί νύφης, ἡ νύφη αἰφνιδίως ἔριχνε ὅλο τό νερό στό πρόσωπο τοῦ γαμπροῦ. Καί ἀφοῦ διατηροῦσαν πολλά ἐθίματα τέτοια, τότε ἀσφαλῶς θά τό πάθαινα κι ἐγώ.

Τό βρέξιμο τοῦτο τό ἔπαθα κι' ἐγώ — ὡς γαμπρός — στίς 24 Ὀκτωβρίου τοῦ 1938, Δευτέρα πρωί, καί μάλιστα θύμωσα τόσο πολύ, πού θέλησα νά δημιουργήσω καυγά, δηλαδή νά τῆς βρέξω κι' ἐγώ τῆς νύφης

Νιόνυφοι στα Κτίσματα.

χαστούκια εις ανταπόδοση πού μέ ἔκανε μούσκεμα.

Μόλις μέ εἶδε ἡ μητέρα μου θυμωμένον γελοῦσε, ἀλλά μοῦ ἐξήγησε ὅτι εἶναι ἔθιμο καί γίνεται σέ ὅλους τούς γαμπρούς τό βρέξιμο αὐτό.

Καί τί σημαίνει αὐτό; ρώτησα τήν μητέρα μου.

Δέν μοῦ ἔδωσε καμιά ἐρμηνεία. Ἀπλῶς μοῦ εἶπε: «Εἶναι ἔθιμο».

Ἀπό μεγάλη μου περιέργεια ἐρώτησα πολλούς γερόντους νά μοῦ δώσουν κάποια ἐρμηνεία. Μερικοί μοῦ εἶπαν: — «Σέ βρέχει ἡ νύφη, ὥστε ἀπό ἐδῶ καί πέρα νά εἶσαι καθαρός, ἀγνός ἔναντι τῆς γυναικός σου, μέ μεγάλη πίστη, ἀγάπη καί ἀφωσίωση στή ζωή σας».

— Καί γιατί τήν συνοδεύει ἀγόρι καί ὄχι κορίτσι; πάλι ἐρώτησα.

— Τήν συνόδεψε ἀγόρι, γιά νά γεννήσει ἡ νύφη ἀγόρι πρῶτα.

Τό πρῶτο, ἔχει βεβαίως τήν καλή του ἐρμηνεία, τό δεύτερο ὅμως ὄχι.

Ἔλα ὅμως πού τυχαίνουν συμπτώσεις νά γεννήσουν ὀρισμένες νυφάδες ἀγόρι — ἢ ἀγόρια — τό πρῶτο παιδί τους καί γίνεται στούς ἀφελεῖς πιστευτό τό ἔθιμο (:) — πρόληψη.

Καί γράφω δύο συμπτώσεις, για αυτή τή πρόληψη — ἔθιμο:

Τό 1936 κάτοικος τοῦ μαχαλᾶ Πλάκα τοῦ χωριοῦ μας ὅπου ἔμενε καί ἡ πατρική μου οἰκογένεια, πάντρεψε ἡ θεία μου — μακαρίτισσα τώρα — Εὐφροσύνη, τόν μοναχογιό της καί μέ ἔστειλε συνοδό τῆς νύφης της νά φέρομε τό νερό τή Δευτέρα πρωί τοῦ γάμου. Πρωί λοιπόν τῆς Δευτέρας κινήσαμε. Ἐγώ μπροστάρης καί μέ ἀκολουθοῦσε ἡ νύφη της Πολυζένη, μέ τόν ἄδειο μαστραπά, μέ ἕνα κομμάτι ψωμί — τσιουρέκι καί μέ ἕνα νόμισμα. Φθάνοντας στή βρύση Σύμπα, ἡ νύφη γέμισε τόν μαστραπά της καί στήν καμάρα τῆς βρύσης ἄφησε τό ψωμί καί τό νόμισμα. Δέν προλάβουμε νά κάνομε δύο βήματα ἐπιστροφῆς καί ἀκούμε δύο φορές ἕνα κρότο: γκούπ, γκούπ. Γυρίζομε καί τί νά δοῦμε!

Δύο νεαροί ἀπό τό χωριό, οἱ ὁποῖοι ξεύρανε — ὡς φαίνεται — τό ἔθιμο, εἶχαν πάει ἀπό νῶρίς στή βρύση καί περιμέναν κρυμμένοι νά μή φαίνονται. Πετάχτηκαν οἱ δύο νέοι — χωρίς νά ξεύρει ὁ ἕνας τόν ἄλλον — ποιός νά πάρει πρῶτος τό ψωμί καί τό νόμισμα, σάν οἱ κόρακες τό κρέας τοῦ ψοφίου ζώου. Καί τοῦτο τό ἔκανε ἡ μεγάλη φτώχεια μας, ἡ πείνα μας.

Ἐγώ, μόλις εἶδα τή σκηνή αὐτή, φοβήθηκα, τάχιστα τό βάδισμά μου, νά παραδώσω τή νύφη σώα καί ἀβλαβή στήν πεθερά της, διότι νόμιζα ὅτι ἤμουν ὁ φύλακάς της. Παρέδωσα, λοιπόν, τήν νύφη στήν θεία μου, κι' ἐκείνη μοῦ ἔδωσε γιά τόν κόπο μου τό «μπαχτσίσιο». Ἐφυγα γιά τό σπίτι μου χαρούμενος, ἀλλά καί φοβισμένος. Ἡ ἀνάμνηση ὅμως μοῦ μένει χαρούμενη.

Εἶπα τό γεγονός τότε στή μητέρα μου, καί αὐτή μοῦ τό ἐξήγησε, κι' ἔτσι ἠσύχασα. Δέν ἐρώτησα ὅμως τό τί τό ἤθελε τό νερό ἡ θεία πού τῆς ἔφερε ἡ νύφη της, καί μάλιστα τόσο ὀλίγο. Τότε θά τό ἤξερα καί θά φυλαγόμουν νά μή μ' ἔβρεχε ἡ νύφη τῆς μητέρας μου. Θά τήν ἄφηνα τήν μακαρίτισσα μητέρα μου νά φώναζε συνέχεια:

— ὦ Κίτσιο, ὦ Κίτσιο, ἔλα δῶ κάτι σέ θέλω, καί δέν θά πήγαινα. Ἐνῶ τότε, μέ τήν πρώτη φορά πού μέ φώναζε: «ὦ Κίτσιο, ἔλα δῶ» κίνησα ἀμέσως καί βρέθηκα κοντά στήν κρυμμένη νυφαδιά της.

Καί νά τό νερό τοῦ μαστραπᾶ ὀλόκληρο στό πρόσωπό μου. Μοῦ τό ἔριξε κρυφά καί δυνατά. Εἶπα: «Κύριε ἐλέησον. Τί εἶναι τοῦτο; Δρόσος ἐξ' οὐρανοῦ μοῦ ἦλθε;»

Ὅσο νά συνέλθω, καί μόλις ἀνοιξα τά μάτια μου, τί βλέπω; Βλέπω τήν μητέρα μου καί τήν νυφαδιά της νά γελοῦν.

Ζητῶ ἐξήγηση, πού μοῦ δόθηκε ἀπ' τήν μητέρα μου, ὅτι «εἶναι ἔθιμο».

— ὦραϊο, καί μή χειρότερα, ἔθιμο!

Ἐάν τό γνώριζα, θ' ἄρπαζα τό μαστραπά, ὅπως εἶχαν τό ἔθιμο αὐτό οἱ Τσιάμηδες γαμπροί, ὅπως ἔχω διαβάσει στό βιβλίο τοῦ Χρ. Παπασταύρου, **Τσαμικός γάμος.**

Τήν Δευτέρα τοῦ γάμου, πεθερά καί νύφη κάνουν τήν ἐπιλογή στά δῶρα — πεσκέσια — τῆς νύφης πρὸς τὸ ἀνδρσοῖ της. Καί τά δῶρα αὐτά ἦσαν ἀπὸ ἓνα ζευγάρι τσιουράπια (κάλτσες), ζωνάρια καί πλουμιστές πατοῦνες (κάλτσες κι' αὐτές).

Ἔλεγαν: Τοῦτο τὸ ζευγάρι εἶναι γιὰ τὸν πεθερό, τοῦτο τοῦ παραπεθεροῦ — παπποῦ τοῦτο γιὰ τὸν ἀντράδερφο, τοῦτο γιὰ τήν ἀντραδέρφη, κ.ο.κ.

Δέν ἔδιναν τόση μεγάλη σημασία στά δῶρα τῆς νύφης, ὅσο στήν ἴδια τῆ νύφη, νά ἦταν ἀπὸ «καλή φαμίλια». Ἔλεγαν: «Πάρε σκυλί ἀπὸ στάνη (κοπάδι) καί νύφη ἀπὸ οἰκογένεια».

Γάμος στό Τεριάχι Πωγωνίου (1950).

Κεφαλόβρυσο Πρωγωνίου. Από γάμο έποχής 1930.

Πιστρόφια

Μία ακόμη υποχρέωση μετά τό γάμο ἦσαν τά «πιστρόφια» τῆς νύφης στούς γονεῖς της, πού συνήθως γινόντουσαν τήν Τρίτη τό βράδι, γιατί ὑπῆρχαν ἀκόμη φαγητά ἀπό τό γάμο. Τό βράδι αὐτό, ἔκαναν ἓνα μικρό γλέντι, καί μόνο ὁ εὐπορότερος θά ἔπαιρνε γιά λίγες ὥρες τά μουσικά ὄργανα (βιολιά).

Ἔστω καί ἦταν λίγες οἱ ὥρες, οἱ λαλητάδες στά «πιστρόφια» λάλαγαν καί τραγουδοῦσαν — ὅπως βέβαια καί σέ γάμους καί πανηγύρια — πού σοῦ ἔκαναν κοψίδια τή καρδιά. Ὅπως τό τακίμι τοῦ ἀείμνηστου καί κορυφαίου στά παραδοσιακά τότε λαλητή *Δημοσθένη Ι. Χαρισιάδη* ἢ ὅπως τό ἔλεγαν *Δῆμο Λούκα*, (1887-1965), στά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης. Πασίγνωστος ὁ Δῆμο Λούκας, μέ τήν ἀνόθευτη παραδοσιακή τέχνη στο κλαρίνο, ξακουστός σ' ὄλο τό Πωγώνι καί στή Δερόπολη, καβάλα μέ τό ἄλογο τόν ἔπαιρναν καί καβάλα τόν πήγαιναν στό Δελβινάκι.

Ἦταν ὁ ἀείμνηστος ἐκ γενετῆς λίγο κουτσός, καί γιά τήν ἀγάπη τῆς καρδιάς του, γιά τόν ζῆλο τῆς τέχνης του, γιά τά ψυχικά του χαρίσματα (πού δέν χαλοῦσε χατήρι κανενός) δέν ἤθελαν νά ἔρχεται μέ τά πόδια στα χωριά. Ἦταν ἐξαισίος ἀπό πάσης πλευρᾶς, ἄνθρωπος πρῶτα, καί ὕστερα κορυφαῖος λαλητής Ἡπειρώτης, ὅμοιος μέ τόν Ἡπειρώτη τόν ξακουστό σ' ὄλο τό κόσμο *Τάσο Χαλκιᾶ*, πού «νά καλολυγγιάζει» ἐκεῖ στο καφενεῖο τῶν μουσικῶν στή *Μενάνδρου* τῆς Ἀθήνας πού θά βρίσκεται τώρα αὐτή τήν ὥρα πού γράφω.

Ὅπως γνωστοί εἶναι τώρα σέ ὄλον σχεδόν τό κόσμο (λόγω καί τῆς τηλεοράσεως) ὁ Παρικιῆς Χαλκιᾶς, ὁ γιός του Πέτρος ἢ Πέτρος Λούκας, καί ὁ τραγουδιστής *Λευτέρης Κράνιας*, πού ὄλοι τους κράτησαν τήν παραδοσιακή γνησιότητα ἀπόφια, στό κλαρίνο καί στό τραγούδι, καί συνεχίζουν νά κρατοῦν.

Εἶναι βέβαια κι' ἄλλοι καλοί λαλητάδες καί τραγουδιστές, ἀλλά ὄχι τόσο γνήσιοι στά παραδοσιακά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης.

Ὅλα τά παραδοσιακά τραγούδια εἶναι σάν τά μπακιρένια (χάλκινα) πιάτα πού ἔχουν πρακτικότητα καί ὁμορφιά, ἐνῶ τά νέα — γράφε ἀνακατεμένα — τραγούδια, καί σκοποῖ τοῦ κλαρίνου εἶναι σάν τά νάυλον πιάτα. Κάνεις μέν τήν δουλειά σου, ἀλλά μετά τά πετάζεις. Καί ἐάν τά πλύνεις καί τά κρατήσεις, πάλι αὐτά παραμένουν νάυλο, καί κάποτε θά ἀχρηστευτοῦν.

Τά παραδοσιακά «λαλούμενα», καί τραγούδια εἶναι ἀναντικατάστατα. Νά τά κρατήσωμε ὅσο μπορούμε, καί μέ ὅ,τι μπορούμε, διότι εἶναι ἱερό χρέος μας.

Καί στό γάμο μου εἶχαμε τό «τακίμι» τοῦ κορυφαίου στά παραδοσιακά μακαρίτη *Δημοσθένη Χαρισιάδη*, πού σέ ὄλους τούς σκοπούς πού βαροῦσαν, ἔδιναν μεθυσμένη ζωντάνια.

Ὁ περίφημος Δημοσθένης Χαρισιάδης μέ τό τακίμι του.

Ὅσοι ἀπό ἐμᾶς τούς ἡλικιωμένους τούς ζήσαμε, θά τούς θυμούμαστε τόσο ὅσο καί ἡ ψυχὴ θά μένει εἰς τό σῶμα μας. Δέν ξεχνοῦμε ὅμως καί τά καλά τῶρα «τακίμια» τοῦ Πωγωνιοῦ, ἀλλά μᾶς ἔφυγαν γιά Ἄθῆνα, Ἀμερική καί ἄλλα μέρη καί λίγα ἔμειναν ἐδῶ. Μέ τό δίκιο τους πού ἔφυγαν θέλουν, οἱ ἄνθρωποι νά ζήσουν μέ τήν τέχνη τους. Γιά νά ζήσουν θέλουν νέους ἀνθρώπους, καί οἱ νέοι τοῦ Πωγωνίου ἔφυγαν — ἂν ὄχι ξεριζώθηκαν — ἀπό τά πατρικά τους σπίτια.

Εὐτυχῶς πού ἔχουμε κάθε καλοκαίρι τά διάφορα γλέντια τῶν ἀδελφοτήτων στά πανηγύρια κάθε χωριοῦ καί χαζεύομε κι' ἐμεῖς οἱ γερόντοι.

Ξεχάστηκαν καί οἱ γάμοι, στά χωριά μας, γιά νά ἔχουμε καί «Πιστροφία».

Κάπου κάπου, θά φέρουν κάποιοι νά βαφτίσουν τό παιδί τους κι' αὐτό τό κάνουν περισσότερο γιά νά χαροῦν μαζί μέ τούς γονεῖς τους. Ἡ, ἐάν τό ἔχουν «Τάμα» στόν ἅγιο τοῦ χωριοῦ τους γιά νά τό βαφτίσουν, τότε ἔρχονται.

Τόν περισσότερο καιρό ἐδῶ στά χωριά ἀκοῦς τήν καμπάνα λυπητικά καί τούς κατοίκους νά λένε: «Οὐί! πέθανε κι' ἐκεῖνος». Ἐφοῦ πεθάνει ὁ ἕνας ἀπό τούς γερόντους, ὁ ἄλλος κλείνει τό σπίτι καί λαλοῦν ὕστερα οἱ κουκουβάγιες στή σκεπή του. Μερικούς γερόντους τούς παίρνουν τά παιδιά τους στίς πόλεις κι ἔτσι κλείνουν νωρίτερα μερικά σπίτια. Ἄλλοι πού δέν ἔχουν παιδιά καταλήγουν στά γηροκομεῖα. Πολλοί πέθαναν ξεχασμένοι φαγωμένοι ἀπό τά ποντίκια ἤ τίς γάτες, ὅπως ἔχουμε βρεῖ στά Κτίσματα καί στήν Ἁγία Μαρίνα ἕνα γέρο καί μία μόνη της γριά.

Πολλούς τούς φέρνουν γιά νά τούς θάψουν στό χωριό. Εἶναι κι αὐτό «Πιστρόφια» μιά καί μιλάμε γιά πιστρόφια.

Ἐέχασα κάτι, πού τρώγαμε στά «Πιστρόφια». Τρώγαμε τό ἀπαραίτητο στό τραπέζι μπουρέκι μέ τίς γνήσιες «αὐγές» (πού ἔλεγε ὁ Τοῦρκος, ὅταν ζητοῦσε μπουρέκι νά τοῦ φτιάξει ὁ ραγιαῖς του), καί μάλιστα τό τόνιζε: «Μέ πολλές αὐγές μέσα, μω Γκιώργκενα, νά τό κάνεις τό μπουρέκι».

Τρῶμε καί τώρα, ὅταν ἔχει κουράγιο ἤ βάβω νά φτιάξει, ἀλλά τό τρῶμε, οἱ περισσότεροι, ὄχι μέ γνήσιες «αὐγές», ἀλλά μέ «αὐγές» ἀγορασμένες ἀπό τό ὀρνιθοτροφεῖο πού μυρίζουν ψαρίλα. Καί νά γιατί:

Μᾶς τίς τρῶνε τίς κότες οἱ ἀλεποῦδες μέσα ἀπό τά σοκάκια μας, ἄφοβες, ἀφοῦ δέν βρίσκουν ἄνθρωπο νά περπατεῖ γιά νά φοβηθοῦν.

Κι' ἐκεῖνοι οἱ ὀλίγοι πού ἔχουν κότες, τούς κοστίζουν τ' αὐγά «ὁ κοῦκος ἀηδόνι».

Μετά τά «Πιστρόφια», οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τῶν νεονύμφων προσκαλοῦσαν τά νιόγαμπρα ὅπως, εἶπαμε — γαμπρολόγια — συνήθως τά βράδια σέ τραπέζι, γιά νά γινῶνται ἡ νύφη τούς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ, ἀλλά καί ἀπό ὑποχρέωση νά γνωριστοῦν ὅλοι τους ἀπό τά δύο μέρη σάν καινούργιοι συμπέθεροι πού ἔγιναν. Μόνον κάποιος «βαρβάτος» (πλούσιος) νοικοκύρης θά ἔπαιρνε καί τά «βιολιά».

Τίς ὀλίγες ὥρες τίς περνοῦσαν μέ καθιστικά καί χορευτικά τραγούδια. Ἡ νύφη στά «Πιστρόφια» φοροῦσε τά περισσότερα νυφικά στολίδια της καί τή «Σκούφια» μέ τίς «σοῦλτες» σκέτη στό κεφάλι, χωρίς μαντίλι, «ξεσκεφάλωτη». Καί στήν ἐκκλησία μέ αὐτά τά στολίδια πήγαινε, γιά νά φαίνεται ὅτι εἶναι «νιόνυφη» καί ἐπί 40 μέρες φοροῦσε τήν ἴδια στολή. Μόλις ἔφταναν οἱ 40 μέρες τῆς ἔλεγαν: «Ἄϊντε, τώρα σαράντισες, βγάλτα καί στρώσου στή δουλειά καλά, γιά νά μή μᾶς ντροπιάσεις καί ποῦν ὅτι πήραμε τεμπέλα νύφη». Μόνο, τό βράδι νά γυρίσεις γρήγορα ἀπό τό χωράφι, πρίν βασιλέψει ὁ ἥλιος, γιά νά εἶσαι νιόνυφη καί μᾶς «ἰσκιωθεῖς».

Εἰς τήν ζωήν τώρα στά χωριά μας, βρίσκονται παρόντες ἀπό τούς παλιούς, 80 ἕως 95 ἐτῶν ἄνθρωποι καί μᾶς διηγοῦνται πολλά γιά τή ζωή τῆς νύφης.

Στά πιστρόφια ή μάνα τῆς νύφης εὔρισκε τήν εὐκαιρία νά τή ρωτήσῃ γιά τήν ἀνδρική ικανότητα τοῦ γαμπροῦ. Πάνω σ' αὐτό τό θέμα μολογιοῦνται πολλά εὐτράπελα.

Ἡ πιό πέρα ζωή τῆς νύφης

Τί νά πρωτοθυμηθεῖ κανεῖς ἀπό τή ζωή τῆς νύφης τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δρόπολης πρῖν τό 1912 καί μετὰ, μέχρι τουλάχιστον τό 1940, καί νά μή λυπηθεῖ;

Μοῦ ἔρχονται πολλά στό μυαλό μου, καί σταματῶ νά τά σκεπτομαι, διότι μέ γεμίζουν λύπη.

Ὁ μακαρίτης Νικόλα Τζιοβάρας (1850-1935), ἄλλος παππούς μου, πού ἦταν ἐπί τουρκοκρατίας μπακάλης στό χωριό μας, ἔζησε πολλά θλιβερά γεγονότα, καί γύρω ἀπό τήν ζωή τῆς νύφης, ἀλλά καί τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ραγιάδων τῶν Τούρκων.

Μοῦ εἶχε διηγηθεῖ ὅτι ὁ ἀγάς τοῦ χωριοῦ εἶχε τό θάρρος νά τόν κάνει τόν ραγιά του ὅπως ἤθελε. Σήκω, σήκω, κάτσε, κάτσε. Καί τό χειρότερο, μιά καί ὁμιλοῦμε γιά τήν πιό πέρα ζωή τῆς νύφης, ὁ ἀγάς εἶχε (νόμιζε) τό δικαίωμα νά χαιρέται πρῶτα ἐκεῖνος τήν κάλλη τῆς ἔμορφης Ρωμιοπούλας νύφης, ἀμέσως μετὰ τήν τελετή τοῦ γάμου.

Καί σάν ἡμασταν, παιδί μου, λεβέντες, μοῦ ἔλεγε ὁ μακαρίτης, δέν δεχόμασταν τέτοια προσβολή. Καί τοῦ λέγαμε τοῦ ἀγα: «Ἐάν γίνει κάτι τέτοιο, ἤ ἐγώ στό τάφο ἤ ἐσύ». Κι' ἔτσι, τό σκεπτότανε ὁ ἀγάς νά κάνει τήν προσβολή στόν νιόπατρο Ρωμιό.

Καί παραδοσιακά καί ἱστορικά, ὅπως τό γνωρίζομε, «ἡ καημένη ἡ νύφη εἶχε καί ἄλλον ἀγά» μέσα στό σπίτι, τήν πεθερά της. Αὐτή, ἡ πέθερα ἔκοβε καί ἔραβε, θά λέγαμε, στό κουμάντο τοῦ σπιτιοῦ, καί ἰδιαιτέρως στή ζωή τῆς νύφης της.

Εἶχαν οἱ παλαιοί γονεῖς τήν νοοτροπία ὅτι, ἐφόσον ζοῦνε, ἡ περιουσία τους εἶναι ἀποκλειστικῶς δική τους καί συνεπῶς ἀπό αὐτή ζοῦνε οἱ νεώτεροι τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐδῶ βλέπομε ὅτι οἱ νεώτεροι τοῦ σπιτιοῦ εἶχαν τότε καί ἄλλους ἀγάδες, τούς ἀγάδες τοῦ σπιτιοῦ τους, πού ἦσαν οἱ γονεῖς, ἢ οἱ παππούδες.

Τουλάχιστον τή νύφη, ἀντί νά τήν καμαρώνουν καί νά τήν προσέχουν, τήν εἶχαν ὄχι νύφη - παιδί τους, ἀλλά μία οἰκιακή βοηθό καί κάτι χειρότερο, ὡς θά δοῦμε παρακάτω.

Κάποτε, ὅπως μοῦ ἔχει διηγηθεῖ ἓνας ἡλικιωμένος, μιά ζωηρή καί ἔξυπνη νύφη, ἀπ' τήν ἀρχή δέν σκούπιζε τό σπίτι οὔτε τά κατώγια. Ἔτσι ἄρχισε. Καί τά πεθερικά της, κάτω ἀπό ἀνάγκη τά σκούπιζαν μόνοι τους.

Ἡ νύφη τους λοιπόν γυρίζοντας ἀπό τίς ἐξωτερικές δουλειές καί νά εὔρισκε κάτι ἀσκούπιστο, δέν τό σκούπιζε, διότι ἔτσι τήν εἶχαν μάθει.

Τοῦτο ἔκανε κακή ἐντύπωση στά πεθερικά της καί εἶπαν: «Πολύ τήν κακομάθαμε τή νύφη μας». Καί συμφώνησαν νά κάμουν ἓνα σκηνικό μπροστά στά μάτια τῆς νύφης τους. Τό βράδι ἔστησαν δῆθεν καυγά.

Εἶπε πρῶτα ὁ πεθερός:

— Βάβω, ἄκουσε τί θά σοῦ πῶ: Αὔριο θά σκουπίσεις ἐσύ. Ἐσύ θά λές κάπως θυμωμένα: «Ὁχι, θά σκουπίσεις ἐσύ γέρο». Καί νά δοῦμε μήπως θελήσει νά σκουπίσει ἡ νύφη μας, ὥστε νά ἀπαλλαχτοῦμε κι' ἐμεῖς ἀπ' αὐτές τίς δουλειές, ὅπως καί οἱ ἄλλοι πού ἔχουν νύφη.

Καί πράγματι τό βράδυ ἄρχισαν τόν συμφωνημένον καβγά. Ἡ ἔξυπνη ὁμως νύφη τούς εἶπε:

— Μέ ὄλον τόν σεβασμό μου, θά σᾶς πῶ ἐγώ τί νά κάνετε, μάλε καί ἀφέντη. Θά σκουπίζετε μέ τήν σειρά, καί ὄχι καί οἱ δύο μαζί, γιά νά μή τσακώνεστε. Αὔριο, θά σκουπίσεις ἐσύ, μάλε, καί μεθαῦριο ὁ ἀφέντης.

Τ' ἄκουσαν τά πεθερικά καί κοκάλωσαν.

Παλιά τῆς εἶχαν τῆς νύφης ἀκόμη καί τό κουμάντο στήν προίκα της, πού ἀπαραίτητο ἦταν τό σεντούκι (νυφική κασέλα) ἡ ὁποία εἶχε μπροστά τό ὄνομά της μέ ἀρχικά γράμματα, καί τήν χρονολογία τοῦ γάμου. Καί μέσα εἶχε τά νυφικά φορέματα καί ἐξωτερικά ἐπάνω τά σκεπάσματα, βελέτζες, κουβέρτες, μαξιλάρια κ.λ.π., ἀπό τά ὁποῖα ἐσκέπαζαν τό βράδι καί τούς φιλοξενούμενους, μουσαφिरαίους, ὅπως τούς ἔλεγαν.

Ἀκόμη καί στό νυφικό δωμάτιο «ὄντά» ἔστρωναν νά κοιμόντουσαν οἱ μουσαφिरαῖοι, διότι δέν ὑπῆρχε ἄλλο καλύτερο δωμάτιο.

Τήν πρώτη βραδιά τοῦ ὕπνου τά νιόγαμπρα δέν πήγαιναν μαζί γιά ὕπνο. Πρῶτος πήγαινε ὁ γαμπρός, καί ἡ νύφη θά πήγαινε, ὅταν ὅλη ἡ οἰκογένεια θά βρίσκονταν στά κρεβάτια τους. Καί ποῦ κρεβάτια; Στρωματσάδα ὁ ὕπνος. Καί ἡ πεθερά παρακολουθοῦσε τή νύφη της.

Πολλές πεθερές τήν ἔπαιρναν ἀπό τό χέρι λέγοντας: «Ἄντε, νύφη μου, πήγαινε, ψυχή μου, νά κοιμηθεῖς στά στρώματά σου».

Γράφω ἓνα γεγονός τέτοιο, πού τό ξέρουν καί ἄλλοι πολλοί, ὅπως μοῦ τό διηγήθηκε κάποιος γέροντας:

Μιά νύφη γύρισε ἀμέσως ἀπό τό δωμάτιο τοῦ ὕπνου τή πρώτη βραδιά καί τήν εἶδε ἡ πεθερά της λαχταρισμένη καί τήν ἐρώτησε.

— Τί ἔπαθες, ψυχή μου, φεύγα στά στρώματά σου νά κοιμηθεῖς.

— Ἄν σοῦ βαστάν τά κότσια, μάλε, νά πού εἶναι ἡ μάλλινη τσέργα.

Τό γιατί λαχτάρισε, δέν γράφεται. Ὅποιος τό καταλάβε τό κατάλαβε.

Ἐκ τῆς Δευτέρας ἡμέρας τοῦ γάμου ἡ νύφη δὲν ἔβγαζε τὴ σκούφια ἀπὸ τὸ κεφάλι της, οὔτε τὸ ἀσημοζώνηρο, οὔτε τὸ μάλλινο ζωνάρι μὲ τὰ μακριὰ κρόσσια πού κρεμόντουσαν ἀπὸ πίσω, οὔτε καὶ τὴν μπροστέλλα μὲ τὸ κόκκινο ἢ γκαντιφένιο χρῶμα. Θὰ τὰ ἔβγαζε μόνο τὸ βράδι στὸν ὕπνο. Τοῦτο κρατοῦσε περίπου ἓνα μῆνα.

Αὐτὰ τὰ νυφικά ροῦχα τότε τοῦ Πωγωνίου καὶ τῆς Δερόπολης, πού τὰ φοροῦσε μονίμως γιὰ ἓνα μῆνα, ἦταν σὰν διακριτικὸ ὅτι εἶναι νιόνυφη.

Τὰ καπνισμένα φλωριά μὲ πρόσθετο τίς σοῦλτες στὴ σκούφια, σ' ἔκαναν νὰ τὴν κοιτάζεις περισσότερο. Ὅπως ἐπίσης τὴ γεμάτη καπνισμένα φλωριά τραχηλιά, κρεμασμένη στό στῆθος, καὶ τὴν κρεμασμένη λαιμαργιά στό λαιμό. Τὸ ποκάμισο καὶ τὰ προμάνικα ἀπὸ καντιφέ, πού ἦσαν ὅμοια σχεδὸν μὲ τὰ ἐπιμάνικα τοῦ παπᾶ. Τὸ γελέκι μὲ τίς δυὸ ζάβες (σοῦστες). Ἡ ἄσπρη μπόλια τοῦ κεφαλιοῦ στὴν καθημερινή της ζωὴ, ὅπως καὶ τὸ ρουτί, ὅμοιο σὰν φουστανέλα, μὲ τὰ πολλὰ λαγκιόλια (πιέτες). Ἄμ' κι' ἐκεῖνα τὰ τελατινένια τσαρούχια μὲ μεταξωτὲς φοῦντες, τὴν ἔκαναν πολὺ ἡρωίδα (μπούλμπασίνα) σιουσιουμάνω νύφη, ὅπως τὴν ἔλεγαν, πού περπατοῦσε ὀρθὴ καμαρωτὴ, πέρα δῶθε τὴν ἡμέρα στίς δουλιές τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ κάμπου καὶ ἦταν τὸ καμάρι τοῦ χωριοῦ, ὅσο ἦταν νιόνυφη.

Καὶ τοῦ γαμπροῦ ἡ ἀρμάτα (ἐνδυμασία) ἦταν τέτοια, πού τὴν ἔβλεπες καὶ σέ συγκινοῦσε, καὶ τὸν καμάρωνες. Μὲ τὴν φουστανέλα του, τὸ πουτούρι, τὸ σελιάχι, τὸ χρυσοκεντησμένο γελέκι, τὰ τσαρούχια του μὲ τὴ μαύρη φοῦντα, κ.λ.π. Χάθηκε ἡ παραδοσιακὴ αὐτὴ στολὴ λεβεντιάς.

Πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι κάθε παλαιὸ εἶναι καὶ χειρότερο. Μποροῦμε ὅμως νὰ συμφωνήσωμε σέ ὀρισμένα, ὄχι ὅμως καὶ σέ ὅλα.

Ἦσαν καὶ ὀρισμένα κάτι παραπάνω ἀπὸ χειρότερα, πού τὸ ἀναγνωρίζομε ὅλοι μας.

Θὰ ἀναφέρω, μιά καὶ ὁμιλοῦμε γιὰ τὴν ζωὴ τῆς νύφης, τὰ ἑξῆς: Παλαιότερα στὰ χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καὶ Δερόπολης, ὄχι ὅμως σέ ὅλα, τὸ βράδι τρώγανε (τρώγαμε) ὅλοι σέ ἓνα τσιανάκι (σαγάνι). Ἡ νύφη τότε προσεχε κάθε κίνηση κουταλιοῦ ὅλης τῆς οἰκογένειας. Ἐπρεπε νὰ εὔρισκε εὐκαιρία νὰ βάλει τὸ χουλιάρι της νὰ πάρει φαγητό. Δὲν φτάνει πού δὲν εὔρισκε, ἀλλὰ ἔπαιρνε λίγο λίγο μὴν τυχόν καὶ θεωρηθεῖ μπιστόβλιακη (λαίμαργη), ὅπως ἔλεγαν. Καὶ τὸ χειρότερο: Σέ περίπτωση πού σταματοῦσαν πρῶτοι πεθερός ἢ πεθερά, σταματοῦσε καὶ ἡ νύφη, χόρτασε δὲ χόρτασε. Αὐτό ὡς ἓνα παράδειγμα. Καὶ ἀκόμη ἓνα εἶναι πιὸ πολὺ χειρότερο, πού κλείδωναν καὶ τὴν ψωμόδογα, καὶ δὲν εὔρισκαν ψωμί οἱ ἄλλοι.

Τοῦτο τὸ ἀποδίδουν στὴ φτώχεια, καὶ ἄλλοι, στὸν κακὸ χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων.

Παρομοίασα τὰ παιδιὰ καὶ τίς νυφάδες μὲ ραγιάδες καὶ τὰ πεθερικά μὲ ἀγάδες. Εὐκόλο εἶναι νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι μέσα στό σπίτι ἐδημιουργεῖτο

ένα ιδιαίτερο ψυχολογικό κλίμα. Έκει ή αὐταρχικότητα γεννοῦσε τήν κουτοπονηριά σάν ὄπλο αὐτοάμυνας.

Αὐτή τήν ὥρα πού τά γράφω αὐτά ὁ νοῦς μου γυρίζει στά πικρά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, χρόνια σκλαβιάς, ἀμάθειας καί τρόμου. Ἀναλογίζομαι ὅσα ἔχω ἀκούσει καί ἔχω διαβάσει γιά τόν ἔθναπόστολο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό, τή δράση του γιά τήν ἀνόρθωση τοῦ φρονήματος τῶν ραγιαδῶν, τή μόρφωσή τους καί τό σταμάτημα τῶν ἐξισλαμισμῶν. Σχετικά παραθέτω ἐπιστολή τοῦ Ἀγίου πρὸς τούς Δροβιανίτες. (Βλ. ΠΑΡ/ΜΑ Α', §5).

Ὁ Ἀλεξ. Μαμμόπουλος στό βιβλίον του ΗΠΕΙΡΟΣ νά τί γράφει ἀνάμεσα σ' ἄλλα γιά τούς ἐξισλαμισμούς:

«Πολλές φορές στόν ἐξισλαμισμὸ συντελοῦσαν καί ἐπίσκοποι, πού μέ τακίρια ἀφόριζαν κατοίκους φτωχῶν περιοχῶν, διότι δέν ἐκρατοῦσαν τίς ἐπιβεβλημένες νηστεῖες, ὅπως στήν περίπτωση τοῦ Κουρβελεσίου, ὅπου μοναδικά προϊόντα ἦταν λίγο κριθάρι, γάλα, τυρί, κορόμηλα καί λεφτόκαρα».

Πολλά δεινά προξενοῦσε κατὰ τή σκοτεινὴ ἐκείνη ἐποχὴ ἡ ἀμάθεια καί ἡ ἄγνοια πού ἐμάστιζαν λαϊκοὺς καί κληρικοὺς. Ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης (16ος αἰ.) πρόδρομος τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στίγματίζει τό φαινόμενο τοῦτο, γιά τό ὁποῖο ὁ σεβ. Μητροπολίτης Φλωρίνης Αὐγουστῖνος Καντιώτης κάνει εὐρύτερα λόγο στό βιβλίον του ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ (Βλ. ΠΑΡ/ΜΑ Α', §6).

Ἐπανέρχομαι στό θέμα μας ἀπό τό ὁποῖο, ὄχι χωρίς κάποια δικαιολογία, παρασύρθηκα καί ξέφυγα.

Οἱ γερόντοι ἐδῶ στό Πωγώνι, ἐκεῖνοι πού τούς ἔζησα κι' ἐκεῖνοι πού τούς ζῶ, μοῦ διηγοῦνται θλιβερές ἱστορίες καί περιστατικά ἀπ' τή βασανισμένη ζωὴ τῶν ραγιαδῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη πού οἱ ἴδιοι τά 'χουν ζήσει, ἢ τά 'χουν αὐτοὶ ἀκούσει ἀπ' τούς παππούδες τους. Παντρευτόντουσαν τότε ὅλοι οἱ ραγιαδες χριστιανοὶ στά χωριά τους κι' ὕστερα πῆγαιναν οἱ περισσότεροὶ στήν ξενητιά χωρίς τήν οἰκογένειά τους. Ὑπῆρχε ἔθιμο καί συνήθεια νά μὴ παίρνουν μαζί τους τήν οἰκογένεια γιά νά μὴ κόψουν τούς δεσμούς μέ τή πατρίδα, πού τήν θυμιόνταν πάντοτε καί τήν νοσταλγοῦσαν, ὅσο κι' ἂν τούς εἶχε ποτίσει μέ πίκρες καί βάσανα στά πρώτα χρόνια τῆς ζωῆς τους ὁ τόπος τους.

Ὅταν γύριζαν στά χωριά, ὁ ἐρχομὸς τους γέμιζε χαρά καί εὐτυχία ὅλο τό χωριό. Τούς βλέπομε σέ πολλά σπίτια τοῦ Πωγωνίου στίς φωτογραφίες τώρα καί τούς καμαρώνομε κι' ἐμεῖς. Κοιτάζεις τίς φωτογραφίες καί διαβάζεις τό χαρακτήρα τους.

Ὅταν πάλι ἔφευγαν γιά τήν ξενητιά, τότε ἡ θλίψη συγγενῶν καί φίλων

ἦταν μεγάλη. Ἡ λαϊκὴ μουσα ἰδιαίτερα σταμάτησε μπροστά στὸν πόνο τῆς μάνας γιὰ τὸ φευγιὸ τοῦ γιοῦ της:

Ἄλησμονῶ καὶ χαίρομαι, θυμιῶμαι καὶ λυποῦμαι.
Θυμήθηκα τὴν ξενητεία καὶ θέλω νὰ πηγαίνω.
Σιήκου, μάνα, καὶ ζύμωσε καθάριο παξιμάδι.
Μέ πόνους βάλε τὸ νερό, μέ δάκρυα ζύμωσε το
καὶ μέ ἀναστενάγματα βάλε φωτιά στό φοῦρο.
- Ἄργησε, φοῦρε, νὰ καεῖς κι' ἐσύ ψωμί νὰ γένεις,
γιὰ νὰ περάσει ὁ κερατζῆς κι' ὁ γιός μου ν' ἀπομείνει.

Τὸ παρακάτω τραγούδι μᾶς λέγει μέ πόσο κρύα καρδιά ἀποφασίζόταν τὸ φυγιό.

Βουλιῶμαι μιά, βουλιῶμαι δύο,
βουλιῶμαι τρεῖς καὶ πέντε.
Βουλιῶμαι νὰ ξενητευτῶ, στά ξένα γιὰ νὰ πάω
Βουνά νὰ μὴ χιονίσετε, κάμποι μὴ παχνιστεῖτε,
ὅσο νὰ πάω καὶ νὰ ῥθῶ καὶ πίσω νὰ γυρίσω.

Τόσον οἱ Πωγωνῖσιοι, ὅσον καὶ οἱ Δεροπολίτες, γύριζαν στά χωριά τους.
Ἦπῆρχε ὅμως καὶ περίπτωση, ἀπὸ διάφορες τῆς τύχης ἀναποδιές κάποιος νὰ μὴν ἐπιστρέψει.

Νὰ τί μᾶς λέει τὸ παρακάτω τραγούδι:

Κινῆσαν τὰ καλάβια τὰ Ζαγοριανά,
κίνησ' κι' ὁ καλός μου καὶ πάει στή ξενητεία.
Οὔτε γραφή μοῦ στέλλει, κι' οὔτε ἀντιλογία.
Μοῦ στέλλει ἓνα μαντίλι μέ δώδεκα φλωριά·
στὴν ἄκρη στό μαντίλι μοῦ ἔχει ἀντιλογία.

- Θέλεις, κόρη μ', παντρέψου, θέλεις καλογοριά,
θέλεις τὰ μαῦρα βάλε καὶ καρτέρα με.

Ἐγὼ ἐδῶ πού εἶμαι μέ μαγέψανε.

Μέ μάγεψε μιά κόρη καὶ δέν ἔρχομαι.

Σύντα κινῶ γιὰ νὰ ῥθω, χιόνια καὶ βροχές,

σύντα γυρίζω πίσω, ἥλιος ξαστεριά.

Ὅλοι τους νοσταλγοῦσαν τὸν γυρισμὸ τοῦ δικοῦ τους, πολὺ δέ περισσότερο νοσταλγοῦσε ἡ πιστὴ γυναίκα τοῦ ξενητεμένου, πού τὸν περίμενε, περίμενε χρόνια καὶ χρονάκια, καὶ δέν εὔρισκε κάτι γιὰ δῶρο νὰ τοῦ στείλει γιὰ νὰ τοῦ θυμίσει τὸν γυρισμὸ. Μᾶς τὸ λέει τὸ τραγούδι:

Οι Σταυροσκιαδίτες Βασίλειος και "Ολγά Πάππη που ξενητεύτηκαν στις Η.Π.Α. (Σαίντ Λούις). Έκει έκαναν προκοπή και στάθηκαν μεγάλοι ευεργέτες για τόν τόπο τους.

Ξενητεμένο μου πουλί και παραπονεμένο,
ή ξενητεία σέ χαίρεται κι' εγώ 'χω τόν καημό σου.
Τί νά σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδίσω;
Νά στείλω μῆλο σέπεται, κυδώνι μαραγκιάζει.
Νά στείλω και τό δάκρυ μου σ' ἕνα φτενό μαντίλι,
τό δάκρυ μου είναι καφτερό και καίει τό μαντίλι.
Τί νά σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδίσω;

Τήν ξενητεία, παρά τίς πίκρες της, τήν θεωροῦσαν και πηγγή πλούτου.

Ἰδιαίτερα ἡ γυναίκα τοῦ ξενητεμένου — ζωντοχήρα στήν πραγματικότητα — περίμενε νά γυρίσει ὁ ἄντρας της, ἀλλά καί καζαντισμένος. Νά οἱ σκέψεις της:

Σέ παρακαλῶ, βοριᾶ μου, τράβα χαμηλά
νά σκορπίσεις τήν ἀντάρα καί τήν καταχνιά,
νά διαβοῦνε τά καράβια τά Ζαγοριανά!
"Ὅλα τά καράβια ἤρθαν, ἤρθαν κι' ἄραξαν.
Τ' ἀφεντός μου τό καράβι γιά δέν ἔρχεται, γιά δέ φαίνεται;
Νά το, νά το, τό καημένο, νά το πῶρχεται.
Στ' ἀσῆμι εἶναι ντυμένο καί στό μάλαμα,
ὦρ, καί στό μαργαριτάρι, νά το πῶρχεται.

Τόν σκεπτότανε ὁ λαός τόν ξενητεμένο, καί μέ τά τραγούδια ἔδειχνε τά αἰσθήματά του.

Ἄ κάποιος ἐρχόταν ἀπό τήν ξενητιά στό χωριό καζαντισμένος (στολισμένος στό σῶμα καί στήν ψυχή), λέγανε: «Καλός νοικοκύρης αὐτός. Πῶς ἔπρεψε — πρέπει — τό σπίτι του! Καλότυχη ἡ Κώτσιαινα πού ἔχει τέτοιο ἄντρα. Καλῶς τόν δεχτήκατε, μωρ' Κώτσιαινα». Καί εἶχαν τό ἔθιμο νά περνοῦσαν ὅλοι σχεδόν μικροί μεγάλοι οἱ χωριανοί τοῦ ξενητεμένου νά τοῦ ποῦν τό «καλωσόρσες», ὅπως προσφωνοῦσαν, καί προσφωνοῦν, ἀκόμη οἱ ἡλικιωμένοι ἐδῶ στά χωριά μας.

Στά χωριά τῆς Δερτόπολης καί τοῦ Πωγωνίου εἶχαν τό ἔθιμο κατά τήν ὥρα τοῦ φαγητοῦ στό γάμο, ἕναν τέτοιο ξενητεμένο νά τόν θεωροῦν καί κοινωνικῶς μορφωμένο καί ἱκανόν νά ἀναλάβει «ντολήμπασης». Ἐτσι ἀναγνώριζαν τήν ἀξία του ἀλλά ἔδειχναν καί τήν εὐγνωμοσύνη τους, διότι μέ τό «καλῶς ὄρισες» πού τοῦ ἔχαν πεῖ, καί κάτι δῶρα τούς ἔδωσε. Καί τά παιδάκια, ὅταν τόν συναντοῦσαν (καί ὅπου τόν συναντοῦσαν) τόν κοίταζαν στά μάτια καί στά χέρια μή τυχόν καί τούς δώσει πάλι κά 'να καλούδι. Ἐστῶ καί μισό γρόσι νά πάρουν — νά ξεφεντιάσουν — ὀλίγο χαλβά ἀπό τόν μπακάλη τοῦ χωριοῦ τους. Δέν θά 'ναι ὑπερβολή, ἐάν πῶ ὅτι τόν χαλβά πού θά ἀγόραζαν θά τόν ἔτρωγαν γιά προσφάϊ τῆς μπομπότας.

Τά ἔζησα αὐτά στήν παιδική μου ζωή. Ἀκούγαμε ὅτι ἤρθε ξενητεμένος στό χωριό ἢ ἀκούγαμε γάμο, τρέχαμε νά ἀρτυθοῦμε ἐκεῖνο πού ὑστερούμεθα, τά καημένα.

Προπαντός στό γάμο τήν γεμίσαμε τήν ἔρμη τήν κοιλιά γιά ἕνα εἰκοσιτετράωρο. Λέγαμε: «Ἄι, τήν κάναμε σιουμπέκι».

Μᾶς ρωτοῦσαν ἂν χορτάσαμε καί τούς λέγαμε, ὅτι τήν κάναμε τήν κοιλιά «ταράτσα».

Τό κυριότερο φαγητό τότε στους γάμους ἦταν τό ρύζι —πιλάφι —για τά παιδιά. Καί ἐπειδή μᾶς ἔβαζαν ξεχωριστά τραπέζι καί τελευταῖα κιόλας, ἐμεῖς πεινούσαμε ἀπό ὥρα καί ἡ πείνα, ὁ ὑπ' ἀριθμόν 1 ἐχθρός τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ἔκανε νά τούς ἐνοχλοῦμε φωνάζοντας ὅλα μαζί: «Ρύζι, ρύζι». Καί θυμοῦμαι τά μικρότερα παιδάκια, πού δέν μποροῦσαν νά προφέρουν ἀκόμη τό ρ λέγανε: «γύζι, γύζι, γύζι». Καί ἀπό τήν πολλή ἐνόχληση μέ τίς φωνές μας πού τούς ἐκάνουμε, ἀντί νά μᾶς βάλουν νά φᾶμε ρύζι, μᾶς κοροΐδευαν λέγοντας: «γκύζι, γκύζι» σέ ὅλα τά παιδιά, καί σ' ἐκεῖνα πού ἔλεγαν τό ρ καί σ' ἐκεῖνα πού δέν μποροῦσαν νά τό ποῦν.

Σέ ὀρισμένα χωριά πού ἔχουν τό θαυμαστό χωνευτικό καί κρύο νερό, τά παιδιά τότε στους γάμους πού τρώγανε πολύ, τό χωνεύανε σέ δύο ὥρες τό πολύ πιό νωρίς, ἐνῶ στά ἄλλα χωριά πού δέν ἔχουνε χωνευτικό νερό, ὑποφέρανε τά καημένα.

Χωριά στό Πωγώνι πού ἔχουν χωνευτικό βουνίσιο νερό εἶναι Οἱ Δρυμάδες, ὁ Παλαιόπυργος (Μέβδεζα) τό Ὀρεινό (Μποζιανῖκο), Ἁγία Μαρίνα (Βατσουινιά), πού ὁσάκις πηγαίναμε τό καλοκαίρι στά κοινοτικά τους πανηγύρια, θέλοντας μή θέλοντας τήν γεμίσαμε τόσο τήν κοιλιά πού, ἐάν δέν ἦταν καί τό χωνευτικό αὐτό νερό τους, δέν θά ξανατρώγαμε τόσο πολύ σέ ἄλλο πανηγύρι.

“Ὅποιος ἔχει ἐπισκεφθεῖ τά χωριά αὐτά, δέν θά βρεῖ ὑπερβολικά τά λόγια μου.

Θ' ἀναφερθῶ ἰδιαίτερα σ' ἓνα ἀπ' αὐτά, τήν Ἁγία Μαρίνα, πού τόσον στήν παλιότερη ἐποχή, ὅσον καί σήμερα, ὅταν φθάσεις ἐκεῖ μένεις ὄρθιος καί δέν χορταίνεις νά βλέπεις ὅλα τά θαυμάσια ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ: Τά κατακόρυφα βουνά τῆς Μουργκάνας τό γάργαρα καί ἄφθονο νερό της καί τό καταπράσινο περιβάλλον. Μένεις, λέγω, ὄρθιος καμαρώνοντάς τά. Θά καθίσεις στό τραπέζι τότε μόνοι, ὅταν ἀκούσεις τούς Ἁγιο-Μαρινιῶτες νά παίρνουν τά παραδοσιακά τραγούδια, πού τ' ἀκοῦς καί μεθᾶς μέ τήν πολυφωνική τους μελωδία. Καί ὅπως εἶναι ἡ ρίζα τους ἀπό τή Δερόπολη, ἔχουν τά ἴδια τραγούδια, ἀλλά καί ὅλα τά ἦθη καί ἔθιμα Δερόπολης. Τά κρατοῦν ὅλα οἱ ἡλικιωμένοι ἀτόφια στήν παραδοσιακή τους μορφή. Σέ καλωσορίζουν πρῶτα μέ τό εἰδικό παραδοσιακό τραγούδι τραπεζιοῦ:

Φίλοι καλῶς ὀρίσατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι,
μέ τήν καλή σας συντροφιά, μέ τά καλά σας λόγια.

Μέ τό σεβασμό τους στή παράδοση καί στό ἔθιμο, δέν ξεχνοῦν νά δώσουν καί τήν ψημένη οὐρά στόν παπά, ὅπως τήν δίνουν καί στους γάμους, βαπτίσια, καί στά πανηγύρια στό σπίτι, ἔτσι καί στό κοινοτικό πού κάνουν, τό τόσο ἀπό πάσης πλευρᾶς ὠραῖο πανηγύρι τους.

Τά πάντα μέσα στην πλατεία οι "Αγιο-Μαρινιῶτες" τά 'χουν κατάλληλα τοποθέτησει, μέ άπίστευτη καθαριότητα χώρου. Κουραστικά είναι για τούς ντόπιους τά κοινοτικά πανηγύρια, αλλά τά περιμένουν μέ λαχτάρα τόσο οι μόνιμοι κάτοικοι, ὅσον καί οι ξενητεμένοι χωριανοί. Τά άκούραστα «γκαρσόνια» πηγαινοέρχονται μέ σβελτάδα κουβαλώντας τό κάθε τι πού χρειάζεται. 'Ο πρόεδρος τῆς Κοινότητος, καί ὁ πρόεδρος τῆς 'Αδελφότητος ἔχουν τά μάτια τους «τέσσερα» μή τυχόν λείπει κάτι πού θά στενοχωρέσει ὄλους πού τίμησαν τό πανηγύρι τους. 'Επίσης καί ὁ κάθε ὑπεύθυνος στό πόστο του προσέχει ἔτσι, ὅπως γινόταν καί στους παραδοσιακούς γάμους. Πολλά ἦθη καί ἔθιμα στά χωριά τοῦ Πωγωνίου διατηροῦνται· μόνον χάθηκαν τά παραδοσιακά σπίτια. Μόνον στό χωριό Δολό φρόντισαν νά μείνουν παραδοσιακά τά περισσότερα σπίτια. Τά νεόκτισα στό Πωγώνι σπίτια, ἔγιναν σχεδόν ὄλα μέ ὄλες τίς άνέσεις, πού στά περισσότερα μπαίνει μέσα καί καθρεφτισσαι. Χάθηκε ὁ παραδοσιακός «σουφράς» πού ἦταν κρεμασμένος στόν τοίχο. Τήν θέση τους τήν πήρε ὁ μέγανος καθρέπτης. Χάθηκαν οἱ «τάβλες» τοῦ γάμου, καί τήν θέση τους τήν πήραν οἱ πολυτελέστατες «τραπέζαριες» κ.α.

"Ακουγαν τότε παλιότερα χαρά (γάμο) καί ἔτρεχαν ἀπό τήν Πέμπτη νά βοηθήσουν ὄλοι, καί ὁ καθένας στην θέση πού ἦταν εἰδικός για τήν ἐξυπηρέτηση. Καί μέχρι τήν Δευτέρα τό πρωί βρίσκονταν σέ κίνηση. 'Ο ὕπνος τους ἦταν ὕπνος λαγοῦ. "Ολα, μέχρι τήν Δευτέρα γινότουσαν μέ τήν πρέπουσαν παραδοσιακή τάξη καί τόν ἔθιμοτυπικό χαρακτήρα καί διάταξη.

"Ολα αὐτά, στά χωριά τοῦ Πωγωνίου καί τῆς Δερόπολης, παλιότερα γινότουσαν καί στά πανηγύρια καί στίς γιορτινές μέρες ἀτόφια στην παραδοσιακή τους μορφή.

'Επάνω ἀπ' ὄλα τήν μεγαλύτερη ζωντάνια καί χαρά τήν εἶχαν στους γάμους. Ζωντάνια, διότι ἐπί πέντε σχεδόν μέρες τρεχάματα πέρα δῶθε, στά σπίτια τοῦ γαμπροῦ καί τῆς νύφης μέ φωνές, μέ τραγούδια καί μέ ντουφεκίδια για τό εὐτυχές γεγονός. Μέ τίς παραδοσιακές στολές τοῦ γάμου ὄλοι τους, πού ὅταν χόρευαν ἐκοίταζε ὁ ἕνας τόν ἄλλον, καί σπῆτι του δέν ἐπήγαινε κανείς μέχρι τό πρωί.

Σέ γενικές γραμμές τά παλιά ἔθιματα στό Πωγώνι καί Δερόπολη, ιδιαίτερα τοῦ γάμου, πρόσφεραν γλέντι κέφι καί χαρά.

'Από τήν ἡμέρα πού ἄρχιζε ὁ γάμος, καί ὡς τήν ἡμέρα πού τελείωνε, ἦσαν τόσο ὡραῖα ὄλα, καί γινότουσαν μέ τάξη καί μεγαλοπρέπεια, καί μέ αὐστηρή ἔθιμοτυπία, πού ἔδιναν τήν ἐντύπωση καλλιτεχνικῆς παράστασης. Μιά ἀπερίγραπτη χαρά. Γι' αὐτό καί τόν γάμον τόν λέγαμε καί «χαρά», καί ἡ λέξη αὐτή κτυποῦσε τόσο ὁμορφα στ' αὐτιά μας. Λέγαμε: Μεθαύριο ἔχουμε τή χαρά τοῦ δεινά.

"Οποῖος ἀνῦπαντρος σοῦ ἔκανε κάποια καλωσύνη τοῦ ἔλεγε: "Αντε κι' ἐγώ στή χαρά σου θά σέ βοηθήσω πολύ.

“Η καί ἐκεῖνο τό ἀστεῖο· κι’ ἐγώ στή χαρά σου, θά κουβαλῶ μέ τό κόσκινο νερό.

“Άλλες φράσεις σχετικές μέ τή χαρά ἦσαν:

— Στή χαρά σου θά τό κάψουμε.

— Πάρτον στή χαρά σου, νά σοῦ πεῖ καί τοῦ χρόνου, ὅταν δέν συμφωνοῦσαν γιά μία ὑπόθεση.

— Κοίταξε μή δέ μέ καλέσεις στή χαρά σου πού λεγόταν περιπαικτικά καί σέ ἱερωμένους.

— Ποῦ πᾶς, βρέ, στή χαρά μέ τρία καί ζολῶτα; πού λεγόταν σέ περίπτωση οἰκονομικῆς ἀνέχειας.

Δικαιολογημένα λοιπόν ὀνοματίσθηκε ὁ γάμος χαρά, κι’ ἄς εἶχε τότε ἡ ζωή τίς δυσκολίες της, ιδιαίτερα στά χρόνια τῆς σκλαβιάς. Σήμερα τό ἄγχος, εἶναι τό ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τῆς ζωῆς μας.

Βγαίνουν τά λόγια τοῦ Ἐπιστολῆ τοῦ ἀγάπης Παύλου πού λέγει πρὸς τὸν μαθητὴν του Τιμόθεον: «Τοῦτο γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ· ἔσονται γάρ ἄνθρωποι φίλαυτοὶ, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχαριστοὶ, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μάλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, καὶ τούτους ἀποτρέπου — ἀπόφευγε». (Β΄ Τιμ. 3.1.).

Δέν ξεχνιοῦνται, ἡ πίστη, ἡ μακροθυμία καί ἡ ἀγάπη τῶν παππούδων καί τῶν πατέρων μας.

Τὴν ἐντολή τοῦ οὐρανοβασιλέως Παύλου, «στήκετε καί κρατῆτε τὰς παραδόσεις» (Β΄ Θεσ/κεῖς β΄ 15), τὴν εἶχαν ὁδηγὸς ὅλη τους τὴ ζωή. Καί ἡ παραδοσιακὴ φιλοξενία πού πρόσφερναν ὅλοι τους, δέν ξεχνιέται. Ἐμεῖς ὅμως πού ἔχομε ἀφθονία ὑλικῶν ἀγαθῶν τί κάνουμε; Τί συναντᾶς σήμερα, ιδίως στά χωριά — Ζήλεια, κακογλωσσιά, ἀδιαφορία, φθόνο, κακότητα, δηλαδή δαιμόνια τῆς πονηριάς, πού τυραννοῦν τώρα τοὺς χωριάτες.

Γεμάτα τώρα τὰ δικαστήρια ἀπὸ χωριάτες. Ἐνῶ τότε, ὄχι.

Δέν ἦσαν βέβαια καλοὶ καί ἅγιοι ὅλοι τους οἱ πατεράδες καί παποῦδες μας. Ἄλλά ὑπῆρχε καί σέ πολλοὺς τό κακό φωλιασμένο μέσα στή καρδιά τους. Εἶχαν καί ἐκεῖνοι τά κακά λόγια, τίς κατάρες σάν ψωμοτύρι, καί ὁσάκις ἐρχόντουσαν σέ προστριβὲς ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, τοῦ ἔλεγαν βαρειές λέξεις καί φράσεις γιά τίς ὁποῖες θά κάνουμε λόγο σέ ξεχωριστό κεφάλαιο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου.

Ὁ Μαρκο-Παπαγιάννης ἀπό τό Μπουλιαράτι μέ τήν οἰκογένειά του.

ΜΕΡΟΣ Δ΄
ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΓΕΝΙΚΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΓΕΝΙΚΑ

Τά ἤθη καί ἔθιμα εἶναι συνήθειες πού τίς κληρονόμησαν οἱ προγονοί μας ἀπό τήν μακρινή ἀρχαιότητα καί εἶναι βαθειά ριζωμένες στό πνεῦμα ἰδίως τῶν ἡλικιωμένων ἀνθρώπων. Καί ἀπό τήν στιγμή πού σχημάτισαν τήν ἰδέα ὅτι ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία τους ἐξαρτιῶνταν ἀπό τίς φυσικές δυνάμεις καί ἀπ' τά πνεύματα ἢ τούς θεούς πού τίς ἐξουσίαζαν, σχημάτισαν καί τήν ἰδέα ὅτι θά μπορούσαν μέ διάφορες ἐνεργεῖες καί προσευχές νά ἐξουδετερώσουν τίς δυνάμεις αὐτές καί νά τίς κάμουν εὐεργετικές. Τά ἔθιμα αὐτά τά βρίσκομε κυρίως στά χωριά. Παρακάτω τά ἐκθέτω μέ τή σειρά τῶν ἐποχῶν.

ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ

Τόν χειμῶνα στά χωριά Πωγωνίου καί Δερόπολης κάθονται στό τζάκι, διότι οἱ γεωργικές δουλειές σταματοῦν. Μόνον φροντίζουν γιά τά ζῶα τους.

Τά Χριστούγεννα

Τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων σέ μιά λεπτή πλάκα, ἢ σέ τηγάνι, ψέναν τίς ἀλαγγίτες ἐπάνω σέ μπόλικα κάρβουνα τοῦ τζακιοῦ.

Τίς ἀλαγγίτες, ἢ σπάργανα τοῦ Χριστοῦ, τίς εἶχαν (καί τίς ἔχουν) συμβολική παράσταση τῶν σπαργάνων μέ τά ὅποια ἐτύλιξαν τό Θεῖο Βρέφος μέσα στό Σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ.

Ἐπίσης τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων ἀγόρια καί κορίτσια γύριζαν τά σπίτια τοῦ χωριοῦ ψάλλοντας τό:

*Χριστός γεννᾶται σήμερον ἐν Βηθλεέμ τῇ πόλει.
Οἱ οὐρανοί ἀγάλλονται χαίρει ἡ κτίσις ὅλη.*

Νύχτα κτυποῦσαν οἱ καμπάνες καί νύχτα γινότανε ἡ Θεία Λειτουργία σέ ἔνδειξη ὅτι νύχτα ἐγέννησε ἡ Θεοτόκος καί νύχτα θά τό γιορτάσωμε, μέ τίς ψαλμωδίες καί τίς προσευχές μας.

Λόγω τῆς μεγάλης σημασίας τῆς ἡμέρας δέν πήγαιναν στούς ἐορτάζοντας κατά τήν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων· οὔτε καί σήμερα πηγαίνουν. Κρατοῦν τό παλιό αὐτό ἔθιμο καί πηγαίνουν τή δεύτερη ἡμέρα γιά νά εὐχηθοῦν.

Τήν προπαραμονή τῶν Χριστουγέννων ἔσφαζαν τό μαναρεμένο γουρούμι. Γέμιζε τό σπίτι κριάσι καί ἀπαραιτήτως ὅλο τό Δωδεκαήμερο ἦταν κρέας γουρουνίσιο στό τραπέζι. Τό ἔκαναν καί «παστρουμᾶ» ἀλλά καί οἱ μπριτζόλες στά κάρβουνα τοῦ τζακιοῦ πήγαιναν ὀργιό.

Ἡ φωτιά στό τζάκι μέ τά κούτσουρα ἔπρεπε νά καίει ὅλο τό Δωδεκαήμερο. Δέν βγάζαν τήν στάχτη, ἐάν δέν περνοῦσαν καί οἱ δώδεκα μέρες. Τήν μαζεύανε καί τήν φύλαγαν καί τήν πέταγαν ὅταν τελείωνε τό Δωδεκαήμερο.

Ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων, καί ὅλο τό Δωδεκαήμερο, ὅποιος λουζόταν τό βράδι, ἀπαγορευόταν νά χύσει τό νερό ἔξω. Οὔτε ἔπρεπε νά γυρίζει κανείς τήν νύχτα ἔξω, διότι τό Δωδεκαήμερο γύριζαν τήν νύχτα οἱ καλλικιάτσαροι καί τοῦ παίρναν τή φωνή.

Τούς καλλικιάτσαρους τοῦς ἔλεγαν καί τζιρτζιβούληδες ἢ διαολάκια.

Αὐτά τά παράλογα πράγματα τά πίστευαν τόσο πολύ, ὥστε ὅλο τό Δωδεκαήμερο ὑπόφερε κάθε οἰκογένεια. "Ὅταν περνοῦσε τό Δωδεκαήμερο, τότε καί μόνον ἐπανερχόνταν ὁ κανονικός ρυθμός στήν οἰκογενειακή ζωή.

Τό Δωδεκαήμερο τελείωνε τίς πρωινές ὥρες τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων, δηλαδή τῆς 5ης τοῦ Γενάρη, καί μάλιστα τήν ὥρα πού θά ἔκανε τόν ἀγιασμό ὁ παπάς καί θά ἔλεγε τό τροπάριο «Ἐν Ἰορδάνη βαπτιζομένου Σου Κυρίου», θά ἔφευγαν (ὅπως νόμιζαν) τά διαολάκια.

Τήν ἡμέρα τῶν Φώτων, τόν ἀγιασμό στό Ναό, σέ πολλά χωριά, τόν ἔβγαζαν σέ πλειοδοτική δημοπρασία μέ χρήματα, ἢ μέ εἶδος, σιτάρι ἢ καλαμπόκι.

Σ' ἓνα χωριό πού ὑπηρετήσα ἑπτά χρόνια αὐτή τή θρησκευτική πλειοδοσία τήν ἄρχιζε ὁ παπάς κι' ἀκολουθοῦσε δραματική τελετουργία:

ΠΑΠΑΣ: Δίνω ἐγώ 100 δραχμές νά γίνει ὁ ἀγιασμός μέσα στό ναό.

ΚΑΠΟΙΟΣ: Ἐγώ 150 νά γίνει στό προαύλιο.

ΑΛΛΟΣ: 200 νά γίνει στή βρύση.

(Τό ἐκκλησίασμα κατευθύνεται πρὸς τή βρύση καί σέ ἀπόσταση 30 μέτρων ἀπό τό ναό).

ΠΟΛΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ: Ἐμεῖς δίνουμε 100 ὀκάδες σιτάρι νά γίνει μέσα στήν ἐκκλησία.

(Τό ἐκκλησίασμα γυρίζει μέσα στό ναό καί πρὶν μπεῖ).

ΔΥΟ ΝΕΟΙ: Ἐμεῖς δίνουμε 600 δραχμές νά γίνει στό εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς (= 300 μ. μακριά).

Μετά τήν προσφορά αὐτή, πού ἦταν καί ἡ τελευταία, ἐπήγαμε — ὄχι ὄλοι — περπατώντας πάνω στό χιόνι καί κάναμε τόν ἀγιασμό στό εἰκόνισμα.

Ἐπαίξαμε ἓνα εἶδος θεάτρου πού δέν τό ξεχνῶ ποτέ.

Στήν διαμαρτυρία μου, μοῦ ἔλεγαν: «Τί νά κάνουμε, παπᾶ μου, τό ἔχομε πολύ παλιό αὐτό τό ἔθιμο».

Σέ ἄλλα πάλι χωριά ἔβγαζαν μέσα στό Ναό τήν ἴδια ἡμέρα, σέ πλειοδοτική δημοπρασία τόν Τίμιον Σταυρό τοῦ ἀγιασμοῦ, καί σέ ἄλλα χωριά ἔβγαζαν τίς εἰκόνες. Καί μή χειρότερα!

Ἐπειδή ὁ πλειοδοτήσας, τόν Τίμιον Σταυρόν τόν κρατοῦσε αὐτός στά χέρια του. Περνώντας οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἀσπάζονταν τόν Σταυρό καί συγχρόνως γύριζαν πρὸς τόν ἱερέα νά τοῦς ραντίσει, καί βέβαια τοῦ ἱερέα φιλοῦσαν τό χέρι.

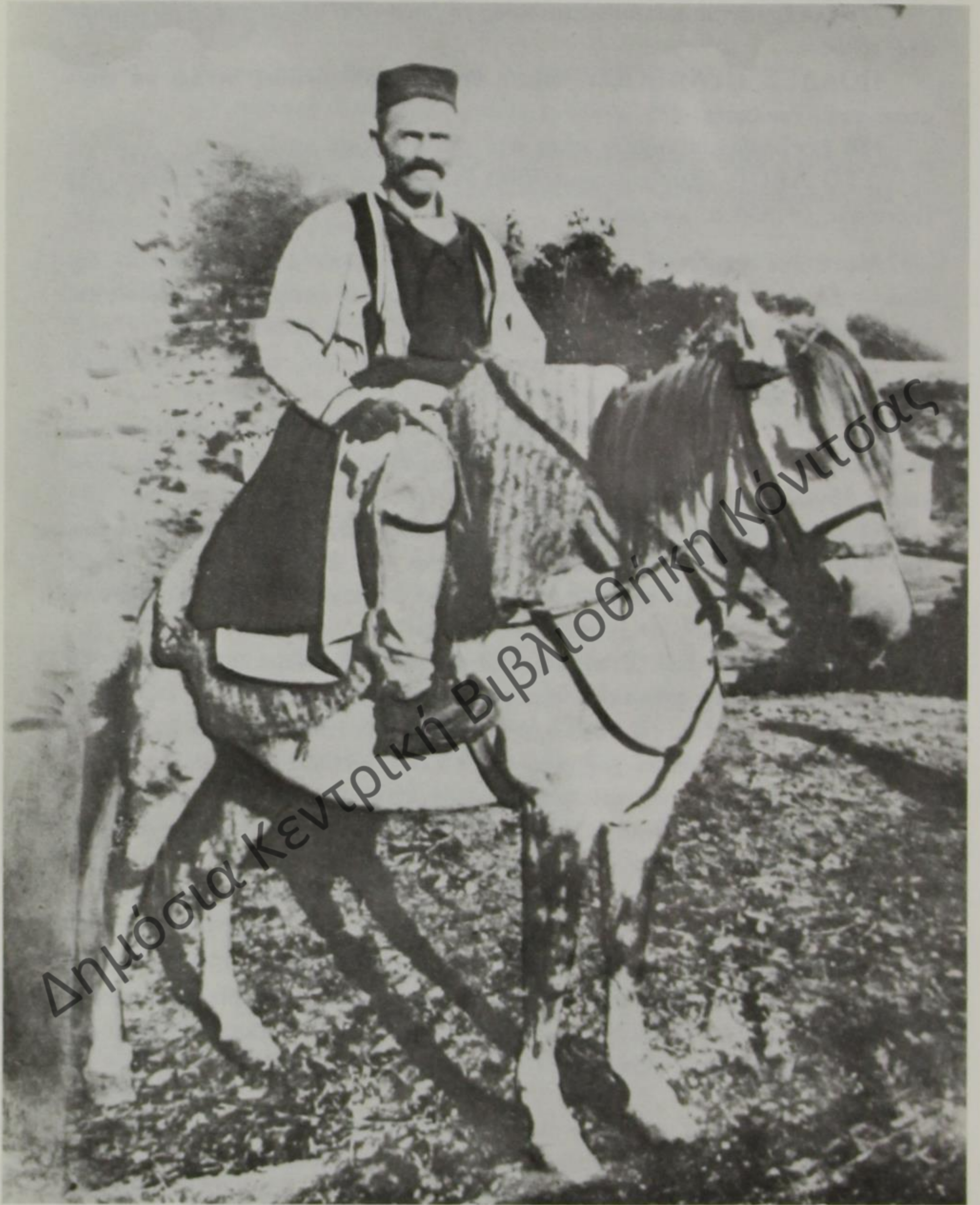
Ἐπειδή ὁ πλειοδότης τοῦ Σταυροῦ, ἔπαιρνε καί τ' ὄνομα κουμπάρος. Οἱ ἑορταστές πήγαιναν στό σπίτι του γιά νά τοῦς κεράσει.

— Γιά τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων ὁ καθένας ἔταζε (πάλι τήν ἴδια ἡμέρα τῶν Φώτων) ἢ ἔδινε ἓνα ποσό χρημάτων. Ἐπειδή ὁ ἄλλος τό ἀνέβαζε, καί οὕτω καθ' ἑξῆς. Καί στό τέλος τῆς προσφορᾶς τῶν χρημάτων γινόταν ὁ ἀγιασμός.

Ἦταν ἓνα παλαιό ἔθιμο κι' αὐτό, ὥστε, οἱ χριστιανοί ἔδειχναν τήν πίστη τους, ἀλλά καί ὁ ναός μάζευε χρήματα γιά τίς ἀνάγκες του.

Μέ τίς ὑποδείξεις τοῦ Δεσπότη μας ἄλλαξε ἡ μέθοδος αὐτή καί γίνεται σιωπηρῶς τό ἑξῆς:

Ἐπειδή τά χρήματα πού διαθέτει ὁ καθένας γιά κάθε ἅγιο, τά βάζει σέ φάκελο καί τό δίνει στόν ἐκκλησιαστικό ταμῖα, χωρίς νά ξέρεي κανεῖς πόσο ποσό χρημάτων ἔχει βάλει παρά μόνον ὁ ἴδιος καί ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή, ὅταν βέβαια ἀνοίξει τό φάκελο.

Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου. Τσέλιγκας εποχής 1930.

Ἡ Πρωτοχρονιά

Τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς ἐγύριζαν τὰ παιδιά τὰ σπίτια, ψάλλον-
τας.

*Ἀρχιμηνιά κι' ἀρχηχρονιά,
κι' ἀρχὴ καλὸς μας χρόνος*

.....

Νύχτα — πρωί — τῆς Πρωτοχρονιάς ἔσφαζαν τὸν καλύτερο κόκορα, νὰ
κάνουν αἷμα, γιὰ νὰ πάει ὅλη ἡ χρονιά γουρουλίτικη (τυχερή), ὅπως ἔλεγαν.
Ὁ κόκορας καὶ οἱ βασιλόπιτες ἦταν τὸ ἐπίσημο φαγητό τῆς Πρωτοχρονιάς.

— Τὸ ἴδιο πρωί ἔστελναν ἕναν ἀρσενικοῦ γένους νὰ πάει στὴ βρύση νὰ
φέρει χωρὶς νὰ ὀμιλήσει τὸ ἄκριτο νερό. Καὶ νὰ συναντοῦσε ἄλλον στὸ δρόμο
δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ μιλήσει, διότι τὸ νερό ἦταν ἄχρηστο, δηλαδή ἔχανε τὴ
μαγικὴ του δύναμη — ὅπως ἐνόμιζαν κατὰ τὸ ἔθιμο. — Πάλι πρωί πρωί,
κάποιοι ἄλλοι πήγαιναν καὶ ἔκοβαν κλωνάρια πουρνάρι, ἢ ζελενιάς. Τὰ
ἔκαιγαν στὴ φωτιά τοῦ τζακιοῦ, καὶ τὴν στιγμὴ πού καιχόντουσαν ἔκαναν τὸν
γνωστό κρότο, καὶ τότε ἔλεγαν:

- Μπούσια (πολλά) ἀρνιά, μπρούσια κατσίκια.
- Ὅσα φύλλα καὶ κλαριά, τόσα γρόσια καὶ φλουριά.

Τὸ ἴδιο πρωί φρόντιζαν νὰ δοῦν τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνον πού θὰ εἶχε στὸ
χωριό καλὴ μαρτυρία καὶ ἰκαγότητά, νοικοκύρη καλό, ὅπως ἔλεγαν. Τυχόν καὶ
συναντοῦσαν κακόν (ἀνηπρόκοπον) ἦταν γι' αὐτοὺς κακὸς οἰωνὸς γιὰ ὅλο τὸν
χρόνο.

Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἐμοίραζαν τὴ βασιλόπιττα, κόβοντάς τιν
πρῶτα σταυρωτά (σημεῖον τῆς πίστεως τους) σὲ τόσα κομμάτια, ὅσα μέλη εἶχε
ἡ οἰκογένεια, καὶ μέ τὸν ξενητεμένο, ἐάν ὑπῆρχε. Καὶ στὸ κομμάτι ὁποιοῦ θὰ
βρισκόταν τὸ νόμισμα, αὐτὸς θὰ ἦταν ὁ τυχερὸς τῆς χρονιάς.

Τὰ Θεοφάνεια

Τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων φτιάχναν «ἀλαγγίτες». Ὅλη τὴν ἡμέρα
τρώγαμε ἀλαγγίτες, καὶ κανένα πρόβλημα δὲν μᾶς δημιουργοῦσε τὸ στομάχι,
διότι ἔριχναν τὸ εὐλογημένο μέλι πού κρατοῦσε τὴν πεῖνα, καὶ ἔκανε καλὴ τὴ
χώνευση. Τὰ παιδιά, πού γύριζαν στὰ κάλαντα ἔψελναν:

*Σήμερα εἶν' τὰ Φῶτα καὶ ὁ φωτισμός,
καὶ χαρὰ μεγάλη τ' ἀφέντη μας,*

.....

Ἡ ἀνταμοιβή τῶν παιδιῶν ἦσαν οἱ ἀλαγγίτες, καρύδια, ἡ νόμισμα κ.λ.π.

Ὁ παπᾶς τήν παραμονή ἐγύριζε στό χωριό μέ τήν ἀγιαστούρα, τόν Σταυρό, καί τό παιδί μέ τόν ἀγιασμό στό μπρεκάτσι.

Ἐράντιζε, σπίτια, καλύβες, κατώγια. Ἡ ἀνταμοιβή του (ὅπως καί κάθε πρώτη τοῦ μηνός) σιτάρι, καλαμπόκι, φασόλια, ρεβύθια, πού τά ἔριχναν στό σακκούλι πού τό ἔφερνε στήν πλάτη του ὁ βοηθός τοῦ παπαῦ, τό παιδί.

Γέμιζε τό σακκούλι, ὁ παπᾶς τό ἄφηνε σέ σπίτι νοικοκύρη ἔμπιστου καί, ἐπειδή τά ὄσπρια ἦσαν ἀνακατεμένα, ὁ παπᾶς, ἡ παπαδιά καί τά γκουτζιούβελά τους ὅλη τήν ἐβδομάδα ἔκαναν τήν διαλογή τους. Ἐνῶ ἐκεῖνο τό ποσό πού εἶχε καθορίσει ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή νά τοῦ δίνουν τό χρόνο —παπαδιάτικα — θά ἦταν ἓνα εἶδος, καλαμπόκι ἢ σιτάρι.

Καί στή συγκομιδή, ὁ παπᾶς πήγαινε καί ζητοῦσε τό παπαδιάτικο, ἡ τό διαταγμένο, ὅπως ἔλεγαν τότε μερικοί παπάδες, λές καί εἶχε δατάγμα —φιρμάνι — ἀπό τόν Σουλτάνο, νά ὑποχρεώνει τόν κοσμάκη νά τοῦ δίνει, ἔχει δέν ἔχει, καλαμπόκι ἢ σιτάρι.

Ὅποιος ἔλεγε τοῦ παπαῦ νά καθίσει νά φάει, καθόταν καί τήν ἔκανε τήν κοιλιά τaráτσα, σιουμπέκι, ἀμπάρι.

Γι' αὐτό καί ἔμεινε ἐκεῖνο: «Ὁ παπᾶς εἶναι ἀμπάρι, θέλει νά φάει καί νά πάρει, νά φορτώσει καί τό μουλάρι».

Τήν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων οἱ γυναῖκες ἔφερναν (καί φέρνουν) στήν ἐκκλησία τόν παλαιό μεγάλο ἀγιασμό πού περίσσεψε ἀπό τήν προηγούμενη χρονιά, γιά νά τό ἀδειάσει ὁ παπᾶς στό χωνευτήρι τοῦ Ἱεροῦ Βήματος. Ἐπειτα, στό ἴδιο δοχεῖο, ἔπαιρναν ἀπό τόν καινούργιο ἀγιασμό, τόν ὁποῖον φύλαγαν ὅλο τό χρόνο στό εἰκόνισμα. Σέ μιά βασκανία, ἡ ἀρρώστια, ἀγιάζονται ἀπ' αὐτό τῶν Θεοφανείων τό ἀγίασμα.

Μοῦ ἦρθε στό νοῦ μου τώρα, καί τοῦτο:

Στά χωριά τῆς Δερόπολης Βουλιαράτι καί Ζερβάτι βρέθηκα παιδάκι 11-12 χρονῶν τήν ἡμέρα τῶν Φώτων τό 1931-32. Δέν ἔμεινα στό χωριό τῆς μάνας μου, ἀλλά στό χωριό τοῦ θείου τῆς μάνας μου, στό Ζερβάτι. Καί τό πρῶτό, μέ τό πρῶτο χτύπημα τῆς καμπάνας, βρέθηκα στήν ἐκκλησία πού εἶναι πλησίον τοῦ χωριοῦ στόν κατήφορο — καί πρόλαβα τόν παπά-«Ζακχαῖο» (ἦταν κοντός) νά κτυπάει ἀκόμη τήν καμπάνα. Τοῦ φίλησα τό χέρι, τοῦ συστήθηκα ὅτι εἶμαι ἐγγονός τοῦ δάσκαλου Θεμελῆ Νίκα, μοῦδωσε τήν εὐχή του καί μ' ἔβαλε νά διαβάσω τόν Ἐξάψαλμο. Ἐπάνω στόν Ὄρθρο πού διάβαζα, ἔριχνα καί μιά ματιά στούς εἰσερχόμενους πιστούς, ἄνδρες καί γυναῖκες μέ τούς μαστραπάδες γιά τόν ἀγιασμό πού γυάλιζαν, ὅπως γυάλιζε καί ἡ μονέτρα (κεφαλομάντηλο) τους στό κεφάλι, ἄλλο τόσο γυάλιζε τό ὄμορφο πρόσωπό τους ἀπό τό γεγονός τῆς ἡμέρας. Ἀξέχαστε κόσμε!!!

Ὁ Φλεβάρης

1η Φεβρουαρίου, μνήμη τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, προστάτη τῶν κηπουρῶν.

Παίρναν ἀγιασμό καί ραντίζαν κήπους καί ὀπωροφόρα δέντρα, εἴτε ἦσαν ἡμερα εἴτε ἄγρια. Γιατί καί τά ἄγρια, κρασιά, κουμπουλιά, ἀγριομηλιά, βατιά, μελικοκιά, κάνουν καρπούς πού τούς ψήνει ὁ ἥλιος καί ὠφελοῦν τό στομάχι καί τά προτιμούσαμε γιά προσφαί τότε τόν καιρό τῆς πείνας.

Τό Φλεβάρη τόν λένε καί κουτσοφλέβαρο καί παλιά, πού ζοῦσαν ἀποκλειστικά ἀπό τίς καλλιέργειες, δέν ἀπογοητεύονταν καί ἔλεγαν:

— Ὁ Φλεβάρης κι' ἄν φλεβίσει, καλοκαίρι θά μυρίσει.

— Ἄστε, νά πᾶμε στόν κάμπο νά ὀργώσωμε γιά νά κάψει ὁ ἥλιος τό χῶμα, νά 'χουμε καλή σοδειά.

Καλαμπόκια, ἐπί τό πλεῖστον ἔσπερνε τό τμήμα τῶν χωριῶν μας κοντά στά σύνορα καί τά χωριά τῆς Δερόπολης. Ὁ κάμπος τῆς Δερόπολης ἔχει ἕνα «Τζιαντέ» (ἴσιον), λαμπάδα δρόμον, πού, ὅταν παλιά περνούσαμε, δεξιά καί ἀριστερά δούλευαν ἐπί τό πλεῖστον γυναίκες.

Μοῦ 'λεγαν οἱ γέροντες: Γιά νά πᾶμε γιά τό Σκάλωμα ("Ἄγιοι Σαράντα) ὡς ἀγωγιάτες, σταματούσαμε μέ τά ζῶα φορτωμένα, νά ἀκούωμε τά θαυμάσια ἀπό περιεχόμενο πολυφωνικά τραγούδια τους.

*Μωρ' Δεροπολίτισσα, μωρ' καημένη,
σύντα πᾶς στήν Ἐκκλησία, ζῆ - μωρ' ζηλεμένη.*

Κάποιος παλιός μοῦ διηγήθηκε:

— Τί 'ταν 'κεῖνο, μωρέ γιόκα μου; Τραγούδι μέ τέτοια μελωδία ἀπό αὐτές τίς Δεροπολίτισσες μέ τήν μπούλα στό κεφάλι πού κάλυπτε καί τό πρόσωπό τους γιά τόν ἥλιο, πού ἔλεγε, «ἄγγελοι εἶναι αὐτές οἱ γυναίκες»; Καί γιά νά ἰδοῦμε τίς γυναίκες πιό κοντά, ἐσκέφθηκε ἕνας ἕνα πράγμα νά κάμει, καί τό ἔκαμε. Ἦταν ὁ Δ.Τ. ἡ Μουτσιόπ'λος, ὅπως τόν ἔλεγαν ἐπειδή ἦταν μικρόσωμος. Ἐξάπλωσε στό δρόμο φωνάζοντας, ὅτι τόν πονεῖ φοβερά ἡ κοιλιά.

Τρέξανε οἱ γυναίκες νά τοῦ προσφέρουν πρώτη βοήθεια κι' ἔτσι τίς εἶδε. Καί ἐπειδή ὁ μακαρίτης ἦταν ἕνας ἀπό τούς πρώτους στό κλώσιμο τοῦ τραγουδιοῦ, ὁσάκις διαβαίναμε τόν «Τζιαντέ» πρὸς τό Γιωργουτσάκι, ἐπαίρναμε τραγούδι τέτοιο καλό, πού οἱ Δεροπολίτισσες ἄφιναν τό σκάλο, καί ἀκουμπισμένες στά τσαπιά μᾶς ἄκουαν.

Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου. Στολές εποχής 1920.

“Ανοιξη

‘Ο μήνας Μάρτιος έχει κι’ αυτός τὰ δικά του. ‘Η παροιμία λέγει: «Δέν λείπει ὁ Μάρτης ἀπ’ τή Σαρακοστή». Εἶναι ὁ μήνας τῆς στερήσεως, «τουμπανοκοφίνης».

“Έχουμε τήν Κυριακή τῆς Τυρινῆς πού ἀποκρεύουμε (;) ὅλα τὰ ἀρτύσιμα φαγητά, ἀλλά ἔχουμε τήν ἡμέρα αὐτή καί ξεφαντώματα, τρελλούς χορούς μέ μασκαράδες καί καρναβάλια.

Λέγανε ὅτι, «μιά φορά τό χρόνο πρέπει νά ’μαστε τρελλοί», καί ἄς μὴν ἔχουμε οὔτε ψωμί.

“Ένας γέροντας τοῦ χωριοῦ — μακαρίτης τώρα — μάς διηγόταν ὅτι τήν ἡμέρα τῆς Τυρινῆς, χόρευαν ὅλοι στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ καί ἓνας δέν χόρευε, ἀλλά καθόταν καί κοίταζε ἀπ’ τό πεζούλι. Τόν εἶδε ἓνας συγχωριανός του καί πῆγε νά τόν πάρει γιά τό χορό, νά πάρει κι’ αὐτός ἓνα παραδοσιακό ἀποκριάτικο τραγούδι, ὅπως ὅλοι. Καί ἀντίς κάτι τέτοιο, τραγούδησε ὡς ἐξῆς:

‘Απ’ τόν πάτο ὡς τήν κορφή
οὔτε ἀλεύρι, οὔτε ψωμί.
Χόρευε, κυρά μ’, κι’ ἀπῆδα
μέ τήν κοιλιά σανίδα.

- Τί εἶναι αὐτά πού λές; τόν παρατήρησε κάποιος.
- Τί νά σοῦ πῶ; Νά μέ δαῖ ἡ βάβω μου, καί νά μοῦ πεῖ: Μωρέ μαῦρε νοικοκύρη, στό σπίτι οὔτε ἀλεύρι, οὔτε ψωμί στάλα, γιόκ, κι’ ἐσύ χορεύεις;
- Μὴν ἀνησυχεῖς, τοῦ εἶπε ἓνας πού εἶχε καλαμπόκι. Συνέχισε νά χορεύεις, ὅπως ὅλοι μας, καί ἔλα τό βράδι νά πάρεις ἓνα φόρτωμα καλαμπόκι. Σήμερα εἶναι Ἀπόκριες, καί δέν πρέπει νά στενοχωριέται κανένας. Σέ ἐρωτῶ: Βλέπεις κανέναν ἄλλον ἐδῶ χολιασμένον; Τό ξέρουμε ὅτι ὁ Μάρτης εἶναι γδάρτης, παλουκοκάφτης καί ντουμπανοβαένης καί ντουμπανοκοφίνης γιά ὅλους μας. Καί μάλιστα ὅπως μοῦ εἶπαν τοῦ τό εἶπε στήν ἀλβανική: «Γιάν πλιότ» (= εἶναι πολλοί) μό Μῆτρο, πού δέν ἔχουν τώρα καλαμπόκι. «“Εα - κτοῦ» (= χόρεψε).

Τί νά πρωτοθυμηθεῖ κανεῖς ἀπό ἐκεῖνα πού γινόντουσαν τὰ παλιά ἐκεῖνα χρόνια στά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης τίς ‘Απόκριες;

Πρωί, πρωί, ἡ νοικοκυρά ἔφτιαχνε τὰ μπουρέκια, τηγάνιζε βακαλάο καί τό βράδι τῆς Τυρινῆς, τὰ ἔβαζε στούς ἐπισκέπτες πού πήγαιναν νά εὐχηθοῦν ἢ νά πάρουν εὐχές ἀπό τὰ σεβαστά καί ἡλικιωμένα πρόσωπα, καί ἔτρωγαν, καί ἔπιναν.

Πολλοί γινόντουσαν καί τό βράδι μασκαράδες καί πηγαῖναν στά σπίτια.

Οἱ ἄντρες φοροῦσαν γυναικεῖα ροῦχα, καί οἱ γυναῖκες ἀντρικά. Καί γινόταν ὁ ἀσπασμός σύμφωνα μέ τήν περιβολή τοῦ καθενός, καθώς καί οἱ χειρονομίες μεταξύ των, μέ τήν πρέπουσα τάξη.

Πολλοί μεταμφιεσμένοι εἶχαν μία φλογέρα γιά κλαρίνο, ταψί γιά ντέφι, καρφωμένα σύρματα σέ σανίδα γιά βιολί, καί ἔστηναν οἱ ἄλλοι τό χορό, καί αὐτοί μέ αὐτά τά μουσικά (ἄς ποῦμε) ὄργανα, βαροῦσαν καί τραγουδοῦσαν. Ἕνας κερνοῦσε κρασί, καί τό γλέντι κρατοῦσε σέ πολλά σπίτια μέχρι τό πρωί, καί ἀπό τό ξενύχτι στίς δουλειές τους ἀμέσως.

Τό βράδι τῆς Τυρινῆς τά νιόγαμπρα ἔπρεπε πρῶτα νά πάνουν στό νουνό τους νά πάρουν τίς εὐχές του καί ἔπειτα στούς συγγενεῖς τους. Ἡ καψονύφη μόνο τίς εὐχές ἔπαιρνε, ὁ γαμπρός ἀπολάμβανε τό μπουρέκι τῆς νουνᾶς του. Τῆς νύφης, λόγω σεβασμοῦ, βαροῦσε ἡ κοιλιὰ της τόν τάμπουρα.

Τήν ἄλλη μέρα, σάν Καθαρή Δευτέρα, δέν τήν κρατοῦσαν ἀργία. Οἱ ἄνδρες στά καφενεῖα καί οἱ γυναῖκες τό γλεντοῦσαν κόβοντας καί κουβαλώντας ξύλα ὅλη τήν ἡμέρα. Οἱ γυναῖκες πήγαιναν πρωί νά κόψουν ξύλα καί στό γυρισμό τους ζαλωμένες, σέ κάθε στάση τους τραγουδοῦσαν καί, ὡς ἡμέρα γλεντιοῦ τήν θεωροῦσαν. Γνώριζε τό Δασαρχεῖο ὅτι τήν ἡμέρα αὐτή πήγαιναν νά κόψουν ξύλα. Κάποιος δασικός ὑπάλληλος ἔκανε παρατηρήσεις:

— Ξέρετε, μωρ' Ζώνιες, ὅτι μέσα στό ζάλωμά σας ἔχετε καί ἀπαγορευμένα ξύλα; Δέν φτάνει αὐτό, ἀλλά τά ἔχετε καί ἀνάποδα νά φαίνονται ὅτι εἶναι χρήσιμα. Ἐπίτηδες τό κάνετε, δέν γνωρίζετε ὅτι ἀπαγορεύεται νά κόβετε χρήσιμα ξύλα;

Μέ τό ζαλίκι στήν πλάτη τους καθισμένες τραγουδοῦσαν, καί ἔλεγαν:

— Μπάρμπα μωλωνᾶ, ἀλεσέ μου τ' ἄλεσμα.

Καί οἱ ἀνύπαντρες τοῦ ἀπάντησαν τοῦ δικοῦ: Κόβουμε πολλά χλωρά δρένια ξύλα, καί τα ζαλονόμαστε γιά νά μᾶς δοῦν ὅτι εἴμαστε ἄξιες γιά νά παντρευτοῦμε. Καί συνέχιζαν τό τραγούδι τοῦ μύλου, γιά νά διασκεδάζουν τήν κούραση. Δέν ἔχομε, κόρη μ', καιρό, μᾶς κόπηκε τό νερό.

Ἐτσι ἦταν τότε στά χωριά. Ἡ ἱκανή, ἡ ἐργατικιά κοπέλα, αὐτή εἶναι γιά νοικοκυριό λέγανε. Κι' αὐτή θά παντρευόταν σίγουρα.

Πολλές ἡμέρες τοῦ Μαρτιοῦ δέν ἔκοβαν ξύλα· τίς ἔλεγαν «Δρίμες». Τήν παραμονή τῆς 1ης Μαρτίου (τό βράδι), ἡ μητέρα ἔπαιρνε δυό κλωστές, ἄσπρη καί κόκκινη καί τίς ἔκλωθε σάν τίς κοτσίδες της καί ἔβαζε στό χέρι τοῦ παιδιοῦ της. Τήν κλωστή αὐτή τήν λέγανε Μάρτη· καί τοῦτο σήμαινε, νά μὴν μαυρίσουν τό καλοκαίρι, ἀλλά νά διατηρήσουν γερό, κόκκινο χρῶμα στό πρόσωπό τους.

Θά τήν ἔβγαζαν τήν 31η Μαρτίου τήν κλωστή πού τούς ἔβαλε ἡ μητέρα τους.

Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τά παιδιά τό πρωί μέ κουδούνια καί κύπρους, τρέχανε

στους κήπους, στά σωχώραφα καί στά χωράφια τραγουδῶντας:

Φευγάστε, φίδια,
φευγάστε, γκοσταρίτσες (σαῦρες),
ἦλθε ὁ Εὐαγγελισμός
νά σᾶς κόψει τό κεφάλι.
Θά τό ρίξει στό ποτάμι
νά τό φᾶν οἱ καλογέροι
μέ ψωμί καί μέ πιπέρι.

Οἱ καλογέροι ἔχουν τό ἀπόλυτο τῆς νηστείας καί χρησιμοποιοῦσαν παλιά γιά φαγητό τό ψωμί καί τό πιπέρι.

Τοῦτο τό συνάντησα καί στους παπποῦδες μου μέ μπομπότα, ψωμί, ἀλάτι, ρίγανη καί πιπέρι ἀνακατεμένα περνοῦσαν τή Σαρακοστή, καί ἦσαν θηρία ἀνήμερα.

Ἔλα, Μάη, ἔλα Ἄπριλη,
ἔλα δροσερό σταφύλι.
Τό Μάιο εἶναι τά λουλούδια,
τ' Ἄπριλη εἶν' οἱ δροσιές.
Ἔτσι εἶν' καί τῆς Θανάσιως
οἱ ἀναστεναξιές...
Τόν Ἄπριλη καί τό Μάη
κελαδοῦνε τά πουλιά.
Κελαδοῦνε τραγουδοῦνε
τί χαρά!...

Τόν Ἄπριλη μᾶς πέφτει τίς περισσότερες φορές ἡ ἑορτή τοῦ Λαζάρου. Τό πρωί τά παιδιά γύριζαν τά σπίτια νά ποῦνε τό «Λάζαρο», τά κάλλαντα τοῦ Λαζάρου:

Ἦρθεν ὁ Λάζαρος,
ἦρθαν τά Βάγια.
Ἦρθε ὁ Χριστός
ἀπ' τή Βηθανία.
Μάρθα κλαίει καί Μαρία

.....

— Τήν Κυριακή τῶν Βαΐων ὅλοι στήν Ἐκκλησία ἔπαιρναν τά Βάγια (Βάγια) ἀπό τό χέρι τοῦ παπᾶ.

Σέ χωριό πού δέν εἶχε δέντρο δάφνης θά πήγαινε ὁ πιό πλησιέστερος νεοπαντρεμένος ἀπό χωριό πού εἶχε δάφνη, θά ἔδινε ἕνα μικρό ποσό

χρημάτων στήν ἐκεῖ ἐκκλησία καί θά γύριζε τά σπίτια νά ζητοῦσε αὐγά γιά τή δάφνη. Καί ἡ νοικοκυρά τοῦ σπιτιοῦ θά τοῦ ἔδινε κατά τή βούλησή της, ἕνα, δύο ἢ τρία αὐγά.

Τήν Μεγάλη Ἑβδομάδα τήν ἐνήστευαν ὁλόκληρη. Τήν δέ Μεγάλη Παρασκευή ἐνήστευαν ὁλόκληρη σχεδόν τήν ἡμέρα, καί πολλές γερόντισες καθόντουσαν στό ναό πλησίον τοῦ Ἐπιταφίου νηστικές.

Τήν Μεγάλη Τετάρτη τό ἀπόγευμα πηγαῖναν ὅλοι τους στό ναό γιά τό κοινό τοῦ χωριοῦ Εὐχέλαιο.

Μέ τό χρῖσμα τοῦ Εὐχελαίου καί μέ τή νηστεία θεωροῦσαν τόν ἑαυτόν τους ἔτοιμο, καθαρό, γιά νά μεταλάβουν τό Πάσχα.

Δέν γνώριζαν οἱ ἄνθρωποι (τουλάχιστον οἱ περισσότεροι στά χωριά), τί θά πεῖ Μετάνοια, Ἐξομολόγηση γιά νά παίρνουν τήν Θεία Κοινωνία, ὅπως ὀρίζουν οἱ Ἱεροί Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας. Καί τοῦτο, διότι οἱ ἱερεῖς τῶν χωριῶν ἦταν ὀλιγογράμματοι, γιά νά τοὺς κάνουν κήρυγμα περί νηστείας, κ.λ.π.

Οἱ μορφωμένοι παπάδες τότε στά χωριά μας, πού ἐκπληροῦσαν ὅπως ἔπρεπε τήν ἀποστολή τους, ἦταν ὀλίγοι.

Ὁ ἀείμνηστος Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης (Πρωχωνίσσιος) γράφει:

— Οἱ πλεῖστοι στρατολογοῦνται ἐκ τῆς τάξεως τῶν δασκάλων (τούτων) καί συνηθέστερον ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀποκλήρων ἐν γένει τῆς τύχης γηραιῶν, δηλαδή ἀπομάχων τῆς σκιάς, τοῦ κυλικείου, καί τῶν λοιπῶν ἥκιστα ἱκανοποιητικῶν ἐπαγγελμάτων. Χρησιμεύει ἀτυχῶς καί ἡ Ἱερωσύνη ὡς τελευταῖον βιοποριστικόν καταφύγιον τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ἡπειρ. Ἀστήρ, σελίς 249).

Τιμοῦμε μέ θρησκευτική εὐλάβεια τή μνήμη τῶν μακαριστῶν παπάδων τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Ὀλίγοι μὲν εἰς τά γράμματα, μεγάλοι ὅμως εἰς τήν πίστη καί ἀρετή τους. «Μπουρλοτιέρηδες ὑπέρ Πίστεως καί Πατρίδος».

Τήν Μεγάλη Παρασκευή τό βράδι, καί στό τέλος τῆς περιφορᾶς τοῦ Ἐπιταφίου, κλείνει ἡ κεντρική πόρτα τοῦ Ναοῦ. Μέσα μένει ὁ ψάλτης μέ σβησμένα τά κεριά — σκοτάδι.

Ὁ παπᾶς μέ τό ἐκκλησίασμα, σταματοῦν ἐμπρός στήν πόρτα. Δίνουν οἱ πιστοί τά ὀνόματα τῶν πεθαμένων τους, καί μόλις τελειώσει ὁ παπᾶς τήν δέηση ὑπέρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν, λέγει: «Ἄρατε πύλας, καί ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καί εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης».

Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές, καί στό τέλος τῆς κάθε μιᾶς ὁ ψάλτης μέσα ἀπό τό ναό καί πλησίον τῆς πόρτας ἐρωτᾶει λέγοντας: «Τίς ἐστίν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης;»

Ὁ παπᾶς σηκώνει τό δεξί πόδι ἔτοιμος νά σπρώξει — κλωτσήσει — τήν

πόρτα λέγοντας τήν τέταρτη έκφώνηση: «Κύριος δυνατός, καί κραταιός, Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ Οὗτός ἐστι ὁ Βασιλεύς τῆς δόξης». Δίνει τήν κλωτσιά στή πόρτα, καί αὐτή ἀνοίγει διότι εἶναι ψευτοκλεισμένη.

Τότε ὅλοι περνοῦν κάτω ἀπό τό Ἐπιτάφιο, καί εἰσέρχονται στό ναό.

Διάβασα κάποτε ὅτι ἓνας ψάλτης μέσα ἀπό τό ναό ἄκουσε τά ὀνόματα τῶν ἀπεθαμένων προσφιλῶν του ἀνθρώπων νά μνημονεύονται, συγκινήθηκε, καί ἀπό τήν πολλή συγκίνηση ξέχασε νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τήν πόρτα. Μέ τό δυνατό σπρώξιμο τῆς πόρτας, ἡ πόρτα τόν βρῆκε στό σαγόνι καί τοῦ ἔσπασε τά δόντια. Τότε ὁ παπᾶς εἶπε στόν τραυματία ψάλτη:

— "Αχ, τί σούκανα εὐλογημένε μου.

Ἄλλο ψάλτης ψευδά τοῦ εἶπε:

— "Οτθι, παπά μου· τθέ φταῖθ ἐθύ, ἐγώ φτθαίω.

Πολλές παραποιήσεις τοῦ Τυπικοῦ γίνονταν παλιότερα, ἐπειδή παπάδες καί ψαλτάδες ἦταν ὀλιγογράμματοι. Ἐνας συλλειτουργός μου διηγήθηκε ὅτι σέ κάποιο χωριό ὁ πίσω ἀπό τήν πόρτα ἱεροψάλτης ἀγείγει γιά τήν κανονική ἐρώτηση ἔλεγε: "Αὐτ. Τίς εἶ;

Τήν νύχτα τῆς Ἀναστάσεως περίμενε ὁ παπᾶς ὅλους τοὺς χωριανούς γιά νά πεῖ τό «Χριστός Ἀνέστη», διότι στά χωριά Πωγωνίου καί Δερόπολης τήν Ἀνάσταση τήν ἔκαναν στίς 3 ἢ 4 ἡ ὥρα τό πρωί καί δέν τόν ὑποχρέωνε ἡ ὥρα 12 νά φωνάζει ὅπωςδήποτε τό «Χριστός Ἀνέστη».

Παλιότερα οἱ ἐκκλησιαζόμενοι τό Πάσχα θά φοροῦσαν ἄσπρα ροῦχα γιά τήν μεγάλη γιορτή τῆς θρησκείας μας. Τότε στό «Χριστός Ἀνέστη» δέν ἔριχναν κροτίδες καί βεργαλικά πού ρίχνουν στήν ἐποχή μας. Μόνον οἱ καμπάνες κτυποῦσαν καί κάπου κάπου, ἔριχναν, μακριά ἀπό τό χῶρο τῆς Ἀναστάσεως, καί καμμιά ντουφεκιά γιά τό χαρμόσυνο γεγονός.

Τώρα τά ἀφήσαμε τά ὠραῖα καί γραφικά τῆς Ἀναστάσεως ἐθίματα. Καί ἄλλα ὠραῖα θρησκευτικά ἐθίματα εἶναι πού ἀρχίσαμε νά τά κουτσιουρεύουμε, δηλαδή νά τά κάνουμε «μίνι», θά ἔλεγα. Ἀτυχῶς συνεχίζουμε σέ πολλά νά τά κάνουμε μίνι ὅλα: μαλλιά, γένια, ράσα. Καί μίνι στό μίνι, ὅπως πᾶμε τίποτε δέν θά μείνει. Μεθύσαμε ἀπό τό κρασί τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ. «Πίκα πού μᾶς βάρεσε, νά δοῦμε τόν παπά χωρίς γένια καί ράσα ἐδῶ στά χωριά μας», λένε οἱ ἡλικιωμένες γυναῖκες.

Παλιά καθόντουσαν σ' ὅλη τήν Ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως ἐνῶ τώρα τρέχουμε γιά τήν «μαγειρίτσα» μετά τό «Χριστός Ἀνέστη!» Καί δυστυχῶς, ἔγινε τέτοια συνήθεια, πού φεύγουν κι' ἐκεῖνοι πού δέν τοὺς περιμένεις. Τό κάνουν, ὄχι γιά τήν κοιλιά, διότι εἴμεθα τώρα χορτασμένοι, ἀλλά γιά νά μήν φανοῦν καθυστερημένοι.

Αὐτή ἡ πράξη τῶν χριστιανῶν νά φεύγουν ἀπό τήν Ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως εἶναι ἐσφαλμένη καί ἁμαρτία.

Ὁ Ἑσπερινός τῆς Ἀγάπης στά χωριά μας γίνεται τό ἀπόγευμα 2 ἢ 3 ἡ ὥρα. Αὐτό τό ἔθιμο δέν ἄλλαξε στά περισσότερα χωριά μας, ὅπως ἀλλάξαμε τήν Ἱερή Ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως στίς 12 ἡ ὥρα τά μεσάνυχτα καί δέν προλαβαίνουν οἱ χωριάτες νά κοιμηθοῦν γιά νά μεταλάβουν.

Ζητῶ συγγνώμη, ἀγαπητέ ἀναγνώστη, γιά τήν παρέκβαση πού κάνω ἐδῶ στό βιβλίο μου τοῦτο, σέ πολλά θέματα. Βλέπεις «Ἡ μιά κουβέντα φέρνει τήν ἄλλή» πού τό λέγει καί ἡ παροιμία.

Στά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης, μέ τίς κοινές ἀνθρώπινες σχέσεις καί τά κοινά στοιχεῖα πολιτισμοῦ τό γλέντι τῆς Ἀναστάσεως γινόταν τρικούβεργο τό ἀπόγευμα.

Ὅνομα καί πράγμα Ἀγάπη!

— Τό πρῶτο μέ τό στόμα τραγοῦδι τῆς Ἀναστάσεως στό χορό ἦταν:

Σήμερα, Μαρία γιέ μου,
σήμερα Χριστός Ἀνέστη!
Κι' αὔριο, Μαρία γιέ μου
κι' αὔριο, Ἀληθῶς Ἀνέστη!

.....

Τήν ἐβδομάδα τῆς Διακαινισίμου ὑπῆρχε — καί ὑπάρχει — τό ἔθιμο νά πηγαίνωμε νά λειτουργοῦμε σέ κάθε παρεκκλήσι, καί σέ πολλά χωριά τό πανηγυρίζουν κιόλας. Τά περισσότερα παρεκκλήσια βρίσκονται σέ βουνοραχοῦλες, καί γι αὐτό σηκωνόμαστε πρῶι πρῶι μέ τήν δροσιά καί τόν ἀέρα τοῦ Ἀπριλομάη. Ὅποια ἀπόλαυσις!!!

— «Ἀπριλομάη χαραυγή! Ὅποιος σηκώνεται πρῶι, ἐκεῖνος ξεύρει γιά νά ζεῖ».

Θ. Γ. Θεολογῆς, ΗΠΕΙΡ. ΑΣΤΗΡ, Α' (1904) σ. 76

καί

Πόσην ἔχει νοστιμάδα
ἕνα ἀρνί στή πρασινάδα!
Δέν τόν βλέπεις τόν Ἀπρίλη;
Προσκαλεῖ ὀρίστε φίλοι.
Ἐλθετε στήν ἐξοχή,
εὐθυμίας ἐποχή.
Ὁ ἀέρας νά φυσᾶ,
καί τό στόμα νά μασᾶ
καί ἡ πλόσκα νά ἤχει
δέν σοῦ χαίρετ' ἡ ψυχή;

Γεώργιος Νεάνθης, ὅ.π.π. σ. 252.

Ὅμορφος μήνας τῆς ἀνοιξης εἶναι ὁ Μάης.

Καλοκαίρι

Ὁ Μάης μέ τίς δουλειές ἔξω στά χωράφια, στούς κήπους, στά τόσο ὁμορφα καί καταπράσινα λειβάδια, τίς δροσιές του, τά φρούτα του. Γιά ἕναν καλόν ἄντρα ἔλεγαν: Κοίταξέ τον τί εἶναι αὐτός, Μάης! Γιά δέ τή γυναῖκα, ἡ κορίτσι, ἔλεγαν: Γιά δέστε την, ὅλο δροσιά καί χάρη εἶναι. Λουλούδι τοῦ Μαγιοῦ!

Περίσσιες χάρες, ἀλλά καί περίσσιους κόπους ἔχει τό καλοκαίρι πού ἡμερολογιακά ἀρχίζει ἀπό τόν Ἰούνιο.

Τόν Ἰούνιο πού τόν λέγανε καί θεριστή, ξεκινοῦσαν γιά τό θέρο τραγουδώντας οἱ γυναῖκες, μέ τά δρεπάνια πίσω στό ζωνάρι τσιτωμένα καί παίρναν σβάρνα τό χωράφι, καί ἄλλες θερίζανε, κι' ἄλλες ἔδεναν δεμάτια. Δέν προλάβαινε νά βγεῖ ὁ μήνας, καί ὁ θέρος εἶχε τελειώσει λόγω τῆς ἀλληλοβοήθειας.

Τόν Ἰούλιο τόν ἔλεγαν ἀλωνάρη. Στό ἀλώνι, γύρω γύρω στό στρόερα, ἀλώνιζαν μέσα στό ἡλιοπύρι, μέ τή μπόλια στό κεφάλι γιά τόν ἥλιο, ἡ γυναῖκα τοῦ σπιτιοῦ, καί περισσότερο ἡ νύφη ἡ ὁποία καί ἔγκυος νά ἦταν, τό ἔχε σέ ντροπή νά ἀλωνίζει ἡ πεθερά.

Ὅπως μᾶς διηγοῦνται οἱ γέροντες, πολλές ἔγκυες γυναῖκες ἔφευγαν ἀπό τό ἀλώνι μόλις τούς ἔπιαναν οἱ πόνοι καί πήγαιναν στό σπίτι νά γεννήσουν. Πολλές φορές καί ἀπ' τό χωράφι ἀκόμη, ἐάν προλάβαιναν, εἰδάλλως γεννοῦσαν ἐκεῖ καί τό ἔφερναν στή ποδιά τους τό μωρό.

Καί στό ἀνέμισμα τοῦ αἰταριοῦ ἀλληλοβοηθοῦνταν διότι ὁ ἀέρας τό καλοκαίρι δέν ἔχει σταθερότητα.

Εἶχαν καί τοῦ θερισμοῦ τραγούδια διάφορα, ὅπως τό παρακάτω:

*Γίνηκε ὁ θέρος, μωρ' κοπέλες,
μέ τίς ὁμορφες ταντέλες.
Σηκωθεῖτε ὅλες ἀντάμα,
θά μᾶς φάει καί τό κάμα.*

Τόν Ἰούλιο εἶχαν καί τό σκάλισμα τῶν καλαμποκιῶν. Τότε κουμπούνια κουμπούνια (μαζεμένοι) σκαλίζανε καί πήγαινε κι' ἐδῶ τό τραγούδι «βλιόρα», ὅπως ἔλεγαν.

Περνοῦσαν οἱ διαβάτες καί χαζεύανε. Ποῦ τραγουδοῦν; ἐρωτοῦσε ὁ ἕνας τόν ἄλλον. Τί καλό «κιντόι», τ' ἀκοῦς;

— Νά, δέν βλέπεις τό κουμπόυνη στή μούρσα τοῦχ πού σκαλίζει, ἐκεῖ τραγουδοῦν.

Πολλές ἦσαν καί μικρομάνες, μέ τίς σαρμανίτσες στόν ἴσκιό τοῦ δέντρου, κι' αὐτές ἐσκάλιζαν. Πολλά ζωηρά παιδιά ἔκλαιγαν συνεχῶς.

— Νά τό χρουσούζικο κλαίει πάλι, ἔλεγε ἡ μητέρα τοῦ μωροῦ. Δέν θά μᾶς ἀφήσει νά τό μπιντήσωμε τό χωράφι σήμερα, τό χρουσούζικο. Καί ἔχουμε ποτισμένο τό ἄλλο χωράφι, καί αὔριο πρέπει νά πᾶμε ἐκεῖ νά σκαλίσωμε, γιατί ἄλλιῶς θά γίνει κρίγκαλο (στεγνό).

— Σύρε, μωρή, καί βύζαξε τό παιδί σου, κι' ἄς τό χωράφι, τῆς ἔλεγαν οἱ ἄλλες, θά σοῦ καρυδιάσει κλαίγοντας. Ξέρεις, μωρ' μαύρη, ἐάν σοῦ ἀρρωστήσει, τί θά τραβήσεις τό βράδι ἀπ' τή πεθερά σου; Φίδια πού σέ κουλούριασαν, δέν εἶσαι νά πατήσεις στό σπίτι, μωρ' μαύρη μου. Ἐάν ἡ καημένη ἡ μικρομάνα αὐτή, εἶχε κακή πεθερά, ἦταν γιά νά τήν ἔκλαιγες μέ μαῦρα δάκρυα. Χορός Τσιάμικος τήν περίμενε.

Πολλές μικρομάνες δέν εἶχαν καί τό κατάλληλο φαγητό νά φᾶνε. Ἡ ποιότητα τοῦ φαγητοῦ παίζει ρόλο καί στό θήλασμα. Ἐτρωγαν, οἱ μικρομάνες, ὅ,τι εἶχε ὁ κῆπος καί ὁ κάμπος γιά προσφάι. Φτώχεια μέ τό τσουβάλι! Ἀρρώσταινε τό μωρό, πολλές φορές, ἐξ' αἰτίας τῆς κακῆς διατροφῆς τῆς μητέρας του, κι αὐτό δέν τό γνωρίζανε οἱ μανάδες τότε.

Τόν Αὔγουστο τηροῦσαν μέ αὐστηρότητα τό Δεκαπενθήμερο τῆς νηστείας καί, οὔτε ἔκοβαν κλαδιά γιά τόν χειμῶνα. Τίς ἡμέρες τοῦ 15 Αὔγουστου τίς ἔλεγαν «δρίμες», καί τά κλαδιά τά τρώει τό σαράκι (σκουλίκι), ἔλεγαν. Οὔτε καί χρήσιμα ξύλα κόβανε, γιά τόν ἴδιο λόγο. Ἐνῶ εἶναι ἡ καλύτερη ἐποχή νά κόψεις χρήσιμα ξύλα, διότι ἔχουν φύγει τά ὑγρά τους. Καί πολλούς ἄλλους περιορισμούς εἶχαν τό 15/Αὔγουστο. Τηροῦσαν πένθος σάν τήν Μεγάλη Ἑβδομάδα.

— Τί λές; Πέθανε ἡ Παναγιά μας, καί νά στολισθοῦμε; νά χορέψουμε; νά τραγουδήσωμε; Τότε τί λεγόμαστε χριστιανοί; ἔλεγαν.

Τίς μέρες τοῦ 15/Αὔγουστου λειτουργοῦσαν, ὡς τάμα, πολλούς ναούς. Ἐρχόταν ἡ γιορτή τῆς Παναγιᾶς τήν εἶχαν γιά μεγάλη Πασχαλιά. Μεταλαβαίναν ὅλοι, καί γι' αὐτό οἱ περισσότεροι δέν μποροῦσαν νά τό χωνέψουν, πῶς ἡ Ἐκκλησία μας ἀπαγορεύει νά γίνει τήν ἡμέρα αὐτή τραπέζι μέ κρέατα, ὅταν τύχει ἡ ἡμέρα τῆς ἐορτῆς νά πέσει Τετάρτη ἢ Παρασκευή.

Ἄσκα χρόνια ἔχω παπάς, δέν εἶδα κανένα, μά κανένα, πανηγύρι πού νά μὴν ἔχει κρέας. Πῆγα σέ κάμποσα χωριά πού πανηγυρίζουν τῆς Παναγιᾶς ὅπως ἐπίσης καί τά δύο πού ἐφημερεύω. Μοῦ πρόσφεραν μεζέ κρέας ἡμέρα Τετάρτη καί Παρασκευή. Εἶχα δέ καί ἄλλους συντροφιά καί βέβαια ἀρνηθήκαμε. Ἐνας ὅμως πού στενοχωρέθηκε πού δέν τρώγαμε, μᾶς εἶπε μέ σοβαρότητα:

— Νά φᾶτε, παπά μου, κρέας, διότι εἶναι πένθιμο ἀπό λάγια (μαύρη) προβατίνα καί δέν ἀρταίνει.

— Ναί, ναί, καί αὐτό εἶναι ἀπό μαύρη κότα, δέν ἀρταίνει, εἶπε ἓνας ἄλλος. Ἀμέσως πῆρε μεζέ ἓνας τῆς συντροφιάς μου, διότι τό ἐπίστεψε.

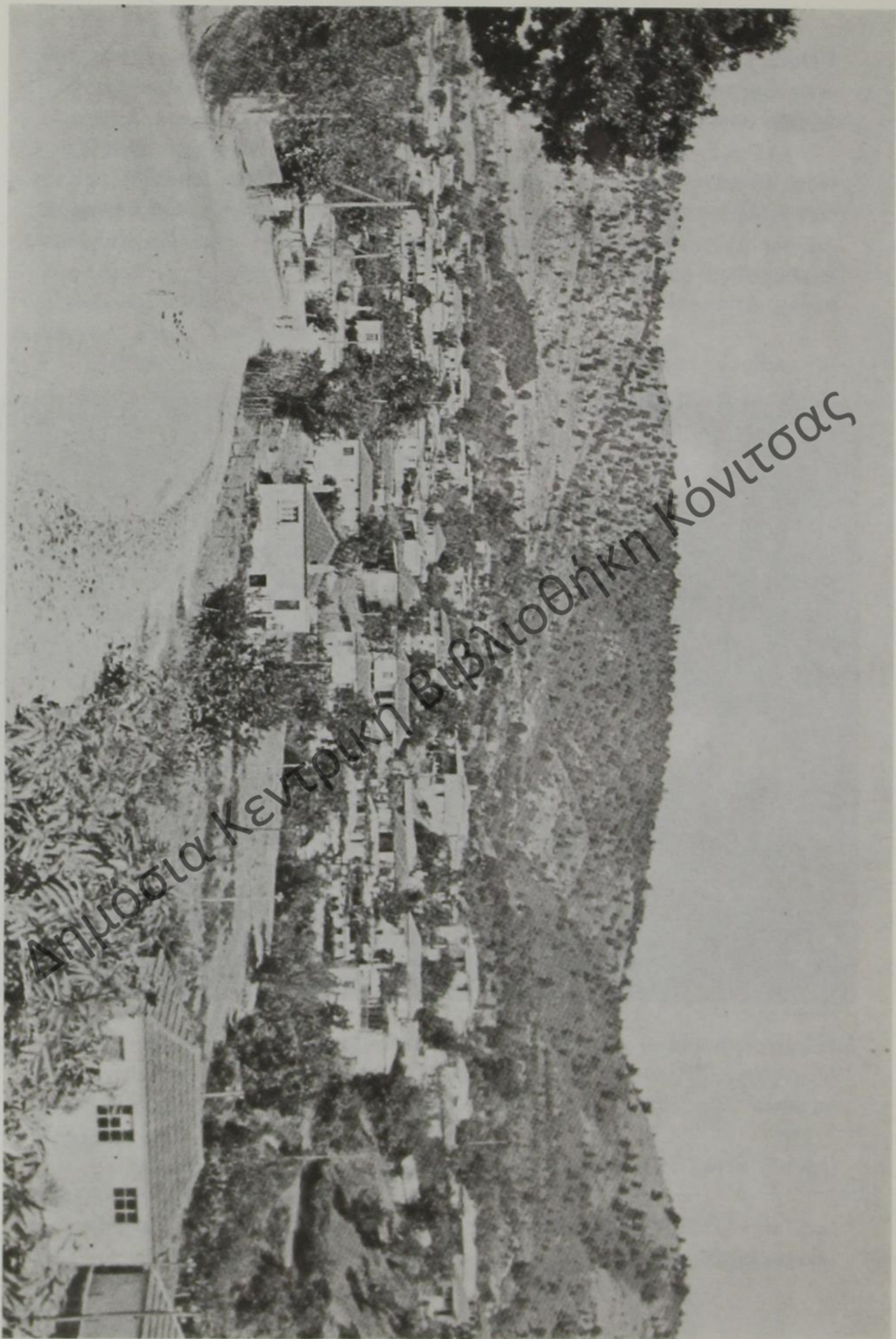
Ἦπιε καί τή μπυρίτσα του καί γιόμισε τή κοιλίτσα του, καί μαζί τους πίνοντας τόσο πολύ, ἄρχισε τό τραγούδι «Οἱ κλέφτες ἐξιουρίζονταν» καί κατ' εὐθεῖα στό χορό πρῶτος μέ τό «ἔτσι θέλω».

Αὐτά ἔχουν τά πανηγύρια. Ἐάν δέν προσέξεις καί ὀλίγο τόν ἑαυτόν σου, τότε τό πανηγύρι, τό «πᾶν ἐγείρει». Δηλαδή ὅλα γυρίζουν, ἀναποδογυρίζουν καί ἔχουμε τούς γνωστούς καυγάδες τοῦ χοροῦ. Δέν μπορεῖς νά συνεννοηθεῖς μέ τόν μεθυσμένον καί ἐγωιστή ἄνθρωπο, ὅσα καί νά τοῦ πεῖς. Καλύτερα σιωπή ἢ νά φύγεις.

Μιά συντροφιά ἀπό τό χωριό Ὀρεινό (Μποζιανίκο) στό Πανηγύρι τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς τό 1972.

Κεφαλόβρυσο (Μετζητιέ) Πρωγωνίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Φθινόπωρο

Μαζεύανε τά καλαμπόκια από τόν Σεπτέμβριο καί τελείωναν τόν 'Οκτώβριο, ὅλοι μαζί. Καί ὅλοι μαζί τά ξεφλουδίζανε μέ τά χέρια τά βράδια, μέ μπόλικα ἀστεῖα καί τραγούδια γιά νά μὴν τούς πιάσει καί ὁ ὕπνος. Καί τό κουτσομπολιό ἔπαιρνε καί ἔδινε στόν ξέφλο. Ἡ μαζική αὐτή ἀντάμωση ἦταν ἓνα μικρό γλέντι τῆς βραδιᾶς. Σέ ὅποιο σπίτι γινόταν ὁ ξέφλος, ἡ νοικοκυρά του ἔπρεπε νά κάμει τηγανίτες (τό εἶχαν καλύτερο φαγητό) γιά νά φᾶνε. Ἔβαζε καί τσίπουρο, καρύδια καί συκομαῖδες, κι ὅταν τελείωναν χωρίζανε μέ τήν εὐχή: Ἄντε, καί τοῦ χρόνου διπλότερο τό καλαμπόκι.

Στοῦ μερακλή τό σπίτι θά γινόντουσαν στουπί στό μεθύσι οἱ ἄνδρες καί θά ἔφερναν μιά γυροβολιά στήν αὐλή τραγουδώντας, ἄς ἦταν καί μεσάνυχτα, τραγουδοῦσαν γυναῖκες ἄνδρες: «Ψές μέ τήν ἀστροφεγγιά, μιά 'βρεχε, μιά χιόνιζε».

Τούς ἄκουες τήν νύχτα κι' ἔλεγες: Τραγουδοῦν τ' ἀηδόνια τῆς νυχτός. Ὅλοι τους γεμάτοι ἀγάπη καί καλωσύνη! Τώρα πάει ὁ ξέφλος πᾶνε καί οἱ ἐκδηλώσεις του.

Τήν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἶχαν τό ἔθιμο νά πηγαίνουν στήν ἐκκλησιά ὅλοι τους μέ ὀλίγα κλωνάρια βασιλικό. Τά κλωνάρια πού ἔπαιρναν ἀπό τό χέρι τοῦ παπαῦ τά ἔβαζαν ψηλά στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Καί ἄλλο κλωνάρι στό εἰκόνισμα γιά ὅλο τό χρόνο τό φύλαγαν ἐκεῖ, ὅπως καί τά μεγαλοπεφτίσια κόκκινα αὐγά, τόν ἀγιασμό τῶν Θεοφανίων, τήν κόκκινη λαμπάδα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅλα φυλαγμένα στό εἰκόνισμα. Σέ περίπτωση πού κάποιος θά ἄρρωστῆ, ἀγιασμό, βασιλικό καί λαμπάδα τά ἔκαναν χρήση μέ θρησκευτική εὐλάβεια. Μέ τόν ἀγιασμό καί βασιλικό τόν ἐράντιζαν. Καί μέ τήν λαμπάδα ἔκαναν στό μέτωπο τοῦ ἄρρωστου τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρεῖς φορές. Τήν ἴδια ἐνέργεια ἔκαναν καί στά ἄρρωστα ζῶα.

Τήν ἐποχή αὐτήν τῶν τριῶν μηνῶν τήν ἔλεγαν «Χινόπωρος» ἀντί Φθινόπωρο. Τήν ἐποχή αὐτή εἶχαν στά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερροπόλης τά περισσότερα πανηγύρια τοῦ σπιτιοῦ πρός τιμήν τοῦ «Ἁγίου τοῦ σπιτιοῦ» ὅπως ἔλεγαν. Ὅπως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν, τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἦσαν οἱ κυριώτεροι ἐορτάζοντες τῆς ἐποχῆς.

Στό σπίτι μας «ἀναντάμ παπαντάμ» (πατροπαράδοτα) πανηγυρίζαμε τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἄν θά τόν τιμοῦσες τόν νοικοκύρη στό πανηγύρι του, ἦταν ὑποχρεωμένος νά σέ τιμήσει κι' αὐτός στό δικό σου.

— Μοῦ 'ρθες, θά 'ρθω. Δέν μοῦ 'ρθες, δέν θά 'ρθω, σοῦ ἔλεγαν.

Τούς μῆνες αὐτούς ἔκοβαν τά ξύλα γιά τόν χειμῶνα, κουβαλώντας τα μέ τά ζῶα, καί οἱ γυναῖκες ζαλωμένες τραγουδώντας στή στάση «Τοῦτο τό χειμῶνα θέλω νά διαβῶ...» κ.ἄ.

Ἐδῶ ἔχουμε μία διαφορά, μέ τά ξύλα καί τό ζάλωμα τῶν γυναικῶν, στά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης.

Πολλά χωριά στή Δερόπολη εἶναι γυμνά καί δέν ἔχουν μπόλικα ξύλα. Ἀντί γιά ξύλα, φρόντιζαν νά στεγνώσουν τίς κοπριές (βουλτιές) τῶν βοδιῶν καί νά τίς ἀποθηκεύσουν καί στεγνωμένες τίς ἔκαναν χρήση γιά φωτιά, ἰδίως στό φοῦρνο, καί στή γάστρα γιά τή λιπανή κουλούρα.

Ἡ Δεροπολίτισσα γυναίκα δέν ζαλωνότανε ξύλα. Τά λίγα ξύλα πού θά εὔρισκε, τά ἔφερνε μέ τά φορτηγά της ζῶα. Κάπου κάπου θά ζαλωνότανε τήν βαρέλα νά φέρει τό νερό ἀπ' τό πηγάδι ἤ τήν βρύση, διότι, τά χωριά τῆς Δερόπολης ἦταν πλουσιότερα ἀπό τά κοντινά του.

Μιά συντροφιά στό Πανηγύρι τοῦ Δολοῦ στό Πωγώνι τό 1960, μετά τή θεία λειτουργία. Διακρίνονται οἱ ἱερεῖς Χρῆστος Μάτσιας, Γεώργιος Παῖσιος καί ὁ Σπυρίδων Κολέφας.

ΜΕΡΟΣ Ε΄
ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ-ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Δεισιδαιμονίες - Προλήψεις

Στά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης τούς γάμους τούς ἔκαναν τούς μῆνες τοῦ Φθινοπώρου. Ὁ λόγος εἶναι πού τελείωναν οἱ ἐξωτερικές δουλειές, ἀλλά καί πού ἔκαναν τό κρασί καί τό ρακί τους, γιά νά ἔχουν μπόλιχο.

Καί ἐγώ τόν Ὀκτώβριο ἔγινα γαμπρός, καί μάλιστα σῶγαμπρος. Κλάψτε με. Ἔλεγαν γιά ὅποιον πήγαινε σῶγαμπρος:

— Τόν καημένον! Κλάψ' τονε.

— Τί μοῦ εἶπες, μπῆκε σῶγαμπρος; Κλάψ' τον τόν καημένο.

— Γιά κοίταξέ τον πῶς δουλεύει; Λές καί εἶναι σῶγαμπρος.

Ἡ τό ἄλλο πού λέγεται παραδοσιακά: Ὁ κυνηγός ἔγδερνε τήν ἀλεποῦ καί δῆθεν τήν ρώτησε κάποιος: «Πῶς περνᾶς τώρα, κυρά Μάρω;» Καί ἡ ἀλεποῦ ἀπάντησε: Ἐπί σῶγαμπρος καλύτερα.

Σῶγαμπροι καί μή σῶγαμπροι τότε, ὅλοι μας περνούσαμε καλά, καί τοῦτο, διότι τά σπίτια μας ἦσαν γεμάτα, γκριμπούρι (κυψέλη) ἀνθρώπους. Κάπου κάπου, ἔλειπε κάποιος στό ταξίδι, ἀλλά τά ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας παραμένανε. Γεμάτα τά χωριά τότε κόσμο. Τώρα (ιδίως τό χειμῶνα) τά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ εἶναι μέ πολύ ὀλίγους ἀνθρώπους, καί αὐτούς ἡλικιωμένους.

Ἐπάρχουν τώρα μόνο τά χωριά, πρῶτο τό Κεφαλόβρυσο, ἔπειτα Παρακάλαμος, Δελβινάκι, Βασιλικό, Βήσσανη, Κουκλιοί καί Δολιανά πού ἔχουν ζωντάνια. Μόνο, πού ἡ παλαιότερη ζωντάνια τῶν ἡθῶν καί τῶν ἐθίμων ἐχάθηκε. Μᾶς ἔφαγε ὁ πολιτισμός.

Δέν γίνονται παραδοσιακοί γάμοι, καί τά ἄλλα ὠραῖα ἦθη καί ἔθιμα,

‘Ο γέροντας ‘Αρινιστιώτης (Κτίσματα) Φίλιππος Μάτσιας 1880-1980.

διότι, — ὅπως εἶπαμε — ἔμειναν μόνο οἱ γερόντοι. Λείπουν οἱ νέοι μας. Τώρα γιατί λείπουν εἶναι ἄλλου παπᾶ Εὐαγγέλιο.

Πολλοί δέν θά γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχουν σήμερα στό Πωγώνι, χωριά μέ 5 καί 10, 20 ἤ 30 μόνιμους κατοίκους, κι' αὐτούς ἡλικιωμένους, καί ἀπό ἓνα — παρακαλῶ — ἤ δύο στό σπίτι. " Ἄς μή θεωρηθῶ ὑπερβολικός ἄν πῶ ὅτι κοντεύει νά μᾶς «στρίψει», ἀφοῦ βαδίζομε κουβεντιάζοντας μόνοι μας.

Ἡ κατάσταση μου θυμίζει τό λαϊκό τραγούδι «Βαδίζω καί παραμιλῶ,...» πού τό ἄκουα καί τό τραγουδοῦσα ὅταν ἤμουν λαϊκός στήν Ἀθήνα. Οἱ ὀλίγοι πού μείναμε ζοῦμε μέ κρυφούς καημούς καί προσδοκίες ὅτι μιά μέρα θά γιομίσουν ἀπό ἀνθρώπους τά χωριά μας, ὅπως εἶναι γεμᾶτα τά χωριά τοῦ Πάνω Πωγωνίου, τῆς Δρόπολης καί τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Σέ ὅλα τά χωριά τοῦ Πωγωνιοῦ καί τῆς Δερόπολης οἱ παλαιότεροι διατηροῦσαν πολλές δεισιδαιμονίες καί προλήψεις πού, δέν ἔχουν τελειώσει καί τοῦτο, μᾶλλον ἀπό συνήθεια παρά ἀπό πίστη.

Νομίζοντας ὅτι κάποιες κινήσεις ἔχουν μαντευτικό χαρακτήρα ἔλεγαν:

- Μοῦ παίζει τό μάτι, κακό θά πάθωμε.
- Μοῦ λαλάει τ' αὐτί, κακό θά πάθω.
- Μέ τρώει τό δεξί χέρι, κάτι θά πάρω.
- Μέ τρώει τό ἀριστερό, κάτι θά δώσω.
- Μέ τρώει ὁ λαιμός, κάποιος κακός ἄνθρωπος μέ κουβεντιάζει.
- " Ἄν ἀπό τήν ἴδια φωτιά ἀνάψουν τρεῖς τσιγάρο, κάποιος ἀπό τούς τρεῖς θά πεθάνει.

Πίστευαν καί στά ὄνειρα. Καλά ἤ κακά, τούς ἔδιναν καλή ἤ κακή ἐρμηνεία.

Καί ἄν τυχόν κάθηναν κακό ἔλεγαν. «Καλά ἔλεγα θά μοῦ βγεῖ σέ κακό». Αὐτές οἱ συμπτώσεις ἦταν ἡ αἰτία νά γεννηθοῦν καί νά στερεώσουν οἱ δεισιδαιμονίες καί οἱ προλήψεις καί νά διακωνίζεταί τό κακό αὐτό μέχρι σήμερον ἔδῶ στό χωριά μας.

Ἐάν μιά γυναίκα γεννοῦσε συνέχεια, μέχρι κάποιας μεγάλης ἡλικίας, τότε τό τελευταῖο παιδί τό ὀνόμαζαν Σταμάτη ἤ Σταμάτω, Ἀναστάση, ἤ Ἀναστασία.

Τά νύχια τοῦ μωροῦ δέν τά ἔκοβαν πρὶν τή βάπτισή του, γιατί πίστευαν ὅτι τό μωρό ὅταν μεγαλώσει θά γινόταν κλέφτης.

Τήν νύχτα δέν περπατοῦσαν σέ λάκκους, διότι περπατοῦν ἐκεῖ διαβόλοι καί κακές νεράιδες πού σέ πνίγουν, ἤ σοῦ πιάνουν τή λαλιά (φωνή), ὅπως ἔλεγαν.

Τό λάλημα τῆς κουκουβάγιας ἐπάνω στό σπίτι τῆς ἀγκαστρωμένης γυναίκας, προμηνουῖσε ὅτι θά γεννήσει κορίτσι. Τό δέ λάλημα τοῦ μπούφου, ἤ τ' ἀηδονιοῦ τῆς νυχτός πίστευαν ὅτι θά γεννήσει ἀγόρι.

Γυναίκα στους μήνες έγκυμοσύνης πού κιτρίνιζε στό πρόσωπο θά γεννοῦσε αγόρι, καί αντίθετα θά γεννοῦσε κορίτσι. Καί εάν αγαποῦσε νά τρώει συνέχεια τά πολύ ξυνά φρούτα ἢ φαγητά, θά γεννοῦσε αγόρι.

Κακούς οἰωνούς, θεωροῦσαν (καί θεωροῦν ἀκόμη οἱ γερόντοι) τό χωρίς ἀφορμή οὐρλιασμα τῶν σκυλιῶν καί τά συνεχῆ κραξίματα γύρω καί ἐπάνω ἀπό τά σπίτια τοῦ χωριοῦ τῶν κορακιῶν. "Ἐλεγαν καί λέγουν: «Οὔι, (ἀλλοίμονο) τά κοράκια τρώγονται (φωνάζουν) συνέχεια, κάποιος θά πεθάνει».

Γιά τό λάλημα μιᾶς κότας ἔλεγαν «ἀμέσως πρέπει νά τήν σφάξωμε», διότι ἐθεωρεῖτο κακός οἰωνός νά λαλεῖ.

"Οποια μέρα ἄν τύχει ἡ 11η Νοεμβρίου μνήμη τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὅλο τό χρόνο τήν ἡμέρα αὐτή δέν ἔρχονται σέ συναλλαγές, οὔτε ἀγορές καί πωλήσεις ζώων. «"Οχι» λένε «δέν κάνει σήμερα εἶναι τ' Ἁη-Μηνός». Δηλαδή: Ἐάν ἡ 11η Νοεμβρίου ἔπεφτε Δευτέρα, ἡ κάθε Δευτέρα ὅλο τό χρόνο ἦταν Ἁη-Μηνᾶς!

"Όταν ἔφευγε κάποιος γιά μακρινό ταξίδι, ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ἔπρεπε νά μείνει ἀνοιχτή, γιά νά μήν πάθει κάποιο κακό ὁ ταξιδευτής καί κλειστεῖ τό σπίτι του. "Αν τυχόν καί συναντοῦσε στό ξεκίνημα λαγό, μαύρη γάτα ἢ κληρικό, ἔπρεπε νά ἀναβάλλει τό ταξίδι του, διότι ἡ συνάντηση αὐτή ἐθεωρεῖτο κακός οἰωνός.

Τήν ἡμέρα πού κηδεύουν τό νεκρό δέν ἐπιτρέπεται νά σκουπίσουν τό σπίτι, γιά νά μή σκουπίσει καί ὁ χάρος καί ἄλλον!

Μετά τήν κηδεῖα, ἐπὶ πολλές ἡμέρες δέν φουρνίζουν, ἀλλά τό ψένουν τό ψωμί στή γωνιά τοῦ τζακιοῦ. Ἐφτιαχναν δηλαδή «σταχτοκουλούρα» ἢ «λιπανό» (ψωμί σέ τεψί). Ἐτσι ἔψηναν ψωμί κατά μονάδες καί ὄχι σέ πολλά κομμάτια, γιά ν' ἀποφύγουν τόν πολλαπλασιασμό τοῦ θανάτου.

Μόλις γεννήσει ἡ γυναίκα, καλοῦν τόν παπᾶ νά τῆς διαβάσει εὐχές. Διότι ὅποιος μπεῖ, ἐρχόμενος ἀπ' ἔξω στό δωμάτιό της ἰσκιώνεται ἡ λεχώνα, εάν εἶναι ἀδιάβαστη ἀπ' τόν παπά. Καί νά ἀκοῦς τούς ἡλικιωμένους νά λένε: «Κουμπούδεσε τόν παπά, θά πάθωμε κακό». Δέν σκέπτονται ὅτι μόλις γεννήθηκαν, τόν πρῶτο ξένο πού εἶδαν ἦταν ὁ παπάς.

Τήν ἡμέρα πού γέννησε ἡ γυναίκα, ἄν τυχόν κοιμηθεῖ, τό νεογέννητο θά τό πιάνει ἐπιληψία ὅταν μεγαλώσει.

"Αν κάποιος διασκελίσει ἔγκυο γυναίκα, αὐτή κατά τόν τοκετό ὑποφέρει ἀπό μεγάλους πόνους. Γι' αὐτό θά πρέπει νά τήν διασκελίσει ἐκ νέου ἀντίστροφα.

Γενικά ὅποιος διασκελίσει κάποιον ἄλλον, πρέπει νά γυρίσει πίσω νά τόν διασκελίσει ἀντίστροφα, διότι θεωρεῖται κακός οἰωνός διά τόν διασκελισθέντα.

Ἐάν κάποια μητέρα ἔχει χάσει παιδιά νήπια, ὅταν γεννήσει ἄλλο, τρεῖς μέρες μετά τή γέννησή του τό τοποθετεῖ σέ σταυροδρόμι. Ὅποιος περάσει πρῶτος καί τό ἰδεῖ, αὐτός θά γίνει καί ὁ ἀνάδοχος.

Ἐδῶ καί ἐξῆντα δυό χρόνια γεννήθηκε ἡ παπαδιά μου, καί ἐπειδή δέν τῆς ἐζοῦσαν τά νεογέννητα παιδιά τῆς μητέρα της, τήν ἔβαλε ἔξω στό σταυροδρόμι, πέρασε γείτονάς της, καί αὐτός ἔγινε καί κουμπάρος.

Εἰδική σύμπτωση νά ζήσει ἡ παπαδιά, τυχερός κι' ἐγώ καί ἔτσι ἔγινε πιστευτή καί αὐτή ἡ πρόληψη, ὅπως καί τόσες ἄλλες.

Παιδί σέ μικρή ἡλικία, πού δέν μιλοῦσε, πίστευαν πώς λύνεται ὁ γλωσσοδέτης του, ἂν κάποιος τό ἔπαιρνε στήν πλάτη μέσα σέ σακκί καί τό γύριζε σ' ὄλα τά σταυροδρόμια τοῦ χωριοῦ. Ὅποιος τόν ρωτοῦσε, τί ἔχει μέσα στό σακκί ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε: «Ὅλο λόγια καί κουβέντες».

Ξαναφέρνω τό λόγο στά οἰκογενειακά μου καί λέω ὅτι τό μαρτυριο τοῦτο τῆς κλεισούρας μέσα στό σακκί, τό ἔπαθε καί ἡ παπαδιά μου.

Ἐπειδή ἡ πεθερά μου τήν εἶχε μοναχοκόρη τήν κρατοῦσε μέσα στό σπίτι, γιά νά μήν τήν ἰδεῖ κανένας καί τήν βασκάνει. Ἀφοῦ τό μωρό ἔφθασε δύο χρονῶν καί δέν ὀμιλοῦσε καθόλου διότι δέν ἐρχότανε σέ ἐπαφή μέ κόσμο, δέν ἄνοιγε τό στόμα του, παρά μόνον, ὅταν ἔκλαιε.

Νά σημειώσω ὅτι ὁ πεθερός μου, ἦταν δάσκαλος σέ μακρινό χωριό. Ἐρχόταν στίς δεκαπέντε ἢ καί στό μῆνα γιά μία μόνο Κυριακή, ἀλλάζε τά ροῦχα του, ἔπαιρνε καί μιά ἀλλαξιά μαζί του καί ἡ πεθερά μου τίς περισσότερες ἡμέρες καί ὥρες ἦταν στίς ἐξωτερικές δουλειές καί ἄφηνε τήν κόρη μόνη της καί ἡ μόνη συντροφιά της ἦταν ἡ ἡσυχία.

Γιά νά μιλήσει τό τσιουπρί, τό ἔβαλαν σ' ἓνα τσουβάλι, τό ζαλώθηκε μιά θειάκω της καί τό ἔφερε γύρο στό χωριό. Ἐπόμενο ἦταν ὕστερα ἀπό τέτοια ταλαιπώρια νά κρίνει (μιλήσει). Ἡ πεθερά μου χάρηκε καί ἔδωσε καί γερή ἀμοιβή στή γυναίκα πού γύρισε στά σταυροδρόμια. Ἡ ἀμάθεια τοῦ κοσμάκη καί οἱ ἀμοιβές πού δίνονταν διαιώνιζαν τίς προλήψεις.

Ὅποιος πρώτη φορά ἔβλεπε ὁμορφον ἄνθρωπον, μικρόν ἢ μεγάλο, ἢ καί καλό ζῶο, διά νά μή τόν βασκάνει, φτυοῦσε λέγοντας: «Φτοῦ, νά μή βασκαθεῖς». Πολλές γριές ἔριχναν κατάμουτρα τή σιάλα, γιά νά φύγει (;) τό μάτιασμα. Ἄν κάποιος ἀδιαθετοῦσε — μικρός ἢ μεγάλος — καί γιά τήν ἀδιαθεσία ἐθεωρεῖτο ὑπαίτιος ἡ βασκανία, τότε ἔσβηναν τρία ἀναμμένα κάρβουνα μέσ' σέ ποτήρι μέ νερό, καί τοῦ ἔδιναν νά πιεῖ ὀλίγο ὡς φάρμακο.

Ἐάν κάποιο ἀπό τά τρία κάρβουνα καθόταν στόν πάτο στό ποτήρι, τότε ἦταν ὅπως ἔλεγαν ματιασμένος. Μή χειρότερα!

Ἄλλα ἀποτρεπτικά μέσα κατά τῆς βασκανίας, ἦσαν καί τά παρακάτω: Κρεμοῦσαν — καί κρεμοῦν — σέ μικρούς καί σέ μεγάλους ἐσωτερικῶς «ντασκή». Τό φτιάχνουν ὡς ἐξῆς:

Παίρνουν ἓνα κομμάτι ὕφασμα, τυλίγουν θυμίαμα, μπαρούτι, ἀλάτι

κ.λ.π., τά κλείνουν μέσα, τό ράβουν, κι ἔπειτα τό κρεμοῦν στό λαιμό τοῦ ἀνθρώπου ἢ σέ ὄμορφα ζῶα (βόδια - φορτηγά) στό μέτωπο.

Στά σπίτια ἐξωτερικῶς, καί τώρα σέ πολλά αὐτοκίνητα, βλέπουμε νά κρεμοῦν πέταλο ἢ χαυλιόδοντα ἀγριοχοίρου, γιά νά μήν τά βασκάνουν.

Οἱ προλήψεις εἶναι λείψανα τῆς ἀρχαιότητος καί δυστυχῶς πολλές παραμένουν.

Δέν ἔχουν ὅμως θέση καμμία νά ὑπάρχουν, ἀφ' ὅτου ἡ εἰδωλολατρεία καί ἡ πολυθεΐα ἔπεσαν μέ τή διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου.

"Ὅση ὅμως κατήχηση κι' ἄν κάνεις στούς ἡλικιωμένους, ἐκεῖνο πού ἔχουν μάθει δέν τό ἀφήνουν. Λέγει μιά Τούρκικη διδακτική παροιμία: «Τζάν τσικάρ, χουγιού τσικμάς». Δηλαδή: «Ψυχή βγαίνει, χούγι, δέν βγαίνει». Ἡ καί αὐτό πού λέμε ὅλοι μας: «Κουφόν καμπάνα κι' ἄν λαλεῖς, τρελλόν κι' ἄν θυμιατίζεις, καί μεθυσμένον κι' ἄν κερναῖς, ὅλα χαμένα τα 'χεις».

Γιά τό γύρισμα τοῦ φλυτζανιοῦ ἀπό καφέ, τί νά πεῖ κανεῖς, καί τί νά μολογήσει;

'Αμ' κι' ἐκεῖνο τό κομπογιαννίτικο γιατροσόφι μέ τή ρόκα πού ὑπάρχει καί σήμερα ἀκόμη στά χωριά μας ἢ μέ τό ἀδράχτι!

Τό περιγράφω: "Ἄν κάποιου τοῦ πονέσει ἡ μέση, πρέπει νά πάει πρῶτα νά τόν μετρήσει ἡ γυναίκα πού ξέρει (;) νά γιά νά δεῖ ἄν ἔκοψε κριάσι. Ὁ ἄρρωστος στέκεται ἀπέναντί της σέ μικρή ἀπόσταση. Ἡ γιάτρισσα (;) κρατάει τή ρόκα ὀρθή μέ τό ἓνα χέρι της καί μέ τήν παλάμη τοῦ ἄλλου χεριοῦ μετράει παλαμιές πάνω κάτω στή ρόκα, κάτι μουρμουρίζει καί στό τέλος μέ μορφασμό δυσανεξίας κάνει τήν διάγνωση:

— Πό, πό, ἔχεις πολὺ κριάσι κομμένο.

'Εάν πάλι ὁ ἄρρωστος ἀπό τή μέση δέν μπορεῖ νά πάει, τότε πηγαίνει ἓνας ἄλλος, ἀρκεῖ νά πεῖ τό ὄνομα τοῦ ἄρρώστου καί τήν ἡλικία στή ροκατζιοῦ, κι' αὐτή θά τόν γιατρέψει!

'Εάν ὁ πόνος ἀργήσει νά περάσει, ἡ γιάτρισσα λέγει ὅτι θά κάνει τόσες μέρες νά περάσει, ὅσα χρόνια ἔχει ὁ ἄρρωστος!!!

*Κλάψτε μας πουλιά κι' ἀηδόνια
καί σεῖς μαῦρα χελιδόνια.*

"Ἄν συνεχίζει νά πονεῖ ὁ ἄρρωστος στήν ἔσχατη ἀνάγκη καταφεύγει στό γιατρό, στήν ἐπιστήμη. Καί τό πιστεύουν τώρα ἄνθρωποι, πού δέν τοὺς περιμένεις.

"Ἄν τύχει νά περάσει ὁ πόνος τῆς μέσης τοῦ ἀνθρώπου πού τόν μέτρησε, τότε γίνονται πιστευτές οἱ ψευτογιατρείες. Καί τό μόνο καλό (ἄν μπορούμε νά τό ποῦμε καλό) εἶναι πού δέν σοῦ ζητοῦν ἀμοιβή.

— Δῶσε κάτι (σοῦ λένε) γιά νά πιαστεῖ, κι' αὐτό, ἐάν ἔχεις εὐχαρίστηση.

Τοῦτο εἶναι, ὅπως μέ τά τρισάγια πού ρίχνουμε ἐμεῖς οἱ παπάδες.

— Πάρε, παπούλη, μου αὐτό πού σοῦ δίνω, γιατί δέν πιάνεται, σοῦ λένε οἱ πιστοί πού ρίχνουν τρισάγια.

Ἡ ψευτογιατρέσια τῆς ρόκας κρατεῖ μυστική τήν ψευτοθεραπεία της, καί δέν τήν λέγει — δέν τήν ἀφήνει — σέ ξένη γυναίκα, παρά μόνο στήν κόρη της ἢ στή νύφη της. Ἐάν δέν ἔχει κόρη ἢ νύφη, σέ πλησιέστερη συγγενή γυναίκα, ἀφήνει τά μυστικά τῆς ἐπιστήμης (!) της.

«Οἱ κλέφτες ἐξιουρίζονταν», λέμε εἰρωνικά στό χωριό μου.

Στίς προλήψεις καί στίς δεισιδαιμονίες ὑπάρχουν διαφορές στά χωριά μας. Τοῦτο τό διεπίστωσα σέ πολλά χωριά πού ὑπηρέτησα, καί ὑπηρετῶ ἐδῶ καί 33 χρόνια, καί μέ γνωρίζουν «σάν τό μπάλιο τό βόδι», μέ τήν καλήν ὅμως σημασία.

Διεπίστωσα καί τοῦτο, ὅτι πολλά ἀπό τά ἐθίματα τῶν χωριῶν τοῦ Πωγωνίου, ἔχουν ξεθωριάσει καί τείνουν νά ἐξαφανισθοῦν, διότι οἱ ηλικιωμένοι πεθαίνουν, οἱ νέοι ἔχουν φύγει, καί οἱ διαμένοντες στήν κενητεία ἢ στίς πόλεις τῆς πατρίδας μας, ἔχουν ἀλλάξει τρόπους ζωῆς.

Εἶτε στό χωριό εἶτε στήν πόλη ἐξακολουθοῦν ὅμως νά διατηροῦν κάποιες παλιές συνήθειες: Ὅπως κατά τήν ἐξοδο τοῦ νεκροῦ ἀπό τό σπίτι του, ἀμέσως σπάζουν ἐμπρός στήν πόρτα ἕνα ποτήρι γυάλινο, μέ τέτοιο πείσμα (γιά νά σκάσει ὁ χάρος σοῦ λένε), ὥστε, ἀν τυχόν καί δέν προσέξει ἐκείνη ἢ γυναίκα πού τό πετάει πῶς τό πετάει, θά τραυματίσει κάποιον. Τοῦτο ἔγινε σέ μία κηδεία, εὐτυχῶς ἐλαφρά.

Τά κλάματα καί τά σκουξίματα σέ κάνουν ἐκείνη τήν στιγμή νά ξεχάσεις νά τοὺς πεῖς νά μήν τό κάνουν, διότι σέ χριστιανούς δέν ταιριάζει αὐτή ἡ πράξη. Ἄν καί τό ἔχομε πεῖ πολλές φορές νά μήν ξαναγίνει, ποιός σέ ἀκούει;

Τό ἔχομε ἔθιμο, ὅλοι τό κάνουν, σοῦ ἀπαντοῦν. Δηλαδή, στήν κακή συνήθεια, ἢ στό κακό ἔθιμο εἴμαστε (;) ὑποχρεωμένοι νά σιωπήσωμε. Καί παροιμιῶδες ἔμεινε: «Θέλοντας ὁ Βλάχος, μή θέλοντας ὁ ζωγράφος, φόρεσε κι' ἐσύ Χριστέ μου, κόκκινα τσαρούχια».

Μετά τήν ταφή τοῦ νεκροῦ, πηγαίνουν στό σπίτι σχεδόν ὅλοι καί συλλυποῦνται. Πρίν μποῦν μέσα στό σπίτι πλένουν τά χέρια τους καί τά τινάζουν πρὸς τά πίσω.

Βάζουν τραπέζι, ὅπου ἀπαραιτήτως θά καθίσει ὁ παπάς καί ὁ ψάλτης. Τό κάνουν γιά τιμὴ τοῦ νεκροῦ γιά συχώρεση.

Ὅταν βάζουν τόν ἀπεθαμένον παπά στόν τάφο, τό μπαστούνι του πρέπει, ὅπως λέγουν, νά τό βάλουν κομματιασμένο, γιά νά γίνει καί ὁ χάρος κομμάτια, γιά νά μήν πάρει ἄλλον!!!

Αὐθόρμητα, μετά τά ἀμέσως παραπάνω μοῦ ἔρχονται στό νοῦ μου πολλά ἀπό τό ἔργο καί τή ζωή τῶν «ἀδελφῶν καί συλλειτουργῶν» μου. Τά ἐκθέτω μέ ἀγάπη καί σεβασμό στό ΠΑΡ/ΜΑ Α' §7.

Μάγοι - Μάγισσες

Σέ κάθε τους δυστυχία, μικρή ή μεγάλη, παλαιότερα (μήπως και τώρα;) έμπαινε στήν οικογένεια ή «περιβόητος» εκείνη γριά πού έκανε τή μάγισσα ή πού έριχνε τά χαρτιά, τόν καφέ και έλεγε τά μέλλοντα.

Τέτοιες γυναίκες υπήρχαν τότε πολλές. Φημισμένες δύο. 'Η μιά είχε τό όνομα Κοκαλοῦ, και ή άλλη Ρεβυθοῦ (μάντευε μέ σπυριά ρεβύθια) πού έκαναν θραύση, τότε πού ζοῦσαν. Και έτρεχαν πολλοί μέ μεγάλη άγωνία νά τούς ποῦν τά μέλλοντα και νά τούς θεραπεύσουν κάθε δυστυχία· τούς έλεγαν και για τά περασμένα. Οί άφελείς άνθρωποι χαζεύανε και λέγανε: «Πό, πό, τ' εἶναι τούτη, πώς τά βρίσκει; Μωρ' τούτη κάνει θάματα! 'Ακοῦς, νά μάς βρεῖ τά περισσότερα πού πάθαμε! Τι 'ναι τούτη;»

Μολογιέται ότι μιά από αυτές τις μάγισσες είχε σέ πολλά χωρία πρακτόρισσες πού πήγαιναν και τῆς έδιναν πληροφορίες τις όποιες εκείνη τις έσημείωνε σέ χαρτιά ή στό μυαλό της και τις αξιοποιούσε, όταν έρχόταν ή ώρα.

'Υπήρχε κι ένας κλειδορίχτης (κλειδομάγος) πού έριχνε τά κλειδιά, αλλά τό δικό του μέλλον δέν τό πρόβλεψε!

Μάγοι και μάγισσες εκμεταλλεύονταν τήν άμάθεια, τήν άφέλεια και τούς μύχιους πόθους τών συνανθρώπων τους.

Περιφρονητικές, στωπτικές και άπειλητικές φράσεις. Συμβουλές - προτροπές.

Παραπάνω έγράψαμε ότι θά κάνουμε λόγο ξεχωριστά για τις βαρειές λέξεις και φράσεις πού χρησιμοποιούσαν οι παλιοί.

'Εστόλιζαν τόν άλλο μέ φράσεις από τις όποιες πολλές χρησιμοποιούνται και σήμερα, όπως:

- Μωρέ παλιογομάρι, μποῦφε, όρνιο.
- Μωρέ νταμπλοβαρεμένε.
- Μωρέ χαντακωμένε.
- Νά σέ βαρέσει μιά άστραπή, μωρέ μασκαρά.
- Τήν προκοπή τοῦ διαβόλου νά κάμεις.
- Πανούκλα και χολέρα νά σέ μάσει.
- Νά πās και νά μή γυρίσεις.
- Νά σοῦ πει ό παπάς στ' αυτί, και ό χότζας στό κεφάλι.
- Νά πās εκεί πού ψένει τό καρβέλι, μωρέ χρουσούζη, μωρέ γλωσσο-δαγκαμένε, μωρέ χαλέ.

“Όταν κάποιος αναλάμβανε μία εργασία για κοινοτικό σκοπό ἔλεγαν: ”Α! Βάλανε τό λύκο πιστικό.

Γιά τούς τεμπέληδες: Τοῦτος εἶναι, «πέσε πίτα νά σέ φάω», ἢ «εἶναι χαραμοφάης», δηλαδή ζεῖ μέ τόν ἴσκιο — ἰδρῶτα — τῶν ἄλλων.

Ἐάν ὑπῆρχε μεταξύ δύο ἀνθρώπων ὁμοιότητα κακότητος ἔλεγαν:

Βρῆκε ἢ τέτζερη τό καπάκι της, ἢ βρῆκε ὁ Φίλιππος τόν Ναθαναήλ.

“Όταν ὁ τσιομπάνος ἔκανε μέ τό κοπάδι του ζημιὰ στά χωράφια τῶν ἄλλων, τόν καταριῶνταν: Ὁ λύκος νά στά φάει καί ποδάρι νά μήν σοῦ ἀφήσει, μωρέ γαῖδούρι ξεσαμάρωτο, μοῦ ἴφαγες τή χαψιά μου.

Καί, ἐάν ὁ τσιομπάνος συνέχιζε τό κακό αὐτό καί δέν ἔδινε στόν ἀδικηθέντα τήν ἀποζημίωση, ἔλεγαν:

— “Ἐννοια σου καί θά τόν χορέψω στό ταψί, σοῦ τό ὀρκίζομαι· θά τοῦ κάνω τό ψυχικό (κακό), θά τοῦ βάλω τά δυό πόδια σ’ ἕνα παππούτσι. Μά τό κεφάλι μου, μά τήν πίστη μου, μά τή ζωή μου, μά τή σημερινή, νά μή νυχτήσω, θά τοῦ κάνω μύνηση.

Στά ἄτακτα παιδιά ἔλεγαν:

— Πανούκλα νά σᾶς μάσει μωρέ πανουκλιάρικα, μωρέ πού νά πάρει ὁ διάβολος τή φύτρα σας. Παιδιά εἶσθε ἐσεῖς ἢ διαολοσπέρματα; Μπά, πού νά χαθῆτε.

Ἐδιναν βέβαια καί εὐχές: Νά πᾶς στό καλό, καλό ταξίδι γιόκα μου, νά πᾶς καλά, καλά νά ἴρθεις, νά ἴρθεις καζαντισμένος.

Ἄλλά ἔλεγαν καί χαϊδευτικές φράσεις: Ματάκια μου σύ, ζωή μου, ψυχή μου, βλαστάρι μου, καρδίτσα μου, γιά σένα λιώνω ὀρθός, μανίτσα μου.

Συμβούλευαν ἀρμόυνεσαν τά ἀγόρια καί τά κορίτσια ὡς ἐξῆς:

— Μήν ἀπολύγεσαι, παιδάκι μου σάν λίξουρος — λαίμαργος — στό κριάσι.

— Τί ἀπολύθηκες ἔτσι, μωρή κουρέψω, χάπ, καί χάπ στό κριάσι, θά μᾶς ντροπιάσεις μωρή στρίγλα, ἔλεγαν στά κορίτσια.

— Τσίμα τσίμα (ὀλίγο, ὀλίγο) νά τρῶς, μωρ’ μοναχή μου, ὄχι σάν μπιστόβλιακη.

Ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν εὐχαριστιόταν πού συμβούλευε καί πρόσεχε τά παιδιά ἢ πεθερά της, καί τῆς ἔλεγε:

— “Α νά ἴγιάσει ἡ ψυχή σου, μωρ’ μάλε, μάλωσέ τα, θά μᾶς ντροπιάσουν ἔτσι πού τρῶνε ἐδῶ, καί στά ξένα σπίτια πού θά τρῶνε, θά μᾶς ποῦν μπιστόβλιακούς.

Τό πολυφωνικό συγκροτήμα τῶν Κτισμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μωρ' βλάχα Ἡπειρώτισα
γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ δὲν πρόφτασα
ἤθελα νὰ σὲ χοριάσω
λίγο πόνο νὰ ξεχάσω.

.....

Πολλὰ τραγούδια εἶπανε
γιὰ σένανε μωρ' βλάχα
ἤθελα νάχω δυὸ ζωὲς
γιὰ σένανε μονάχα.

+ ΝΙΚ. ΝΑΤΣΙΑΣ

Βλαχοπούλες τοῦ Μετζητιέ
(Κεφαλόβρυσο).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στοιχείο από τήν πολιτιστική ζωή ενός λαοῦ εἶναι τό τραγούδι. Μ' αὐτό ὁ ἄνθρωπος ἐξωτερικεύει τόν μέσα κόσμο του γιά νά ἐπικοινωνήσῃ μέ τούς συνανθρώπους του συμβάλλοντας ἔτσι στήν πρόοδο καί τήν ἐξέλιξη.

Εἶναι ὅμως καί λύτρωση ψυχική καθώς βγάξει ἀπό μέσα του ὅ,τι τόν χαροποιεῖ, ὅ,τι τόν στενοχωρεῖ, ὅ,τι θαυμάζει, ὅ,τι λαχταράει νά τό δεῖ νά πραγματοποιεῖται ἢ ὅ,τι φοβᾶται μή συμβεῖ.

Ὁ λαός μας ἐδῶ (στό Πωγώνι καί στή Δερόπολη) γατζωμένος σέ δύσκολους καί φτωχοῦς τόπους, μέ τό συνεχές ξενίτεμα τῶν ἀνδρῶν γιά νά θρέψουν τίς φαμίλιες τους, τό συνεχή καημό ἀπό τό ζωντανό αὐτό ξεχωρισμό ἀλλά καί ἀπό ὅλες τίς φάσεις τῆς κοινωνικῆς καί ἐθνικῆς του ζωῆς, ἔντονη ἔνιωσε τήν ἀνάγκη ὅλα τοῦτα νά τά τραγουδήσει.

Βέβαια, ἐπειδή λυπητερά καί στενόχωρα ἦταν ὅσα κυρίως τραγούδησε περισσότερο, καί ἡ ποίηση καί τό μέλος ὑπηρετοῦν αὐτόν κυρίως τό σκοπό.

Παραπονιάρικα εἶναι τά τραγούδια του, καί παραπονιάρικα τραγουδήθηκαν μέ τήν σπάνια στό κόσμο πολυφωνική τους μορφή, τόν παρτή μέ τήν κύρια μελωδία, τόν ἰσοκράτη ἢ ρίχτη, τόν κλώστη, τόν γυριστή - ἢ κόφτη - τούς ἰσοκράτες μέ τόν κλασιάρικο τρόπο πού σοῦ ραγίζουν τήν καρδιά.

Ἄπειρα εἶναι τά τραγούδια πού μᾶς ἄφησαν οἱ μακρινοί πρόγονοί μας, καί οἱ κοντινοί πού συνέχισαν καί συνεχίζουν νά τραγουδοῦν μέ τόν ἴδιο τρόπο.

Πολλά ἀπ' αὐτά ἔχω καί ὁ ἴδιος τραγουδήσει καί χαρεῖ καί γι' αὐτό ἔνιωσα — ὅπως καί πολλοί ἄλλοι — τήν ἀνάγκη νά τά συμμαζέψω, νά τά γράψω, καί νά τά δημοσιεύσω γιά νά προσφέρω κι ἐγώ κάτι στή προσπάθεια τόσων συμπατριωτῶν μας γιά νά διασωθοῦν, καθώς ἀπό τούς νέους ὅλο καί ἐγκαταλείπονται.

Προσπάθησα, γιά ὅσους ξέρουν κάπως τόν πολυφωνικό τρόπο πού τραγουδιοῦνται, καί τόν ρυθμό πού χορεύονται, νά τά γράψω ἔτσι, ὅπως ἀκούονται κατά τό τραγούδι, γιά νά διευκολύνω περισσότερο, ὅπως νόμισα, αὐτούς τούς ἀναγνώστες νά τά ξαναθυμηθοῦν σάν ποίηση, ἀλλά καί νά τούς βοηθήσω, χωρίς μουσικές νότες, νά τά σιγοτραγουδήσουν μιά φορά ἀκόμα μέ τό διάβασμά τους ἐδῶ.

Μέ τόν τρόπο αυτό νόμισα ὅτι προσφέρω ὑπηρεσία στούς ἀναγνώστες μου. Δέν ξέρω ἂν τό κατάφερα. Ἐκεῖνο ὅμως γιά τό ὅποιο εἶμαι βέβαιος εἶναι ὅτι μέ τά τραγούδια τῆς παρούσας συλλογῆς θά συγκινηθοῦν οἱ παλιοί, καί οἱ νέοι θά ἔχουν τήν εὐκαιρία νά γνωρίσουν μέσα ἀπό αὐτά τή ζωή καί τά συναισθήματα τῶν πατέρων καί τῶν παππούδων τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΕΚΔΟΤΗ

- Γιά λόγους τεχνικούς σέ μερικά τραγούδια δέν ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἐπῶδοι (γυρίσματα ἢ τσακίσματα) ἀπό τόν γ' στίχο καί ἐξῆς.
- Οἱ ἀστερίσκοι σέ τίτλους τραγουδιῶν παραπέμπουν στό μέρος ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ καί στόν αὐτό τίτλο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πολυφωνικά Γάμου

Τό φλάμπουρο

Ποιός ἀρματώνει φλάμπουρο,
μέ ροΐδα, μέ ροΐδα.
Μέ ροΐδα καί μέ μῆλα,
μέ τήν εὐχή πατέρα.

Καί ποιός μᾶς τό στολίζει,
μέ ροΐδα, μέ ροΐδα.
Μέ ροΐδα καί μέ μῆλα,
μέ τήν εὐχή τῆς μάνας.

Τοῦ Τάκη¹ εἶναι τό φλάμπουρο,
μέ ροΐδα, μέ ροΐδα.
Μέ ροΐδα καί μέ μῆλα,
μέ τήν εὐχή πατέρα.

Τῆς Χρύσως¹ τά στολίδια
μέ ροΐδα, μέ ροΐδα.
Μέ ροΐδα καί μέ μῆλα,
μέ τήν εὐχή τῆς μάνας.

1. Τό ὄνομα τοῦ γαμπροῦ ἢ τῆς νύφης.

Διαμαντόνυφη

Πολυφωνικό και χοροῦ

Σήμερα ἡ μάνα τοῦ Τάκη
ὄλο δρόμους καθαρίζει
καί ταντράφυλλα τούς στρώνει.

Και ταντράφυλλα τούς στρώνει,
νά περάσ' ἡ νύφ' τοῦ Τάκη¹,
μέ τή σκούφια στό κεφάλι.

Ποιά 'ναι κείνη στά βαμβάκια,
διαμαντόνυφη.

Μέ κλωστή μεταξωτή,
διαμαντόνυφη χρυσή.

Ποιά 'ναι κείνη πού κεντᾶ,
διαμαντόνυφη κυρά.

Μέ κλωστή μεταξωτή,
διαμαντόνυφη χρυσή.

Κέντησέ το μου καλά,
διαμαντόνυφη κυρά.

Βάλ' του τέλια καί μετάξια,
διαμαντόνυφη.

καί κλωστή μεταξωτή,
διαμαντόνυφη χρυσή.

¹ Τό ὄνομα τοῦ γαμπροῦ.

Νύφη γιά νά πάρουμε

Καθιστικό

Τρῶτε γιά νά πίνουμε, μωρέ παιδιά,
τρῶτε γιά νά πίνουμε, ντουλμπέρια μου,
κι' αὔριο στράτες ἔχουμε, μωρέ παιδιά,
κι' αὔριο στράτες ἔχουμε, ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

Στράτες καί στρατέματα, μωρέ παιδιά,
στράτες καί στρατέματα, ντουλμπέρια μου
νύφη γιά νά πάρουμε, μωρέ παιδιά,
νύφη γιά νά πάρουμε, ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

Κι' ἄν δέν μᾶς τήν δώσουνε, μωρέ παιδιά,
κι' ἄν δέν μᾶς τήν δώσουνε, ντουλμπέρια μου,
πόλεμο δά στήσουμε, μωρέ παιδιά,
πόλεμο δά στήσουμε, ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

”Αγγελος είσαι νύφη μου*

Στά τρία

- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τή σκουφίτσα,
σου ’βάναν τή σκουφίτσα.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τό σεγιάκι,
σου ’βάναν τό σεγιάκι.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τά τριτίρια,
σου ’βάναν τά τριτίρια.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τό γελέκι,
σου ’βάναν τό γελέκι.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τό ρουτί σου,
σου ’βάναν τό ρουτί σου.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τίς πατουῦνες,
σου ’βάναν τίς πατουῦνες.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τίς κοντουῦρες,
σου ’βάναν τίς κοντουῦρες.
- ”Αγγελος είσαι νύφη μου, κι’ άγγελικά χορεύεις,
κι’ άγγελικά χορεύεις.
’Αγγέλοι σέ στολίζανε, σου ’βάναν τήν ποδιά σου,
σου ’βάναν τήν ποδιά σου.

Γυναίκες τῆς Πωγωνιανῆς μὲ τὴς τοπικὲς φορεσιὲς τοὺς.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Ποντίου

Κίνα δέντρο μ', κίνα

Κίνα, δέντρο μ', κίνα, κίνα κυπαρίσσι,
για νά βρεῖς τή λεύκα νά τήν κάνεις ταίρι,
τήν ξανδομαλλούσα, τήν γαϊτανοφρυδούσα,
τήν λιανοκαμωμένη καί τήν χαϊδεμένη.

Κίνα, δέντρο μ', κίνα, κίνα κυπαρίσσι
για νά 'βρεις τό φεγγάρι, για νά τό πυρώσεις
καί νά λάμψει ό τόπος, νά διαβει τό ψίκι,
νά διαβει τό ψίκι τούτ' τήν ἄσπρη μέρα.

Σήμερα εἶν' ἄσπρος οὐρανός, σήμερα εἶν' ἄσπρη μέρα,
σήμερα ἀνταμώνονται αἰτός καί περιστέρα.

"Εβγα, μάνα, δές τόν ἥλιο

- "Εβγα, μάνα μ', δές τόν ἥλιο,
ἦρθε ἡ ὥρα για νά φύγω.

"Εβγα ιδές καί τό φεγγάρι,
ἦρθ' ό νιός για νά μέ πάρει.

- "Ερχονται οἱ συμπεθεροί,
ἔρχονται για νά σέ πάρουν.

- "Αν-ἔρθαν, καλῶς ὄρισαν
καί καλῶς νά μᾶς κοπιάσουν
καί βάλτε τους νά φᾶν νά πιούν
νά πιούν καί νά μεθύσουν.

Τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν ἔξω;*

Τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν ἔξω, μώρη νύφη,
τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν ἔξω, τζικονύφη;

Οἱ ἀτζάτοι καί ματζάτοι, μώρη νύφη,
οἱ ἀτζάτοι καί ματζάτοι, τζικονύφη.

Σιδηρόλουστο βαστοῦνε, μώρη νύφη,
σιδηρόλουστο βαστοῦνε, τζικονύφη.

Κι' ἀσημότρυπα τρυποῦνε, μώρη νύφη,
κι' ἀσημότρυπα τρυποῦνε τζικονύφη.

Κάνε με, κυρά, γαμπρό

Κάνε με, κυρά, γαμπρό, τί καλό παιδί 'μαι γώ,
τί καλό παιδί 'μαι γώ, κάνε με κυρά γαμπρό.
'Αν' μ' αφήσετε νά βλέπω τό κορμί της, τό γελέκο
κάνε με, κυρά, γαμπρό, τί καλό παιδί 'μαι γώ.
"Όταν μπαίνω στό χορό, μέσ τά μάτια τίς κοιτῶ
καί μπαίνω μέσ στή μέση καί φιλῶ ὅποια μ' ἀρέσει.
Κάνε με, κυρά, γαμπρό, τί καλό παιδί 'μαι γώ.
Τό κρασάκι δέν τό πίνω κι' ὅπου τό 'βρω δέν τ' αφήνω.

"Εβγα πεθερά στή σκάλα

"Εβγα, πεθερά, στή σκάλα, μέ τό μέλι, μέ τό γάλα.
Ρίξε, πεθερά, τό ρύζι, γιά νά σου ριζώσ' ἡ νύφη.
Ρίξε, νύφη, τήν κουλούρα, τήν ψιλοκοσμημένη.
Γιά ιδέστε τη, γιά ιδέστε τη, ἥλιο φεγγάρι πέστε τη.
Γιά ιδέστε τη τήν πέρδικα πῶς περπατεῖ λεβέντικα.
Γιά ιδέστε τη πῶς περπατεῖ, σάν ἄγγελος μέ τό χαρτί.
- Εὐχήσου με, μανοῦλα μου, τώρα στό ξεκίνημά μου.
Εὐχήσου με, πατέρα μου, στό ξεπροβάδισμά μου.
- Σύρε, κόρη μ', στό καλό, κι' ἡ Παναγιά μαζί σου.
- Φίλοι, τηγαίνω κλάψτε με κι' ἐσεῖς ἐχδροί χαρεῖτε
κι' ἐσεῖς, γειτονοπούλες μου, στά μαῦρα φορεδεῖτε.
"Απόμη σήμερα εἶμ' ἐδῶ, ταχιά καί τό Σαββάτο
τήν Κυργιακή σ' αφήνω γειά, πουλί μου ζαχαράτο.
- Στήν γειτονιά μας ζάχαρη, κι' ἐμεῖς ἐπιθυμοῦμε,
ἔρχοντ' ἀπ' ἄλλη γειτονιά, μᾶς τήν ξεπροβοδοῦνε.
- "Εβγα, μάνα, νά μέ ιδεῖς, πέρδικα πού σου 'φερα.
Πέρδικα καί περιστέρα, τοῦ παπα τή θυγατέρα.
Πολλά κορίτσια κοίταξα, στίς ράχες καί στούς κάμπους
σάν τούτ' τή νιά πού σου 'φερα λογαριασμό δέν ἔχει.
Τήν αὐγή πού ξημερώνει, σπίτια, στάβλους τούς σαρώνει.
Τήν ἡμέρα ὄλο δουλεύει καί τό βράδι ὀρμηνεύει.
Τήν ἡμέρα ὄλο φουρνίζει καί τό βράδι τηγανίζει.
"Εβγα, μάνα μ', καρτέρεσέ τη, πιάσ' τηνα καί φίλησέ τη.
Δῶσ' μου, μάνα, τήν εὐχή σου, νά προκόψει τό παιδί σου

Ξεκίνημα τῆς νύφης καβάλα στ' ἄλογο, στό Νεοχώρι (Κατούνα) τοῦ Πωγωνίου.

Τά νιόγαμπρα στήν ἐκκλησιά

Ἐκκλησιά μου κουκλωτή, κουκλωτή, καμαρωτή,
ὅπως δέχεσαι κεριά τῆ Μεγάλη Πασχαλιά,
δέξου καί τά νιόγαμπρα καί τά πρωτοστέφανα.
Βλόγησέ τα νά προκόψουν, χάρη δῶσε καί εὐχή
γιά ν' ἀνδίσουν νά καρπίσουν, πέντε γιούς νά ἀποχτήσουν
πέντε γιούς μιά θυγατέρα, πού νά μοιάζει τοῦ πατέρα.

Πέζε, νύφη,

- Πέζε, νύφη. - Δέ πεζεύω, δέλω τάμα νά πεζέψω.
Τάμα άπ' τό πεδερό μου, τάμα άπ' τή πεδερά μου.
- Πέζε, νύφη...
τάμα άπό τ' άντραδέρφια, τάμα κι' άπό τή μανίτσα¹.
Τάμα και άπ' τή μανίτσα, δέλομε μιά σαρμανίτσα.
Πέζε, νύφη...
Κρατήστε τη νά κατεβει, μέσ τό σπίτι για νά μπει.
Όποιος δά τήν κατεβάσει, μιά έγγλέζικη δά σκάσει.
Κάλλια πέντε και στό χέρι, παρά δέκα και καρτέρει.

1. μανίτσα = γιαγιά.

Γιά παραμεράτε, φίλοι

- Για παραμεράτε, φίλοι, για νά δοῦμε μεις τή νύφη,
για νά δοῦμε ποιόν όμοιάζει, τόν πατέρα για τή μάνα.
- Κι' έμεις παραμεράμε, φίλοι, για νά δεϊτε σεις τή νύφη.
Τόν πατέρα της όμοιάζει, τόν πατέρα και τή μάνα.

Τ' άκουσες, κυρά νύφη;

Χορευτικό

Τ' άκουσες, κυρά νύφη,
τί λέγει τό Βαγγέλιο;
Τί λέγει τό Βαγγέλιο,
τί μολογάει τό γράμμα;

Νά τιμάς τόν πεδερό σου,
νά τιμάς τήν πεδερά σου.
Νά τιμάς τ' άντραδέρφια,
κι' όλο σου τό άντροσόι.

Νά σε φωνάζουν νύφη,
νύφη και κυρά νύφη.
Έτσι δά 'σαι τιμημένη,
και στό κόσμο ζηλεμένη.

Εὐχές τοῦ Γάμου

Καθιστικό

“Ένα τραγούδι δά σᾶς πῶ, ἐπάνω στό ρεβίδι.
Χαρά στά μάτια τοῦ γαμβροῦ,
πού διάλεξαν τή νύφη.

“Ένα τραγούδι δά σᾶς πῶ, μέ ὄλο μου τό δάρρος.
Νά ζήσει ἡ νύφη κι’ ὁ γαμπρός,
νά ζήσει καί ὁ κουμπάρος.

“Ένα τραγούδι δά σᾶς πῶ, ἐπάνω στήν κιθάρα.
Νά ζήσει ἡ νύφη κι’ ὁ γαμπρός,
νά ζήσει καί ἡ κουμπάρα.

“Ένα τραγούδι δά σᾶς πῶ, ἐπάνω στό κεράσι.
Τ’ ἀνδρόγυνο πού ἔγινε,
νά ζήσει νά γεράσει.

Πέτρος καί Παῦλος τό ’λεγαν κι’ οἱ δώδεκα Ἀποστόλοι:
- Νά ζήσει ἡ νύφη κι’ ὁ γαμπρός,
κι’ οἱ συμπεθέροι ὄλοι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

Στά τρία

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε, τρυγόνα, τρυγόνα,
Καί πήρε τό φεγγάρι, τρυγόνα μου γραμμένη.

Συμπεδερούς ἐκάλεσε, τρυγόνα, τρυγόνα,
Τοῦ οὐρανοῦ τ' ἀστέρια, τρυγόνα μου γραμμένη.

Τούς ἔβαλε νά φᾶν νά πιοῦν, τρυγόνα, τρυγόνα,
Τά ἄνθη μέ τούς μόσχους, τρυγόνα μου γραμμένη.

Κρασιά τούς ἔβαλε νά πιοῦν, τρυγόνα, τρυγόνα,
Θάλασσεσ καί ποτάμια, τρυγόνα μου γραμμένη.

Ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ, τρυγόνα, τρυγόνα,
Αὐγερινός δέν ἦλθε, τρυγόνα μου γραμμένη.

Φέγγει τόν ὕπνο ζωντανό, τρυγόνα, τρυγόνα,
Στά νιόγαμπρα πεσκέσι, τρυγόνα μου γραμμένη.

Φέγγει στούς συμπεδέρους μας, τρυγόνα, τρυγόνα,
Φανάρι ἀναμμένο τρυγόνα μου γραμμένη.

- Συμπεδεροί, νά φύγωμε, τρυγόνα, τρυγόνα,
Τά νιόγαμπρα νυστάζουν, τρυγόνα μου γραμμένη.

Τ' ἔχουν βραδιές νά κοιμηθοῦν, τρυγόνα, τρυγόνα,
Ἐχουν καί μεσημέρια, τρυγόνα μου γραμμένη.

Συμπεδεροί σκωδήκανε, τρυγόνα, τρυγόνα,
Στα σπίτια τους νά πᾶνε, τρυγόνα μου γραμμένη.

Τά νιόγαμπρα τ' ἀφήσανε, τρυγόνα, τρυγόνα,
Στο κέφι στό χουζούρι, τρυγόνα μου γραμμένη.

Ἄλλο

Χίλιοκαλῶς τόν ηῦραμε τοῦτο τόν νοικοκύρη
μέ τά καλά του τά φαγιά, μέ τά γλυκά του λόγια.
Νά τοῦ προκόψουν τά παιδιά, καί σ' ἄλλα νά χαροῦμε.
Φᾶτε καί πιεῖτε, βρέ παιδιά, χαρεῖτε νά χαροῦμε.
Τοῦτο τό χρόνο τόν καλό, τόν ἄλλον ποιός τόν ξέρει;
Γιά ζιοῦμε γιά πεδαίνομε γιά σ' ἄλλο τόπο πᾶμε.
Κι' ἐκεῖ χαρές δέν γίνονται, οὔτε καί πανηγύρια.

Στό νουνό

Πολυφωνικό του Χορού

Ταράξου, νοῦνε, ἀπ' αὐτοῦ καί σύρε περιπάνω
καί σμίξε τά παιδιά σου, ἔτσι νά σοῦ προκόψουν.

Ἔτσι νά σοῦ προκόψουν, νά σέ φωνάζουν: «νοῦνε,
νοῦνε καί κύργιε νοῦνε καί μεγάλε μας ἀφέντη».

Σέρνει ἡ νύφη τό χορό, στήν κορφή μέ τό νουνό,
στήν κορφή μέ τό νουνό, μέ τό γιόκα τό γαμβρό.

Σέρνει ἡ νύφη τό χορό, σάν κλωνί βασιλικό,
μέ τά τέλια στό κεφάλι, μέ τή μπόλια τή μεγάλη.

Τό ἔχω μάρα καί καημό

Στά δύο

Τό ἔχω μάρα καί καημό,
νά δῶ τή νύφη στό χορό.
Στό χορό πού νά χορεύει,
κι' ὅλος ὁ χορός νά πρέψει.

Τό ἔχω μάρα καί καημό,
νά δῶ τό νοῦνο στό χορό.
Στό χορό πού νά χορεύει,
κι' ὅλος ὁ χορός νά πρέψει.

Τό ἔχω μάρα καί καημό,
νά δῶ τή νούνα στό χορό.
Στό χορό πού νά χορεύει,
κι' ὅλος ὁ χορός νά πρέψει.

Ρόιδο και βασιλικό

Στά τρία

Γιά ταπεινώστε τό χορό,
ρόιδο και βασιλικό.
Και σῦρτε άγάλι, άγάλι,
ρόιδο, ροϊδοπούλα μου.

Γιά νά 'μπει ό νοῦνος στό χορό,
ρόιδο και βασιλικό.
Νά σμίξει τά παιδιά του,
ρόιδο ροϊδοπούλα μου.

Έτσι νά τοῦ προκόψουν
ρόιδο και βασιλικό.
Νά τόν φωνάζουν νοῦνε,
ρόιδο, ροϊδοπούλα μου.

Νοῦνε, και κύργιε νοῦνε,
ρόιδο, και βασιλικό.
Και μεγάλε μας άφέντη,
ρόιδο, ροϊδοπούλα μου.

Σέ τούτη τάβλα πού 'μαστε

Πολυφωνικό

Σέ τούτη τάβλα πού 'μαστε, σέ τοῦτο τό τραπέζι,
Τόν άγγελο φιλεύουμε και τό Χριστό κερνοῦμε,

Και τή χρυσή τήν Παναγιά πολύ τήν προσκυνοῦμε,
Πού μάς χαρίζει τά κλειδιά, κλειδιά τοῦ παραδείσου,

Γιά νά 'μπω μέσα και νά 'δῶ, λουλούδια άνθισμένα,
Νά πάρω και νά μυρισθῶ, τό πού 'ναι εύλογημένα,

Νά δῶ τούς νιούς πού χαίρονται, γερόντους νά χορεύουν,
Νά δῶ και τούς καλότυχους στούς μόσχους καδισμένους.

Σ' εὐχαριστῶ, φεγγάρι μου

Πολυφωνικό

- Φέγγε, φεγγαράκι μου,
γιά νά 'βρω τήν ἀγάπη μου.

Φέγγε ψηλά, φέγγε χαμηλά,
γιατί ἔχει λάσπες καί νερά.

- Κι' ἐγώ φέγγω ὡς τό πρωί,
ποιός ἔχασ' ἀγάπη νά τή βρεῖ.

Σ' εὐχαριστῶ, φεγγάρι μου,
πού μου 'κανες τή χάρη μου.

Πού βροῆκα τήν ἀγάπη μου,
λαμπρό φεγγαράκι μου.

Κέρνα μας, κέρνα μας

Καθιστικό πολυφωνικό

Ἐμεῖς ἐδῶ δέν ἤρθαμε,
κέρνα μας, κέρνα μας,
ἀμάν, ἀμάν.

Νά φᾶμε καί νά πιοῦμε,
ἄντε νά κερνᾶς, νά καλοπερνᾶς.

Ἦρθαμε νά γλεντήσουμε,
κέρνα μας, κέρνα μας,
ἀμάν, ἀμάν.

Καί νά σᾶς εὐχηθοῦμε,
ἄντε νά κερνᾶς, νά καλοπερνᾶς.

Νά ζήσει ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός,
κέρνα μας, κέρνα μας,
ἀμάν, ἀμάν.

Νά ζήσει κι' ὁ κουμπάρος,
ἄντε νά κερνᾶς, νά καλοπερνᾶς.

Νά ζήσουν οἱ συμπέθεροι,
κέρνα μας, κέρνα μας,
ἀμάν, ἀμάν.

Νά ζήσει καί ἡ παρέα,
ἄντε νά κερνᾶς, νά καλοπερνᾶς.

Ξεχωρίσματα

Πολυφωνικό

Ἦρθε καιρός νά φύγουμε, ροδιά μου, ροδιά μου,
Καιρός νά χωρισθοῦμε, μικρή ροδακινιά μου.

Στά σπίτια μας νά πᾶμε, ροδιά μου, ροδιά μου,
Στό κάτω μαχαλά μας, μικρή ροδακινιά μου.

Καί πάλι θά ξανάρθουμε, ροδιά μου, ροδιά μου,
Στῆς νύφης τά πιστρόφια, μικρή ροδακινιά μου.

Νά φᾶμε καί νά πιοῦμε, ροδιά μου, ροδιά μου,
Καί νά τούς εὐχηθοῦμε, μικρή ροδακινιά μου.

Οἱ κροῦσκοι

Στό καλό, καλοί μας κροῦσκοι, στό καλό καί τιμημένοι.

Στό καλό καί τιμημένοι καί ἀγίους δοξασμένοι.

Στό καλό συμπεθεροί καί καινούργοι καί παλιοί.

Ἡ νύφη εἶναι δική μας, γιό δεμέλιο στή σειρή μας.

Διάφορα

Τό Δελβινάκι

Πολυφωνικό χορού

"Ολες οί χῶρες καί χωριά - φοβερέ μ' 'Αλή Πασιά'
σέ προσκυνούν - βεζύρ' άφέντη.

"Ολοι τόν τόπο σου 'διναν -
μωρ' για τσιφλίκι -

Μόν' 'να χωριό του Πωγωνιού -
τό Δελβινάκι -

Δέν θέλει νά σου πουληθῆ -
στήν άφεντιά σου -

Σέ πολεμάει μέ τά φλωριά -
καί μέ τά γρόσια -

Στήν Πόλη σέ κατάτρεξε -
είς τό Σουλτάνο -

Στέλλει πασάδες δώδεκα -
σέ κλειούν στό κάστρο -

Καί τίποτε δέν ἔκανες -
καί σέ νικούνε -

'Ανάφτουν ψάδες² για τ' έσέ -
κάνουν σκιαέτια -

'Αράτισες τούς άντρες μας -
καί τά παιδιά μας -

"Άλλοι (ν) έπῆγαν στή Βλαχιά -
στό Βουκουρέστι -

'Εσκληθωσες τίς τσιουῦπρες μας -
τίς μαυρομάτες -

1. 'Επωδός αντίστοιχα ὅπως στόν α' καί β' στίχο.

2. «Καίω ψάθα» = θερμοπαρακαλώ (φράση τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας).

Περδικομάτα μου

Πολυφωνικό

- Ξύπνα, περδικομάτα μου, κι' ἤρδα στό μαχαλά σου· χρυσό γαϊτάνι σου 'φερα νά πλέξεις τά μαλλιὰ σου.
- Κι' ἄν ἤρδες, καλῶς ὠρίσες, κι' ἄς ἔκανες καί κόπο. Ἐρδες καί μᾶς ὁμόρφηνες τόν ἄσκημο τόν τόπο.
- Δέν ἤξερα, λεβέντη μου, πῶς εἶναι ἡ ἀφεντιὰ σου, γιά νά λουσιῶ, νά χτενισιῶ, νά θγῶ νά σ' ἀνταμῶσω.
- Ρίξε νερό στήν πόρτα σου νά μπῶ γιά νά γλιστροῦμαι, νά πέσω στήν ἀγκάλη σου γλυκά νά σέ φιλήσω.

Σάββατο μέρα πίναμε σήμερα

Χοροῦ στά τρία

Σαββάτο μέρα πίναμε - σήμερα
τήν Κεργιακή ὄλη μέρα - καημένε Βλάχε.
Καί τή Δευτέρα (ν) τό ταχιά - σήμερα
(ν) ἐσώθηκε τό κρασί μας, καημένε Βλάχε.
Κι' ὁ Καπετάνιος ἀ' ἐστειλε - σήμερα
κρασί νά πάω νά φέρω - καημένε Βλάχε.
Μά ἐγώ ξένος κι' ἀτζιαμής - σήμερα
τίς στρατιές δέν τίς ξέρω - καημένε Βλάχε.
Τό μονοπάτι μ' ἔβγαλε - σήμερα
σέ μιὰ παλιοκλησίτσα - καημένε Βλάχε.
Κι' ἐκεῖ ἦταν ὄλο μνημάτα - σήμερα
ὄλο ἀπό παλληκάρια - καημένε Βλάχε.
Κι' ἓνα μνημά ἦταν ξέχωρο - σήμερα
ξεχωριστό ἀπ' τ' ἄλλα - καημένε Βλάχε.
Δέν τῶειδα καί τό πάτησα - σήμερα
βαριά μέσ' στό κεφάλι - καημένε Βλάχε.
Κουγῶ τό μνημα καί βογγᾶ - σήμερα
καί βαριαναστενάζει - καημένε Βλάχε.
- Ποιός εἶσαι σύ, πού μέ πατεῖς - σήμερα
ἐπάνω στό κεφάλι, - καημένε Βλάχε.
Τάχα δέν ἤμουν κι' ἐγώ νιός - σήμερα
δέν ἤμουν παλληκάρι - καημένε Βλάχε.
Τάχα δέν ἐπερβάτησα - σήμερα
μέ νύχτες, μέ φεγγάρι - καημένε Βλάχε.

Οἱ παπάδες τῆς Σωπικῆς

Χοροῦ στά τρία

Παπάδες 'πό τή Σωπική - παπάδες, παπάδες
καί ἀπ' τοῦ Σχωριάδες - παπάδες λεβεντάδες.
Ποῦηταν μικροί στά γράμματα - παπάδες, παπάδες
μικροί στά πινακίδια - παπάδες, λεβεντάδες.
Βαστοῦν μαχαίρια δίκοπα - παπάδες, παπάδες
ὦρ' πιστόλες ἀσημένιες - παπάδες, λεβεντάδες.
'Εκίνησαν καί πήγανε - παπάδες, παπάδες
στ' 'Αλή-μπέη τή κούλα - παπάδες, λεβεντάδες.
Καί κάτσανε νά φᾶν ψωμί - παπάδες, παπάδες
καί νά ὁμορφοδειπνήσουν - παπάδες, λεβεντάδες.
Βγάζ' ὁ 'Αλή Τόσκας τό χαρτί - παπάδες, παπάδες
βγάζ' καί τό φερμάνι - παπάδες, λεβεντάδες.
Τοῦ Παπαπάνου τῶδωκε - παπάδες, παπάδες
καί τό πυκνοδιαβάζει - παπάδες, λεβεντάδες.
Κι' ὁ Παπακώστας τά 'κουσε - παπάδες, παπάδες
καί κάθεται καί κλαίει - παπάδες, λεβεντάδες
- Ποῦδε μᾶς ἐρθ' ὁ θάνατος; - παπάδες, παπάδες
ποῦδε μᾶς ἐρθ' ὁ Χάρος; - παπάδες, λεβεντάδες.
- Μᾶς ἐρθ' ἀπ' τό Κώστα Μπασιᾶ - παπάδες, παπάδες
κι' ἀπ' τό Νίκο Μπούκα - παπάδες, λεβεντάδες.
- Παρακαλῶ σ' 'Αλή-μπέη - παπάδες, παπάδες
κι' ἐσένα Τσέλιο Μπάμη - παπάδες, λεβεντάδες,
νά μᾶς χαρίστε τή ζωή - παπάδες, παπάδες
πέντ' ἔξι, δέκα μέρες - παπάδες, λεβεντάδες,
νά πᾶμε εἰς τόν Κούρτ πασιᾶ - παπάδες, παπάδες
νά ρίξομε δεφτέρι - παπάδες, λεβεντάδες.
- Ἄλλος ριτζιᾶς δέ γένεται - παπάδες, παπάδες
ριτζιᾶς δέν ἀπεράει - παπάδες, λεβεντάδες.
Στοῦ Κακολάκκου τίς καργνές - παπάδες, παπάδες
ρίχνουν τά κοντοσχοίνια - παπάδες, λεβεντάδες.
Πέντε παπάδες κρέμασαν - παπάδες, παπάδες
καί οἱ πέντε καπετάνιοι - παπάδες, λεβεντάδες.

Περδικομάτα μου

Πολυφωνικό

- Ξύπνα, περδικομάτα μου, κι' ἤρδα στό μαχαλά σου· χρυσό γαϊτάνι σου 'φερα νά πλέξεις τά μαλλιὰ σου.
- Κι' ἄν ἤρδες, καλῶς ὠρισεσ, κι' ἄς ἔκανες καί κόπο. Ἐρδες καί μᾶς ὁμόρφηνες τόν ἄσκημο τόν τόπο.
- Δέν ἤξερα, λεβέντη μου, πῶς εἶναι ἡ ἀφεντιὰ σου, γιά νά λουστῶ, νά χτενιστῶ, νά βγῶ νά σ' ἀνταμῶσω.
- Ρίξε νερό στήν πόρτα σου νά μπῶ γιά νά γλιστροῦμαι, νά πέσω στήν ἀγκάλη σου γλυκά νά σέ φιλήσω.

Σάββατο μέρα πίναμε σήμερα

Χοροῦ στά τρία

Σαββάτο μέρα πίναμε - σήμερα
τήν Κεργιακή ὅλη μέρα - καημένε Βλάχε.
Καί τή Δευτέρα (ν) τό ταχτό - σήμερα
(ν) ἐσώδκε τό κρασί μας, καημένε Βλάχε.
Κι' ὁ Καπετάνιος μ' ἔστειλε - σήμερα
κρασί νά πάω νά φέρω - καημένε Βλάχε.
Μά ἐγώ ξένος κι' ἀτζιαμής - σήμερα
τίς στραῖτες δέν τίς ξέρω - καημένε Βλάχε.
Τό μονοπάτι μ' ἔβγαλε - σήμερα
σε μιὰ παλιοκλησίτσα - καημένε Βλάχε.
Κι' ἐκεῖ ἦταν ὅλο μνήματα - σήμερα
ὅλο ἀπό παλληκάρια - καημένε Βλάχε.
Κι' ἕνα μνημά ἦταν ξέχωρο - σήμερα
ξεχωριστό ἀπ' τ' ἄλλα - καημένε Βλάχε.
Δέν τῶειδα καί τό πάτησα - σήμερα
βαριά μέσ' στό κεφάλι - καημένε Βλάχε.
Κουγῶ τό μνημα καί βογγᾶ - σήμερα
καί βαριαναστενάζει - καημένε Βλάχε.
- Ποιός εἶσαι σύ, πού μέ πατεῖς - σήμερα
ἐπάνω στό κεφάλι, - καημένε Βλάχε.
Τάχα δέν ἤμουν κι' ἐγώ νιός - σήμερα
δέν ἤμουν παλληκάρι - καημένε Βλάχε.
Τάχα δέν ἐπερβάτησα - σήμερα
μέ νύχτες, μέ φεγγάρι - καημένε Βλάχε.

Οί παπάδες τῆς Σωπικῆς

Χοροῦ στά τρία

Παπάδες ἴπό τῆ Σωπικῆ - παπάδες, παπάδες
καί ἀπ' τοῦ Σχωριάδες - παπάδες λεβεντάδες.
Ποῦηταν μικροί στά γράμματα - παπάδες, παπάδες
μικροί στά πινακίδια - παπάδες, λεβεντάδες.
Βαστοῦν μαχαίρια δίκοπα - παπάδες, παπάδες
ὦρ' πιστόλες ἀσημένιες - παπάδες, λεβεντάδες.
Ἐκίνησαν καί πήγανε - παπάδες, παπάδες
στ' Ἄλή-μπέη τῆ κούλα - παπάδες, λεβεντάδες.
Καί κάτσανε νά φᾶν ψωμί - παπάδες, παπάδες
καί νά ὁμορφοδειπνήσουν - παπάδες, λεβεντάδες.
Βγάζ' ὁ Ἄλή Τόσκας τό χαρτί - παπάδες, παπάδες
βγάζ' καί τό φερμάνι - παπάδες, λεβεντάδες.
Τοῦ Παπαπάνου τῶδωκε - παπάδες, παπάδες
καί τό πυκνοδιαβάζει - παπάδες, λεβεντάδες.
Κι' ὁ Παπακώστας τά ἴκουσε - παπάδες, παπάδες
καί κάθεται καί κλαίει - παπάδες, λεβεντάδες.
- Ποῦδε μᾶς ἐρῶ ὁ θάνατος; - παπάδες, παπάδες
ποῦδε μᾶς ἐρῶ ὁ Χάρος; - παπάδες, λεβεντάδες.
- Μᾶς ἐρῶ ἀπ' τό Κώστα Μπασιά - παπάδες, παπάδες
κι' ἀπ' τό Νίκο Μπούκα - παπάδες, λεβεντάδες.
- Παρακαλῶ σ' Ἄλή-μπέη - παπάδες, παπάδες
κι' ἐσένα Τσέλιο Μπάμη - παπάδες, λεβεντάδες,
νά μᾶς χαρίστε τῆ ζωῆ - παπάδες, παπάδες
πέντ' ἔξι, δέκα μέρες - παπάδες, λεβεντάδες,
νά πᾶμε εἰς τόν Κούρτ πασιά - παπάδες, παπάδες
νά ρίξομε δεφτέρι - παπάδες, λεβεντάδες.
- Ἄλλος ριτζιάς δέ γένεται - παπάδες, παπάδες
ριτζιάς δέν ἀπεράει - παπάδες, λεβεντάδες.
Στοῦ Κακολάκκου τίς καργνές - παπάδες, παπάδες
ρίχνουν τά κοντοσχοίνια - παπάδες, λεβεντάδες.
Πέντε παπάδες κρέμασαν - παπάδες, παπάδες
καί οἱ πέντε καπετάνιοι - παπάδες, λεβεντάδες.

Μή μέ δέρνεις, μωρ' μάνα

Πολυφωνικό

- Μή μέ δέρνεις, μωρ' μάνα,
μή μωρ', μή μέ τυραννάς.
Θά σοῦ μαρτυρήσω, μωρ' μάνα,
Ποιός, μωρ', ποιός μέ φίλησε,
ποιός, μωρ', ποιός μ' ἀγκάλιασε.
Οὔτε ξένος ἦταν, μωρ' μάνα,
κι' οὔτε μά - μωρ' μακρινός.
Ἦταν ὁ Γιωργάκης, μωρ' μάνα,
ὁ Γραμμά - μωρ', ὁ Γραμματικός.
- Γιά πές μας, μωρ' θυγατέρα,
μέ τί σέ γέλασε, πῶς σέ πλάνεψε;
- Με τσαρούχια τελατίνια, μωρ' μάνα,
καί μέ χρυσό μωρ', μέ χρυσό σταυρό.

"Ορκο ἔχω καμωμένο

"Ορκο ἔχω καμωμένο, στό χορό δέν ξαναμπαίνω.
Καί τόν ὄρκο δά πατήσω, καί δά μπῶ νά τραγουδήσω.
Καί δά πῶ ἕνα τραγουδάκι, νόστιμο καί μικρουλάκι.
Χορταράκια ἀπ' τό λειβάδι, καί νερό ἀπ' τό πηγάδι
ἀ' ἔστειλαν νά πάω νά φέρω, καί τόν δρόμο δέν τόν ξέρω.
Κι' ἔκαμα τήν ἀρνησιά, καί μοῦ ρίξανε μπουνιά.
Καί μοῦ ρίξανε μπουνιά, πῶς ἐφίλησα μιά νιά.
Ἐγώ δέν φίλησα καμιά, οὔτε χήρα οὔτε νιά.

Οἱ Βλάχοι ἀπ' τό Μετζητιέ

Σάν πάει Ἀπρίλης δώδεκα - καημένη Παναγιώταινα
κι' ὁ Μάης δεκαπέντε - Παναγιώταινα καημένη.
Θά βγοῦν οἱ Βλάχοι στά βουνά - καημένη Παναγιώταινα
δά βγοῦν κι' οἱ Βλαχοποῦλες - Παναγιώταινα καημένη.
Οἱ Βλάχοι ἀπ' τό Μετζητιέ - καημένη Παναγιώταινα
έβγηκαν στή Νεμέρτσκα - Παναγιώταινα καημένη.
Τοῦ Παναγιώτη ἡ κοπή - καημένη Παναγιώταινα
δέν φάνηκε ἀκόμη - Παναγιώταινα καημένη.
Κίνησ' ἡ Παναγιώταινα - καημένη Παναγιώταινα
σάν νύφη στολισμένη - Παναγιώταινα καημένη.
Βρίσκει τά πρόβατ' ἀμπροστά - καημένη Παναγιώταινα
καί τούς τσιομπαναραίους - Παναγιώταινα καημένη.
Στή στρούγκα πῆγε κι' ἔκατσε - καημένη Παναγιώταινα
καί τούς καλημερίζει - Παναγιώταινα καημένη.
- Παιδιά μ', γιατί εἶστε στά λερά; - καημένη Παναγιώταινα
καί μαυροφορεμένοι; - Παναγιώταινα καημένη.
Παιδιά μ', ποῦ εἶν' ἀφέντης σας; - καημένη Παναγιώταινα
ποῦ εἶν' ὁ Παναγιώτης; - Παναγιώταινα καημένη.
- Ὁ Παναγιώτης ἀρρώστησε - καημένη Παναγιώταινα
κι' αὔριο δά μᾶς ἔλδει - Παναγιώταινα καημένη.

Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου. Στολές εποχής 1900.

Λεσκοβικιάρω

Πολυφωνικό

Από πέρα άπ' τό ποτάμι,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.
Κι' άπό δώθε τό πλατάνι,
μωρ' λιουλιέ μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.

Κάδονταν Ρωμιός και Τουρκος,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.
Τόν Ρωμιό τόν λένε Γιάννο,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.
Και τόν Τουρκο Σουλειϊμάνο,
μωρ' λιουλιέ μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.

Είχε ό Γιάννος μιά κοπέλα,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.
Πού τή λέγανε Ζαχάρω,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.

Θέλει ό Τουρκος νά τήν πάρει,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.
Νά τήν κάνει Τουρκοπούλα,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.

- Δέν στή δίνω Σουλειϊμάνο,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.
Είσαι Τουρκος τήν τουρκεύεις,
μωρ' λιουλιέ, μωρ' μπεκιάρω,
μωρ' κοντή Λεσκοβικιάρω.

Μές τῆς Δρόπολης τό ρέμα

Πολυφωνικό

Μές στῆς Δρόπολης τό ρέμα τά κανόνια ἀραδιασμένα.
Τά κανόνια ἀραδιασμένα, παλληκάρια όπλισμένα.
Παλληκάρια όπλισμένα, τά κορίτσια στολισμένα.

Τοῦ 1940-41.

Μές στοῦ Πιτσαριού τή ράχη

Πολυφωνικό

Μές στοῦ Πιτσαριού τή ράχη Καραχρήστος κάνει μάχη,
πολεμάει μέ τούς ἀγάδες, μέ τούς Τουρκαρβανιτάδες.
Μές στῆς Νίβιτσας τή ράχη Σπυρομήλιος κάνει μάχη,
πολεμάει μέ τούς ἀγάδες, μέ τούς Τουρκαρβανιτάδες.
Μές στοῦ Πύλιουρι τή ράχη Λάμπρο-Μήλιος κάνει μάχη,
πολεμάει μέ τούς ἀγάδες, μέ τούς Τουρκαρβανιτάδες.
Μές στῆς Κακκαβιάς τή ράχη Κίτσιο Γλήνας κάνει μάχη,
πολεμάει μέ τούς ἀγάδες, μέ ὄλους τούς Ἄρβανιτάδες.
Προσκυγαν καί τό Δεσπότη, καπετάν Κίτσιο Γληνιώτη.
Τούς ἀνιάρτες τους συνάζουν, στό Πιτσάρι τους μοιράζουν,
στό Πιτσάρι τους μοιράζουν καί τους Ἄλβανούς τρομάζουν.
Καπετάν Κίτσιο Γληνιώτη, σύναξ' τους ὄλους κατόπι
τί μᾶς πούλησ' ἡ Εὐρώπη.

Νά 'σαι μάρτυρας πλατάνι

Πολυφωνικό

Νά 'σαι μάρτυρας, πλατάνι, πού μᾶς πῆρε τό ποτάμι
καί μᾶς πάει στά ρέματά του, στά κλωθογυρίσματά του
καί μᾶς πάει στήν όβίρα, ἔτσι τό 'γραφε ή μοίρα·
όσοι φίλοι καί κουμπάροι, όλοι κλάψτε μας τό χάλι.
"Αναψε τό ντουφεκίδι, κυνηγήσανε τό Βίδη.
- 'Ηπειρώτικα παιδιά, ἐλάτ' όλοι από κοντά
γιά νά κάψωμε χωριά: Λεσκοβίκι, Κορυτσά,
τί μᾶς πούλησ' ή Φραγκιά καί μᾶς δώσαν στά σκυλιά.
"Οσ' αδέρφια κι' άξαδέρφια, όλοι κλάψτε μας τά ντέρτια.
"Οσοι φίλοι καί κουμπάροι, όλοι κλάψτε μας τό χάλι.

Γιαννούλα ή μαυρομάτα

Πολυφωνικό χοροῦ

"Ολες οί νιές παντρεύτηκαν - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Κι' όλες οί μαυρομάτες - Γιαννούλα μαυρομάτα.
Καί πῆραν παλληκάρια - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Κι' έσύ τόν μαραζιάρη - Γιαννούλα μαυρομάτα.
Του στρώνεις πέντε στρώματα - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Καί δέκα μαξιλάρια - Γιαννούλα μαυρομάτα.
- Σιήκου, μαράζι πλάγιασε - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Σιήκου, μαράζι πέσε - Γιαννούλα μαυρομάτα.
Κι' άπλωσε τό στεγνόχερο - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Στόν άργυρό μου κόρφο - Γιαννούλα μαυρομάτα.
Νά ιδεις του Μάη τίς δροσιές - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Τ' 'Απρίλη τά λουλούδια - Γιαννούλα μαυρομάτα.
- Μέ τί ποδάρια νά σκωδῶ - Γιαννούλα, Γιαννούλα
Καί χέρια νά κουμπήσω - Γιαννούλα μαυρομάτα.

Κάπου μιά ἔμορφη

Πολυφωνικό

Κάπου μιά ὁμορφη, κάπου μιά μαυρομάτα,
τήν ἐμάλωνε (ν) ἢ σκύλα ἢ πεθερά της
κι' ἀραθύμωσε. Καί στό γιαλό κατέβκε
μαντιλόπλενε τ' ἀνδρός της τά μαντίλια.
Φύσηξε βοριάς καί ἕνας κακός ἀγέρας
καί τῆς σιήκωσε τό γυροφούστανό της
καί τῆς φάνηκε ὁ ποδοστράγαλός της.
Κι' ἔλαμψ' ὁ γιαλός κι' ὄλο τό περιγιάλι,
κι' ἔλαμψ' ὁ κόσμος ὅλος, μά τί θάλασσα!

Μωρή κοντούλα λειμονιά

Στά δύο ἢ στά τρία

Μωρή κοντού - μωρή κοντούλα λειμονιά
μέ τά πολλά λειμό - λειμόνια, Βησσανιώτισσα,
σέ φίλησα κι' ἀρρώστησα καί τό γιατρό δέ φώναξα.
Πότε μικρή, πότε μικρή μεγάλωσες,
καί πόλυκες βλαστά - βλαστάρια, Βησσανιώτισσα,
σέ φίλησα κι' ἀρρώστησα καί τό γιατρό δέ φώναξα.
Χαμήλωσε, χαμήλωσε τούς κλώνους σου,
νά κόψω ἕνα λειμό - λειμόνι, Βησσανιώτισσα,
σέ φίλησα κι' ἀρρώστησα καί τό γιατρό δέ φώναξα.
Γιά νά τό ζύ - γιά νά τό ζύψω νά τό πιῶ,
νά μοῦ διαβοῦν οἱ πό - οἱ πόνοι, Βησσανιώτισσα,
σέ φίλησα κι' ἀρρώστησα καί τό γιατρό δέ φώναξα.

Ἄιντε, Μάρω, στό πηγάδι

Πολυφωνικό χοροῦ

- Ἄιντε, Μάρω, στό πηγάδι, ἄιντε γιά νερό.
- Καρτερεῖτε μ' ἀδερφούλες γιά νά ζαλωθῶ,
γιά νά πάρω τή βαρέλα καί τό μαστραπά,
τί εἶν' ὁ Γιάννος στό πηγάδι κι' ὁ πλανό-Γιαννος,
πού πλανεύει τά κορίτσια καί τίς ἔμορφες,
ὦρ' ἐπλάνεψε κι' ἐμένα καί δέν ἔρχομαι.
- Μωρ' ἄν εἶναι κι' ἄν δέν εἶναι φίδια δά τόν φᾶν.

Σύμμασ' τά περιστέρια σου

Πολυφωνικό στά τρία

Σύμμασ' τά περιστέρια σου, Εὐγενή, μωρ' Εὐγενή,
Τ' ἔρχονται στήν αὐλή μου, μωρή Εὐγενοῦτσική μου.
Μοῦ τρῶνε τό σπαράκι μου, Εὐγενή, μωρ' Εὐγενή,
Πίνουν καί τό νερό μου, μωρή Εὐγενοῦτσική μου.

Πῆραν καί τό χῶμα μου, Εὐγενή, μωρ' Εὐγενή,
στά νυχολόδαρά τους, μωρή Εὐγενοῦτσική μου.
Ἐγώ τό χῶμα τό 'δελα, Εὐγενή, μωρ' Εὐγενή,
νά χτίσω μοναστήρι, μωρή Εὐγενοῦτσική μου.

Νά πάνω γιά καλόγερος, Εὐγενή, μωρ' Εὐγενή,
νά γιάνω τήν ψυχή μου, μωρή Εὐγενοῦτσική μου.

Στῆς Δερόπολης τόν κάμπο

Πολυφωνικό

Στῆς Δερόπολης τόν κάμπο - μωρέ μπιρμπιλιό
δέντρος ἦταν φουτρωμένος - μωρέ κιαϊμελιό.
Καί στόν ἴσκιό τ' ἀποκάτω - μωρέ μπιρμπιλιό
μπέης ἦταν ξαπλωμένος - μωρέ κιαϊμελιό,
καί τό γρίβα του δεμένο - μωρέ μπιρμπιλιό
μωρ' στόν ἴσκιό ἀποκάτω - μωρέ κιαϊμελιό.

Σκούζει, χλιμιντραίει ὁ γρίβας - μωρέ μπιρμπιλιό
τόν ἀφέντη του φωνάζει, - μωρέ κιαϊμελιό.

- Σήκου, μπέη, καβαλίκα - μωρέ μπιρμπιλιό.

- Δέν μπορῶ καημένε γρίβα μ' - μωρέ κιαϊμελιό
γιατί μ' ἔχουν λαβωμένον - μωρέ μπιρμπιλιό
στό κορμί καί στό κεφάλι - μωρέ κιαϊμελιό.

Γρίβα μ', πάρτε τ' ἄρματά μου - μωρέ μπιρμπιλιό
πάρτα σῦρτα στή κυρά μου - μωρέ κιαϊμελιό.

Ἡ τεμπέλα

Πολυφωνικό

Πῆγε ὁ ἄνδρας μ' στό παζάρι - μωρέ μπιρμπιλιο
πῆγε νά μου φέρει ψάρι - μωρέ κιαϊμελιό.

Κι' αὐτός μου ἔφερε λινάρι, - μωρέ μπιρμπιλιο
πότε νά τό γνέσω ἢ μαύρη; - μωρέ κιαϊμελιό.

Τῆ Δευτέρα δέν ἀδειάζω - μωρέ μπιρμπιλιο
καί τήν Τρίτη κουβεντιάζω - μωρέ κιαϊμελιό.

Τήν Τετάρτη πάω στό μύλο - μωρέ μπιρμπιλιο
καί τήν Πέμπτη δά ζυμώσω - μωρέ κιαϊμελιό.

Τήν Παρασκευή δά πλύνω - μωρέ μπιρμπιλιο
τό Σάββατο δά μπαλώσω - μωρέ κιαϊμελιό.

Καί τήν Κυριακή δ' ἀλλάξω - μωρέ μπιρμπιλιο
καί στήν ἐκκλησιά δά πάω - μωρέ κιαϊμελιό.

Κόρη μ' πού πάνεις γιά νερό

Πολυφωνικό

Κόρη μ' πού πάνεις γιά νερό μέ τήν βαρελοπούλα
καί παίρνεις τόν ἀνήφορο σάν τήν περδικοπούλα
καί τό κορμί σου τυραννάς κι' ἐμένα μέ παιδεύεις,
χαιρέτα μου τόν πλάτανο, χαιρέτα μου τή βρούση,
χαιρέτα καί τήν κόρη μου πού πάει νά γιομίσει.

Στήν πόρτα μου νά μή διαβεῖς, ὅσο νά γίνεις νύφη.
Λαχαίνει ὁ γιός μου ἀπό κρασί, λαχαίνει μεδυσμένος,
σοῦ κόβει τά χρυσά φλουριά, φιλεῖ τά μαῦρα μάτια.

Πῶς νά τῆς τό πῶ;

Πολυφωνικό

Τὴν ἡμέρα δέν κοιμοῦμαι καί τό βράδι περπατῶ,
καί τό βράδι περπατῶ μ' ἓνα ἔμορφο κορίτσι.

Νά τό φιλήσω ντρέπομαι, νά τῆς τό πῶ φοβοῦμαι,
νά τὴν ἀφήσω ἀμίλητη, ταχιά γελάει μέ μένα.

Νά πάω σέ κρασιοπουλειό, νά πιῶ καί νά μεθύσω,
γιά νά διαβῶ στήν πόρτα τῆς νά τῆς τό πῶ τραγούδι.

Ἄν εἶσαι μέ τή μάνα σου, κάτσε καί χάιδεψέ με,
κι' ἂν εἶσαι μέ τόν ἄνδρα σου, μέ γειά σου μέ χαρά σου.

Κούνια πού μέ κούναγε

Πολυφωνικό

Ἡ κακή μου ἢ συνυφάδα, ὦρ' μανούλα μου,
Ὅλο μένα κακοκρένει, γειτονοῦλα μου.

Πού δέν ξέρω ἢ μαύρη ρόκα, ὦρ' μανούλα μου,
Κι' ἔχω τά παιδιά μου ζορκα, γειτονοῦλα μου.

Ξέρω ἢ μαύρη παραξέρω, ὦρ' μανούλα μου,
Δέκα μῆνες ἓνα δράχτι, γειτονοῦλα μου.

Ὅπου ρίχνω στό ποστάβι, ὦρ' μανούλα μου,
Μέ τῆς γάτας τό ποδάρι, γειτονοῦλα μου.

Κούνια πού μέ κούναγε, ὦρ' μανούλα μου,
Καί δέν μ' ἀποκουποῦσε, γειτονοῦλα μου.

Ἐντροπή

Πολυφωνικό

- Πέντε μῆνες παντρεμένη, ποῦ τό βρῆκες τό παιδί;
Ποῦ πηγαίνεις ποῦ γυρίζεις, δίχως νά ἔχεις ἐντροπή;
- Χήρα ἢ μάνα ἢ κακομοίρα, χήρα μέ κουνάρησε.
Μέ κομμάτια στό ζωνάρι ἢ μάνα μέ μεγάλωσε.
Κάνω τό κορμί μου βάρκα, τά χεράκια μου τσαπιά,
Νά μέ δεῖ ὁ γείτονάς μου, νά τοῦ κάψω τή καρδιά.

Ἔκανα πῶς ἔκανα, μωρ' μανά

Πολυφωνικό

Ἔκανα πῶς ἔκανα, μωρ' μανά,
ἔκανα πῶς ἔκανα, μάτια μου.

Ἐπιασα μιά πέρδικα, μωρ' μανά,
ἔπιασα μιά πέρδικα, μάτια μου.

Στό κλουβί τήν ἔβαλα, μωρ' μανά,
στό κλουβί τήν ἔβαλα, μάτια μου.
Νά λαλεῖ κάθε πρωί, μωρ' μανά,
νά λαλεῖ κάθε πρωί, μάτια μου.

Νά ξυπνᾶ τίς βάγιες μας, μωρ' μανά,
νά ξυπνᾶ τίς βάγιες μας, μάτια μου.
Καί τίς βαγιοποῦλες μας, μωρ' μανά,
καί τίς βαγιοποῦλες μας, μάτια μου.

Νά θυzaίνουn τά παιδιᾶ, μωρ' μανά,
νά θυzaίνουn τά παιδιᾶ, μάτια μου.

Νά ξυπνᾶ τά νιόγαμπρα, μωρ' μανά,
νά ξυπνᾶ τά νιόγαμπρα, μάτια μου.
Νά κινουῦn στήν ἐργασιᾶ, μωρ' μανά,
νά κινουῦn στήν ἐργασιᾶ, μάτια μου.

Σηκωθεῖτε ὀλίγο ὀλίγο

Πολυφωνικό

Σηκωθεῖτε ὀλίγο ὀλίγο,
ἦρθε ἡ ὥρα γιά νά φύγω.
Ποῦ νά πᾶμε οἱ καημένοι,
πού ἔμαστε καλομαθημένοι.

Στό σπιτάκι μας δά πᾶμε,
τηγανίτες θαλά φαμε.
Τηγανίτες μέ τό μέλι,
καί ρακί μέ πετιμέζι.

Γιά νά δῶ καί ν' ἀποῖδῶ,
σάν καλύτερα εἶν' ἐδῶ.
Φέρε μας ρακί νά πιοῦμε,
καί νά δεῖς πῶς δά τό ποῦμε.

Δέν κλαίτε τούς άρματολούς*

Πολυφωνικό

Δέν κλαίτε σείς, μωρέ κλαριά,
μωρ' Μαυρολιδαριώτισσες.
Κι' έσείς κοντοραχοϋλες,
Μαυρολιδαριοτωποϋλες.

Δέν κλαίτε τούς άρματολούς,
μωρ' Μαυρολιδαριώτισσες.
Τούς άρματολούς και κλέφτες,
Μαυρολιδαριοτωποϋλες.

Τό ποϋ δά κανουν Πασχαλιά,
μωρ' Μαυρολιδαριώτισσες.
Λέει, τό ποϋ Χριστός 'Ανέστη,
Μαυρολιδαριοτωποϋλες.

Μέ στοϋ Δελβίνου τά βουνά,
μωρ' Μαυρολιδαριώτισσες.
Λέει, στοϋ Πιτσαριου τίσ ράχες,
Μαυρολιδαριοτωποϋλες.

Μέ δάκρυα ποτίζει τό βασιλικό

Πολυφωνικό

Μιά ώραία βοσκοπούλα μέ σγουρά μαλλιά,
μέ σγουρά μαλλιά, μάγουλο τριανταφυλιās,
μάγουλο τριανταφυλιās, μάτια τής άμυγδαλιās,
βγήκε κοίταξε τ' άστέρια μιά χαρούμενη βραδιά.
Πέρασε κι' ένας λεβέντης και τής πήρε τήν καρδιά.
Κι' από τότε μαραζώνει μέ λαμπρό τό μυστικό
και μέ δάκρυα ποτίζει τώρα τό βασιλικό.

Πέρα σέ κείνο τό βουνό

Πολυφωνικό

Πέρα σέ κείνο τό βουνό, κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, πού είναι ψηλό και μέγα, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Πόχει -ν- άντάρα στή κορφή, κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, και καταχνιά στό πάτο, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Κι' από τή κείθε τή μεριά, κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, κλήμα ήταν φυτρωμένο, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Κάνει σταφύλια κόκκινα, κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, κρασάκι σαν τό γαίμα, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

“Οσες μανάδες τό 'χουν πιει, κοντούλω τί μέ μάρανες.
Λέει, καμιά παιδί δέν κάνει, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Νά τό 'χε πιει κι' ή μάνα μου, κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, νά μή 'χε κάνει έμένα, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Σάν μ' έκανε τί μ' ήθελε; κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, σαν μ' έχει τί μέ θέλει; έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Που βρίσκομαι που περβατώ, κοντούλω τί μέ μάρανες,
Λέει, στής Πόλης τά σοκάκια, έλα μαυρομάτα μ', έλα.

Καλότυχα 'ναι τά βουνά

Πολυφωνικό

Καλότυχα 'ναι τά βουνά, καλότυχοι είν' οί κάμποι,
πού θάνατο δέν καρτερούν και χάρο δέν παντέχουν.
Μόν' καρτερούν τήν άνοιξη, τόν Μάη, τό καλοκαίρι,
Νά μπουμπουκιάσουν τά κλαδιά, νά λιώσουνε τά χιόνια.
Νά βγοῦν οί Βλάχοι στά βουνά, νά βγοῦν κι' οί Βλαχοπούλες,
Νά βγοῦν και τά Βλαχόπουλα λαλώντας τή φλογέρα.
Νά βγοῦν τά λάγια πρόβατα μέ τά λαμπρά κουδούνια.

Ἡ αἰχμαλωσία τῆς Θανάσιως*

Πολυφωνικό

Τόν Ἀπρίλη καί τόν Μάη τί χαρά!
Κελαδοῦνε, τραγουδοῦνε τά πουλιά.
Τόν Μάη εἶν' τά λουλούδια, τ' Ἀπρίλη οἱ δροσιές.
Ἔτσι εἶν' καί τῆς Θανάσιως οἱ ἀναστεναξιές.
Σοῦ τό ἄλεγα, Θανάσιω, πού δά σέ κλέ - σέ κλέψουνε.
Μᾶς πῆραν τή Θανάσιω μέσα ἀπ' τό, μωρ', τό μπαξέ.
Τήν πῆραν καί τήν πάησαν σ' ἓνα ψηλό, ψηλό βουνό.
- Ἀγάλια ἀγάλια, κλέφτες, τ' εἶμαι ξυπόλυτη.
- Γιατί δέ φώναζες Θανάσιω μ', γιατί δέ γου - δέ γούργιαζες;
- Τί νά ἄλεγα ἢ καημένη, καί τί ἄχα γιά, μωρ', γιά νά πῶ;
Τόν ἄλυσσο στά χέρια, τήν κάμα στό, μωρ', στό λαιμό.

Λενίτσα μου τόν ἄντρα σου

Πολυφωνικό

- Λενίτσα μου, τόν ἄντρα σου πάησαν νά τό κρεμάσουν.
- Στή μπίστη σου, Γιωργάκη μου, τρέξε νά τόν γλυτώσεις.
- Κι' ἄν τόν γλυτώσω, Λένη μου, τό τί δά λά μουδώσεις;
- Τόν Μάη σάν πᾶς γιά πέρδικες, δά ἄρδῶ κι' ἐγώ κοντά σου
νά σύρω τό ντουφέκι σου καί τ' ἄξια τ' ἄρματά σου
καί συντροφιά νά κάνουμε στά δάση περπατώντας.
- Λενίτσα μ', κι' ἄν πεινάσωμε, τό τί ψωμί δά φᾶμε;
- Τό σιάλι σου, τό σιάλι μου, ζεστό ψωμί δά φᾶμε.
- Λενίτσα μ', κι' ἄν διψάσωμε, τό τί νερό δά πιοῦμε;
- Τό δάκρυ σου, τό δάκρυ μου, κρύο νερό δά πιοῦμε.
- Λενίτσα μ', κι' ἄν κρυώσωμε, τό πῶς δά ζεσταδοῦμε;
- Τό χνουῦτο σου, τό χνουῦτο μου, τσέργα δά σκεπασδοῦμε.
- Λενίτσα μ', κι' ἄν μᾶς πιάσουνε, τό τί δά λά τούς ποῦμε;
- Τ' ἄρνάκια μας ἐχάσαμε, κ' ἤρδαμε νά τά βροῦμε.

Κοπέλες από τὰ Κτίσματα (π. Ἀρίνιστα) μέ τίς χαρακτηριστικές φορεσιές τῆς Δερόπολης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ Δεροπολίτισσα

Πολυφωνικό χοροῦ

Μωρ' Δεροπολίτισσα, μωρ' καημένη,
μωρ' Δεροπολίτισσα, ζή - μωρ' ζηλεμένη.
Σύντα πᾶς στήν ἐκκλησιά, μωρ' καημένη,
σύντα πᾶς στήν ἐκκλησιά, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
μέ λαμπάδες, μέ κεριά, μωρ' καημένη,
μέ λαμπάδες, μέ κεριά, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
καί μέ μοσκοθυμιατά, μωρ' καημένη,
καί μέ μοσκοθυμιατά, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
γιά προσκύνα καί γιά μᾶς, μωρ' καημένη,
γιά προσκύνα καί γιά μᾶς, ζη - μωρ' ζηλεμένη.
Γιά τ' ἐμᾶς τούς χριστιανούς, μωρ' καημένη,
γιά τ' ἐμᾶς τούς χριστιανούς, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
τί μᾶς πλάκωσ' ἡ Τουρκιά, μωρ' καημένη,
τί μᾶς πλάκωσ' ἡ Τουρκιά, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
καί μᾶς σφάζουν σάν τ' ἄρνια, μωρ' καημένη,
καί μᾶς σφάζουν σάν τ' ἄρνια, ζη - μωρ' ζηλεμένη.
Σάν τ' ἄρνια τήν Πασχαλιά, μωρ' καημένη,
σάν τ' ἄρνια τήν Πασχαλιά, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
σάν τά κασίκια τ' Ἀγιωργίου, μωρ' καημένη,
σάν τά κασίκια τ' Ἀγιωργίου, ζη - μωρ' ζηλεμένη,
σάν τίς παλιόγιδες, τ' Ἀξιάρχου¹, μωρ' καημένη,
σάν τίς παλιόγιδες τ' Ἀξιάρχου, ζη - μωρ' ζηλεμένη².

1. Τῶν Ταξιάρχῶν.

2. Τραγουπιέται πολυφωνικά, καί χορεύεται, στά δύο ἢ στά τρία.

Τό μαντίλι τοῦ Γιάννη

Πολυφωνικό χοροῦ

Γιάννη μου, τό, Γιάννη μου, τό, Γιάννη,
Γιάννη μου, τό μαντίλι σου
Τί τό ἔχεις λερωμένο, μωρέ Για-Γιάννη μου,
Τί τό ἔχεις λερωμένο, κύρ Γιαννά-Γιαννάκη μου.

Τό λέρωσε, τό λέρωσε, ἄιντε,
τό λέρωσε ἢ ξενητιά, ἔλα,
τά ἔρημα τά ξένα, μωρέ Για-Γιάννη μου,
τά ἔρημα τά ξένα, κύρ Γιαννά-Γιαννάκη μου.

Πέντε ποτά - πέντε ποτά, ἄιντε
πέντε ποτάμια τό ἔπλεναν ἔλα
καί βάψαν καί τά πέντε μωρέ Για-Γιάννη μου,
Καί βάψαν καί τά πέντε, κύρ Γιαννά-Γιαννάκη μου.

Τῆς Ἀλέξως τό κορίτσι

Πολυφωνικό

Τῆς Ἀλέξως τό κορίτσι, καί τῆς Γιώργαινας.
Κάθε Κυριακή ἀλλάζει καί στολίζεται.
Καί στή σκάλα π' ἀνεβαίνει σκανταλίζεται.

Ὁ Μεμέτ Ἀγάς διαβαίνει, τήν καλημερᾶ.
- Καλημέρα σου Ἀλέξω, καί σύ Γιώργαινα.
Τό κορίτσι σου τό δέλω καί τό ἀγαπῶ.
Θά τό κάνω μπουλμπασίνα μέσ στό Δέλβινο.

- Πέντε φονικά νά γίνουν μέσ στό σπίτι μου,
τό κορίτσι μου δέν δίνω στό Μεμέτ Ἀγά.

- Τσώπα, τσώπα, μωρή μάνα, μή τό λές αὐτό.
Εἶναι Τοῦρκος καί μέ παίρνει, καί μέ τό στανιό.

Ρίχνει μῆλο, ρίχνει ρόιδο, δέν τά δέχτηκε.
Ρίχνει μάλαμα κι' ἀσῆμι, χαμογέλασε.

Ὁ ἥλιος

Πολυφωνικό

- Ἡλιε μου, τί βασίλευες, βαριά βαλαντωμένος;
Μήνα μέ τ' ἄστρα μάλωσες, μήνα μέ τό φεγγάρι;
Μήνα μέ τ' ἄστρα τῆς αὐγῆς, πού πᾶν κοντά στήν Πούλια;
Μήνα μέ τόν Αὐγερινό, πού φέγγει τήν αὐγούλα;

- Οὔτε μέ τ' ἄστρα μάλωσα, οὔτε μέ τό φεγγάρι.
Οὔτε μέ τ' ἄστρα τῆς αὐγῆς, πού πᾶν κοντά στήν Πούλια.
Κι' οὔτε μέ τόν Αὐγερινό, πού φέγγει τήν αὐγούλα.
Ἡ μάνα σου μέ μάλωσε, πού ἀγαπῶ ἐσένα.
Τήν μάνα σου ἐρώτησα, γιά νά σέ κάμω ταῖρι.
Μοῦ τό 'πε ὀρδά κοφτά, γαμπρό της δέ μέ δέλει.

Πέρδικα καί Περιστέρα*

Πολυφωνικό

Πέρδικα καί περιστέρα, κλαῖν' τά μάτια μου γιά σένα.
Κλαῖν' τά μάτια μου γιά σένα, τά δικά σου γιά τ' ἐμένα.
Τά δικά σου γιά τ' ἐμένα τό πρωί πού δά ξυπνήσεις.
Τό πρωί πού δά ξυπνήσεις, ξύπνα με νά μέ φιλήσεις.
Εὔπνα με νά μέ φιλήσεις, καί στή ξενητιά νά πάνω.
Καί στή ξενητιά νά πάνω, καί ὅ,τι δέλεις νά σοῦ στείλω.

Ντουλμπέρια μου

Πολυφωνικό

Πίνετε νά πίνουμε, μωρέ παιδιά,
 ἄϊ μωρέ παιδιά.

Καί μή παραπίνετε, ντουλμπέρια μου,
 ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

Αὔριο στρατές ἔχομε, μωρέ παιδιά,
 ἄϊ μωρέ παιδιά.

Στρατές καί στρατέματα, ντουλμπέρια μου,
 ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

Στά βουνά θ' ἀνέβομε, μωρέ παιδιά,
 ἄϊ μωρέ παιδιά.

Κλέφτες θ' ἀπαντήσομε, ντουλμπέρια μου,
 ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

Πόλεμο δά πιάσομε, μωρέ παιδιά,
κι' ὄλους νά σκοτώσομε, ντουλμπέρια μου,
 ὦ ντουλμπέ - ντουλμπέρια μου.

Γλώσσα μου

Πολυφωνικό

Γλώσσα μου, γλώσσα μου,
γλώσσα μου, γλυκιά μου γλώσσα,
ἄνοιξε, γλώσσα μου,
ἄνοιξε, πές μας καμπόσα.

Ὅσα ξέ - γλώσσα μου,
ὄσα ξέρεις, κ' ἄλλα τόσα.

Τόν καιρό, γλώσσα μου,
τόν καιρό πού σ' ἀγαποῦσα,
ὄλο ξέ - γλώσσα μου,
ὄλο ξένα κυνηγοῦσα.

Καί τίς ἔ - γλώσσα μου,
καί τίς ἔμορφες κοιτοῦσα.

Ποιά 'ναι ἄ - γλώσσα μου,
ποιά 'ναι ἄσπρη, ποιά 'ναι ρούσα.
Ποιά 'ναι ἄσπρη, ποιά 'ναι ρούσα,
ποιά 'ναι ἢ καγκελοφρυδούσα.

Μωρ' Ἀρβανιτοπούλα μου

Πολυφωνικό

- Μωρ' Ἀρβανιτοπούλα μου καί κόρη μου γραμμένη,
Ὁ κόσμος λέν πῶς σ' ἀγαπῶ καί σ' ἔχω φιλημένη.
- Ποιός μέ εἶδε, ποιός μ' ἀγνάντεψε πῶς εἶμαι φιλημένη;
- Ἀπό τά μάτια φαίνεσαι, τό πού ἴσαι φιλημένη
Καί ἀπό τή μέση τή λιανή τό πού ἴσαι ἀγκαλιασμένη.
- “Ὅσα φτερά καί κόκαλα ἔχει ἡ μαύρη κότα,
Τόσες φορές σέ φίλησα στή σκάλα καί στήν πόρτα.
- “Ὅσα φτερά καί κόκαλα ἔχει τ' ἄσπρο λελέκι,
Τόσες φορές σέ φίλησα μέσα ἀπ' τό γελέκι.

Ἡ γυναίκα τοῦ Γιάννη*

Πολυφωνικό

- Ποῦ τήν διάλεγες, Γιάννη μου,
πού τήν διάλεγες, Γιαννάκη μου,
τούτη μαύρη γιά Γιάννη μου,
τούτη μαύρη γιά, Γιαννάκη μου.
Τήν κοντοστούπαρέλω, Γιάννη μου,
τήν κοντοστούπαρέλω, Γιαννάκη μου.
Τήν βαρελοφτιαγμένη, Γιάννη μου,
τήν βαρελοφτιαγμένη, Γιαννάκη μου.
- Εἶναι μικρή καί γίνεται, Ζῆκο μου,
εἶναι μικρή καί γίνεται, Ζηκάκη μου.
- Δέν γίνεται, Γιάννη μου, δέν γίνεται, Γιαννάκη μου.
Εἶναι τοῦ κοντοῦ Ζιαμπούρη, Γιάννη μου,
εἶναι τοῦ κοντοῦ Ζιαμπούρη, Γιαννάκη μου.
- Τό μουλάρι κι' ἄν ρωτήσεις, Γιάννη μου,
ἀπό τί σειρή κρατιέται, Γιαννάκη μου,
μόν' τή μάνα μαρτυράει, Γιάννη μου,
τόν πατέρα τόν ἀρνιέται, Γιαννάκη μου.

Λένη και κυρά Λένη

Πολυφωνικό

- Λένη και κυρά Λένη. - 'Ορίστε, ἀφέ-ἀφέντη μου.
"Εβγα στό παραθύρι καί κρέμασ' τά, μωρ', τά μαλλιά.

- Τί ἔχεις μέ τά μαλλιά μου, βρέ κερατό-ρατόπουλε;
Μετάξι στό παζάρι δέν εἶχες δεῖ, μωρέ, ποτέ;

- Λένη και κυρά Λένη. - 'Ορίστε, ἀφέ-ἀφέντη μου.
-"Εβγα στό παραθύρι νά δῶ τά μά-τά μάτια σου.

- Τί ἔχεις μέ τά ματάκια μου, βρέ κερατό-ρατόπουλε;
Φλυτζάνια στό παζάρι δέν εἶχες δεῖ, μωρέ, ποτέ;

- Λένη και κυρά Λένη. - 'Ορίστε ἀφέ-ἀφέντη μου.
-"Εβγα στό παραθύρι νά δῶ τά φρύ-τά φρύδια σου.

- Τί ἔχεις μέ τά φρυδάκια μου, βρέ κερατό-ρατόπουλε;
Γαῖτάνι στό παζάρι δέν εἶχες δεῖ, μωρέ, ποτέ;

- Λένη και κυρά Λένη. - 'Ορίστε, ἀφέ-ἀφέντη μου.
-"Εβγα στό παραθύρι δυό λόγια νά, μωρ', νά σοῦ πῶ.

"Αφησε αὐτόν τό γέρο καί πᾶρ' με, μωρ' μέ τό νιό.

Νά 'σαι μάρτυρας πλατάνι

Πολυφωνικό

Νά 'σαι μάρτυρας πλατάνι, πού μᾶς πῆρε τό ποτάμι.
Καί μᾶς πάει στά ρέματά του, στά κλωδογυρίσματά του.

Νά 'σαι μάρτυρας πλατάνι, πού μᾶς πῆρε τό ποτάμι.
Καί μᾶς πάει στήν ὀβίρα, ἔτσι τό 'γραφε ἡ μοίρα.

"Οσα ἀδέρφια κ' ἀξαδέρφια, ὅλοι κλάψτε μας τά ντέρτια.

"Οσοι φίλοι καί κουμπάροι, ὅλοι κλάψτε μας τό χάλι.

Βλάχα Δημητρούλα

Πολυφωνικό

Βλάχα τί, άι μωρ' Δημητρούλα μ', τρούλα μ',
Βλάχα τί - Βλάχα τ' είσαι μαραμένη
Καί βαριά, άι μωρ' Δημητρούλα μ', τρούλα μ',
καί βαριά, καί βαριά βαλαντωμένη.

Πήρες ά - άι μωρ' Δημητρούλα μ', τρούλα μ',
πήρες ά - πήρες άνδρα γέροντα.

Ούτε ζει, άι μωρ' Δημητρούλα μ', τρούλα μ',
ούτε ζει, ούτε ζει καί ούτε πεθαίνει.

Κι' ού-τε ό χά-άι μωρ' Δημητρούλα μ', τρούλα μ',
κι' ούτε ό χά - κι' ούτε ό χάρος, δέν τόν παίρνει.

Πικραμένη καρδιά*

Πολυφωνικό

Μιά καρδιά σάν τή δική μου, δέν πιστεύω νά 'ναι άλλη.
Δέν πιστεύω νά 'ναι άλλη, πότε κλαίει πότε γελάει.

Πότε κλαίει πότε γελάει, πότε βαριαναστενάζει.
Πότε βαριαναστενάζει, μέσα στή καρδιά μέ σφάζει.

Ή καρδιά μου ή πικραμένη, όλο δάκρια γιομισμένη.
"Όλο πίκρες καί φαρμάκια, μ' έχουν βάλει σέ μεράκια.

Στῆς Ἑλένης τό κρεβάτι

Πολυφωνικό

Μπράτσα πού δέν τά 'δε ἥλιος, καί τά βλέπουν οἱ γιατροί.
Στῆς Ἑλένης τό κρεβάτι γύρω γύρω ἦταν γιατροί.
Γαλλικά τά ὀμιλοῦσαν πώς δέν ἔχει πιά ζωή.
Τ' ἄκουσε ἡ μαύρη Λένη κι' ἔβγαλε λιανή φωνή.
- ὦ μανά μου, ἐγώ πεθαίνω, καί δέν ξέρω τό γιατί.
Τά πλεμόνια μου σωθῆκαν, τό κορμί μου ἀδυνατεῖ.
Στεῖλε γράμμα εἰς τά ξένα, στό μπαμπά τό δυστυχῆ.
Στούς Κορφούς νά παραγγεῖλει, γιά τή κάσα τή χρυσή.
Γιά νά θάλουν τῆς Ἑλένης τό ἀγγελικό κορμί.
Δέν δά τό χαρεῖ κανένας, μοναχά ἡ μαύρη γῆ.
ὦ μανά μου, ἐγώ πεθαίνω, φέρτε μου τόν ἐραστή.

Νά, κι' ὁ ἐραστής της ἦλθε, ἔσκυψε τήν φίλησε.
Καί σιγά, σιγά σ' αὐτί του, λόγο τοῦ ἐμήνυσε.
- Ἐραστή μου, ἐγώ πεθαίνω, στόλισε τόν τάφο μου.
Κάνε ὅ,τι εἶχες γιά νά κάνεις στό καιρό τοῦ γάμου μας.

Ἡ βεργούλα

Πολυφωνικό

Ὅλες οἱ βέργες, βεργούλα μου, ὅλες οἱ βέργες εἶν' ἐδῶ.
Καί μιά βέργα, βεργούλα μου, καί μιά βέργα δέν εἶν' ἐδῶ.

Πάη σε στή βρύ - βεργούλα μου, πάη σε στή βρύση γιά νερό.
Πάη σα κ' ἐγώ, βεργούλα μου, πάη σα κ' ἐγώ νά πιῶ νερό.

Νά τῆς δολώ - βεργούλα μου, νά τῆς δολώσω τό νερό.
Νά τῆς δολώσω τό νερό, ἄν δέ μοῦ δώσει γιά νά πιῶ.

Νά τῆς τσακί - βεργούλα μου, νά τῆς τσακίσω τό σταμνί.
Νά τῆς τσακίσω τό σταμνί, νά πάει στή μάνα της μοναχή.

Τουῦτον τόν χειμώνα

Πολυφωνικό

Τουῦτον τό χειμῶ - μωρ' Λένη, Λένη μου,
τουῦτον τό χειμῶνα δέλω νά διαβῶ.

Καί τό καλοκαί - μωρ' Λένη, Λένη μου,
καί τό καλοκαίρι καλῶς νά σέ βρῶ.

Νερατζιά μέ τ' ἄ - μωρ' Λένη, Λένη μου,
νερατζιά μέ τ' ἄνθη καί μέ τόν καρπό.

Στρῶσε μου στή ρί - μωρ' Λένη, Λένη μου,
στρῶσε μου στή ρίζα, ν' ἀποκοιμηθῶ.

Καί φτενό μαντί - μωρ' Λένη, Λένη μου,
καί φτενό μαντίλι ν' ἀποσκεπασθῶ.

Νά φυσήξ' ἀέ - μωρ' Λένη, Λένη μου,
νά φυσήξ' ἀέρας ἀπό τό βουνό.

Γιά νά πέσουν τ' ἄ - μωρ' Λένη, Λένη μου,
για νά πέσουν τ' ἄνθη στό μαντίλι μου.

Τά παίρνω καί πά - μωρ' Λένη, Λένη μου,
τά παίρνω καί πάνω στην ἀγάπη μου.

Τήν βρίσκω πού στῶ - μωρ' Λένη, Λένη μου,
τήν βρίσκω πού στρώνει, καί νά καρτερεῖ.

Πάπλωμα στρωμέ - μωρ' Λένη, Λένη μου,
πάπλωμα στρωμένο, καί γλυκό κρασί.

- Ποιονοῦ στρώνεις κό - μ' Λένη, Λένη μου,
ποιονοῦ στρώνεις κόρη, ποιόνε καρτερεῖς;

- Σένα στρώνω ἀσί - μωρ' Λένη, Λένη μου,
σένα στρώνω ἀσίκη, σένα καρτερῶ.

Πέρδικα ψημέ - Λένη, Λένη μου
πέρδικα ψημένη καί γλυκό κρασί.

Καί ψηλό κρεβά - Λένη, Λένη μου,
καί ψηλό κρεβάτι, γιά τά σέ τό τσελεπή.

Κίνησε ό Βλαχο-Στέργιος

Πολυφωνικό

Κίνησε ό Βλαχο-Στέργιος, γιά νά πάει στά Βλαχοχώρια.

- Γύρνα πίσω, Βλαχο-Στέργιο, πίσω είναι ό χειμώνας.
Πίσω είναι ό χειμώνας και ό Γενάρης μέ τά χιόνια.

- Έχω φίλους γιά χειμώνα και κουμπάρους γιά τά χιόνια.

‘Ο φαρμακωμένος*

Πολυφωνικό

‘Από τήν άκροποταμιά δέν λείπει τ’ άηδονάκι
κι’ έμένα από τά χείλη μου δέν λείπει τό φαρμάκι.

Κάλλια νά μέ φαρμάκωνες, παρά πού μέ παιδεύεις,
πού έλιωσα σάν τό κερί, κι’ άκόμη δέν πιστεύεις.

Παίρνω τό δικελάκι μου, πάω νά σκάψω μνημα
νά πέσω μέσα ζωντανός, κι’ έσύ νά ‘χεις τό κρίμα.

Τό βλέπεις κείνο τό βουνό πού άναψε και καίει;
Κάποιος άγάπη έχασε και κάθεται και κλαίει.

Τί κακό έκαν’ ό καημένος

Πολυφωνικό

Τί κακό έκαν’ ό καημένος, και μέ λέν όλοι φονιά;
Μήνα σκότωσα κανένα, μήνα φίλησα καμιά;

Κάπου έδω στή γειτονιά άγαπώ κι’ έγώ μιά νιά.
Τ’ όνομά της δέν τό ξέρω, Ρούσα, Δάφνη, γιά Μηλιά.

Ρούσα, Δάφνη, γιά Μηλιά, κόκκινη τριανταφυλλιά.
Κόκκινη τριανταφυλλιά, έμορφη γαρυφαλιά.

Τοῦτος ὁ ντουνιάς

Πολυφωνικό

Τοῦτος ὁ ντουνιάς, μωρ', τοῦτος ὁ ντουνιάς,
τοῦτος ὁ ντουνιάς δέν εἶναι γιά τ' ἐμᾶς.

Ἄϊ, ντουνιάς ὅπου περνάει καί δέν μᾶς καλημεράει.
Πού περνάει ἀγάλια, ἀγάλια, σάν ἡ πάπια στά χορτάρια.

Ἄϊ, ντουνιά μου, ἄϊ ντουνιά μου, δέν σ' ἐχόρτασε ἡ καρδιά μου.

Ἄϊ, ντουνιά μου παινεμένε, δέν σ' ἐχόρτασα, καημένε.

Τούτη ἡ γῆς μέ τά χορτάρια, τρώει νιούς καί παλληκάρια.

Τούτη ἡ γῆς πού τήν πατοῦμε, ὅλοι μέσα δά λα μποῦμε.

Οἱ ντερτιλῆδες

Πολυφωνικό

Καλῶς ἀνταμωθήκαμε ἐμεῖς οἱ ντερτιλῆδες,
Νά κλάψωμε τά ντέρτια μας καί τά παράπονά μας.

Τόν ντερτιλή τόν ἄνθρωπο κάτσε κουβέντιασέ τον,
Καί πέστου ντέρτια τῆς καρδιάς καί παρηγόρησέ τον.

Παρηγοριά ἔχει ὁ θάνατος κι' ἐλεημοσύνη ὁ χάρος,
Κι' ὁ ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.

Ντέρτι τῆς ἀγάπης

Πολυφωνικό

Μέ βλέπετε πού τραγουδῶ καί λέτε δέν χολιάζω.
Ντέρτι εἶχα στή καρδιά κι' ἀπόχτησα μαράζι.

Γιά μιά γειτονοπούλα μου, μιᾶς χήρας θυγατέρα,
Πῶχει τό μάτι σάν ἐλιά, τό φρύδι σάν γαιτάνι.

Νά τήν φιλήσω ντρέπομαι, νά τῆς τό πῶ φοβοῦμαι,
Νά βάλω καί προξενητή, ἴσως καί ν' ἀποτύχω.

Κυνηγός και βοσκοπούλα

Πολυφωνικό

Μιά ώραῖα βοσκοπούλα στήν ἀκρογιαλιά, στήν ἀκρο - (ν) ἀκρογιαλιά.
Μέ τήν θάλασσα λευκαίνει τά σγουρά μαλλιά, τά σγουρά, σγουρά μαλλιά.

Κυνηγός πού κυνηγοῦσε πέρασ' ἀπό 'κει, πέρασ' ἀπό - ἀπό 'κει.

- Καλημέρα βοσκοπούλα. - "Ω! καλῶς τόν κυνηγό, ὦ! καλῶς τόν κυνηγό.

- Δέ μου λές, βρέ κυνηγέ μου, τί ζητᾶς ἐδῶ, τί ζητᾶς, ζητᾶς ἐδῶ;

- "Έχασα τά πρόβατά μου, κ' ἤρδα νά τά βρῶ, κι' ἤρδα ὁ μαῦρος νά τά βρῶ.

- Πρόβατα ἐδῶ δέν εἶναι, σύρε στό καλό, σύρε στό καλό.

- Δέν μου λές βρέ βοσκοπούλα, ἔχεις γονικά; ἔχεις γονικά;

- 'Από μάνα ἀπό πατέρα, εἶμαι ὀρφανή, εἶμαι ὀρφανή.

- 'Ορφανή ἐσύ, κυρά μου, ὀρφανός κι' ἐγώ, ὀρφανός κι' ἐγώ.

"Έλα νά γενοῦμε ταίρι τώρα 'μεῖς τά δύο, τώρα ἐμεῖς τά δύο.

Γαλανή, μωρ' Γαλανή

Πολυφωνικό χοροῦ

Ποιός θέλ' ν' ἀκούσει τά βιολιά, Γαλανή, μωρ' Γαλανή,
τά ντέφια πῶς βαροῦνε; μῶρη πέρδικα γραμμένη.

Άς πάει ἀπό τήν ἐκκλησιά, Γαλανή, μωρ' Γαλανή
κι' ἀπό τό χοροστάσι, μῶρη πέρδικα γραμμένη.

'Εκεῖ δ' ἀκούσει τά βιολιά, Γαλανή, μωρ' Γαλανή,
τά ντέφια πῶς βαροῦνε, μῶρη πέρδικα γραμμένη.

Χορεύει ἡ Γαλανή μπροστά, Γαλανή, μωρ' Γαλανή
κι' ὁ Δῆμος ἀπό πίσω, μῶρη πέρδικα γραμμένη.

Κι' ἀπ' τά πολλά κουνήματα, Γαλανή, μωρ' Γαλανή
κι' ἀπ' τό πολύ τό νάζι, μῶρη πέρδικα γραμμένη,

τῆς κόπηκε τ' ἀργυρό κουμπί, Γαλανή, μωρ' Γαλανή
κι' ἐφάνηκε τό βυζί της, μῶρη πέρδικα γραμμένη.

Ρόιδο και βασιλικό

Πολυφωνικό

Πήγαινα τό δρόμο, δρόμο, ρόιδο, μωρ', και βασί-βασιλικό.
Βρίσκω μιά μηλιά στό δρόμο, ρόιδο, μωρ', και βασί-βασιλικό.
Τῆς ἐγύρεψα ἕνα μῆλο, ρόιδο, μωρ', και βασί-βασιλικό.
Μού 'πε τά 'χω ζυγισμένα, ρόιδο, μωρ', και βασί-βασιλικό.
Μέ τῆς Πόλης τό καντάρι, ρόιδο, μωρ', και βασί-βασιλικό.
Καί ἡ κυρά λογαριασμένα, ρόιδο, μωρ', και βασί-βασιλικό.

Τά κλάματα τῆς μάνας

Πολυφωνικό

Μάνα, δέ δέλω κλάματα, δέν δέλω μοιρολόγια.
'Εμένα μέ κλαῖνε τά βουνά, μέ κλαῖνε τά λαγκάδια.
Μέ κλαίει μιά κόρη ὀρφανή, μιᾶς χήρας, θυγατέρα.
Πού 'χε τόν ἄνδρα στό στρατό, κάτω στό Γεπελένι.
Τρεῖς χρόνους πού τόν καρτερεῖ, και πού τόν ἀπαντεχαίνει.
Κι' ἄν δέν ἐρθεῖ, κι' ἄν δέν φανεῖ, καλόγρια δά γένει.

Τοῦ 1940-41

Θυμήθηκα τήν ξενητιά

Πολυφωνικό

'Αλησμονῶ και χαίρομαι, θυμοῦμαι και λυποῦμαι.
Θυμήθηκα τήν ξενητιά και δέλω νά πηγαίνω.
- Σήκου, μανά, και ζύμωσε, καθάριο παξιμάδι.
Μέ πόνους βάλε τό νερό, μέ δάκρυα ζύμωσε το
Και μέ πολύ παράπονο βάλε φωτιά στό φούρο
Και μέ ἀναστενάγματα κάτσε και φούρνισε το.
- Ἄργησε, φούρε, νά καεῖς, κι' ἐσύ, ψωμί, νά γίνεις.
Γιά νά περάσει ὁ κερατζής κι' ὁ γιός μου ν' ἀπομείνει.

Οί δύο Βλαχοπούλες

Πολυφωνικό

Βλάχα πλέ - Βλάχα πλένει στό ποτάμι, μωρ',
Βλάχα πλέ - Βλάχα πλένει στό ποτάμι.
Κι' ἄλλη Βλά - κι' ἄλλη Βλάχα τή ρωτάει, μωρ',
κι' ἄλλη Βλά - κι' ἄλλη Βλάχα τή ρωτάει.

Βλάχα τί - Βλάχα τί 'σαι σκουμπωμένη, μωρ',
Βλάχα τί - Βλάχα τί 'σαι σκουμπωμένη,
καί βαριά, καί βαριά βαλαντωμένη, μωρ',
καί βαριά, καί βαριά, βαλαντωμένη.

Τίν' τά νύ - τίν' τά νύχια σου βαμμένα, μωρ',
τίν' τά νύ - τίν' τά νύχια σου βαμμένα,
τά μαλλιά σ' τά μαλλιά σ' περιπλεγμένα, μωρ',
τά μαλλιά σ' τά μαλλιά σ' περιπλεγμένα.

Βλάχα κρέ - Βλάχα κρέμετ' ἢ σογιά σ' μωρ',
Βλάχα κρέ - Βλάχα κρέμετ' ἢ σογιά σου
καί λερώ - καί λερώνετ' ἢ ποδιά σου, μωρ',
καί λερώ καί λερώνετ' ἢ ποδιά σου.

Τήν ἡμέρα δέν κοιμοῦμαι

Πολυφωνικό

Τήν ἡμέρα δέν κοιμοῦμαι καί τό βράδι περπατῶ.
Τήν ἀγάπη μου γυρεύω, δέν μπορῶ νά τήν εὐρῶ.

Τήν γυρεύω τήν χαλεύω, σάν ἡ μάνα τό παιδί.
Σάν ἡ μάνα τό παιδί, μωρ' ἀγάπη μου χρυσή.

Ποιός μοῦ σ' ἔβαλε σέ λόγια, μωρ' ἀγάπη μου χρυσή,
Καί σέ μαῦρα μοιρολόγια, γλεντισμένο μου κορμί;

Ἄστα λόγια, μοιρολόγια, μωρ' ἀγάπη μου χρυσή,
Κι' ἔλα μέσ τήν ἀγκαλιά μου, γλεντισμένο μου κορμί.

Τά βάσανα τῆς ἀγάπης

Πολυφωνικά

Σάν παίρνω τό καί, αἶμάν, ἀμάν,
σάν παίρνω τό στρατί στρατί.
Λέει, στρατί τό μονοπάτι,
βάσανα πῶχει ἡ ἀγάπη!

Τό μονοπά - καί, αἶμάν, ἀμάν,
τό μονοπάτι μ' ἔβγαλε
στῆς ἀγάπης μου τήν πόρτα,
καθώς πήγαινα καί πρῶτα.

Βρίσκω τήν πό - καί, αἶμάν, ἀμάν,
βρίσκω τήν πόρτα σφαλιχτή
λέει, καί τά κλειδιά παρμένα
ὄχ! ἀλίμονο σ' ἐμένα.

Καί τούς γειτό- καί, αἶμάν, ἀμάν,
καί τούς γειτόνους ἐρωτῶ.
Τούς ρωτῶ, ξαναρωτῶ
μή εἶδαν τά μάτια π' ἀγαπῶ.

- Τά εἶδαμε καί, αἶμάν, ἀμάν,
τά εἶδαμε, λεβέντη μας.
Μέσα εἶναι καί κοιμοῦνται
κι' ὅλο σένα συλλογιοῦνται.

Κι' ἀπόχτησα μαράζι

Πολυφωνικό

Μέ τούτην ἀσημόκουπα δέλω νά πιῶ πέντ' ἔξι.
Κι' ἄν δέν μεθύσω, κόρη μου, κέρνα ὥσπου νά φέξει.

Νά κάτσω νά συλλογισθῶ τῆς ξενητιᾶς τά ντέρτια.
Καί ντέρτι εἶχα στήν καρδιά κι' ἀπόχτησα μαράζι.

Ὁ πλάτανος θέλει νερό κι' ἡ λεύκα δέλ' ἀγέρα.
Κι' ἡ κόρη θέλει φίλημα, ὥσπου νά δώσει μέρα.

Ἄηδόνια τοῦ Δελβίνου

Πολυφωνικό

- Ὠρ' ἐσεῖς πουλιά πετούμενα κι' ἀηδόνια τοῦ Δελβίνου,
Ὠρ' μήν εἶδατε τόν ἄνδρα μου τό Δῆμο τό λεβέντη;

- Ὠρ' ἐψές προψές τόν εἶδαμε κάτω στό Τεπελένι,
Ὠρ' μαῦρα πουλιά τόν τρώγανε κι' ἄσπρα τόν τροῦριάζαν.

- Γιά φᾶτε μου, πουλάκια μου, φᾶτε τή λεβεντιά μου
Κι' ἀφήστε τά ματάκια μου καί τό δεξί μου χέρι.

Νά γράψω τρία γράμματα σέ τρεῖς μεριές νά πᾶνε.
Τό ἴνα νά πάει στή μάνα μου, τ' ἄλλο στήν ἀδελφή μου.

Τό τρίτο τό φαρμακερό στή δόλια μου γυναίκα
Νά πάψει νά μέ καρτερεῖ νά μήν μέ παντεχαίνει.

Τά κόκαλά μου τ' ἄφησα ἐδῶ στό Τεπελένι.
Μέ παίρνει τό παράπονο καί μαῦρα δάκρυα χύνω.

Γιά τήν Πατρίδα τή γλυκιά, πεθαίνω καί δέν λιώνω.
Γυναίκα μου, μανούλα μου, τώρα ποῦ σᾶς ἀφήνω;

Ἐσκοτώθηκα στή μάχη

Πολυφωνικό

Ἐσκοτώθηκα στή μάχη, στοῦ πολέμου τή φωτιά.
Κλάψετε με, φανταράκια, τῆς Ἑλλάδας τά παιδιά.

Ἐσεῖς πουλιά καί χελιδόνια, πού πετάτε αὐτοῦ ψηλά,
Τῆς μανούλας μου νά πείτε, χαιρετίσματα πολλά.

Ὅπου δεῖ ἓνα κυπαρίσσι καί στή μέση ἓνα Σταυρό,
Ἐκεῖ μέσα εἶμαι θαμμένος, δίπλα ἀπ' ἓναν λοχαγό.

Ὅπου δεῖ δύο κυπαρίσσια καί στή μέση μιά ἐλιά,
Ἐκεῖ μέσα εἶναι θαμμένα τῆς Ἑλλάδας τά παιδιά.

Ὅπου δεῖς δύο κυπαρίσσια καί στή μέση δύο ἐλιές,
Ἐκεῖ μέσα μαύρη μάνα, νά ῥχεσαι γιά νά μέ κλαῖς.

” Ανοιξη και καλοκαίρι

Πολυφωνικό χορευτικό

Γιῶργο, μᾶς ἦλθε ἡ ἄνοιξη, Γιωργάκη, Γιωργάκη.
Μᾶς ἦλθε καλοκαίρι, μωρέ Γιῶργο λεβέντη.

Τώρα φουντώνουν τὰ κλαδιά, Γιωργάκη, Γιωργάκη.
Καί κλειοῦν τὰ μονοπάτια, μωρέ Γιῶργο λεβέντη.

Τώρα φιλιοῦνται οἱ ἔμορφες, Γιωργάκη, Γιωργάκη.
Μέ τὰ παλληκαράκια, μωρέ Γιῶργο λεβέντη.

Τώρα λαλοῦν οἱ πέρδικες, Γιωργάκη, Γιωργάκη.
Ψηλά στά κορφοβούνια, μωρέ Γιῶργο λεβέντη.

Τώρα λαλεῖ ὁ κότσυφας Γιωργάκη, Γιωργάκη.
Στό πράσινο δεντράκι, μωρέ Γιῶργο λεβέντη.

’ Ο χωρισμός

Πολυφωνικό

Κλαῖνε οἱ πέρδικες στὰ πλάγια, κλαῖνε τόν καημό.
’Εκλαιγα κι’ ἐγώ καημένος τόν ξεχωρισμό.
Πῶς θαλά ξεχωρισθοῦμε, ἀγάπη μου, τὰ δυό;
’Ελα νά φιληθοῦμε, τώρα τό ταχιό,
Γιατί γὰ τώρα δά φύγω, δά ξενιτευτῶ.
’Ωρ’, ἐγώ δά πάω στά ξένα καί στά μακρινά
Καί δά ζοῦμε χωρισμένοι χρόνια δώδεκα.
Δώδεκα χρόνια περάσαν, κι’ ἓνα ’ξάμηνο.
Οὔτε γράμμα δέ μοῦ στέλνει, οὔτε ἀντιλογιά.
Μωρ’, μοῦ στέλνει ἓνα μαντίλι μέ δώδεκα φλουριά.
Καί στό πάτο στό μαντίλι μοῦ ’χει ἀντιλογιά.
-’Αν θέλεις, κόρη μ’, παντρέψου, θέλεις καλογριά.
Θέλεις τὰ μαῦρα σου βάλε καί καρτέρα με.
’Εδῶ μέσ’ τὰ ξένα πού ’ρθα, ἐπαντρεύτηκα.
Κι’ ἐπῆρα μιά γυναίκα, μιά μάγισσα.
Πού μαγεύει τὰ καράβια καί τίς θάλασσες.
’Ωρ’, ἐμάγεψε κι’ ἐμένα καί δέν ἔρχομαι.
Σύντα κινῶ γιά νά ’ρθω, χιόνια καί βροχές.
Σύντα γυρίζω πίσω, ἥλιος, ξαστεριές.

Κοπέλες από τό Πωγώνι μέ τίς παραδοσιακές φορεσιές τους. (Φωτογραφία πού μου ἔδωσε ό Γ. Κώτσης).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Χορευτική 'Αρίθμηση*

Χορευτικό

ΕΝΑ

Ἄς τό ποῦμε ΕΝΑ.

ΕΝΑ εἶν' τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,
πῶρχεται τόν 'Απρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΔΥΟ

Ἄς τό ποῦμε ΔΥΟ.

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,
ΕΝΑ εἶν' τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,
πῶρχεται τόν 'Απρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΤΡΙΑ

Ἄς τό ποῦμε ΤΡΙΑ.

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,
ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,
Ἐνα εἶν' τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,
πῶρχεται τόν 'Απρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΤΕΣΣΕΡΑ

Ἄς τό ποῦμε ΤΕΣΣΕΡΑ.

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,
ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,
ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,
ΕΝΑ εἶν' τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,
πῶρχεται τόν 'Απρίλη κι' ὅλο τό Μάη λαλεῖ.

ΠΕΝΤΕ

Ἄς τό ποῦμε ΠΕΝΤΕ.

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,
ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,
ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,
ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,
ΕΝΑ εἶν' τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,
πῶρχεται τόν 'Απρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΕΞΙ

Ἄς τό ποῦμε ΕΞΙ.

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΕΦΤΑ

Ἄς τό ποῦμε, ΕΦΤΑ.

ΕΦΤΑ πάρθενος χορός.

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΟΧΤΩ

Ἄς τό ποῦμε, ΟΧΤΩ.

ΟΧΤΑ πόδι τοῦ γιαλοῦ,

ΕΦΤΑ πάρθενος χορός,

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὅλο τό Μάη λαλεῖ.

ΕΝΝΙΑ

Ἄς τό ποῦμε ΕΝΝΙΑ.

ΕΝΝΙΑ μῆνες τό παιδί στή κοιλιὰ τῆς μάνας του,

ΟΧΤΑ πόδι τοῦ γιαλοῦ,

ΕΦΤΑ πάρθενος χορός,

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὅλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΔΕΚΑ

Ἄς τό ποῦμε ΔΕΚΑ.

ΔΕΚΑβύζινο γουρούνι,

ΕΝΝΙΑ μῆνες τό παιδί στή κοιλιά τῆς μάνας του,

ΟΧΤΑπόδι τοῦ γιαλοῦ,

ΕΦΤΑπάρθενος χορός,

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὄλο τό Μάη λαλεῖ.

ΕΝΤΕΚΑ

Ἄς τό ποῦμε ΕΝΤΕΚΑ.

ΕΝΤΕΚΑ μηνῶν μουλάρι,

ΔΕΚΑβύζινο γουρούνι,

ΕΝΝΙΑ μῆνες τό παιδί στή κοιλιά τῆς μάνας του,

ΟΧΤΑπόδι τοῦ γιαλοῦ,

ΕΦΤΑπάρθενος χορός,

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὄλο τόν Μάη λαλεῖ.

ΔΩΔΕΚΑ

Ἄς τό ποῦμε ΔΩΔΕΚΑ.

ΔΩΔΕΚΑ μηνῶν ὁ χρόνος,

ΕΝΤΕΚΑ μηνῶν μουλάρι,

ΔΕΚΑβύζινο γουρούνι,

ΕΝΝΙΑ μῆνες τό παιδί στή κοιλιά τῆς μάνας του,

ΟΧΤΑπόδι τοῦ γιαλοῦ,

ΕΦΤΑπάρθενος χορός,

ΕΞΙ ἄστρα σέρνει ἡ Πούλια,

ΠΕΝΤΕ δάχτυλα στό χέρι,

ΤΕΣΣΕΡΑ βυζιά ἀγελάδα,

ΤΡΙΑ ἄστρα ἀλετροπόδι,

ΔΥΟ πέρδικες γραμμένες, πλουμιστές, ζωγραφισμένες,

πλουμιστές, ζωγραφισμένες, στό κλουβάκι βαλημένες,

ΕΝΑ τ' ἀηδονάκι, τό χελιδονάκι,

πῶρχεται τόν Ἀπρίλη κι' ὄλο τό Μάη λαλεῖ.

Περγένυφοι με τις παραδοσιακές Δεροπολίτικες φορεσιές, στά Κτίσματα (π. 'Αρίνιστα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἘΑλφάβητος τῆς ἘΑγάπης*

Χορευτικό

ΑΛΦΑ, ἄΑλφα βῆ - μαῦρα μου μάτια,
ἄλφα βῆτα μου μεγάλη, (δίς)
σ' τοῦτ' τό κόσμος δέν εἶν' ἄλλη.

ΒΗΤΑ, βά - μαῦρα μου μάτια,
βῆτα βάζεις μέ τό νοῦ σου, (δίς)
νά ἔρω ἐγώ στούς ὀρισμούς σου.

ΓΑΜΑ, γρά - μαῦρα μου μάτια,
γάμα γράψε μ' ἕνα γράμμα, (δίς)
γιά νά περβατοῦμ' ἀντάμα.

ΔΕΛΤΑ, δέ - μαῦρα μου μάτια,
δέλτα δέν σου φανερώνω, (δίς)
τῆς καρδούλας μου τό πόνο.

ΕΨΙΛΟΝ, εἰ - μαῦρα μου, μάτια,
ἔψιλον, ψηλή κυρά μου, (δίς)
αἰ ἔχω μέσα στήν καρδιά μου.

ΖΗΤΑ, ζώ - μαῦρα μου μάτια,
ζήτα ζώνομαι τά φίδια, (δίς)
γιά τά δυό σου μαῦρα φρούδια.

ΗΤΑ, εἶ - μαῦρα μου μάτια,
ἦτα εἶσαι σάν τό χιόνι, (δίς)
παχουλή σάν τό λεμόνι.

ΘΗΤΑ, θέ - μαῦρα μου μάτια,
θήτα θέλω νά σέ πάρω, (δίς)
μέ παπᾶ καί μέ κουμπάρο.

ΙΩΤΑ, γέ - μαῦρα μου μάτια,
ιωτα γένομαι γιοφύρι, (δίς)
νά περάσ' ὁ τζιοβαῖρης.

ΚΑΠΑ, κά - μαῦρα μου μάτια,
κάπα κάλλη μου γραμμένα, (δίς)
ὁμορφα κοντυλισμένα.

ΛΑΜΔΑ, λέ - μαῦρα μου μάτια,
λάμδα λένε τ' ὄνομά σου, (δίς)
καί γλυκό εἶν' τό φίλημά σου.

ΜΙ, μή - μαῦρα μου μάτια
μή μου κάνης μέ τό μάτι, (δίς)
ἀγροικῶ κι' ἐγώ κομμάτι.

ΝΙ, νέ - μαῦρα μου μάτια
νί, νέα εἶσ' ὠραιοτάτη, (δίς)
καί στό κόσμο πλέον κάτι.

ΞΙ, ξένε, μαῦρα μου μάτια,
ξί, ξένε πού 'σαι στά ξένα, (δίς)
παρηγόρησε κι' ἐμένα.

ΟΜΙΚΡΟ, ὄμικρο, μαῦρα μου μάτια,
ὦ μικρό μου κυπαρίσσι, (δίς)
ποιός θά σέ πρωτοφιλήσει;

ΠΙ, πάνω, μαῦρα μου μάτια,
πί - πάνω καί δέν σέ βραίσκω, (δίς)
ἀναλῶ καί πεδαινίσκω.

ΡΟ, ρωτῶ, μαῦρα μου μάτια,
ρό - ρωτῶ τή γειτονιά σου, (δίς)
μή εἶδατε τήν πέρδικά μου.

ΣΙΓΜΑ, σὺ - μαῦρα μου μάτια,
σίγμα, - αὖρε κι' ἔλα πάλι (δίς)
μέ τά τρυφερά σου κάλλη.

ΤΙ, τιμῶ, μαῦρα μου, μάτια,
τί - τιμῶ τό προσωπικό σου (δίς)
κι' ὄλο τό προγονικό σου.

ΥΨΙΛΟ, μαῦρα μου, μάτια,
ὑψιλο, ψηλή κυρά μου, (δίς)
σ' ἔχω μέσα στή καρδιά μου.

ΦΙ, φιλῶ, μαῦρα μου, μάτια,
φί - φιλῶ τό πρόσωπό σου (δίς)
καί τόν ἄσπρο τόν λαιμό σου.

ΧΙ, χή - μαῦρα μου μάτια,
χή - χήνα μου γραμμένη, (δίς)
κι' ὁμορφη κοντυλισμένη.

ΨΙ, ψηλῶ - μαῦρα μου μάτια,
ψή - ψηλώνω δέν σέ φτάνω, (δίς)
τήν καρδούλα μου νά γιάνω.

Ω, μέγα - μαῦρα μου μάτια,
ὦ μεγάλη λεβεντιά μου (δίς)
σ' ἔχω μέσα στή καρδιά μου.

Λεβέντης έροβόλαγε*

Στά τρία

Λεβέντης έροβόλαγε από τά κορφοβούνια
μέ τό μαντίλι στό λαιμό τό χρυσοκεντισμένο.
Είχε τό φέσι του στραβά καί τά μαλλιά κλωσμένα
κι' έστριβε τό μουστάκι του καί ψιλοτραγουδοῦσε.
Κι' ό χάρος τόν άγνάντεψε από ψηλή ραχούλα,
κι' οί δυό τους άνταμώνσανε σ' ένα σταυροδρομί.
- Καλή σ' 'μέρα Χάροντα, - καλῶς τον τόν λεβέντη.
- Λεβέντη ποῦδε (ν) έρχεσαι; λεβέντη ποῦ πηγαίνεις;
- 'Απ' τήν μάντρα μ' έρχομαι στό σπίτι μου πηγαίνω
πάνω νά πάρω τό ψωμί καί πίσω νά γυρίσω.
- Λεβέντη, μ' έστειλε ό Θεός νά πάρω τήν ψυχή σου.
- Δίχως άνάγκη κι' άρρωστιά ψυχή δέν παραδίνω,
μόν' έβγα νά παλαίψομε σέ μαρμαρένιο άλώνι.
Κι' άν μέ νικήσεις, Χάροντα, νά πάρεις τήν ψυχή μου,
κι' άν σέ νικήσω πάλι έγώ, πήγαινε στό καλό σου.
'Ασε με, Χάρε, άσε με, παρακαλῶ νά δῶσαι
τ' έχω τά πρόβατα άκουρα καί τό τυρί στό ζύγι,
τ' έχω γυναίκα παρανιά καί χήρα δέν τῆς μοιάζει,
τ' έχω παιδί πολύ μικρό καί άσφάνια δέν τοῦ πρέπει.
- Τά πρόβατα κουρεύονται, καί τό τυρί ζυγιέται,
καί τό 'ρφανό πορεύεται κι' ή χήρα κυβερνιέται.

Σαράντα πέντε Κυργιακές

Χορευτικό

Σαράντα πέντε Κυργιακές καί έξήντα δυό Δευτέρες
δέν είδα τήν άγάπη μου, τήν άγαπητικιά μου.
Μιά Κυριακίτσα τό πρωί τή βλέπω στολισμένη
καί στό χορό πού χόρευε, όλο μπροστά πηγαίνει.
Μέ δυό μαντίλια στό λαιμό καί τέσσερα στά χέρια.
Καί μέ τό μάτι της πατῶ καί μέ τ' άχείλ' τῆς λέγω:
- Ποῦ ἤσουν έψές, ποῦ ἤσουν προψές, τό ποῦ θά μείνεις βράδι;
- 'Εψές ἤμουν στή μάνα μου, προψές στήν άδερφή μου,
άπόψε θά μείνουμε τά δυό, τά δυό τ' άγαπημένα.
Σοῦ 'χω ψάρια στό νταβά καί πέρδικα ψημένη,
σοῦ 'χω κι' ένα γλυκό κρασί, θά φάμε καί θά πιοῦμε,
σοῦ 'χω κι' ένα καλό «σουμιέ» όπου θά κοιμηθοῦμε.

Ποιός είδε (ν) ήλιο τό βραδιό

Στά δυό

Ποιός είδε (ν) ήλιο τό βραδυό, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
κι' ἀστρί τό μεσημέρι, τό λέει τό ἀηδονάκι.

Ποιός είδε κόρη ανύπαντρη, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
νά περβατάει μέ κλέφτες, τό λέει τό ἀηδονάκι.

Μέ κλέφτες καί μ' ἀρματολούς, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
μέ καπεταναραιούς, τό λέει τό ἀηδονάκι.

Δώδεκα χρόνους ἔκανε, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
στούς κλέφτες καπετάνιος, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Καί μιά γιορτή μιά Κυργιακή, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
μιά Πασχαλιά μεγάλη, τό λέει τό ἀηδονάκι.

Ἐβγήκαν στό παιχνιδариό, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
νά ρίξουν τό λιθάρι, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Τό ρίχνουν μιά, τό ρίχνουν δυό, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
κανένας δέν τό σώνει, τό λέει τό ἀηδονάκι.

Τό παίρνει ἡ κόρη ανάλαφρα, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
τό ρίχνει καί τό σώνει, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Κι' ἀπ' τή πολλή τή σφίξη της, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
κι' ἀπ' τή δύναμή της, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Ἐκόπηκε τ' ἀργυρό κουμπί, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
κι' ἐφάνηκε τό θυζί της, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Ξαφνιάστηκαν οἱ ἀρματολοί, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
κι' ἀράξανε οἱ κλέφτες¹, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Ἄλλοι τό λένε μάλαμα, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
κι' ἄλλοι τό λέν' ἀσήμι, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

Κι' ἕνα μικρό κλεφτόπουλο, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
τό βλέπει καί γελάει, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

- Τ' εἶδες, μωρέ κλεφτόπουλο, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
π' ὄλο γελάς ἀράδα, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

- Εἶδα τόν ήλιο κι' ἔλαμψε, τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη,
καί τό φεγγάρι ν' ἀστράφτει, τό λέει τ' ἀηδονάκι.

1. Ἦταν ἄγνωστο στούς κλέφτες τό φύλο της· τήν ἐνόμιζαν ἄνδρα.

Ἡ Διαμάντω

Στά δύο πηδηχτός

- Σήκου, Διαμάντω, νά πᾶς γιά δέρο.
- Δέν μπορῶ, μάνα μ', δέν μπορῶ!
- Σήκου, Διαμάντω, νά πᾶς γιά σκάλο.
- Δέν μπορῶ, μάνα μ', δέν μπορῶ!
- Σήκου, Διαμάντω, νά πᾶς στό μύλο.
- Δέν μπορῶ, μάνα μ', δέν μπορῶ!
- Σήκου, Διαμάντω, νά πᾶς γιά ξύλα.
- Δέν μπορῶ, μάνα μ', δέν μπορῶ!
- Σήκου, Διαμάντω, νά σέ παντρέψω.
- Ὅμπουρντες, μάνα μ', ὄμπουρντες!!

Ὁ Κώσταντας

Χορευτικό

- Ὁ Κώσταντας, κι' ὁ Κωνσταντῆς, κι' ὁ μικρο-Κωνσταντῖνος. (δῖς)
- Τρεῖς χρόνους ἐπέρπαταγε, νά βρεῖ καλή γυναίκα. (δῖς)
- Νά βρεῖ ψηλή, νά βρεῖ λιγνή, νά βρεῖ καγκελοφρούδα. (δῖς)
- Νά βρεῖ ψηλή, νά βρεῖ λιγνή, νά βρεῖ τῆς ἀρεσιᾶς του. (δῖς)
- Βρῆκε ψηλή, βρῆκε λιγνή, βρῆκε τῆς ἀρεσιᾶς του. (δῖς)
- Καί μέ μεγάλη του χαρά, πάει στό σπίτι γιά προικιά. (δῖς)
- Πατέρας τάζει τά προικιά, μουχτάρης γράφει τά χαρτιά. (δῖς)
- Καί τά κρυφά τῆς μάνας τῆς, λογαριασμό δέν ἔχουν. (δῖς)
- Τρεῖς χρόνους ἔτοιμαζότανε, τόν γάμο γιά νά κάμει. (δῖς)
- Καλάει τόν ἄγγελο νουνό, τόν Ἀη-Γιώργη βλάμη. (δῖς)
- Ἐκάλεσε τούς χωριανούς, καί ὄλο τό Πωγώνι. (δῖς)
- Στό δρόμο ὅπου πήγαιναν τή νύφη γιά νά πάρουν (δῖς)
- πουλάκι πάησε κι' ἔκατσε στοῦ Κωσταντῆ τή σέλλα. (δῖς)
- Δέν ἐλαλοῦσε σάν πουλί, οὔτε σάν χελιδόνι (δῖς)
- ἔλαλοῦσ' ἀνθρώπινη λαλιά, ἀνθρώπινη κουβέντα. (δῖς)
- Γιά γύρνα πίσω, Κώστα μου, γύρνα στό σπιτικό σου (δῖς)
- ἐσένα σοῦ ἔρδ' ὁ θάνατος κι' ἡ ὥρα νά πεθάνεις. (δῖς)
- Ποῦ ξέρεις, σύ πουλάκι μου, ὅπου δέ νά πεθάνω; (δῖς)
- Ἐψές ἤμουν στούς οὐρανοῦς καί τώρα ἤλθα κάτω (δῖς)
- καί εἶδα πού σέ ἔγραφαν μέ τούς ἀπεδαμένους. (δῖς)
- Μάνα, γιά πάψε τ' ἄργαλα πάψτε καί σεῖς λαούτα (δῖς)
- ἐμένα μου ἔρδ' ὁ θάνατος κι' ἡ ὥρα νά πεθάνω (δῖς)

Θαῦμα

Στά δύο

Θαῦμα πού - μπά κακή του μέρα.
Θαῦμα πού - μπά πού νά 'χε σκάσει.
Θαῦμα πού - μπά πού μουτζες νά 'χει.
Θαῦμα πού 'δα ἓνα Σαββάτο.

Σ' ἓνα πλά - μπά κακή του μέρα.
Σ' ἓνα πλά - μπά πού νά 'χε σκάσει.
Σ' ἓνα πλά - μπά πού μουτζες νά 'χει.
Σ' ἓνα πλάτανο ἀποκάτω.

Ἦταν ἓνας γέ - μπά κακή του μέρα.
Ἦταν ἓνας γέ - μπά πού νά 'χε σκάσει.
Ἦταν ἓνας γέ - μπά πού μουτζες νά 'χει.
Ἦταν ἓνας γέρος ἐκατό χρονῶν.

Εἶχε μιά κο - μπά κακή του μέρα.
Εἶχε μιά κο - μπά πού νά 'χε σκάσει.
Εἶχε μιά κο - μπά πού μουτζες νά 'χει.
Εἶχε μιά κοπέλα δώδεκα χρονῶν.

Στρώνει ὁ γέ - μπά κακή του μέρα.
Στρώνει ὁ γέ - μπά πού νά 'χε σκάσει.
Στρώνει ὁ γέ - μπά πού μουτζες νά 'χει.
Στρώνει ὁ γέρος τή φλοκάτα.

Πέφτει ἡ κό - μπά κακή του μέρα.
Πέφτει ἡ κό - μπά πού νά 'χε σκάσει.
Πέφτει ἡ κό - μπά πού μουτζες νά 'χει.
Πέφτει ἡ κόρη σάν ἡ γάτα.

Μάνα μέ κακοπάντρες

Στά δύο πηδηχτό

Μανά μ' μέ μικροπάντρες, μωρ' manά,
καί μ' ἔδωκες στούς κάμπους, manά-manούλα μου.
Κι' ἐγώ στούς κάμπους δέ βαστῶ, μωρ' manά,
τό χλιό νερό δέν πίνω, manά-manούλα μου.
τό πίνω κι' ἀρρωσταίνω, μωρ' manά,
και γιατριγιά δέ βρίσκω, manά-manούλα μου.
Οί κάμποι θέλουν ἄλογα, μωρ' manά,
καί τά βουνά λεβέντες, manά-manούλα μου.
Ἐδῶ τρυγόνια μόν' λαλοῦν, μωρ' manά,
τό λένε καί οί κοῦκοι, manά-manούλα μου.
Τό λέν δεροπολίτικο, μωρ' manά,
τό λένε σάν «κιντόι», manά-manούλα μου.
Τό λέν οί Ἀρινιστιώτισσες, μωρ' manά,
οί καμπογερασμένες, manά-manούλα μου.
Τόν λέν δεροπολίτσια, μωρ' manά,
τ' ἀκούω καί δέν φεύγω, manά-manούλα μου.

Ὁρκος χοροῦ

Στά δύο πηδηχτός

Μά τόν ἅγιο Ἄη-Θανάση, ὁ χορός δέν δά χαλάσει.
Τούτο μπίτησε κι' ἄλλο πεῖτε, τόν χορό καλά κρατεῖτε.
Μά τόν ἅγιο Ἄη-Δημήτρη, ὁ χορός πάει μέ μύτη.
Καί γι' αὐτό θέλει ἀπ' ὅλα, μά τόν ἅγιο Ἄη-Νικόλα.
Θέλ' νά πιεῖ, θέλει νά φάει, καί νά δεῖς τό πῶς δά πάει.
Μά τόν ἅγιο Κωνσταντῖνο, τόν χορό δέν τόν ἀφήνω.
Μά τόν ἅγιο Κωνσταντῖνο, τόν χορό δέν τόν ἀφήνω.
Τόν χορό δέν τόν ἀφήνω, ἄς μή τρώω, κ' ἄς δέν πίνω.
Μά τόν ἅγιο Ἄη-Βλάση, ὁ χορός δέν δά χαλάσει.
Ὁ χορός δέν δά χαλάσει, καί ὁ διάβολος δά σκάσει.

Τό πιπέρι*

Χοροῦ

Πῶς τσιουμπί - μωρ', πῶς τσιουμπί -
πῶς τσιουμπίζουν τό πιπέρι.
Πῶς τσιουμπίζουν τό πιπέρι
οἱ διαβόλοι οἱ καλογέροι.
Μέ τή μύ - μωρ', μέ τή μύ -
μέ τή μύτη τό τσιουμπίζουν.
Πῶς τσιουμπί - μωρ', πῶς τσιουμπί -
πῶς τσιουμπίζουν τό πιπέρι,
πῶς τσιουμπίζουν τό πιπέρι
οἱ διαβόλοι οἱ καλογέροι.
Μέ τό γρο - μωρ', μέ τό γρο -
μέ τό γρόδο τό τσιουμπίζουν...

(καί ἀκολουθεῖ μέ τό γόνα, μέ τό πόδι κ.λ.π., γίνονται καί κινήσεις σύμφωνα μέ τό νόημα).

Τορορό, δέν μπορῶ*

Στά δύο

Πάνω κάτω τό σοκάκι,
τορορό, δέν μπορῶ.
Βρίσκω ἓνα κοριτσάκι,
τορορό, δέν μπορῶ.

- Ἄι, μωρέ καλό κορίτσι,
τορορό, δέν μπορῶ.
Ποῦ τήν ηὔρες τήν ἀσπράδα,
τορορό, δέν μπορῶ.
Κι' ὅλη αὐτή τήν κοκκινάδα,
τορορό, δέν μπορῶ.

- Ἐχω μάνα σάν τόν ἥλιο,
τορορό, δέν μπορῶ.
Καί πατέρα σάν φεγγάρι,
τορορό, δέν μπορῶ.

Μιά ἔμορφη γειτόνισσα

Στά δύο πηδηχτός

Μιά ἔμορφη γειτόνισσα, μέ τρέλλαν' ἡ δαιμόνισσα.
Τρεῖς χρόνους δέν κοινώνησα ἐγώ γιά τή γειτόνισσα,
κι' ἄλλους τρεῖς δέν κοινωνῶ, γιά τόν δικό της τό καημό.
Τρεῖς χρόνους πού τήν ἀγαπῶ, καί ντρέπομαι νά τῆς τό πῶ.
- Σύρε, μανά μ', καί πές της το, κρυφά κουβεντιασέ της το.

ΠΑίρνει κι' αὐτή τή ρόκα της, πάει κτυπάει τή πόρτα της.
- Κόρη μ' ὁ γιός μου σ' ἀγαπεῖ καί ντρέπεται νά σοῦ τό πεῖ.

Τό παιδί τοῦ ψαρᾶ

Στά δύο

'Ωρ', ἐγώ μωρέ ἐγώ ἤμουν τοῦ ψαρᾶ παιδί.
ΠΑίρω, μωρέ, παίρω, παίρω τό καμακάκι μου,
Λέει, καί πάω νά ψαρέψω, μαῦρα μάτια νά διαλέξω.
'Ωρ', ρίχνω, μωρέ ρίχνω, ὦρ' τό καμακάκι μου.
Λέει, καί βγάζω τρεῖς σαρδέλες, τρεῖς μελαχροινές κοπέλες.
'Ωρ', ἡ μιά, μωρέ, ἡ μιά ἦταν ἀπ' τοῦ Γαλατᾶ.
'Ωρ', καί ἡ ἄλλη ἀπ' τή Πόλη, τοῦ Χατζηγιαννάκη ἡ κόρη.
'Ωρ' ἡ τρί - μωρέ ἡ τρί -, ἡ τρίτη ἡ καλύτερη.
'Ἦταν ἀπ' τό Ζαγόρι πού τήν ἀγαποῦσαν ὅλοι.

'Εψές μέ τήν ἀστροφεγγιά

Πολυφωνικό χοροῦ

[ν] 'Εψές μέ τήν ἀστροφεγγιά, μιά 'βρεχε, μιά χιόνιζε,
μέ τό λαμπρό φεγγάρι, (ν) ἄς βρέχει κι' ἄς χιονίζει,
παιρνῶ τό ντουφεκάκι μου, μιά 'βρεχε, μιά χιόνιζε,
καί πάω γιά κυνήγι, (ν) ἄς βρέχει κι' ἄς χιονίζει.
Ριχνῶ βαρῶ δύο πέρδικες, μιά 'βρεχε, μιά χιόνιζε,
τίς παίρνω πάω σπίτι, (ν) ἄς βρέχει κι' ἄς χιονίζει.
Τίς ἐκαλομαγείρεψα, μιά 'βρεχε, μιά χιόνιζε,
σέ μπούτσερο ντιβέτσι, (ν) ἄς βρέχει κι' ἄς χιονίζει.
Καλῶ καί τήν ἀγάπη μου, μιά 'βρεχε, μιά χιόνιζε,
τῆς κάνω τό τραπέζι, (ν) ἄς βρέχει κι' ἄς χιονίζει.

Σήμερα, Μαρία γιέ μου

Στά τρία

Σήμερα, Μαρία γιέ μου, σήμερα Χριστός 'Ανέστη!
Κι' αύριο, Μαρία γιέ μου, κι' αύριο ἀληθῶς 'Ανέστη!

Σήμερα, Μαρία γιέ μου, σήμερα οἱ ἀρραβωνιασμένες,
Σήμερα οἱ ἀρραβωνιασμένες στέκονται καμαρωμένες.

Σήμερα, Μαρία γιέ μου, σήμερα κι' οἱ παντρεμένες,
Σήμερα κι' οἱ παντρεμένες εἶν' ὅλες στολισμένες.

Σήμερα, Μαρία γιέ μου, σήμερα καί οἱ παπάδες,
Σήμερα καί οἱ παπάδες, στέκονται σάν δεσποτάδες.

Σήμερα, Μαρία γιέ μου, σήμερα τ' αὐγά τσουγκρᾶμε,
Σήμερα τ' αὐγά τσουγκρᾶμε καί τά ρουῖχα μας κοιτάμε.

Σήμερα, Μαρία γιέ μου, σήμερα χορό τραβᾶμε
Σήμερα χορό τραβᾶμε καί τίς ἔμορφες κοιτάμε.

'Ασκεφτο κεφάλι

Στά δύο πηδηχτός

Κίνησα μωρ' παπαδιά, κίνησα μιά μέρα Τρίτη.

Κίνησα μιά μέρα Τρίτη, πῆγα στοῦ παπαῦ τό σπίτι.

Βρῆκα πέ - μωρ' παπαδιά, βρῆκα πέρδικα ψημένη.

Βρῆκα πέρδικα ψημένη καί τή τσιότρα κρεμασμένη.

Βάλ' τό μά - μωρ' παπαδιά, βάλ' τό μάνταλο στή πόρτα,

Βάλτ' τό μάνταλο στή πόρτα καί ξεκρέμασε τή τσιότρα.

Ἐφαγα ἦ - μωρ' παπαδιά, ἔφαγα ἦπια μιά χαρά.

Ἐφαγα ἦπια μιά χαρά φίλησα τή παπαδιά.

Ὁ παπάς μωρ' παπαδιά, ὁ παπάς ἀπό τ' ἀμπέλι,

Ὁ παπάς ἀπό τ' ἀμπέλι μέ κοντόσκοπο στό χέρι.

Μέ βαρά, μωρ' παπαδιά, μέ βαράει ἀπό μπροστά,

Μέ βαράει ἀπό μπροστά καμιά δεκαπενταριά.

Μέ βαρά, μωρ' παπαδιά, μέ βαράει κι' ἀπό πίσω,

Μέ βαράει κι' ἀποπίσω δέν μπορῶ νά τίς μετρήσω.

Ἡ μηλίτσα

Στά δύο πηδηχτός

Μηλί - βάι - μηλίτσα πού 'σαι στό γκρεμό,
Μηλίτσα πού 'σαι στό γκρεμό στά μῆλα φορτωμένη,
στά μῆλα φορτωμένη.

Τά μή - βάι - τά μῆλα σου τά ρέγομαι,
Τά μῆλα σου τά ρέγομαι καί τό γκρεμό φοβοῦμαι,
καί τό γκρεμό φοβοῦμαι.

Κι' ἄν τόν - βάι - λεβέντη μου κι' ἄν τόν φοβᾶσαι τόν γκρεμό,
Κι' ἄν τόν φοβᾶσαι τόν γκρεμό, ἔλα τό μονοπάτι,
ἔλα τό μονοπάτι.

Τό μόνο - βάι - μηλίτσα μου τό μονοπάτι μ' ἔβγαλε,
Τό μονοπάτι μ' ἔβγαλε σέ ἔρημο 'κλησάκι,
σέ ἔρημο 'κλησάκι.

Κι' ἐκεῖ - βάι - μηλίτσα μου κι' ἐκεῖ ἦταν μνήματα,
Κι' ἐκεῖ ἦταν μνήματα πολλά χορταριασμένα,
πολλά χορταριασμένα.

Κι' ἓνα μνη - βάι - μηλίτσα μου, κι' ἓνα μνημα ξέχωρο,
Κι' ἓνα μνημα ξέχωρο ξεχωριστό ἀπ' τ' ἄλλα,
ξεχωριστό ἀπ' τ' ἄλλα.

Δέν τό - βάι - δέν τό 'δα καί τό πάτησα,
Δέν τό 'δα καί τό πάτησα,
Δέν τό 'δα καί τό πάτησα ἐπάνω στό κεφάλι,
ἐπάνω στό κεφάλι.

Κουγῶ - βάι - κουγῶ τό μνημα νά βογγᾶ,
Κουγῶ τό μνημα νά βογγᾶ καί βαριαναστενάζει,
καί θάρια ἀναστενάζει.

- Ποιός εἶ' - βάι - ποιός εἶναι αὐτός πού μέ πατεῖ,
Ποιός εἶν' αὐτός πού μέ πατεῖ ἐπάνω στό κεφάλι,
ἐπάνω στό κεφάλι;

Ταχά - βάι - ταχά δέν ἤμουν κι' ἐγώ νιός
Ταχά δέν ἤμουν κι' ἐγώ νιός δέν ἤμουν παλληκάρι,
δέν ἤμουν παλληκάρι;

Ταχά - βάι - ταχά δέν ἐπερπάτησα, ταχά δέν ἐπερπάτησα
μέ νύχτες μέ φεγγάρι, μέ νύχτες μέ φεγγάρι;

Νά 'χα νεράτζι

Στά δύο

Νά 'χα νεράτζι νά 'ριχνα, ρόιδο μου,
στό πέ - μωρέ, στό πέρα παραθύρι.
Νά τσάκιζα τό μαστραπά, ρόιδο μου,
πόχει, μωρέ, πόχει τό καρυοφύλλι.

Κι' ό μαστραπάς, μαστραπάς, ρόιδο μου,
κι' ό μαστραπάς τσακίστηκε.
Κι' ό μαστραπάς τσακίστηκε,
τό κά - μωρέ, τό καρυοφύλλι έχύδη.

- Τό μαντηλάκι πού κεντᾶς, ρόιδο μου,
σέ μέ - μωρέ, σ' έμένα νά τό στείλεις.
'Εδῶ στά ξένα πού 'μαι, κόρη μου,
τό θέ - μωρέ, τό θέλω για σημάδι.

Νά τό κρατῶ νά τό φιλῶ, ρόιδο μου,
καί σέ - μωρέ, κι' έσένα νά θυμᾶμαι.

Μανουσάκια

Στά δύο

Έμένα ή μάνα μ' μ' έστειλε νά μάσω μανουσάκια.
Μανουσάκια, μανουσάκια, μόσχους και γαρυφαλάκια.

Νά μάσω και γαρύφαλα, νά στρώσω στήν αυλή σου.
Μανουσάκια, μανουσάκια, μόσχους και γαρυφαλάκια.

Τά έμασα, τά έδεσα, και τά 'κανα ματσάκια.
Μανουσάκια, μανουσάκια, μόσχους και γαρυφαλάκια.

Και ήρδα και τά σκόρπισα, έξω απ' τήν αυλή σου.
Μανουσάκια, μανουσάκια, μόσχους και γαρυφαλάκια.

Μανουσάκια κι' από μένα στό χαρτί τά 'χω γραμμένα.
Στό χαρτί και στό δευτέρι και στό παχουλό σου χέρι.

Μανουσάκια στήν αυλή σου, πῶς κοιμᾶσαι μοναχή σου;
Πῶς κοιμᾶσαι μοναχή σου, δέν κρυώνει τό κορμί σου;

Πές το, κοῦκε,

Στά δύο

Τί νά τή κάνω τούτη νιά, πές το, κοῦκε, μιά φορά.
Τούτη τή μαυρομάτα, πές το μπιρμπίλιμ', πές το.

Νά τήν αφήσω στό χωριό, πές το, κοῦκε, μιά φορά.
Φοβάμαι τούς γερόντους, πές το μπιρμπίλιμ', πές το.

Θά τῆς φτιάξω ἓνα σταυρό, πές το, κοῦκε, μιά φορά.
Θά τῆς φτιάξω δακτυλίδι, πές το μπιρμπίλιμ', πές το.

Τό δακτυλίδι νά φορεῖ, πές το, κοῦκε, μιά φορά.
Σταυρός νά τή φυλάει, πές το μπιρμπίλιμ', πές το.

Λένη Δροπολίτισσα

Στά δύο

Στῆς "Αη-Μαρίνας τά βουνά, Λένη Δροπολίτισσα,
Ἦταν μιά κρύα βρύση, Λένη καμαρωμένη.

Πάησε ἡ Λένη νά πιεῖ νερό, Λένη Δροπολίτισσα,
Νά πιεῖ καί νά γιομίσει, Λένη καμαρωμένη.

Καί ἔπεσε τό μαντίλι τῆς, Λένη Δροπολίτισσα.
Τό χρυσοκεντημένο, Λένη καμαρωμένη.

Ἄν τό βρεῖ νιός νά τό χαρεῖ, Λένη Δροπολίτισσα.
Γέρος νά τό καμαρώσει, Λένη καμαρωμένη.

Στήν κεντησμένη σου ποδιά

Στά δύο πηδηχτός

Στήν κεντησμένη σου ποδιά, μωρ' Βλάχα,
μωρ' Βλάχα, Βλαχοπούλα καί τσελιγκοπούλα. (δίσ)
Λαλοῦν ἀηδόνια καί πουλιά, μωρ' Βλάχα,
μωρ' Βλάχα, Βλαχοπούλα καί τσελιγκοπούλα. (δίσ)
- Ποιός τήν κεντοῦσε τήν ποδιά, μωρ' Βλάχα,
μωρ' Βλάχα, Βλαχοπούλα καί τσελιγκοπούλα. (δίσ)
- Χρυσός ἀετός τήν κένταγε μωρ' Βλάχο,
μωρ' Βλάχο, μωρ' μπαμπέση πού μ' ἔβαλες στή μέση. (δίσ)

Ἡ διαβολεμένη γριά

Στά δύο

Μιά γριά, μωρέ παιδιά, μιά γριά μαγείρευε,
Μιά γριά μαγείρευε, τραχανά καί μπατσαριά.

Καί τῆς ἦ - μωρέ παιδιά καί τῆς ἦλθε μιά γραφή,
Καί τῆς ἦλθε μιά γραφή, ἡ γριά νά παντρευτεῖ.

Μιά κλωτσιά, μωρέ παιδιά, μιά κλωτσιά στόν τραχανά,
Μιά κλωτσιά στόν τραχανά κι' ἄλλη μιά στή μπατσαριά.

- Φᾶτε σκυλιά, μωρέ παιδιά, φᾶτε σκυλιά τόν τραχανά,
Φᾶτε σκυλιά τόν τραχανά κ' ἐσεῖς γουρούνια τήν μπατσαριά.

Κι' ἐσεῖς κό - μωρέ παιδιά - κ' ἐσεῖς κότες τή φακή,
Κ' ἐσεῖς κότες τή φακή, ἡ γριά δά παντρευτεῖ.

Κ' ὅσες γριές, μωρέ παιδιά, κ' ὅσες γριές τ' ἀκούσανε,
Κ' ὅσες γριές, τ' ἀκούσανε, ὅλες μιλαλίσανε.

Μιά γριά, μωρέ παιδιά, μιά γριά παλαιόγρια,
Μιά γριά παλαιόγρια, δέν μπορεῖ, δέν μιλαλάει.

- Φέρτε μου, μωρέ παιδιά, φέρτε μου καί μένα δύο,
Φέρτε μου καί μένα δύο, ἕνα γέρο κι' ἕνα νιό.

Νά 'χω τό γέ - μωρέ παιδιά - νά 'χω τό γέρο γιά κουβέντα,
Νά 'χω τό γέρο γιά κουβέντα - καί τό νιό γιά τά παιχνίδια.

Κι' ἕνας γέ - μωρέ παιδιά - κι' ἕνας γέρος τ' ἄκουσε
Κι' ἕνας γέρος τ' ἄκουσε καί πολύ λαχτάρισε.

Σ' ἕνα δέ - μωρέ παιδιά - σ' ἕνα δέντρο ἀνεβαίνει,
Σ' ἕνα δέντρο ἀνεβαίνει, κάδεται καί ξαποσταίνει.

Κι' ἡ γριά, μωρέ παιδιά, κι' ἡ γριά ἡ διαβολεμένη,
Κι' ἡ γριά ἡ διαβολεμένη, τρέχει παίρνει μιά τσεκούρα.

Μπάμ καί μπούμ μωρέ παιδιά, μπάμ καί μπούμ τσεκούρα σκώνει.
Μπάμ καί μπούμ τσεκούρα σκώνει καί ὁ γέρος τήν πλακώνει.

Δέν μπορῶ, μανούλα μ' .

Στά δύο

Δέν μπορῶ, μανούλα μ', δέν μπορῶ,
σύρε νά φέρεις τό γιατρό.

Σύρε νά φέρεις τό γιατρό,
μή πεδάνω ἢ δόλια καί χαθῶ.

Ἀγάπησα, μανούλα μ', ἀγάπησα,
πικρά ἢ μαύρη τό μετάνοιωσα.

Πικρά ἢ μαύρη τό μετάνοιωσα,
ἄχ, μανούλα μου, δέν σ' ἄκουσα.

Τώρα εἶμαι ἄρρωστη βαριά,
δά πεδάνω ἢ δόλια, κ' εἶμαι νιά.

Σῶπα, κόρη μ', μὴν κλαῖς ἐσύ,
δά φέρω τό γιατρό ταχιά πρωί.

Θά φέρω τό γιατρό ταχιά πρωί,
νά σοῦ γιάνει, κόρη μ', τήν πληγή.

Μιά γριά πολύ γριά

Στά δύο

Μιά γριά πολύ γριά τήν πονοῦσε ἡ κοιλιά,
καί τήν πῆγαν στό γιατρό, νά τῆς δώσει γιατρικό.
Καί τῆς εἶπε ὁ γιατρός: - Ἔχεις ὄρεξη νά τρῶς;
- Ἔχω ὄρεξη νά τρώγω ἓνα ἄρνι τήν ἐβδομάδα,
ἓνα ἄρνι τήν ἐβδομάδα κι' ἓνα φοῦρνο μέ ψωμάδα.
Καί ἂν μοῦ ῥθει κι' ἄλλη πείνα, τρώγω καί μιά προβατίνα.
- Πῶ, πῶ, πῶ! εἶπε ὁ γιατρός,
δῶς τῆς λάχανα βρασμένα, γιατί τούτη δά φάει καί μένα.

Τάξ' του μάνα

Στά δυό πηδηχτός

- Σύρε, μάνα, πές του Γιάνη, δά μέ πάρει τί δά κάνει;
 - Δέν σέ παίρνει, δέν σέ θέλει, τσιούπρα μου, σέ κοροϊδεύει.
- Είσαι άσπρη καί σμπουριάρα, στό κεφάλι κατσιδιάρα.
- Τάξ' του, μάνα, τή φοράδα, νά τόν πιάσει μιά ζαλάδα.
- Τάξ' του, μάνα, καί τ' άμπέλι, δά μέ πάρει δέλ' δέ θέλει.

Χαλασιά μου!

Στά δυό

Δέ στό 'πα χαλασιά μου, στό μύλο νά μή πās,
χαλασιά μου, στό μύλο νά μή πās.

Τί δά σέ κόψει ή ρόδα, καί γίνω 'γώ φονιάς,
χαλασιά μου, καί γίνω 'γώ φονιάς.

Δέν σ' έχω νά δουλεύεις, νά βασανίζεσαι,
χαλασιά μου, νά βασανίζεσαι.

Σ' έχω νά τρώς νά πίνεις, καί νά στολίζεσαι,
χαλασιά μου, καί νά στολίζεσαι.

Νά τηγανίζεις ψάρια, μέσα στό μαγειριό,
χαλασιά μου, μέσα στό μαγειριό.

'Αφσέ τα νά καοῦνε, κι' έβγα για νά σέ δῶ,
χαλασιά μου, κι' έβγα για νά σέ δῶ.

Δέν στό 'πα χαλασιά μου, στά ξένα νά μή πās,
χαλασιά μου, στά ξένα νά μήν πās,
γιατί θαλά σέ χάσω, καί γίνω 'γώ φονιάς.
χαλασιά μου, καί γίνω 'γώ φονιάς.

Χαλασιά κι' άλλί από μένα,
πού 'βαλα σεβντά για σένα.

Χαλασιά μου, χαλασιά μου, ζωντανή ξεχωρισιά μου,
δέν σ' έχόρτασε ή καρδιά μου.

Τά σανίδια

Στά δύο πηδηχτός

Τά σανίδια, νίδια, νίδια, μώρε μαῦρα μου γεννίδια,
Τά λευκοπελεκημένα καί τά πικοβαρεμένα.

Νά ριχτοῦν νά παίξουν κιόλας, μέ τῆς Χάιδως τήν κοπέλα,
Τήν άσπράτη, τήν άφράτη, τήν κοκκινογελεκάτη.

Τί παιχνίδια, νίδια, νίδια, μώρε μαῦρα μου γεννίδια;
Τ' εἶναι τοῦτα πού μαθαίνω, βούβα κάνω καί δέν κρένω.

Τί νά πῶ νά μολογήσω, δέν μπορῶ νά τά ξηγήσω.
Τά δικά σας τά παιχνίδια, μώρε μαῦρα μου γεννίδια.

Χῆρες παπαδιές

Στά δύο πηδηχτός

Σαράντα πέντε λεμονιές,
χῆρες, χῆρες παπαδιές.
Στήν ἄμμο φυτρωμένες,
χῆρες κ' ἄρραβωνιασμένες.

Νερό ἔχουν στή ρίζα τους,
χῆρες, χῆρες παπαδιές.
Καμιά καρπό δέν κάνει,
χῆρες κ' ἄρραβωνιασμένες.

Ἔτσι εἶναι κ' οἱ ζευγαρωτές,
χῆρες, χῆρες παπαδιές.
Κ' οἱ μικροπαντρεμένες,
χῆρες κ' ἄρραβωνιασμένες.

Πού ἔχουν τόν ἄνδρα στό πλευρό,
χῆρες, χῆρες παπαδιές.
Καί προκοπή δέν κάνουν,
χῆρες κ' ἄρραβωνιασμένες.

Ἄνάδεμα γονιούς, γονιούς,
χῆρες, χῆρες παπαδιές.
Μανάδες, πατεράδες,
χῆρες κ' ἄρραβωνιασμένες.

Πού δέν διαλένε τούς γαμπρούς,
χῆρες, χῆρες παπαδιές.
Γιά νά ἔναι ἀπό σόι,
χῆρες κ' ἄρραβωνιασμένες.

Ἡ ζερβοπούλα*

Στά δύο

Σαράντα δίπλες ὁ χορός, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Σαράντα καί μεγάλες, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Καί μέσ στή μέση τοῦ χοροῦ, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Χορεύει ζερβοπούλα, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Ἀστράφτουν τά μαντίλια της, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Λάμπει τό πρόσωπό της, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Πέρασε ἕνας νιόπαντρος, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Ἕνα παλληκαράκι, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Ἐκάθησε καί κοίταξε, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Καί στό χορό ἐμπῆκε, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Κόρη μικρή, κόρη καλή, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Κόρη καγκελοφρύδα, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Δυό λόγια θέλω νά σοῦ πῶ, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Πόσο σέ καμαρώνω, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Ἡ μάνα πού σέ γέννησε, μπιρμπίλι, μπιρμπίλι.
Νά ζήσει νά γεράσει, τό λέει τό μπιρμπιλάκι.

Κυρά νύφη

Στά δύο πηδηχτός

Σειοῦνται τά δέντρα σειοῦνται, σειοῦνται καί τά κλαριά.
Σειέται καί ἡ κυρά νύφη μέ τά ξανθά μαλλιά.

- Τί ἔχεις κυρά νύφη καί κάδεσαι καί κλαῖς;
Κι' ἐμένα τῆς μανούλας, γιατί δέν μοῦ τό λές;

- Τί νά σοῦ πῶ μωρ' μάνα, τί νά σοῦ διηγηθῶ.
Τόν ἄνδρα πού μοῦ δίνεις, ἐγώ δέν ἀγαπῶ.

Χηρεμένη νιόπαντρη

Στά δυό

Πέντε μῆνες παντρεμένη χήρα πάει στή μάνα της,
χήρα πάει στή μάνα της.

Μέ τά τέλια στή ποδιά της, ἔκλαιγε τόν ἄνδρα της,
ἔκλαιγε τόν ἄνδρα της.

Σήκου, νιέ μου καί καλέ μου, σήκου νά μέ δεῖς τή μαύρη,
σήκου νά μέ δεῖς τή μαύρη.

Πού 'ρθε ἡ μάναμ' καί μέ πῆρε, καί τ' ἀδέ - τ' ἀδέρφια μου,
καί τ' ἀδέ - τ' ἀδέρφια μου.

Τσώπα, κόρη μ', καί μὴν κλαῖς καί ξαναπαντρεύεσαι,
καί ξαναπαντρεύεσαι.

Τί μοῦ λές, μωρ' στρίγλα μάνα, πού δά ξαναπαντρευτῶ,
πού δά ξαναπαντρευτῶ.

Τέτοιοι ἄνδρα πού 'χα ἡ μαύρη, δέν μπορῶ νά ξαναβρῶ,
δέν μπορῶ νά ξαναβρῶ.

Μάνα μέ τούς ἐννια (ν) ὑγιούς*

Στά δυό ἢ στά τρία

Μάνα μέ τούς ἐννια (ν) ὑγιούς καί τίς ἐννια νυφάδες (δῖς)

ἔχει τή 'Δόξω μοναχή, μοναχοδυγατέρα. (δῖς)

Προξενητάδες ἔρχονται, 'πό μές ἀπό τήν Πόλη (δῖς)

τήν 'Δόξω μας ἐγύρεψαν, τήν 'Δόξω μας γυρεύουν. (δῖς)

Κι' ἡ μάνα της δέν ἤθελε καί τά ὀχτώ ἀδέρφια (δῖς)

κι' ὁ Κώστας ὁ μικρότερος γυρεύει νά τή δώκει. (δῖς)

Κι' ἡ μάνα του τοῦ ἔλεγε, κι' ἡ μάνα του, τοῦ λέει: (δῖς)

- Καλά, Κώστα μ', τή δίνουμε, καλά τήν προξενουῦμε (δῖς)

ποιός πάνει καί ποιός ἔρχεται καί ποιός δά μᾶς τή φέρνει; (δῖς)

- (ν) 'Εγώ πανῶ κι' ἐγώ 'ρχομαι κι' ἐγώ δά σᾶς τήν φέρνω (δῖς)

'πό δυό βολές τήν ἀνοιξη 'πό δυό τό καλοκαίρι (δῖς)

καί τρεῖς ὡς τό χινόπωρο πού πέφτουν τά λουλούδια. (δῖς)

Δέλβινο¹

Στά τρία

Δέλβινο, Δέλβινο,
Δέλβινο καί Τσαμουργιά.

Δέλβινο καί Τσαμουργιά,
δέν τά δίνουν τά παιδιά.

Δέν τά δίνουν τά παιδιά
στό Σουλτάνο Βασιλιά.

Δέλβινο κι' Ἀργύρως κάστρο,
φέγγεις στήν καρδιά μας ἄστρο.

1. Τό τραγούδι αὐτό ἀναφέρεται στήν ἄρνηση τῶν ραγιάδων νά στρατολογηθοῦν ὑποχρεωτικῶς κατά τά μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἀντίστοιχα τραγούδια ὑπάρχουν καί στήν ἀλβανική γλῶσσα. Ἡ ὀρθή του διατύπωση εἶναι:

Δέλβινο, Δέλβινο, Δέλβινο καί Τσαμουριά,
Δέλβινο καί Τσαμουριά δέν τά δίνουν τά παιδιά.
Δέν τά δίνουν τά παιδιά γιά νιζάμ τοῦ βασιλιᾶ.
Γιά νιζάμ τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ σουλτάνου στή Μπαρμπαριά.
Τό Χριστό πού προσκυνοῦγε, μόν' γι' αὐτόν δά πολεμοῦνε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

Ντεληπαπάς

Στά τρία

Ἐκούγω τόν ἄνεμο κι' ἀχάει, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
τόν ἔκούγω καί μαλώνει, Ντελήπαπα λεβέντη.
Μέ τά βουνά ἐμάλωνε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
μέ τά βουνά μαλώνει, Ντελήπαπα λεβέντη.
- Ἐσεῖς βουνά τῶν Γρεβενῶν, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
καί πεῦκα τοῦ Μετσόβου, Ντελήπαπα λεβέντη.
Ἐσεῖς καλά τόν ξέρετε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
αὐτόν τόν Παπαγιώργη, Ντελήπαπα λεβέντη.
Ποῦ ἔταν μικρός στά γράμματα, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
μικρός στά πινακίδια, Ντελήπαπα λεβέντη.
Ὅλα τά κάστρα πάτησε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
κι' ὅλα τά μοναστήρια, Ντελήπαπα λεβέντη.
Τό μοναστήρι στούς Ἁγιοῦς, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
δέν μπορεῖ νά τό πατήσει, Ντελήπαπα λεβέντη.
Τόν γούμενο ἐφώναξε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
τό γούμενο φωνάζει, Ντελήπαπα λεβέντη.
Κατέβα κάτω γούμενε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
νά μέ ξεμολογήσεις, Ντελήπαπα λεβέντη.
Γιατί ἔχω κάνει κριμάτα, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
κι' εἶμαι κριματισμένος, Ντελήπαπα λεβέντη.
Τί εἶχα σκοτώσει ἓνα παπά, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
ἐκεῖ ποῦ λειτουργοῦσε, Ντελήπαπα λεβέντη.
Δέν ἔλεγε τά γράμματα, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
καί τίς μυσταγωγίες, Ντελήπαπα λεβέντη.
Κι' ὁ γούμενος δέν ἔκρινε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
κι' ἀντιλογία δέν δίνει, Ντελήπαπα λεβέντη.
Ντελήπαπας ἐκάκιωσε, μωρέ παπά, Ντελήπαπα,
πολύ τοῦ κακοφάνει, Ντελήπαπα λεβέντη.

Ὁ Δῆμος*

Στά τρία

Αὐτά τά μάτια, Δῆμο μ', τά 'μορφα, (δίσ)
Τά φρύδια τά γραμμένα, γειά σου ἀγάπη μου,
Τά φρύδια τά γραμμένα, σέ κλαῖν' τά μάτια μου.

Αὐτά μέ κάνουν, Δῆμο μ', κι' ἀρρωστῶ, (δίσ)
Μέ κάνουν κι' ἀπεθαίνω, γειά σου ἀγάπη μου.
Μέ κάνουν κι' ἀπεθαίνω, σέ κλαῖν' τά μάτια μου.

Γιά βγάλε, Δῆμο μ', τό σπαδάκι σου, (δίσ)
καί κόψε τό λαιμό μου, γειά σου ἀγάπη μου,
Καί κόψε τό λαιμό μου, σέ κλαῖν' τά μάτια μου.

Καί μάσε Δῆμο μ' καί τό γαῖμα μου, (δίσ)
σ' ἓνα χρυσό μαντίλι, γειά σου ἀγάπη μου.
Σ' ἓνα χρυσό μαντίλι, σέ κλαῖν' τά μάτια μου.

Κι' ἂν σέ ρωτήσουν, Δῆμο μ', τί ἔχεις αὐτοῦ; (δίσ)
Τό γαῖμα τῆς ἀγάπης, γειά σου ἀγάπη μου,
Τό γαῖμα τῆς ἀγάπης, σέ κλαῖν' τά μάτια μου.

Οἱ μαρμάρες*

Στά τρία

Μέσα στό Πωγώνι, καί σ' ἓνα χωριό

Ἦσαν δυό μαρμάρες, δέν κάνανε παιδιά.

Σηκώθηκαν καί πάησαν σέ ντόπιο τους γιατρό.

- Γιατρέ νά μᾶς γιατρέψεις, νά κάνωμε παιδιά.

- Γιά βάλτε τά σεγκούνια, καί τ' ἄσπρα τά ρουτιά.

Καί φέρτε μ' ἓνα πέτο, πού νά 'χει δυό λιγκριά.

Καί ὅταν γεννήσει ὁ πέτος, δά κάνετε παιδιά.

Ἐγώ εἶμαι ὁ ἄνδρας σου

Πολυφωνικό στά τρία

- Γλυκοχαράζουν τά βουνά κ' οἱ λιγερές κοιμοῦνται. (δῖς)
Κ' οἱ παντρεμένες οἱ καλές στή βρύση νά γιομίσουν. (δῖς)
Βρίσκω μιά κόρη πῶπλενε σέ μαρμαρένια βρύση. (δῖς)
- Κόρη μ', γιά δῶσε μου νερό, τήν καλημέρα νά 'χεις. (δῖς)
- Σαράντα σούκλους ἔβγαλε, στά μάτια δέν τήν εἶδα. (δῖς)
Κ' ἀπάνω στούς σαράντα-δυό τήν βλέπω δακρυσμένη. (δῖς)
- Γιατί δακρῦζεις, λυγερή, καί βαρειά ἀναστενάζεις; (δῖς)
Μήνα πεινᾶς, μήνα διψᾶς, μήνα ἔχεις κακή μάνα; (δῖς)
- Οὔτε πεινῶ, οὔτε διψῶ, οὔτε ἔχω κακή μάνα. (δῖς)
Τόν ἄντρα ἔχω στή ξενητιά, χρόνια τόν παντεχαίνω. (δῖς)
- Κι' αὐτός τῆς ἀποκρίθηκε, κι' ἀντιλογία τῆς δίνει. (δῖς)
- Κόρη μ', ἐγώ εἶμαι ὁ ἄνδρας σου, ἐγώ εἶμαι καί ὁ καλός σου. (δῖς)
- Ἐένε μ', ἄν εἶσαι ὁ ἄνδρας μου, ἄν εἶσαι κι ὁ καλός μου, (δῖς)
πές μου σημάδια τῆς αὐλῆς, καί τότε νά πιστέψω. (δῖς)
- Ἐχεις μηλιά στήν πόρτα σου καί κλῆμα στήν αὐλή σου. (δῖς)
- Διαβάτης ἦσουν, πέρασες, τά εἶδες καί τά ξέρεις. (δῖς)
- Πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ, καί τότε νά πιστέψω.
- Ἀνάμεσα στή, κάμαρα χρυσό καντηλι ἀνάβεις. (δῖς)
Καί φέγγει ὅταν λούζεσαι καί πλέκεις τά μαλλιά σου. (δῖς)
- Ἐένε μ', ἐσύ εἶσαι ὁ ἄνδρας μου, ἐσύ εἶσαι καί ὁ καλός μου. (δῖς)

Μιά παπαδιά στόν ἀργαλειό

Πηδηχτός

Μιά παπαδιά στόν ἀργαλειό ταράζει τό ποδάρι,
καί μέ τό νοῦ της τό 'λεγε: νά 'χα ἕνα παλληκάρι.
Τό παλληκάρι τό καλό, θέλει καλή γυναίκα,
νά ξέρει ρόκα κι' ἀργαλειό, νά ξέρει νά κεντάει.
Τό κτένισμα εἶναι γλέντισμα, κι' ἡ ρόκα τό σεργιάνι,
κι' ὁ ἔρημος ὁ ἀργαλειός εἶναι σκλαβιά μεγάλη.

Σιγαλά, μωρέ παιδιά

Στά τρία

Σιγαλά, μωρέ παιδιά, σιγαλά, σιγαλινά.
Σιγαλά πάνω κι' ἐγώ στὸν παπά, στήν παπαδιά.
Στὸν παπά, στήν παπαδιά, μέ μιά μπούκλιτσα κρασί.
Μέ μιά μπούκλιτσα κρασί, ἔφαγε ἤπιε ὁ παπάς.
Ἐφαγε ἤπιε ὁ παπάς καί τοῦ καλοφάνηκε.
Καί τοῦ καλοφάνηκε. - τήν εὐχή μου νά 'χεις, γιέ.
- Τήν εὐχή μου νά 'χεις, γιέ, σύντα ψαροκυνηγᾶς.
Σύντα ψαροκυνηγᾶς, κι' ὅλο ἀπ' ἔδω νά γυρνᾶς.
Κι' ὅλο ἀπ' ἔδω νά γυρνᾶς, κάτ' δά σέ ρωτήσωμε.
Κάτ' δά σέ ρωτήσωμε, δά σοῦ μολογήσωμε.
Μ' εἶδες δυό κλεφτόπουλα, δυό Ρωμιόπουλα.
- Τά 'δα, τά παραεῖδα, μέσ στή Πόλη δούλευαν.
Μέσ τήν Πόλη δούλευαν, χήρα Τούρκα δούλευαν.
Χήρα Τούρκα δούλευαν, κι' ὅσο τήν ἐδοῦλευαν.
Κι' ὅσο τήν ἐδοῦλευαν, τόσο αὐτή τοῦς ἔλεγε:
- Βρέ παιδιά τουρκέψατε, καί μουσουλμανέψατε,
Νά χαρεῖτε τήν Τουρκιά, κι' ὅλη τήν Ἀρβανιτιά.
- Γίνου σύ, κυρά, Ρωμιά, νά χαρεῖς τίς ἐκκλησιές.
Νά χαρεῖς τίς ἐκκλησιές, κι' ὅλα τά 'κονίσματα.
Κι' ὅλα τά 'κονίσματα καί τά βαγγελίσματα.

Κυρά Βγένω

Στά τρία καί πολυφωνικό

Μωρή Βγένω, κυρά Βγένω, μέσ στήν πόρτα σου διαβαίνω.
Μέσ στήν πόρτα σου διαβαίνω, τό σκυλί σου μ' ἀλυχτάει.
Τό σκυλί σου μ' ἀλυχτάει, κι' ὁ ἄνδρας σου μέ πολεμάει.
Ρίξε τό σκυλί σου κάτω, καί τόν ἄνδρα σου στό λάκκο.
Κάμε τό σκυλί σου ζάπι, καί τόν ἄνδρα σου χασάπη.
Ρίξε τά μαλλιά σ' τσιοπίσω, νά σέ δῶ νά σέ γνωρίσω.
Ρίξε τά μαλλιά σ' τσιομπρός, γιά νά 'ρθῶ νά μπῶ γαμβρός.

Νταλιάνω

Στά τρία, και πολυφωνικό

Κούπα κού - μωρή Νταλιάνω, κούπα, κούπα μπιρμπιλένια.
Κούπα, κούπα μπιρμπιλένια, κόρη μαργαριταρένια.

Φτιάξε μου, μωρή Νταλιάνω, φτιάξε μου ψηλό γιοφύρι.
Φτιάξε μου ψηλό γιοφύρι, νά περάσω τζιοβαίρι.

Νά περά - μωρή Νταλιάνω, νά περάσω πέρα, πέρα.
Νά περάσω πέρα, πέρα στοῦ παπαῦ τή θυγατέρα.

Πού πουλά - μωρή Νταλιάνω, πού πουλάει τά μῆλα δέκα.
Πού πουλάει τά μῆλα δέκα, τά λεμόνια δέκα πέντε.

Παίρνω σχί - μωρή Νταλιάνω, παίρνω σχίζω ἓνα λεμόνι.
Παίρνω σχίζω ἓνα λεμόνι, βρίσκω τήν ἀγάπη μέσα.

Πέρδικα πού 'σαι στή φτέρη

Στά τρία

Πέρδικα πού είσαι στή φτέρη,
ποιόν νά στείλω νά σέ φέρει;
Ποιόν νά στείλω νά σέ φέρει,
δώδεκα φλωριά στό χέρι.
Δώδεκα φλωριά στό χέρι,
κι' ἄλλα δέκα στό μαντίλι,
γιά τῆς Χαίδως τό χατίρι.

Τούτην κούπα κι' ἄλλη κούπα,
μ' ἔκαναν μέ τέτοια ροῦχα.
Τούτην κούπα καί κανάτα,
μ' ἔκαναν μέ τέτοια ἀρμάτα.

Μιά καλή (;) νυφαδιά*

Στά τρία

Μιά καλή(;) νυφαδιά πάει νά μάσει λάχανα.
Τά 'μασε καί τά 'βρασε, ἔπεσε νά κοιμηθεῖ.
Μιά κλωτσιά στά λάχανα, χύδηκαν τά λάχανα.
Σκούζει, τρίζει ἢ πεδερά: - Τί ἔχυσες τά λάχανα;

Τήν ἀρχίζει ἢ νυφαδιά, μέ βρисиές καί καρπαζιές.
- Γιατί μ' ἔκανες πατσιά, μωρή μαύρη νυφαδιά.
- Τσώπα, τσώπα πεδερά, μᾶς ἀκούει ἢ γειτονιά.

Ρίνα, Κατερίνα*

Στά τρία

- Σοῦ 'πα πέταξε τή ρόκα, Ρίνα, Κατερίνα μου.
Τί τά θέλεις τά προικιά, Κατερίνα μοναχιά.
Σέ παντρεύει ἢ ἔμορφιά σου, Ρίνα, Κατερίνα μου.
Τά δικά σου τά προικιά, Κατερίνα μοναχιά.
Κίνησα νά 'ρθῶ ἕνα βράδι, Ρίνα, Κατερίνα μου.
Μ' ἔπιασε ψιλή βροχή, Κατερίνα μοναχή.
- Ἄς ἐρχόσουν κι' ἄς βρεχόσουν, Ρίνα, Κατερίνα μου.
Κι' ἄς γινόσουν παπί, Κατερίνα μοναχή.
Εἶχα ροῦχα νά σ' ἀλλάξω, Ρίνα, Κατερίνα μου.
Πάπλωμα νά σέ σκεπάσω, Κατερίνα μοναχή.
Καί κορμάκι ν' ἀγκαλιάσεις, Ρίνα, Κατερίνα μου.
Ἔτσι νά διασκεδάσεις, Κατερίνα μοναχή.

Κλέφτες μπήκαν στό μαντρί*

Στά τρία

Κλέφτες μπήκαν στό μαντρί,
μάς πηράν τό λάγιο άρνί.
Καί πάλι ξαναμπήκαν,
τίποτε δέν μάς άφήκαν.
Τά 'ναι μώρε, τά 'ναι, τά πήραν και πάνε!

Πάν μωρ', πάνε τά καημένα,
τά πηράν οί Λιάμπηδες.
Λιάμπηδες ξεσκούφωτοι,
καί οί μισοτσάρουχοι.

Τά ντουφέκια καπετάνιοι,
τρέξτε όλοι, πάει ή στάνη.
'Κεϊ στή μεγάλη φτέρη,
νά τούς στήσετε καρτέρι.

Κι' έκει θένα περάσουν,
δά σās δοῦνε δά τά χάσουν.
Μέ τή πρώτη ντουφεκιά,
δά γεμίσουν τά βρακιά.

Καί δά φύγουν μάνι μάνι
δά μάς 'φήσουν και τή στάνη.

Γλυκό μου μήλο

Στά τρία

Μήλο μου, γλυκό μου μήλο,
πορτοκάλι μου γραμμένο.
Πορτοκάλι μου γραμμένο,
για ένα στοίχημα σε δέλω.

Ποιόν νά στείλω νά σε φέρει,
νά σε στήσω κυπαρίσσι.
Νά σε στήσω κυπαρίσσι,
κρύα μαρμαρένια βρύση.

Κρύα μαρμαρένια βρύση,
νά 'ρχονται οί νιές νά πλένουν.
Νά 'ρχονται οί νιές νά πλένουν,
μαυρομάτες νά λευκαίνουν.

Γάμος - πανηγύρι

Στά τρία

Κάτω στό γιαλό στό κάμπο κάνουν τά καβούρια γάμο.
Κάνουν τά καβούρια γάμο κι' ή χελώνα πανηγύρι.

Τόν σκατζόχοιρα καλοῦνε γιά νά φᾶνε καί νά πιοῦνε.
Κι' ό σκατζόχοιρος ό Ρήγας τῆς χελώνας κάνει μάτι.
Κι' ή χελώνα ή μαργιόλα σέ φίλο κατή πηγαίνει.
- "Αδικο, κατή ἀφέντη, ἀπό τοῦτο τό λεβέντη.

- Τί σοῦ ζήλεψε σβαρούκλω κι' ἤρδες παραπονεμένη;
Τά ποδάρια τά σκασμένα ἢ τά γκρουλωμένα μάτια;
Φύγε, μωρή ζαρολαίμω, μή σοῦ πάρω τό κεφάλι
καί σοῦ σπάσω τήν καφκάλα καί σέ κάνω στούμπου στούμπου.

Κι' ή χελώνα μουρμουρίζει γιά τόν φίλο τόν κατή της.
- Τέτοιος φίλος νά μου λείπει κι' ἀπό μέ νά γίνει ξίκι.

Τοῦτο τό καλοκαιράκι

Στά τρία

Τοῦτο τό, μωρέ Γιαννάκη, τοῦτο τό καλοκαιράκι,
Κυνηγοῦ μωρέ Γιαννάκη, κυνηγοῦσα ἓνα πουλάκι.
Κυνηγοῦσα λαχταροῦσα, νά τό πιάσω δέν μποροῦσα.
Κ' ἔστησα, μωρέ Γιαννάκη, κ' ἔστησα τήν ξόβεργά μου.
Κι' ἤρθε τό, μωρέ Γιαννάκη, κι' ἤρθε τό πουλί κοντά μου.
Κι' ἔκατσε, μωρέ Γιαννάκη, κι' ἔκατσε στά γόνατά μου.
Κι' ἔκατσε μωρέ Γιαννάκη, κι' ἔκατσε στά γόνατά μου.
Κι' ἔκατσε στά γόνατά μου, στήν ψυχή καί στήν καρδιά μου.

Τρία καλά είναι στό ντουνιά

Στά δυό, και πολυφωνικό στό χορό

Ώρ, τρία, μωρέ, τρία καλά 'ναι στό ντουνιά
και στόν άπάνω κόσμο. (δίζ)

Ώρ, τό ά - μωρέ, τό άλογο τό γρήγορο
και τό καλό ζευγάρι. (δίζ)

Ώρ, και ή, μωρέ, και ή γυναίκα ή καλή
πού νά τιμᾶ τόν άντρα. (δίζ)

Ώρ, όπου, μωρέ, όπου τόν άκούει σκώνεται
και όπου τόν βλέπει στρώνει. (δίζ)

Ώρ, ανά - μωρέ, ανάδεμα πού έλεγαν
τ' άδέρφια δέν πονιούνται. (δίζ)

Ώρ, ήταν, μωρέ, ήταν δυό άδέρφια άγκαρδιακά,
τά πολυαγαπημένα. (δίζ)

Ώρ, (ν) έμπή - μωρέ, έμπήκε τό δαιμόνιο
και δέ νά τά χωρίσει. (δίζ)

Ώρ, (ν) άγά - μωρέ, άγάπησε ό μικρότερος
του μέγα τή γυναίκα. (δίζ)

Ώρ, (ν) νύφη, μωρ', νύφη έγώ σέ άγαπῶ
και θέλω νά σέ πάρω. (δίζ)

- (ν) Έσύ μέ θέλεις μιά και δυό,
έγώ σέ θέλω πέντε. (δίζ)

Σκοτώ - μωρέ, σκοτώσε τόν άδερφούλη σου
κι' έσύ νά μέ κερδαίσεις. (δίζ)

- Μέ τί, μωρέ, μέ τί αίτία νά του βρω,
νύφη νά τόν σκοτώσω; (δίζ)

- Πατέ - μωρέ, πατέρας σας, σᾶς άφησε
άμπέλια και χωράφια. (δίζ)

- Σύρτε, μωρέ, σύρτε νά τά μοιράσετε
και κεί νά σκοτωθείτε. (δίζ)

Ὦρ, τούς μαύ - μωρέ, τούς μαύρηδες έμπίνεψαν,
στά μούλκια τους έπάησαν. (δίσ)

Ὦρ, τά δέ - μωρέ, τά δέσανε τά δυό μαζί
άπό μηλιās κλωνάρι. (δίσ)

- Τσ' έκει, μωρέ, τσ' έκει άδερφέ τό μαύρη σου,
γιατί δά κλωτιστουνε. (δίσ)

Κι' έμεϊς, μωρέ, κι' έμεϊς, άδερφέ, μαλώσουμε
κι' έδω δά σκοτωδοῦμε. (δίσ)

Κι' έσύ, μωρέ, κι' έσύ, άδερφέ, μ' αν ακουσε
τά γυναικεια λόγια. (δίσ)

Γυναί - μωρέ, γυναίκα παίρνεις δυό και τρεις,
σου τό δίνει και ο νόμος. (δίσ)

Και ά - μωρέ, και άδερφό έγκαρδιακό
ποτέ δέ ματαβρίσκεις. (δίσ)

Τούς μα - μωρέ, τούς μαύρους τους έμπίνεψαν
στά σπίτια τους γυρίζουν. (δίσ)

Ὦρ, λαγός, μωρέ, λαγός τούς έπερίκοψε
μές σ' ένα σταυροδρομι. (δίσ)

Ὦρ, κατέ - μωρέ, κατέβηκε ο μικρότερος
λιανά λιανά τον κάνει. (δίσ)

Γληγό - μωρέ, γλήγορα νύφη τό νερό
νά πλύνω τό σπαδί μου. (δίσ)

Ὦρ, νά πλύ - μωρέ, νά πλύνω τό σπαδάκι μου
τό γαιμα του άδερφου μου. (δίσ)

Ὦρ, κι' αὐτή, μωρέ, κι' αὐτή ἀπό τή χαρούλα της
κρασί πάνει καί θγάζει. (δίς)

Ὦρ, γυρί - μωρέ, γύρισε τήν ἐλιάνισε,
λιανά λιανά τήν κάνει. (δίς)

Καί στό μωρέ, καί στό σακί τήν ἔμασε
στό μύλο τήν ἐπάει. (δίς)

- Ὦρ, (ν) ἀλέ - μωρέ, ἄλεσε μύλε μ', ἄλεσε
τῆς κούρβας τό κεφάλι. (δίς)

Ὦρ, κανέ, μωρέ, κάνειτ' ἀλεύρι κόκκινο
καί τήν πασπάλα μαύρη. (δίς)

Ὦρ, νά ἔρχο - μωρέ, νά ἔρχονται οἱ γραμματικοί
νά παίρουνε μελάνι. (δίς)

Καί νά, μωρέ, καί νά ἔρχονται οἱ ἔμορφες
νά παίρουν κοκκινάδι. (δίς)

Πιστικός

Μοῦ ἔλεγε, μωρ', μοῦ ἔλεγε,
μοῦ ἔλεγε ἡ μάνα μου.

Μοῦ ἔλεγε ἡ μάνα μου:

- Μάθε, γιέ μου, γράμματα.

Μάθε, γιέ μου, γράμματα,
μάθε κοντυλίσματα.

Κι' ἐγώ δέν τήν ἄκουσα,
πιστικός ἐγίνηκα.

Πιστικός ἐγίνηκα,
χίλια πρόβατα ἔβοσκῶ.
Χίλια πρόβατα ἔβοσκῶ
μέ ἑβδομήντα δύο σκυλιά.

Μέ ἑβδομήντα δύο σκυλιά,
φλογερίτσα ἔκοψα.
Φλογερίτσα ἔκοψα
ἀπό κίτρο κι' ἀπό ἐλιά.

Ἀπό κίτρο κι' ἀπό ἐλιά
κ' ἀπό κόκκινη μηλιά.
Κ' ἀπό κόκκινη μηλιά,
κάθε πέτρα τή λαλῶ.

Κάθε πέτρα τή λαλῶ,
κάθε κάστρο ἀκούεται.
Κάθε κάστρο ἀκούεται,
τ' ἄκουσε καί μιά κυρά.

Τ' ἄκουσε καί μιά κυρά,
μιά κυρά βασίλισσα.

Μιά κυρά βασίλισσα:

- Ποιός εἶν' ἐκεῖνος πού λαλεῖ;

Ποιός εἶν' ἐκεῖνος πού λαλεῖ,
μὴν' εἶναι ὁ γιός τῆς ὀρφανῆς;
Μὴν' εἶναι ὁ γιός τῆς ὀρφανῆς;
Σύρτε φέρτε τον ἐδῶ.

Σύρτε φέρτε τον ἐδῶ,
νά λαλάει στίς πόρτες μου.
Νά λαλάει στίς πόρτες μου,
καί στίς πορτοπούλες μου.

Καί στίς πορτοπούλες μου,
νά ξυπνάει τίς θάγες μου.
Νά ξυπνάει τίς θάγες μου,
καί τίς βαγιοπούλες μου.

Καί τίς βαγιοπούλες μου,
νά σηκώνονται ταχιά.
Νά σηκώνονται ταχιά,
νά βυζαίνουν τά παιδιά.

Βάσω και Βασιλική*

Στά δύο και πολυφωνικό

Ψές βγήκα νά σεργιανήσω - μωρ' Βασίλω,
ψές στό Γιούλ - Μπαξέ μωρή - Βάσω και Βασιλική.
Βρίσκω κόρη πού κοιμόταν -
στά τραντάφυλλα, μωρή -
Κι' ἔσκυψα νά τή φιλήσω -
δέν μέ δέχτηκε, μωρή -
Ἄνοιξε τά δύο της μάτια -
και μέ κοίταξε, μωρή -
Και τό διαμαντένιο στόμα -
και μου μίλησε, μωρή -
- Ξένε ποῦησουν τόσα χρόνια -
και ποῦ γύριζες μωρέ -
Κι' ὅσα εἶχες καζαντήσει -
σέ ποιόν τά 'στειλες μωρέ -
- Ξένος ἤμουνα στά ξένα -
ξένα δούλευα, μωρή -
Κι' ὅσα ἔχω καζαντήσει -
ὄλα τά 'φερα, μωρή -
- Ξένε ποῦησουν τό χειμώνα -
ὅπου κρύωνα, μωρέ -
Κι' ἤρδες τώρα καλοκαίρι -
πού ζεσταίνομαι, μωρέ -

Κίνησα νά 'ρθῶ ἕνα βράδι

Χορευτικό

Κίνησα νά 'ρθῶ ἕνα βράδι, μ' ἔπιασε ψιλή βροχή.
Τό Θεό παρακαλοῦσα γιά νά σ' εὔρω μοναχή.
Μήτε μοναχή σέ βρῆκα, μέ τή μάνα σου,
μόν' σέ βρῆκα στολισμένη, μέ τίς φιλενάδες σου.
Σάν τά μάρμαρα τῆς Πόλης, ποῦνται στήν Ἁγιά Σοφιά,
λάμπουν τά χρυσά τσιαπράκια στήν καινούργια σ' φορεσιά.
Σάν τά μάρμαρα τῆς Πόλης ποῦνται στήν Ἁγία Σοφιά,
ὄλα τά 'χεις ταιριασμένα φρύδια, μάτια, και μαλλιά.

Πέτρος τήν πέτρα πελακάει

Στά τρία

Πέτρος τή πέτρα πελεκάει,
γειά σου παλληκάρι μου,
Μέ τό 'να του τό χέρι,
πέρδικα καί περιστέρι.
'Ο κόσμος τόν ἐρώταγε,
γειά σου παλληκάρι μου.
- Πούναι τ' ἄλλο σου τό χέρι;
πέρδικα καί περιστέρι.
- 'Εφίλησα μιά παπαδιά,
γειά σου παλληκάρι μου.
Καί μοῦ 'κοψαν τό χέρι,
πέρδικα καί περιστέρι.
Νά 'χα φιλήσει κι' ἄλλη μιά,
γειά σου παλληκάρι μου.
Κι' ἄς μοῦ 'κοβαν καί τ' ἄλλο χέρι,
πέρδικα καί περιστέρι.

'Η Γκάντα

Διπλή (ειδικός χορός)

Πέντε παλληκάρια κι' ἕξι κοριτσάκια
βρῆκαν ἕνα γέρο γιά νά τά μοιράσει.
Γιά νά τά μοιράσει καί νά τά λαχνίσει
καί νά τά λαχνίσει τά ἕξι κοριτσάκια.
Λαχνίζουν, ξελαχνίζουν, παίρνουν ἀπό ἕνα
κι' ἡ καλή κοπέλα, ἔπεσε στό γέρο.
Τήν τραβᾶ στόν ἴσκιο, γιά νά τόν ψειρίσει
καί νά τόν χτενίσει, νά τόν μουρμουρίσει.
'Ποκοιμήθηκε ὁ γέρος, τῶφυγ' ἡ κοπέλα.
Εὔπνησε ὁ γέρος καί τραβάει τά γένια.
Κλαίει, κλαίει ὁ γέρος: - Ποιός δά μοῦ τή φέρει;
Ποιός δά μοῦ τή φέρει ἐμένα τή κοπέλα;

"Ἐνα παλληκάρι τόν ρωτάει τό γέρο:

- Τ' ἔχεις, μωρέ γέρο, καί τραβᾶς τά γένια;
- Τί νά σοῦ πῶ, παιδί μου, πού νά 'χεις τήν εὐχή μου,
μῶφυγ' ἡ κοπέλα καί τραβῶ τά γένια.
- Τσῶπα, τσῶπα γέρο, ἐγώ δά σοῦ τή φέρω.
- Φέρτη μου, παιδί μου, πού νά 'χεις τήν εὐχή μου,
πού νά 'χεις τήν εὐχή μου, τοῦ Θεοῦ, καί τή δική μου.

Πέρασα σ' ένα γεφύρι*

Στά τρία

Πέρασα, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Πέρασα σ' ένα γιοφύρι.
Βλέπω μιά, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Βλέπω μιά στό παραθύρι.

Μέ τή μά - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Μέ τή μάνα της μαλώνει.
- Μάνα λέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Μάνα, λέγει, πάντρεψέ με.

Κι' άνδρα γέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
κι' άνδρα γέρο μή μου δώσεις.
Γιατ' έσύ, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Γιατ' έσύ δά μετανοιώσεις.

Τ' είν' του γέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Τ' είν' του γέρου τά παιχνίδια:
Σάν νερό - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Σάν νερόβραστα κρεμμύδια.

Καί του νιοῦ, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Καί του νιοῦ τά παιχνιδάκια.
Μόσχοι καί, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Μόσχοι καί γαρυφαλάκια.

- Θα σου δώ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Θά σου δώσω άνδρα μπακάλη.
Γιά νά τρώς, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Γιά νά τρώς, έλιές καί λάδι.

- Δέν τόν δέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Δέν τόν δέλω τόν μπακάλη.
Πού μυρί - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Πού μυρίζει έλιές καί λάδι.

- Θα σου δώ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Θά σου δώσω άνδρα ράφτη.
Τήν στολή, τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Τήν στολή σου νά σου ράφτει.

- Δέν τόν δέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Δέν τόν δέλω τόν ράφτη.
Τήν ήμέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Τήν ήμέρα ράφτει, ράφτει.

Τήν ἡμέ - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Τήν ἡμέρα ράφτει, ράφτει.
Καί τό βρά - τρούκου, τρούκου, τρούκου,
Καί τό βράδι μύγες χάφτει.

Ὁ Μενούσης

Εἰδικός χορός

Ὁ Μενούσης, ὁ Μπιρμπίλης κι' ὁ Ρεσούλ' ἀγάς
σέ κρασοπουλειό πηγαίναν, γιά νά φᾶν' νά πιουν.
Κεῖ πού τρώγαν, κεῖ πού πίναν, κεῖ πού γλέντιζαν,
κάτι πέσαν σέ κουβέντες, γιά τίς ἔμορφες.

- Ὁμορφη γυναῖκα πῶχεις, βρέ Μενούσ' ἀγά!

- Ποῦ τήν εἶδες, ποῦ τί ξέρεις, καί τήν μολογᾶς;

- Ψές τήν εἶδα στό πηγάδι, πόπαιρνε νερό,

καί τῆς ζήτησα λιγάκι, μῶδακε νά πιῶ,

καί τῆς εἶπα καί δύο λόγια, καί τά δέχτηκε.

- Σάν τήν εἶδες, καί τήν ξέρεις, πές μας, τί φορεῖ;

- Ἄσπρο φερετζέ φοροῦσε καί χρυσό σταυρό

καί μεταξωτό μαντίλι γύρω στό λαιμό.

Ὁ Μενούσης μεδυσμένος, πάει τήν ἔσφαξε,

τό πρῶί ξεμεδυσμένος, πάει τήν ἔκλαιγε:

- Σήκου Ρούσα μ', σήκου τζήκω μ', σήκου νερατζιά,

σήκου ντύσου κι' ἀρματώσου κι' ἔμπα στό χορό,

νά σέ ἰδοῦν τά παλληκάρια νά μαραίνονται,

νά σέ ἰδῶ κι' ἐγώ ὁ καημένος νά σέ χαίρομαι.

Βασιλαρχόντισσα*

Χοροῦ

Δέν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα,
δέν εἶναι κι' ἄμαρτία, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
Νά 'ναι ἢ Βασίλω στά θουνά, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
στά κλέφτικα λημέρια, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
Νά στρώνει πεῦκα στρώματα, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
κι' ὄξιά γιά προσκεφάλι, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
Κι' ἴσια μέ τά μεσάνυχτα, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
δυό ὥρες πρὶν νά φέξει, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
'Ο Θύμιος Γάκης φώναξε, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
- Σιήκου, Βασίλω, κι' ἔφεξε, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα,
καί πάει ἢ πούλια γιόμα, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
'Η ξαγορά μᾶς ἔρχεται, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα,
δυό μοῦλες φορτωμένες, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
'Η πρώτη φέρνει μάλαμα, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα
καί ἡ δεύτερη τ' ἀσήμι, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.
Σύρε Βάσιω στό σπίτι σου, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα,
σύρε καί στούς δικούς σου, Βασίλω μ' ἀρχόντισσα.

Ποιός εἶδε πράσινο δεντρί

Στά δυό ἢ στά τρία

Ποιός εἶδε πράσινο δεντρί, μαυροματούσιω καί ξανθή,
νά 'χει καί γεράνια φύλλα, μαῦρα μάτια, μαῦρα φρούδια,
καί στή κορφή μαλάματα, κορίτσια μέ τά κλιάματα.
Λέει, στό πάτο κρύα βρύση, ποιός τή κάνει τέτοια κρίση;
Καί στή ρίζα, στή ριζούλα, τί καημό πῶχει ἢ καρδούλα!
Τρέχει στό νερό στή βρύση καί ἡ κόρη νά γιομίσει.
Τρέχω κι' ἐγώ νά πιῶ νερό, νά 'δῶ τά μάτια της τά δυό.
Νά πιῶ καί νά γιομίσω καί τά μάτια νά φιλήσω.
'Εχασα τό μαντίλι μου, καημό πῶχουν τά χεῖλη μου,
τό νερατζοβαμμένο, μιά χαρά ἦταν τό καημένο.
'Αν τό 'βρει νιός νά τό χαρεῖ, μαυροματούσιω καί ξανθή
καί γέρος, τυχόν νά δώσει, τότε, αὐτός δά μετανοιώσει.
Μή τό 'βρει κόρη ἀνύπαντρη, μαυροματούσιω καί ξανθή,
γυναίκα δά τήν πάρω μέ παπά καί μέ κουμπάρο.

Τρυγόνα

Στά τρία

- Αυτόῦ ψηλά, πού περπατεῖς, τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
καί χαμηλολογιάζεις, τρυγόνα μου γραμμένη,
καί χαμηλολογιάζεις, τί στέκεις μαραμένη;

Μήν εἶδες τόν ἀσίκη μου, τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
τόν ἄντρα τόν δικό μου, τρυγόνα μου γραμμένη,
τόν ἄντρα τόν δικό μου, τί στέκεις μαραμένη;

- Ἐψές προψές τόν εἶδαμε τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
στόν κάμπο ξαπλωμένον, τρυγόνα μου γραμμένη,
στόν κάμπο ξαπλωμένον, τί στέκεις μαραμένη;

Μαῦρα πουλιά τόν τρώγανε, τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
κι' ἄσπρα τόν τροῦργιάζαν, μωρέ πουλί γραμμένο,
κι' ἄσπρα τόν τροῦργιάζαν, τί στέκεις μαραμένο;

Ὁ σεβντάς

Στά δύο πηδηχτός

"Αχ! μωρέ σεβντά καί καρασεβντά, πῶς μ' ἔχεις καταστήσει,
τόν μαῦρον, ἄχ! πῶς μ' ἔχεις καταστήσει;

"Αχ! εἴκοσι δύο χρονῶν παιδί στόν "Αδη δά μέ στείλεις,
τόν μαῦρον, ἄχ! στόν "Αδη δά μέ στείλεις.

Τό σεβντά μου ν' ἀποχτήσεις καί τρελή νά καταστήσεις.

"Αχ! ὅποιος δέν ξέρ' ἀπό σεβντά, ἐμένα νά ρωτήσῃ
τόν μαῦρον, ἄχ! ἐμένα νά ρωτήσῃ,

ἄχ! νά πάρῃ μαύρη κλειδωνιά τό σπίτι του νά κλείσῃ,
τόν μαῦρον, ἄχ! τό σπίτι του νά κλείσῃ.

"Αχ! σεβντά μου, ἄχ! σεβντά μου, δέν σέ χόρτασ' ἡ καρδιά μου.

"Αχ! ὅποιος δέν ξέρει ἀπό σεβντά, δέν ξέρει ν' ἀγαπήσῃ
τόν μαῦρον, ἄχ! δέν ξέρει ν' ἀγαπήσῃ.

δῶσ' του πέντ' ἔξι πρόβατα νά πάει νά τά βοσκήσῃ,
τόν μαῦρον, ἄχ! νά πάει νά τά βοσκήσῃ.

"Αχ! σεβντάδες εἶναι δώδεκα, καί ντέρτια δεκαπέντε
τόν μαῦρον, ἄχ! καί ντέρτια δεκαπέντε.

"Αχ! μέ γέρασαν, ἄχ! δύο πράγματα,
ἄχ! σεβντάδες καί γεράματα.

"Αχ! σεβντά μου, ἄχ σεβντά μου, δέν σέ χόρτασ' ἡ καρδιά μου.
Τό σεβντά μου ν' ἀποχτήσεις καί τρελή νά καταστήσεις.

Ἡ βεργινάδα

Στά δύο ἢ στά τρία

Δέντρον¹ εἶ - χái, χái μωρ' βεργινάδα,
δέντρον εἶχα στήν αὐλή μου,
γιά παρή - παρηγοριά δική μου.
Καί δέν ξέ - χái, χái μωρ' βεργινάδα,
καί δέν ξέ - δέν ξέρω τί λογιέται.
Πράσινα χái, χái μωρ' βεργινάδα,
πράσινα κάνει τά φύλλα,
καί γαλάζια τά κλωνάρια
καί τίς ρίζες ἀσημένιες.
Κόρ' ἐκά - χái, χái μωρ' βεργινάδα,
κόρ' ἐκά - ἐκάθονταν στό ἴσκιο,
καί 'πλεγε χρυσό γαϊτάνι.
- Πλέξ' το κό - χái, χái μωρ' βεργινάδα,
πλέξ' το κό - κόρη τό γαϊτάνι
πλέξ' το καί κρουστάλλωνέ το.
Κι' ἀλλουνοῦ χái, χái μωρ' βεργινάδα,
κι' ἀλλουνοῦ νά μή τό δώσεις,
μόν' ἐμέ - ἐμένα τοῦ λεβέντη.
Νά τό βά - χái, χái μωρ' βεργινάδα,
νά τό βά - τό βάλω στό σπαδί μου
καί στ' ἀσή - σι' ἀσημοκούμπουρό μου.

1. φρούτν γένους = ὁ δέντρος.

Ἡ Εὐγενούλα μοσχονιά

Στά τρία

Ἡ Εὐγενούλα ἢ μοσχονιά,
ἢ μικροπαντρεμένη. (δῖς)
Πῶχει τά σπίτια τά ψηλά,
τόν ἄντρα παλληκάρι. (δῖς)

Ἐβγῆκε καί παινεύτηκε,
τόν χάρο δέν φοβᾶται. (δίς)
Κι' ὁ χάροντας τήν ἄκουσε,
βαριά τοῦ κακοφάνη. (δίς)
Βγῆκε καί σαῖτεψε
τή μοναχή τήν κόρη. (δίς)
Μές στό μικρό τό δάκτυλο
πῶχει τήν ἄρραβῶνα. (δίς)
Μπαίνουν καί θγαίνουν οἱ γιατροί
καί γιατρεία δέν βρίσκουν. (δίς)
Μπαίνει καί ἡ μανούλα της
μέ τά μαλλιά λυμένα. (δίς)
- Τί ἔχεις, Εὐγενούλα μου,
καί βαριαναστενάζεις; (δίς)
- Πεδαίνω γώ, μανούλα μου,
καί βαριαναστενάζω. (δίς)
Ἄν ἐρθεῖ ὁ Κώσταντας
μήν τόν πολυπικραίνεις. (δίς)
Βάλ' του νά φάει, βάλ' του νά πιεῖ,
βάλ' τον νά τραγουδήσει. (δίς)
Κι' ὁ Κώσταντας ἐρχότανε
στούς κάμπους καβαλάρης. (δίς)
Μέ τετρακόσιους ἄρχοντες,
μέ χίλια παιχνιδάκια. (δίς)
- Παραμερεῖτε, ψαλτάδες μου,
κι' ἐσεῖς μοιρολοῖστρες. (δίς)
Χρυσό μαντίλι σήκωσε,
τή βλέπει ἀπεδαμένη. (δίς)
Χρυσό μαχαίρι ἄρπαξε,
στό στήθος του τό βάζει. (δίς)
Τούς πῆραν καί τούς θάψανε
μπροστά σέ σταυροδρόμι. (δίς)
Ἄν Κώσταντας φυτρώνει κάλαμο
κι' ἡ Βγένω κυπαρίσσι. (δίς)
Στριφογυρίζει ὁ κάλαμος
φυλάει τό κυπαρίσσι. (δίς)
Κι' ἓνα πουλί καθότανε,
κελάιδαγε καί λέγει. (δίς)
- Πού δέν φιλήθηκαν ζωντανοί,
φιλιούνται ἀπεδαμένοι. (δίς)

Δέν τό θαρροῦσα ποταμιά

Στά δύο ἤ στά τρία

Δέν τό θαρροῦσα ποταμιά, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
νερό νά κατιβάξεις, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Σάν ἦρθες καί κατέβασες, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
τῆς θάλασσας τό χάλι, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Σέρνεις λιθάρια ριζωτά, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
δέντρα ξεριζωμένα, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Φέρνεις καί μιά γλυκομηλιά, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
στά μῆλα φορτωμένη, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Κι' ἀνάμεσα στούς κλώνους της, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
δύο ἀδέρφια ἀγκαλιασμένα, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Ἄλλοι τούς λέν' ἀντρόγενο, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
κι' ἄλλοι πρωτοξαδέρφια, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Κι' αὐτά εἶν' ἀδέρφια πνευματικά, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
'πό ἕναν μόν' πατέρα, μεσοῦλα μου γραμμένη.
Τό 'να τόν λέν Πνευματικό, μάνα μ' ἡ μέση μου λιανή,
τόν ἄλλονε Δεσπότη, μεσοῦλα μου γραμμένη.

Ἡ διαθήκη τοῦ γύφτου

Στά δύο ἤ στά τρία

Πέθαν' ὁ γύφτος πέθανε κι' ἡ γύφτισσα τόν κλαίει,
κι' ἡ γύφτισσα τόν κλαίει.
- Εὐοῦ πεδαίνεις, μάστορα, καί μένα ποῦ μ' ἀφήνεις,
καί μένα ποῦ μ' ἀφήνεις;
- Σ' ἀφήνω τήν καλύβα μου τή χιλιοτρυπημένη,
τή χιλιοτρυπημένη.
Σ' ἀφήνω τή φουσούνα μου, τόν τσόκο καί τ' ἀμόνι
τό τσόκο καί τ' ἀμόνι.
Σ' ἀφήνω κι' ὄλο μου τό βιό νά μή φοβᾶσαι κλέφτες,
νά μή φοβᾶσαι κλέφτες.
Σ' ἀφήνω τσιότρα 'πό κρανιά, καί τρύπια τραγκατσίκα
καί τρύπια τραγκατσίκα.
Νά μπαινοβγαίνεις 'λεύτερη σέ χίλιων λογιῶν σπίτια
σέ χίλιων λογιῶν σπίτια.

Γιάννος και Μαριγώ

Στά τρία

‘Ο Γιάννος και ή Μαριγώ,
σ’ ένα σχολειό πηγαΐναν. (δίσ)

‘Ο Γιάννος μαθαΐνει γράμματα,
και ή Μαριγώ παιχνΐδια. (δίσ)

Τά δυό τους αγαπήθηκαν,
κανένας δέν τό ξέρει. (δίσ)

Και μιά γιορτή. μιά Κυριακή,
μιά Πασχαλιά μεγάλη, (δίσ)

‘Ο Γιάννος τ’ απεφάσισε,
τής μάνας του τό λέει: (δίσ)

- Μάνα μ’, τή Μάρω αγαπῶ,
και δέλω νά τήν πάρω. (δίσ)

- Τί λές, μωρέ παλαιόπαιδο,
και φιδοδαγκασμένο; (δίσ)

‘Η Μάρω εΐν’ ξαδέρφη σου,
πρώτη ξαδέρφισσά σου. (δίσ)

Κάλλια ν’ ακούσω σάβανο,
για νά σέ σαβανώσω, (δίσ)

Παρά ν’ ακούσω στέφανα,
για νά σέ στεφανώσω. (δίσ)

‘Ο Γιάννος άρραβωνιάζεται,
και ή Μάρω ξεψυχάει. (δίσ)

Συμπεθεριό και λείψανο,
στό δρόμο ανταμῶσαν. (δίσ)

Κανένας δέν έρώτησε,
άπό τούς συμπεδέρους (δίσ)

Τίνος εΐναι τό λείψανο,
μέ τή χρυσή τή κάσα. (δίσ)

- Τής Μάρως εΐναι τό λείψανο
μέ τή χρυσή τή κάσα. (δίσ)

Κι' ἐκεῖ σεισμός ἐγίνηκε,
καί ταραχή μεγάλη. (δῖς)

Ὁ Γιάννος ἐταράχτηκε,
πέφτει καί ξεψυχάει. (δῖς)

Τά πῆραν καί τά δάψανε
στῆς ἐκκλησιᾶς τήν πόρτα. (δῖς)

Γιάννος φυτρώνει πλάτανος
καί ἡ Μάρω κυπαρίσσι. (δῖς)

Γυρογυρίζει ὁ πλάτανος
φιλάει τό κυπαρίσσι, (δῖς)

Πού δέν φιλήθηκαν ζωντανά,
φιλιοῦνται ἀπεδαμένα. (δῖς)

Παπαδιά Μπεριατιανή

Στά τρία

Μιά παπαδιά Μπεριατιανή,
πάει, μωρέ, πάει μέ τούς λεβέντες.
Πάει κι' ὁ παπάς, ἄι μωρ' παπαδιά,
πάει κι' ὁ παπάς, ἄι ἀπό κοντά.
Πάει κι' ὁ παπάς ἀπό κοντά,
πάει, μωρέ, πάει παρακαλώντας.
- Τό ποῦ τ' ἀφή - ἄι μωρ' παπαδιά,
τό ποῦ τ' ἀφήνεις τά παιδιά.
Τό ποῦ τ' ἀφήνεις τά παιδιά,
τό ἔ - μωρέ, τό ἔρημο τό σπίτι.
- Φωτιά νά κά - ἄι - μωρέ παπά,
φωτιά νά κάψει τά παιδιά.
Φωτιά νά κάψει τά παιδιά,
καί σέ - μωρέ, κι' ἐσένα καί τό σπίτι.
Κι' ἐγώ πάω, ἄι μωρέ παπά,
κι' ἐγώ πάω - γιά λευτεριά.

Ἡ Ἀναγνώσταινα

Στά δύο πηδηχτός

- Δέν τό ἔπραξες καλά, μπώ, μπώ, κυρά Ἀναγνώσταινα.
Τέτοια νύφη, πού ἔχεις, σκύλα, τί τήν ἔστειλες γιά ξύλα;
- Δέν τήν ἔστειλα, μπώ, μπώ, κυρά Ἀναγνώσταινα.
Εἶδε τίς ἄλλες π' πᾶν γιά ξύλα, κίνησε κι' αὐτή ἢ σκύλα.
Τό κοπέλι της μπώ, μπώ, τό χουσμεκιάρικο,
τό κοπέλ' τῆς κᾶν' καρτέρι, καί τήν πιάν' ἀπό τό χέρι.
- Γιά φεύγα, χαραμή, μπώ, μπώ, σοῦ ζύμωσα ψωμί.
- Καί ψωμί δά μου ζυμώσεις, καί φιλί θαλά μου δώσεις.

Τό βάρεμα τῆς Χαίδως

Στά τρία

- Πές μας, κόρη μου, πές μας κορούλα μου,
Τό χειλάκι σου, τό μαγουλάκι σου,
Τί ἔναι κίτρινο, τί ἔναι κόκκινο;

Μήνα ἀρρώστησες, μήνα δερμάθηκες,
Μὴν ἀγουροφίλημα ἐδέχθηκες;

- Οὔτε ἀρρώστησα, οὔτε δερμάθηκα,
οὔτε ἀγουροφίλημα ἐδέχθηκα.

Ἡ μάνα μ' μ' ἔστειλε στόν κῆπο της,
νά βλαστολογήσω τό βασιλικό.

Ἐπεσε ἕνας κλῶνος ἀπό τή μηλιά,
καί μέ βάρωσε, Χαίδω μ', μέ σκότωσε.

- Δεῖξε μου τό πόνο, ποῦ σέ βάρωσε,
Τό ποῦ σέ βάρωσε, Χαίδω μ', σέ σκότωσε.
Νά στό ἀσημώσω ἔγω μέ μάλαμα,
καί νά στό καπνίσω ἔγω μέ τό φλουρί.

Μπάτε, κορίτσια, στό χορό

Στά τρία

- Μπάτε, κορίτσια, στό χορό τώρα πού ἔχετε καιρό.
Γιατί αὔριο παντρεύεστε, σπιτονοικοκυρεύεστε.

Δέν σᾶς ἀφήνει ὁ πεδερός νά πᾶτε κει πού 'ναι χορός.
Δέν σᾶς ἀφήνει ἡ πεδερά νά πᾶτε κει πού 'ναι χαρά.

Δέν σᾶς ἀφήνουν οἱ ἄντρες σας νά πᾶτε στίς μανάδες σας.
Δέν σᾶς ἀφήνουν τά παιδιά νά πᾶτε σ' ἄλλη γειτονιά.

- Μά τόν κακό τόν πεδερό τόν κάνω ὅπως θέλω 'γώ.
Καί τή κακή τήν πεδερά τήν βάνω μέσ στή πυροστιά.

Τούς ἄνδρες τούς μεθύζομε καί τούς ἀποκοιμίζομε.
Καί τά παιδιά τά δέρνομε, μαζί μας δέν τά παίρνομε.

Ξενήτης καί ππραματευτής

Στά τρία

'Ωρ, ξενήτης καί ππραματευτής πῶρχεται ἀπ' τά ξένα,
γειά σου μαυρομάτα μ', γειά σου.

'Ωρ, φέρνει δύο μούλες ππραματιές στή τρίτη καβαλάρης.

'Ωρ, στό δρόμο ἀποκοιμήθηκε στή μούλα του ἐπάνω,

'Ωρ, κι' ἡ μούλα παραστράτησε κι' ἀπ' ἄλλο δρόμο πάει.

'Ωρ, κι' ὅταν κοντοστάθηκε στίς ράχες ἀποκάτω,

'Ωρ, ππραματευτής ἐξύπνησε, κοιτάζει καί φωνάζει:

- 'Ωρ, χαρά σέ τοῦτα τά βουνά χαρά σέ τούτους κάμπους,

'Ωρ, ἐδῶ κλέφτες δέν 'κούγονται οὔτε καί χαραμήδες.

'Ωρ, κι' οἱ χαραμήδες βγήκανε, κοιτοῦν νά τόν ληστέψουν.

- 'Ωρ, ξένε τό ποῦθεν ἔρχεσαι τό ποῦθεν μᾶς κοπιάζεις;

- 'Ωρ, ἀπ' τή Πόλη ἔρχομαι, στό σπίτι μου πηγαίνω.

- 'Ωρ, κι' ἐμεῖς ἀδερφό εἶχαμε στή Πόλη πολλά χρόνια,

'Ωρ, τόν λέγανε καί Κωσταντή, τῆς μάνας του καμάρι.

'Ωρ, κι' ὁ Κωσταντής τούς γνώρισε σφιχτά τούς ἀγκαλιάζει

'Ωρ, κι' οἱ χαραμήδες κλαίγανε τό τί πῆγαν νά κάνουν.

Μῆλο μου, μῆλο μου.*

Στά τρία

Κάτω στά σιάδια τά 'μορφα, μῆλο μου, μῆλο μου.
Στά πράσινα λειβάδια, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

'Εκεῖ 'ταν μιά τριανταφυλλιά, μῆλο μου, μῆλο μου.
Τριανταφυλλιά μεγάλη, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

Κάνει ἓνα τριαντάφυλλο, μῆλο μου, μῆλο μου.
Τριαντάφυλλο μεγάλο, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

Καί τό 'κοψε ὁ βασιλικός, μῆλο μου, μῆλο μου.
Βαριά τοῦ κακοφάνκε, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

- Φευγάτε βρ' ἀνθολούλουδα, μῆλο μου, μῆλο μου.
Καί ἀνθηρά χορτάρια, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

'Εγώ εἶμαι ὁ βασιλικός, μῆλο μου, μῆλο μου.
'Ο μοσχομυρισμένος, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

'Εγώ μπαίνω στίς ἐκκλησιές, μῆλο μου, μῆλο μου.
Στά μοναστήρια ὅλα, μηλιά μ' ἓνα κλωνάρι.

Τοῦ κόρφου τά μῆλα

Στά τρία

Πέρασε ὁ χρόνος πέρασε, πέρδικα, μωρ' πέρδικα,
"Οπου δέν σ' ἀντάμωσα, μώρη πέρδικα γραμμένη.
Καί τώρα πού σ' ἀντάμωσα, πέρδικα, μωρ' πέρδικα,
Πού 'ρχεσαι ἀπ' τ' ἀμπέλι, μώρη πέρδικα γραμμένη,
Βαστᾶς τά μῆλα στήν ποδιά, πέρδικα, μωρ' πέρδικα,
Τά κίτρα στό ζωνάρι, μώρη πέρδικα γραμμένη.
Δυό μῆλα σοῦ ἐγύρεψα, πέρδικα, μωρ' πέρδικα,
Κι' ἐσύ μοῦ δίνεις πέντε μώρη πέρδικα γραμμένη.
Δέν θέλω 'γώ τά μῆλα σου, πέρδικα, μωρ' πέρδικα,
Τά τσαλαπατημένα, μώρη πέρδικα γραμμένη.
Θέλω τά δυό τοῦ κόρφου σου, πέρδικα, μωρ' πέρδικα,
Τά μοσχομυρισμένα, μώρη πέρδικα γραμμένη.

“Ολα τά πουλάκια ζυγά ζυγά

Στά τρία

“Ολα τά πουλάκια ζυγά ζυγά,
δυό χελιδονάκια ζευγαρωτά.
Τό ἔρημο τ’ ἀηδόνι τό μοναχό,
κάθεται στό πύργο καί κελαϊδεῖ.
Κελαϊδεῖ καί λέγει καί μονολογεῖ:
- Ἄνδρα μου πολίτη, πραματευτή.
Ποῦ τήν ἐδιάλεξες αὐτή τή νιά,
τήν γαϊτανοφρύδα τήν πέρδικα,
τήν ξανθομαλούσιω τήν ὁμορφη;

- Σ’ οὔτε κάστρο, πῆγα σ’ οὔτε χωριό,
σ’ οὔτε Μοναστήρι Ρωμέικο.
Μές στόν μαχαλά της ἐδιάβηκα,
καί στή γειτονιά της ἐπέρασα.
Τήν εἶδα μέσ στόν κῆπο πού πότιζε,
τό βασιλικό της δροσολόγιζε.

Ἔκοψε κλωνάρι καί μου ἔδωσε.
- Νά καί σύ, διαβάτη, βασιλικό
καί, ξενοχωριάτη, μυρίσου το.
Καί ἀπό τότε πιάσει κι’ ἡ ἀγάπη μας.

Τόν ἄμμο ἄμμο πήγαινα

Στά δυό ἤ στά τρία

Τόν ἄμμο - ἄ - ἡ μαύρ’ ἐγώ, τόν ἄμμο ἄμμο πήγαινα,
κι’ ἀγνάτευα ἡ μαύρ’ ἐγώ, κι’ ἀγνάντευα τή θάλασσα.
Θάλασσα πί - ἡ μαύρ’ ἐγώ, θάλασσα πικροθάλασσα,
τί μῶκανες ἡ μαύρ’ ἐγώ, τί μῶκανες τόν ἄντρα μου;
Τί μῶκανες τόν ἄντρα μου, τό φῶς μου καί τά μάτια μου;
- Τόν ἄντρα σου τόν ἔπνιξα καί στά βαδιά τόν ἔριξα.
Ποῦ νά ἔβρω ἔγώ, ἡ μαύρ’ ἐγώ, ποῦ νά ἔβρω ἔγώ κολυμπητή;
ποῦ νά ἔβρω ἔγώ κολυμπητή, νά κολουμπάει σάν τό παπί;
Νά κολουμπάει σάν τό παπί, τόν ἄντρα μου νά πάει νά βρεῖ;

“Οσα λουλούδια ἔχει ἡ ἄνοιξη

Στά τρία

-“Οσο λουλούδια ἔχει ἡ ἄνοιξη
κι’ ἡ Πόλη παραθύρια, (δίσ)
τόσα φλωράκια ξόδεψα,
κόρη μ’, γιά τ’ ἔσένα. (δίσ)

- Δέν τό ἔξερα, λεβέντη μου,
πού ξόδιασες γιά μένα. (δίσ)
Νά γίνω γῆς νά μέ πατεῖς,
γιοφύρι νά περάσεις. (δίσ)

Νά γίνω κι’ ἀσημόκουπα,
νά σέ κερνώ νά πίνεις. (δίσ)
Ἐσύ νά πίνεις τό κρασί,
κ’ ἐγώ νά πλέω μέσα. (δίσ)

Νά ξεγλιστρῶ στά χεῖλη σου,
νά πέφτω στήν καρδιά σου. (δίσ)
Νά δῶ τά φυλλοκάρδια σου,
πῶς τρέμουν γιά τ’ ἔμένα. (δίσ)

Πῶς τρέμει ἡ θέρρα στό νερό,
τρέμω κ’ ἐγώ γιά σένα, (δίσ)
πού μέρα νύχτα ξαγρυπνῶ,
καί ὕπνος δέν μέ πιάνει. (δίσ)

Στῆς πικροδάφνης τόν ἀνθό

Στά δύο.

Στῆς πικροδάφνης τόν ἀνθό ἔγειρα ν’ ἀποκοιμηθῶ
λίγο ὕπνο γιά νά πάρω κι εἶδα ὄνειρο μεγάλο:
Παντρεύουν τήν ἀγάπη μου, γιά πείσμα γιά γινάτι μου,
λέει, καί παίρνει τόν ἐχθρό μου, γιά τό πείσμα τό δικό μου.
Μέ κάλεσαν καί στή χαρά, βάστα καημένη μου καρδιά,
λέει, γιά νά στεφανώσω, δύο κορμάκια νά ἐνώσω.

Τῆς Ὠριᾶς τό Κάστρο

Στά τρία

Σέ πολλά κάστρα πού πῆγα,
καί σεργιά - σεργιάνισα. (δύς)
Σάν τῆς Ὠριᾶς τό Κάστρο,
Κάστρο δέ - δέν εἶδα. (δύς)
Κάστρο δεμελιωμένο,
Κάστρο ξα - ξακουστό. (δύς)

Τουῦρκοι τό πολεμοῦσαν,
χρόνους δώ - δώδεκα. (δύς)
Καί Ρωμιοί τό παραστέκουν,
δεκατέ - τέσσερις. (δύς)
Δέν μποροῦν νά τό πατήσουν,
τό μυριό - ὄρημο. (δύς)

Ὦχ, καί βγαίνει ἓνα Τουρκάκι,
Ρωμιογέ - γέννητο. (δύς)

- Πόσο δίνετε τό κάστρο,
νά τό πά - πάρω ἐγώ. (δύς)

- Πεντακόσια ἢ φορεσιά του,
καί τά κά - κάλλη του. (δύς)

Τά καλά τά παλληκάρια

Στά τρία

Τά καλά τά παλληκάρια τήν ἡμέρα τρωῶν' καί πίνουν.

Τήν ἡμέρα τρωῶν' καί πίνουν, καί τό βράδι караούλι.

Καραούλι στά Ντερβένια· νά δυό Τουῦρκοι πού διαβαίνουν.

Νά δυό Τουῦρκοι πού διαβαίνουν μέ μιά κόρη Ρωμιοπούλα.

- Ποῦ τήν πᾶς, Τουῦρκε, τήν κόρη, ποῦ τήν πᾶς τήν Ρωμιοπούλα;

- Πό!, τό ἔχω ἀγκορασμένο, μέ φλωράκια τό καημένο.

- Ψέματα σοῦ λέγ' ἀφέντη, μ' ἔχουν κλέψει τήν καημένη

Ἄπ' τήν ἀγκαλιά τῆς μάνας καί ἀπ' τά χέρια τοῦ πατέρα.

Ἐνάμεσα τρεῖς θάλασσεσ

Στά τρία

Ἐνάμεσα τρεῖς θάλασσεσ, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
πύργοσ δεμελιωμένοσ, νεράτζι καί λεμόνι.

Κι' ἀπάνω κόρ' ἐκάθονταν, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
καί τά φλωριά ἀρμαδιάζει, νεράτζι καί λεμόνι.

Ἐρμάδιαζε ξαρμάδιαζε, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
ἐννιά ἀρμαδοῦλεσ φκιάνει, νεράτζι καί λεμόνι.

Τίσ πέντε βάζει στό λαιμό, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
τίσ τέσσερεισ στά χέρια, νεράτζι καί λεμόνι.

Καί μέ τόν ἥλιο μάλωνε, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
μέ τόν ἥλιο μαλώνει, νεράτζι καί λεμόνι.

- Γιά ἔβγα, ἥλιε μ', γιά νά βγῶ, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
γιά λάμψε γιά νά λάμψω, νεράτζι καί λεμόνι.

κι' ἐσύ κι' ἄν λάμψεισ, ἥλιε μου, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
μαραίνεισ τά χορτάρια, νεράτζι καί λεμόνι.

Μά ἐγώ κι' ἄν λάμψω ἥλιε μου, τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
μαραίνω παλληκάρια, νεράτζι καί λεμόνι.

Γειά σου, παπαρούνα μου

Στά τρία

- Ἐψέσ προψέσ ἐπέρασα, γειά σου παπαρούνα μου,
ἀπό τό μαχαλά σου, παπαρούνα τ' ὄνομά σου.

Καί εἶδα πού σέ μάλωνε, γειά σου παπαρούνα μου,
ἠ μητροπεδερά σου, παπαρούνα τ' ὄνομά σου.

Ἐν εἶν' ἀπό τ' ἐμένα, γειά σου παπαρούνα μου,
σοῦ τό λέω, ἀγάπη μου, παπαρούνα τ' ὄνομά σου.

Δέν δά ξαναπεράσω, γειά σου παπαρούνα μου,
ἀπ' τό μαχαλά σου, παπαρούνα τ' ὄνομά σου.

- Πέρναγε, ἀρσίκη μ', πέρναγε, γειά σου παπαρούνα μου,
καί μάτια μή σηκώνεισ, παπαρούνα τ' ὄνομά σου.

Μέ τήν καρδιά σου ἀγάπα με, γειά σου παπαρούνα μου,
καί μήν τό φανερώνεισ, παπαρούνα τ' ὄνομά σου.

Τοῦ Κώστα πέφτει ἡ σιότρα

Στά τρία

Τά τέσσερα τά πέντε, τά ἐννιάδερα,
Τά δώδεκα ξαδέρφια, τά λιγόμερα
Βουλιοῦνται, ξεβουλιοῦνται, νά πηγαίνουνε
Καί τήν εὐχή ζητοῦνε ἀπό τή μάνα τους.

- Μέ τήν εὐχή, παιδιά μου, σύρτε στό καλό,
Ἐννιάδερα νά πάτε, κι' ὀκτώ νά ῥθετε.

Κι' ὁ Κώστας ὁ μικρότερος πίσω νά μή γυρίσει.

Πῆραν τούς κάμπους, πῆραν τούς μακρούκαμπους.
Βρίσκουν ἓνα πηγάδι τῶν χιλιῶν ὀργιῶν.
Χίλιες ὀργιές τοῦ βάρδους κι' ἑκατό πλατύ.

Ρίχνουν τίς σιότρες, ρίχνουν, ρίχνουν καί τά λαχνά.
Τοῦ Κώστα πέφτει ἡ σιότρα τοῦ μικρότερου.

- Γιά ἔμπα, Κώστα, ἔμπα, βγάλε μας νερό.
- Τραβάτε με, ἀδέλφια, δέν μπορῶ νά βγῶ.

- Κι' ἐμεῖς τραβοῦμε, Κώστα, γιά δέν ἔρχεσαι;
- Γιά βάλτε καί τόν μαῦρο νά τραβάει κι' αὐτός.

- Κι' αὐτός τραβάει, Κώστα, γιά δέν ἔρχεσαι;
Τ' ἀδέλφια ὅλοι ἀντάμα σέ περιμένουμε.

- Σύρτε, ἀδέρφια μ', σύρτε, σύρτε στό καλό.
Μέ τήν εὐχή τῆς μάνας ἐγώ πνίγηκα.

Τί νά σοῦ κάνω, Χάιδω μου;

Καθιστικό καί χορευτικό

Τί νά σοῦ κά - σοῦ κάνω, Χάιδω μου,
τί νά σοῦ κάνω, Χάιδω μου, τί νά σοῦ κάνω γιέ μου;
Ἐγώ (ν) ὁ μαῦρος, Χάιδω μ', γέρασα,
(ν) ἐγώ (ν) ὁ μαῦρος γέρασα κι' ἐσύ θέλεις παιχνίδια.
Θέλεις στή κού - στή κούνια βάλε με,
θέλεις στή κούνια βάλε με, θέλεις στή σαρμανίτσα.
Μέ τό ἴνα πόδι, Χάιδω μ', κούνα με,
μέ τό ἴνα πόδι κούνα με καί μέ τά χέρια γνέσε.
Καί μέ τό στόμα σ', Χάιδω μ', τό γλυκό,
καί μέ τό στόμα σ' τό γλυκό, πές μου γλυκά τραγούδια.

Στῶν Κουριῶτων τό χωριό*

Χορευτικό στά τρία

(ν) Ἐψές, προψές ἀπέρασα, γειά σ' παπαρούνα μου,
στῶν Κουριῶτων τό χωριό, παπαρούνα καί κυρά.
κι' εἶδα πῶς ἐσπέρανε, γειά σ' παπαρούνα μου,
οἱ Κουριῶτες τά κουκιά, παπαρούνα καί κυρά.

(ν) Ἐψές, προψές ἀπέρασα, -
στῶν Κουριῶτων τό χωριό, -
κι' εἶδα πῶς βοτάνιζαν, -
οἱ Κουριῶτες τά κουκιά, -

(ν) Ἐψές, προψές ἀπέρασα, -
στῶν Κουριῶτων τό χωριό, -
κι' εἶδα πῶς μαζεύανε, -
οἱ Κουριῶτες τά κουκιά, -

(ν) Ἐψές, προψές ἀπέρασα, -
στῶν Κουριῶτων τό χωριό, -
κι' εἶδα πῶς τά τρώγανε, -
οἱ Κουριῶτες τά κουκιά, -

Ἡ Χάιδω

Στά τρία

Μωρή Χάιδω, ντελη - Χάιδω, ποιός σου τό 'πε δέν σέ δέλω,
κ' ἔβαλες τά λερωμένα καί τά λεροφορεμένα;

Ρίξτα κάτω τά καημένα, κ' ἔλα, Χάιδω, μέτ' ἐμένα,
νά σέ ντύσω γκαντιφένια, γκαντιφένια, μεταξένια.

Θά πουλήσω καί τ' ἄρνια, νά σου πάρω καί φλουριά.
Θά σου πάρω τά τριτίρια, γιά νά πᾶς στά πανηγύρια.

Καί μέ τά χρυσά φλουριά δά τρελαίνεις τά παιδιά.
Μέ τούς χρυσούς τούς φιόγκους δά ζουρλαίνεις τούς γερόντους.

"Ελα, Χάιδω, μέ τ' ἐμένα, δά περνᾶς χαριτωμένα.
Τό ψωμί δά στό κλειδώνω καί στό ξύλο δά σέ στρώνω.

"Ελα, Χάιδω, μέ τ' ἐμένα, δά περνᾶς χαριτωμένα.
Θά πουλήσω καί τή γάστρα, νά σέ κάνω ξίκι, πάστρα.

Ἡ Κυράτσω

Στά τρία

Τρία καρά - κι' άμάν, άμάν,
τρία καράβια άράξανε
Στῆς Πόλης τό μπογάζι,
ή ψυχή μου άναστενάζει.

Τό 'να τηρά', κι' άμάν, άμάν,
τό 'να τηράει άνατολή
Καί τ' άλλο πρός τή δύση,
ψηλό μου κυπαρίσσι.

Πραματευτής κι' άμάν, άμάν,
πραματευτής έπέρασε
Νά πάρει τό μετάξι,
σέ παίρνω μέ τήν τάξη.

- Πόσο - κυρά - κι' άμάν, άμάν,
πόσο, κυράτσω, τήν όκά,
Τό δίνεις τό μετάξι,
σέ παίρνω μέ τήν τάξη.

Καί ή κυρά - κι' άμάν, άμάν,
καί ή κυράτσω φώναξε:
- Τά τέσσερα στή λίτρα,
γειά σου κυρά Ζωίτσα.

Νυστάζω, νυστάζω

Στά τρία

- Νυστάζω, νυστάζω, καί ποιός δά πάει στό μύλο;
- Κοιμήσου, πέρδικά μου, κι' έγώ δά πάω στό μύλο.
- Νυστάζω, νυστάζω, καί ποιός δά μου τ' άλέσει;
- Κοιμήσου, πέρδικά μου, κι' έγώ δά σου τ' άλέσω.
- Νυστάζω, νυστάζω, καί ποιός δά μου τό φέρει;
- Κοιμήσου, πέρδικά μου, κι' έγώ δά σου τό φέρω.
- Νυστάζω, νυστάζω, καί ποιός δά τό ζυμώσει;
- Κοιμήσου, πέρδικά μου, κι' έγώ δά στό ζυμώσω.
- Νυστάζω, νυστάζω, καί ποιός δά τό φουρνίσει;
- Κοιμήσου, πέρδικά μου, κι' έγώ δά στό φουρνίσω.

Κάτω στά δασιά πλατάνια

Στά τρία και κάθε δεύτερη σειρά στά δύο πηδηχτός

Κάτω στά δασιά (νε) πλατάνια, στήν κρυόβρουση, Διαμαντούλα μ',
στήν κρυόβρουση.

Στήν κρυόβρουση, μωρή ρούσα και Βασιλική.

Κάδονταν δύο πά - παλληκάρια και μιά λυγερή, Διαμαντούλα μ',
και μιά λυγερή.

Και μιά λυγερή, μωρή, ρούσα και Βασιλική.

Κάδονταν τρώγαν και πίναν και κουβέντιαζαν, Διαμαντούλα μ',
και κουβέντιαζαν.

Και κουβέντιαζαν, μωρή, ρούσα και Βασιλική.

- Διαμαντούλα μ', τί (ν) είσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη, Διαμαντούλα μ',
τέτοια κίτρινη;

Μήν ό ήλιος σέ, σέ πειράζει, μήνα φάντασμα, Διαμαντούλα μ',
μήνα φάντασμα;

- Μήτ' ό ήλιος μέ, μέ πειράζει, μήτε φάντασμα, Διαμαντούλα μ',
μήτε φάντασμα.

Μέ κοιτάει ό γιός, γιός του Ρήγα του Γραμματικού, Διαμαντούλα μ',
του Γραμματικού.

Χαριτωμένη συντροφιά

Πολυφωνικό

Χαριτωμένη συντροφιά μου λέει νά τραγουδήσω,
νά πῶ τραγούδια θλιβερά και παραπονεμένα,
κι' έγώ τούς λέω: - Δέν μπορῶ, τραγούδια δέ τά ξέρω.
Βαστάξτε με νά σηκωθῶ και βάλτε με νά κάτσω·
τά ποδαράκια μέ πονοῦν, τά γόνατα μέ σφάζουν,
μ' έπήραν τά γεράματα, άσπρίσαν τά μαλλιά μου.
Και τώρα για τούς φίλους μου, για τούς αγαπημένους,
θά πῶ τραγούδια θλιβερά και παραπονεμένα.
'Η ξενητιά κι' ή (γι)ορφανιά, ή πίκρα κι' ή άγάπη,
τά τέσσερα τά ζύγισαν, βαρύτερα είν' τά ξένα.
Πάνουν άνύπαντρα παιδιά κι' έρχονται γερασμένα.

Κίνα κι' ἔλα μοναχός σου

Πολυφωνικό

- Ἐμαδα, μωρέ πουλί μου, πῶς ἀρρώστησες.
Ἄρρωστη βαριά στό στῶμα, δέν μου λές γιατί;
Σοῦ 'στειλα γιατρό, πουλί μου, γιά νά γιατρευτεῖς,
καί ὠραῖα νοσοκόμα νά θεραπευθεῖς.
- Ὅ,τι μου 'στειλες, πουλί μου, δέν γιατρεύτηκα
κίνα κι' ἔλα μοναχός σου, γιά νά γιατρευτῶ
γιά νά γιά, μωρ', γιατρευτῶ.

Μπαίνω μέσ' στ' ἀμπέλι

Πολυφωνικό χορευτικό

Μπαίνω μέσ' στ' ἀμπέ - μωρ' μπαίνω μέσ' στ' ἀμπέ -
μπαίνω μέσ' στ' ἀμπέλι σάν νοικοκυρά, σά νοικό - νοικοκυρά.
Νά κι' ὁ νοικοκύ - μωρ' νά κι' ὁ νοικοκύρης,
νά κι' ὁ νοικοκύρης πῶρχεται κοντά, πῶρχετ', ἔρχεται κοντά.
Ἐλα νοικοκύ - μωρ' ἔλα νοικοκύρη, ἔλα νοικοκύρη, νά τρυγήσωμε
νά τρυγή - τρυγήσωμε, νά τρυγή - τρυγήσωμε.
Κόκκινα σταφύ - μωρ' κόκκινα σταφύλια, κόκκινα σταφύλια νά πατήσωμε,
νά πατή - πατήσωμε.
Μέσα στή Φραγκιά μωρ', μέσα στή Φραγκιά, μέσα στή Φραγκιά, νά τά
πουλήσωμε, νά τά πουλή - πουλήσωμε.
γρόσια καί φλωριά μωρ' γρόσια καί φλωριά, γρόσια καί φλωριά, νά κα-
ζαντήσωμε, νά καζαντή - ζαντήσωμε.
Καί φτωχά κορί - μωρ' καί φτωχά κορίτσια, καί φτωχά κορίτσια νά προικί-
σωμε, νά προικί - προικίσωμε.

Δέν μπορῶ, μανούλα μ'.

Στά δύο ἢ στά τρία

- Δέν μπορῶ, μανούλα μ', δέν μπορῶ,
σύρε νά φέρεις τό γιατρό.

Σύρε νά φέρεις τό γιατρό,
μή πεδάνω ἢ δόλια καί χαθῶ.

Ἀγάπησα, μανούλα μ', ἀγάπησα,
πικρά ἢ μαύρη τό μετάνοιωσα.

Πικρά ἢ μαύρη τό μετάνοιωσα,
ἄχ, μανούλα μου, δέν σ' ἄκουσα.

Τώρα εἶμαι ἄρρωστη βαριά,
δά πεδάνω ἢ δόλια, κ' εἶμαι νιά.

- Σῶπα, κόρη μ', μήν κλαῖς ἐσύ,
δά φέρω τό γιατρό, ταχιά προί.

Θά φέρω τό γιατρό ταχιά προί,
νά σοῦ γιάνει, κόρη μ', τήν πληγή.

Ἡ Ζαχαρούλα

Στά δύο πηδηχτός

Σειοῦνται τά δέντρα σειοῦνται, σειοῦνται καί τά κλαδιά,
σειέται κι' ἡ Ζαχαρούλα μέ τά ξανθά μαλλιά.

- Τ' ἔχεις, μωρ' Ζαχαρούλα, καί κάδεσαι καί κλαῖς
κι' ἐμένα τῆς μανούλας γιατί δέ μοῦ τό λές;

- Βαρέθηκα, μωρ' μάνα, μαντίλια νά κεντῶ
καί δά τά παρατήσω νά πάω νά παντρευτῶ.

Τί νά σοῦ πῶ, μωρ' μάνα, τί νά σοῦ διηγηθῶ;
τόν γείτονα τόν Γιώργη πολύ τόν ἀγαπῶ

κι' ἕνα Σαββάτο βράδι δά τόν στεφανωθῶ.

- Βάστα, κόρη μου, βάστα καί τούτη τή χρονιά
νά γίνουν τά σταφύλια καί τά γλυκά κρασιά.

Κι' ἀπέ δά σέ παντρέψω μέσα στά Δολιανά
πῶχει ὁμορφα ἀγόρια μ' ὀλόξανθα μαλλιά.

Δικαιολογία

Στά δύο πηδηχτός

Δέν δουλεύω τή Δευτέρα, γιατί μέ πονάει ή φτέρα.
Δέν δουλεύω και τήν Τρίτη, μπομπό τί έπαθα!
Δέν δουλεύω και τήν Τρίτη, γιατί μέ πονάει ή μύτη.
Δέν δουλεύω τήν Τετάρτη, γιατί μέ πονάει ή πλάτη.
Δέν δουλεύω και τήν Πέμπτη, μπομπό τί έπαθα!
Δέν δουλεύω και τήν Πέμπτη, γιατί μέ πονάει ή μέση.
Δέν δουλεύω τήν Παρασκευή, γιατί μέ πονάει τ' αὐτί.
Δέν δουλεύω τό Σαββάτο, μπομπό τί έπαθα!
Δέν δουλεύω τό Σαββάτο, γιατί τά 'χω ἄνω κάτω.
Δέν δουλεύω τήν Κυριακή, γιατί μέ πονάει τ' ἄλλο τ' αὐτί.

Μαῦρα μάτια στό ποτήρι

Στά τρία

- Μαῦρα μάτια - μωρή κοντούλω, μαῦρα μάτια στό ποτήρι,
μαῦρα μάτια στό ποτήρι, γαλανά στό παραθύρι.
Μέντρούν και μέ λογιάζουν, μέσα στή καρδιά μέ σφάζουν.
Δωσ' μου τα - μωρή κοντούλω - δωσ' μου τα νά τ' αγοράσω,
δωσ' μου τα νά τ' αγοράσω κι' ὅ,τι ἔχω ἄς τά χάσω.
- Δέν πουλιουῦ - μωρέ λεβέντη, δέν πουλιουῦντ' αὐτά μέ γρόσια,
δέν πουλιουῦντ' αὐτά μέ γρόσια, μ' ἑκατό και μέ διακόσια.
Θά τά δώ - μωρέ λεβέντη, θά τά δώσω στόν καλό μου,
θά τά δώσω στόν καλό μου και στόν ἀγαπητικό μου.

Κάτου στόν "Αγιο Θόδωρο

Χοροῦ

Κάτου στόν "Αγιο Θόδωρο, στόν "Αγιο Κωνσταντῖνο,
'Εκεῖ 'ταν κόρη πῶπλενε τ' ἀντρός της τά μαντίλια.
Τ' ἀντρός της πλένει μέ νερό, τοῦ κάλλιου μέ σαπούνι.
Τοῦ δόλιου τ' ἀγαπητικοῦ μέ πόνους καί μέ δάκρυα.
"Αλλ' ἔπλενε κι' ἄλλ' ἔζυφε, κι' ἄλλα στόν ἥλιο ἀπλώνει.
'Απέρασ' ἕνας νιούτσικος καί μελαχρινούτσικος.
"Απλωσε χέρι κι' ἐπῆρε τ' ἀντρός της τά μαντίλια.
- Μή μοῦ τά παίρνεις, νιούτσικε, τ' ἀντρός μου τά μαντίλια.
Τί μέ μαλῶν' ὁ ἀφέντης μου μέ δέρνει κι' ὁ καλός μου.

'Ανάθεμα ποιός μοῦ 'ριξε τά μάγια

Στά δύο πολυφωνικό

'Ανάθεμα ποιός μοῦ 'ριξε τά μάγια στό πηγάδι
καί μάγεψε τόν ἄντρα μου καί δέλ' νά μέ χωρίσει.
Κι' ἄν μέ χωρίσεις ἄντρα μου, ἐσύ δά μετανοιώσεις.
Στίς δύο, στίς τρεῖς δά λούζομαι, στίς τέσσερις δ' ἀλλάζω
καί μέσ' στίς δεκατέσσερις ἄλλον ἄντρα δά πάρω,
καί πάντοτε μέσ' στό χορό δά μπαίνω νά χορεύω.
Θά κάνω νιούς νά ζουρλαθοῦν, γερόντους νά τά χάσουν,
θά κάνω τόν πρωτόπαπα τή λειτουργιά ν' ἀφήσει,
θά κάνω τόν γκοτζάμπαση νά χάσει τό πουγγί του,
θά κάνω τόν πρωτόγερο νά χάσει τά μυαλά του,
θά κτίσω καί τό σπίτι μου ἀντίκρυ ἀπ' τό δικό σου,
νά μπαινοβγαίν' ὁ ἄνδρας μου, γιά σκάσιμο δικό σου.

Τό φερμάνι τοῦ Βασιλιᾶ

Στά δύο

Ἄπ' τῆς Ἀθήνας τά βουνά
κατέβαινε ἕνας βασιλιάς
μ' ὄλα τά φερμάνια του.

Κι' ἕνα φερμάνι ἔγραφε
νά παντρεύονται οἱ γριές
καί νά μείνουνε οἱ νιές.

Τ' ἄκουσαν κι' οἱ γριές,
λούζονται χτενίζονται,
σταυροφακιολίζονται.

Τ' ἄκουσε καί μιά γριά
κι' ἤθελε νά πάρει δύο,
ἕνα γέρο κι' ἕνα νιό.

Ζήτησε ἕναν μαῦρο νιό,
τρέχει κι' ὁ μαῦρο νιός,
πάει σέ δέντρο ἀνέβηκε.

Πάει κι' ἡ θάβω ἀπό κοντά
μ' ἕνα παλαιότεκουρο.
- Τοῦτο δέντρο κόβω ἄγώ,
καί τό νιό τόν παίρνω ἄγώ.

Τ' ἄκουσε κι' ὁ μαῦρο νιός
πάει σέ βάτα κρύφτηκε.
Πάει καί ἡ θάβω ἀπό κοντά
μέ τή μπρούσια στό μασιά.

- Τοῦτο βάτο καίγω ἄγώ
καί τόν νιό τόν παίρνω ἄγώ.

Τ' ἄκουσε κι' ὁ μαῦρο νιός
πάει σέ λίμνη κρύφτηκε.
Πάει κι' ἡ θάβω ἀπό κοντά
μ' ἕνα παλιοκάτσουλο.

- Τούτη λίμνη στύφτω ἄγώ
καί τόν νιό τόν παίρνω ἄγώ.

΄Ονειρο΄

Στά τρία

Ψές είδα στ' όνειρό μου - ήλιε μου, ήλιε μου,
στόν ύπνο πού κοιμόμουν - φεγγάρι μου, φεγγάρι.
Τόν άγγελο έφίλευα -
καί τόν Χριστό κερνούσα -
Καί τήν κυρά τήν Παναγιά -
πολύ τήν προσκυνούσα -
Νά μου χαρίσει τά κλειδιά -
κλειδιά του παραδείσου -
Νά δώ τους πλούσιους πώς περνούν -
νά δώ και τήν έφτώχεια -
Οί πλούσιοι έκάθονταν -
στή θεία καταδίκη -
Καί οί φτωχοί έκάθονταν -
στόν ήλιο στό προσήλιο -

΄Οσμάν Τάκας΄

Γενικός χορός, ό «Σαμαντάκας»

΄Αϊντε, ΄Οσμάν Τάκα, στρίψε τή μουστάκα,
Γειά σου ΄Οσμάν Τάκα.

΄Αϊντε, ΄Οσμάν Τάκα, τή λεβεντιά σου νά 'χα,
γειά σου ΄Οσμάν Τάκα.

΄Αϊντε, ώρέ, έσύ κοιμάσαι και 'γώ νυστάζω,
σέ συλλογιούμαι κι' άναστενάζω.

Γειά σου, ΄Οσμάν Τάκα, τήν λεβεντιά σου νά 'χα.

Μαργιόλω μ'

Μοιρολόϊ

- 'Ωρέ σήκου, Μαργιόλω μ', απ' τή γῆ
κι' από τό μαῦρο χῶμα, λέει, χῶμα,
Μαργιόλω μ', ψυχή, καρδούλα μου.

- 'Ωρ', μέ τί ποδάρια ἢ μαύρη νά σκωδῶ
καί χέρια ν' ἀκουμπήσω, λέει, 'κουμπήσω;
Μαργιόλω μ', ψυχή, καρδούλα μου.

- 'Ωρ, φτιάσε τά νύχια σου τσαπιά,
τίς ἀπαλάμες φτυάρα, λέει, φτυάρια
Μαργιόλω μ', ψυχή, καρδούλα μου.

Ρίξε τό χῶμα σ' απ' δεξιά

τίς πλάκες, λέει, πιό πέρα, πέρα,

Μαργιόλω μ', ψυχή, καρδούλα μου.

Κι' απ' τή ζερβιά τή μεριά, τή μεριά,

κάνε παραδύρι, λέει, παραδύρι

Μαργιόλω μ', ψυχή, καρδούλα μου.

Νά μπαίνει ὁ ἥλιος τοῦ Μαγιουῦ, λέει, Μαγιουῦ,

τ' Αὐγούστου τό φεγγάρι, λέει, φεγγάρι

Μαργιόλω μ', ψυχή καρδούλα μου.

Νά μπαίνουν τά πουλιά, λέει, πουλιά,

νά φτιάχνουν τίς φωλιές τους, λέει, φωλιές τους

Μαργιόλω μ', ψυχή, καρδούλα μου.

' Η ' Φροσύνη

"Ένα Σαββάτο βράδι μιά Κυριακή πρωί

ξεμύρωσε ἡ Φροσύνη μ' ἓνα μικρό παιδί.

Τό 'μάθαν οἱ γειτόνοι κι' ὅλοι οἱ χωριανοί

πιάνουν καί γράφουν γράμμα τό στέλνουν στό μαγαζί.

Παπάδες καί 'Αγάδες κι' ὅλοι γραμματικοί,

πιάνουν τήν ἐξετάζουν μέ μεγάλη προσοχή.

Γιά πές μας κυρά Φροσύνη, πές μας απ' τήν ἀρχή

πῶς ἦταν ἡ αἰτία νά κάμεις τό παιδί;

Πῶς ἦταν ἡ αἰτία νά κάμεις τό παιδί

πού τό κρατᾶς στά χέρια, μωρ' στρίγλα

δέν σοῦρχετ' ἐντροπή;

Πέρσου τό καλοκαίρι ποτίσαμε μαζί

εἶπε πῶς δά μέ πάρει, δά μέ στεφανωθῆ.

Καί μέ τά ζαχαράτα μέ 'ξεγέλασε

καί μέσα στή καψιόνα ἐκεῖ μέ γέλασε.

Κοπέλες με τίς χαρακτηριστικές Πωγωνήσιες φορεσιές τους. (Φωτογραφία πού μου τήν ἔδωσε ὁ Γ. Κώσης).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κλέφτικα

Παιδιά τῆς Σαμαρίνας

Στά τρία

Ἐσεῖς, μωρέ παιδιά κλεφτόπουλα, παιδιά τῆς Σαμαρίνας,
μωρέ παιδιά καημένα, παιδιά τῆς Σαμαρίνας,
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Σάν πᾶτε πάνω, μώρε, στά βουνά, κατά τή Σαμαρίνα,
μωρέ παιδιά καημένα, κατά τή Σαμαρίνα,
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Ντουφέκια νά, μωρ', νά μή ρίξετε, τραγούδια νά μή πείτε,
μωρέ παιδιά καημένα, τραγούδια νά μή πείτε,
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Κι' ἂν σᾶς ρωτήσῃ, μωρ', ἡ μάνα μου, ἡ δόλια ἡ ἀδερφή μου,
μωρέ παιδιά καημένα, ἡ δόλια ἡ ἀδερφή μου,
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Μή πείτε πώς, μωρέ, σκοτώθηκα, πώς εἶμαι σκοτωμένος,
μωρέ παιδιά καημένα, πώς εἶμαι σκοτωμένος,
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Νά πείτε πώς, μωρέ, παντρεύτηκα, πώς εἶμαι παντρεμένος,
μωρέ παιδιά καημένα, πώς εἶμαι παντρεμένος
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Πῆρα τή πέτρα, μωρέ, πεδερά, τή μαύρη γῆς γυναίκα,
μωρέ παιδιά καημένα, τή μαύρη γῆς γυναίκα,
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Κι' αὐτά τά λιανο, μωρέ, λίδαρα, ἀδέρφια κι' ἀξαδέρφια,
μωρέ παιδιά καημένα, ἀδέρφια κι' ἀξαδέρφια
κι' ἄς εἶστε λερωμένα.

Κοπέλες με τίς χαρακτηριστικές Πωγωνήσιες φορεσιές τους. (Φωτογραφία πού μου τήν ἔδωσε ὁ Γ. Κώτσης).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οί κλέφτες

Ἄνάρια, ἀνάρια τὰ ῥιχναν οἱ κλέφτες τὰ ντουφέκια.
Ἦταν οἱ μαῦροι λιγοστοί, πέντ' ἔξι ὀχτώ νομάτοι.
Κι' ὁ καπετάνιος ἔλειπε μέ δυό, μέ τρεῖς νομάτους.
Πάει νά βαπτίσ' ἓνα παιδί, νά κάμ' ἓνα κουμπάρο.
Νά τό ἔχει ὁ γιόκας γύρισμα στό πάει καί στό ἔλα.

Τοῦ Μάρκου Μπότσαρη*

Κλέφτικο

Ἔνα πουλί θαλασσινό, σαῖνι Μάρκο, Μπό-Μπότσαρη.
Λέει, κ' ἓνα πουλί βουνίσιο, Μάρκο καπετάν Σουλιώτη.
Πέτρα τήν πέτρα περπατεῖ, σαῖνι Μάρκο, Μπό-Μπότσαρη.
Λέει, λιθάρι τό λιθάρι, Μάρκο καπετάν Σουλιώτη.
Ζητοῦν τοῦ Μάρκου τήν ὀμπλή, σαῖνι Μάρκο, Μπό-Μπότσαρη.
Λέει, τοῦ Μάρκου τό λημέρι, Μάρκο καπετάν Σουλιώτη.
Τόν Μάρκο τόν σκοτώ-σκοτώσανε, σαῖνι Μάρκο, Μπό-Μπότσαρη.
Λέει, ψηλά στό Καρπενήσι, Μάρκο καπετάν Σουλιώτη.
- Μάρκο πού τ' ἄφσες τὰ παιδιά, σαῖνι Μάρκο, Μπό-Μπότσαρη.
Λέει, τή δόλια τήν πατρίδα, Μάρκο καπετάν Σουλιώτη.

Δῆμος ὁ ἀρματολός

Στά τρία

Κάτω στήν ἄσπρη πέτρα, κάτω στό γιαλό,
Σκοτώσανε τό Δῆμο τόν ἀρματολό.

- Δῆμο μ' νά ἔχες μάνα, νά ἔχες ἀδερφή,
Νά ἔχες καλή γυναῖκα γιά νά σ' ἐκλαιγε.

Τ' ἀκούει ἡ μάνα τοῦ Δήμου, τ' ἀκούει κι' ἀδερφή,

Τ' ἀκούει ἡ καλή γυναῖκα στό πλατύδρομο,

Μέ δυό παιδιά στά χέρια κι' ἓνα στή κοιλιά.

Τά μάγουλα τραβάει στριφοδέρνεται,

Γιά τόν χαμό τοῦ Δήμου τοῦ ἀρματολοῦ.

Οί Κλέφτες έξιουρίζονταν!*

Είδικός χορός «Οί κλέφτες»

Οί κλέφτες έξιουρίζονταν.
Είχαν ξιουράφια μαλαματιένα.
Κι' ό καπετάνιος χαίρονταν.
Βγήκαν και καρτέρεσαν
πεντεξοχτώ νομάτους.
Τούς βγάζουν τά χρυσά παλτά,
τούς δένουνε τά χέρια.

Ό Νταβέλης

Κλέφτικο

- Μās πῆρ' ήμέρα κι' ή αυγή - γειά σ' Νταβέλ' άρχιληστή,
λέει μās πῆρ' τό μεσημέρι - Λεωνίδα και Νταβέλη.

Τό ποῦ δά λημεριάσουμε - γειά σ' Νταβέλ' άρχιληστή,
ποῦ δά κάνομε λημέρι - Λεωνίδα και Νταβέλη.

- Σέ κείν' τή ράχη τή ψηλή - γειά σ' Νταβέλ', άρχιληστή,
λέει, 'κει δά κάνομε λημέρι - Λεωνίδα και Νταβέλη.

Πιάνουν και γραφουν μιά γραφή - γειά σ' Νταβέλ' άρχιληστή
λέει, άπ' 'κεινο τό λημέρι - Λεωνίδα και Νταβέλη.

Γράφουνε και στό Κομπότι, προσκνουνε τό Δεσπότη.

Νά στείλει γλήγορα ψωμί - γειά σ' Νταβέλ' άρχιληστή,
λέει, έπάνω στό λημέρι - Λεωνίδα και Νταβέλη.

1. Είναι τραγούδι είδικου χορού. Σε κάθε στίχο έχει έπωδό: «Μπό, μπό, οί κλέφτες, ώρ' (ν) οί κλέφτες».

Ντελη-Χούσιος

Στά τρία

Λαλει ό κοῦκος τό βραδιό - μπραϊμένα, μπραϊμένα.
Λαλει μέ τό φεγγάρι - μωρέ παιδιά καημένα.

Λάλησε κοῦκεμ' λάλησε -
Λάλησε καί πές μας -

- Τό τί νά λαλήσω -
Καί τί νά μολογήσω -

Ό Ντελη-Χούσιος στά βουνά -
Ψηλά στά κορφοβούνια -

Παλληκάρια μάζευε -
Όλο Ἄρβανιτοπαίδια -

Τά μάζευε τά σύνταζε -
Τά κάνει δυό χιλιάδες -

Παιδιά μου, σάν θέλετε κλεψιά -
Καί κλέφτες νά γινήτε -

Κάμ'τε τσελίκι τή καρδιά -
Καί σίδερο τά πόδια -

Νά πᾶμε νά πατήσομε -
Τοῦ Νικολοῦ τ' ἀρχόντι -

Ρίχνουν ντιουφέκια παταριά -
Καί σκάλα δέν πατοῦνε -

Ό Νικολός μπουρώδηκε -
Μέ ὅλα τά παιδιά του -

- Τοῦρκε, δέν σοῦ γίνεται -
Αὐτό πού τώρα θέλεις -

Ντελη-Χούσιος ἔφυγε -
Μ' ὅλα τά παλληκάρια -

Τοῦ Κίτσιου ἢ μάνα

Κλέφτικο καί πολυφωνικό

Τοῦ Κίτσιου ἢ μάνα κάδονταν, Κίτσιο μου καί δερβέναγα!
Λέει, στήν ἄκρη στό ποτάμι, Κίτσιο μου καί παλληκάρι.
Μέ τό ποτάμι μάλωνε,
Λέει, καί τό πετροβολοῦσε,
- Ποτάμι γιά λιγόστεψε,
Λέει, ποτάμι γύρνα πίσω,
Γιά νά περάσω ἀντίπερα,
Λέει, στού Κίτσιου τά λημέρια,
Πῶχουν οἱ κλέφτες μάζωξη,
Κι' ὄλοι οἱ καπετανέοι.
Τόν Κίτσιο τόν ἐπιάσανε,
Λέει, καί πᾶνε νά τόν κρεμάσουν.
Χίλιοι τόν πᾶν' ἀπό μπροστά,
Λέει καί δύο χιλιάδες πίσω,
Κι' ἢ μάνα του τόν ἔκλαιγε,
Λέει, καί τόν μοιρολογοῦσε.
- Κίτσιο μου ποῦ 'ναι τ' ἄρματα,
Καί τά βαριά σ' ντουφέκια,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Χαρίσης και Εὐφροσύνη Γιώτη,
άντρόγυνο από τά Κτίσματα (Αρί-
νιστα) οί πολυφαμελίτες μέ τά
13 παιδιά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ξενητιάς

'Ανάθεμά σε ξενητιά

Πολυφωνικό

Ξενητεμένο μου πουλί και παραπονεμένο
(ν) ή ξενητιά σέ χαίρεται κι' ἐγώ 'χω τόν καημό σου.
Τί νά σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδίσω;
Νά στείλω μῆλο σέπεται, κυδώνι μαραγκιάζει,
νά στείλω μοσκοστάφυλο, στό δρόμο σταφιδιάζει,
νά στείλω και τό δάκρυ μου σ' ἕνα φτενό μαντίλι;
Τό δάκρυ μου εἶναι βαφερό και βάφει τό μαντίλι.
Τρία ποτάμια τό 'πλεναν και βάψαν και τά ποτά.
Διαβάτης πάει και πέρασε κι' ἔβαψε τ' ἄλογό του,
πέρδικα νά πιεῖ νερό κι' ἔβαψε τά φτερά της.
Σοῦ στέλλω χαιρετίσματα μέ μια μορφή τρυγόνα
και μέσα στά φτερούγια της σέχω τήν ἄρραβῶνα.
'Ανάθεμά σε, ξενητιά, και σὺ και τά καλά σου.
ΠΑίρνεις τρυφερά παιδιά, γυρίζουν γερασμένα.
'Ανάθεμά σε, ξενητιά, μέ τά φαρμάκια πῶχεις.

Ὁ ξενητεμένος

Πολυφωνικό στά τρία

Ὅχι! δέν μέ βαροῦν τά ξένα
καί τά μά - τά μακρινά, (δίς)

Μόνο μέ βαροῦν τῆς κόρης
τά καμώ - καμώματα, (δίς)

Ὅπου μοῦ γράφει γράμμα
καί ἀντί - ἀντιλογία, (δίς)

- Ἄνδρα μου πού ἴσαι στά ξένα
καί στά μά - στά μακρινά, (δίς)

ὦρ', ἄν εἶσαι νά ἴρθεις ἔλα,
τί δέν ἔ - δέν ἔρχεσαι; (δίς)

ὦρ', ἐμένα οἱ δικοί σου,
μ' ἀβαρέ - βαρέθηκαν, (δίς)

Καί μέ προξενοῦν στά ξένα,
μές στή - Ραι - Ραιδεστό, (δίς)

Ἄντρα γέροντα μοῦ δίνουν,
ἐκατό - ο - χρόνων, (δίς)

Μήνα πού ἴναι καί γέρος,
εἶν' καί - ρά - ράθυμος, (δίς)

ὦρ', κάθε πρωί μέ δέρνει,
γιά τά στρώ - τά στρώματα (δίς)

ὦρ', καί κάθε μεσημέρι,
γιά κρύο, κρύο νερό, (δίς)

Ξενητεμένο μου πουλί

Στά δύο

Ξενητεμένο μου πουλί και παραπονεμένο,
μωρέ ξένε μου, και παραπονεμένο.

Ἡ ξενητιά σέ χαίρεται, κ' ἐγώ ἔχω τόν καημό σου,
μωρέ ξένε μου, κ' ἐγώ ἔχω τόν καημό σου.

Τί νά σοῦ στείλω ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδίσω,
μωρέ ξένε μου, τί νά σοῦ προβοδίσω;

Σοῦ στέλλω μῆλο σέπεται, κυδώνι μαραγκιάζει,
μωρέ ξένε μου, κυδώνι μαραγκιάζει.

Σοῦ στέλλω και τό δάκρυ μου, σ' ἓνα φτενό μαντίλι,
μωρέ ξένε μου, σ' ἓνα φτενό μαντίλι.

Τό δάκρυ μου εἶναι βαφερό, και βάφει τό μαντίλι,
μωρέ ξένε μου, και βάφει τό μαντίλι.

Λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Στά τρία

Ἀνάθεμα τήν ξενητιά, χρυσέ μου νοικοκύρη,
καταραμένη νά ἔναι, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Βλέπω τίς νιές πού τραγουδοῦν, χρυσέ μου νοικοκύρη,
τούς νιούς ὅπου χορεύουν, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Κι' ἐγώ ἢ μαύρη κάδομαι, χρυσέ μου νοικοκύρη,
στήν ἄκρη χολιασμένη, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Τώρα μεγάλη Πασχαλιά, χρυσέ μου νοικοκύρη,
ὄλοι πᾶν' στήν ἐκκλησιά, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Κι' ἐμένα ἢ καρδούλα μου, χρυσέ μου νοικοκύρη,
στά μαῦρα εἶναι ντυμένη, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Πού σ' ἔχω μέσ στή ξενητιά, χρυσέ μου νοικοκύρη,
στήν ἔρημη τήν Πόλη, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Και ἀκόμα δά σέ καρτερῶ, χρυσέ μου νοικοκύρη,
σέ καρτερεῖ τό σπίτι, λελέ, κακό πού μ' εὔρε!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δίστιχα λιανοτραγουδα

Τά τραγούδια αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἀμέτρητα, σήμερα ὁμως δέν τραγουδιῶνται ὅλα. Μένουν καταγραμμένα στά βιβλία ἀπό τά ὁποῖα ἐπέλεξα, γιά κατατόπιση τοῦ ἀναγνώστη, ὅσα δέν τραγουδιῶνται στό χωριό μου.

Ἀγάπη πού εἶχα κι ἔχασα (ν) ἀπ' τήν κακογνωμιά μου,
τόρα τήν βλέπω σ' ἄλλονε καί καίγεται ἡ καρδιά μου.

Ἀγνάντια μου κι ἄγνάντια σου μιάν ἐκκλησιά δά χτίσω,
δά γένω διάκος καί παπάς, νά 'μπῶ νά λειτουργήσω.

Ἀγνάντια 'πό τά μάτια μου μή κάδεσαι, ψυχή μου,
γιατί βαροῦν οἱ φλέβες μου καί τρέμει τό κορμί μου.

Ἀγαπημένο μου πουλί, πετούμενό μου γεράκι,
ἡ ξενητιά σέ χαίρεται κι ἔγώ πίνω φαρμάκι.

Ἀνάδεμά σε, ξενητιά, καί σύ καί τό καλό σου,
τά βάσανά μου εἶναι πολλά, λίγο τό διάφορό σου.

Ἀνάδεμα τούς μαραγκούς πού φτιάνουν τά καράβια,
καί πᾶν' καί ξενητεύονται τά 'μορφα παλληκάρια.

Ἀπ' τά πολλά μου βάσανα κι ἀπ' τά πολλά μου πάδη,
σ' ἓνα δεντρί ἀκούμπησα καί τό δεντρί ἐχάδη.

Ἀπό σεβντά δέν ἤξερα δέν ἤμουν μαθημένος,
καί τόρα πού μπερδεύτηκα, πῶς ἔγινε ὁ καημένος.

Ἀγάλια, ἀγάλια τό χορό πῶς περπατάει τό φίδι,
Νά μή σέ νιώσ' ἡ πέρδικα καί σηκωθεῖ καί φύγει.

Βάστα, καημένη μου καρδιά, τά ἐχθρικά τά λόγια,
καθώς βαστοῦνε τά βουνά τούς πάγους καί τά χιόνια.

Βάστα, καημένη μου καρδιά, βάστα σάν τό λιοντάρι,
μή σέ νικήσουν οἱ ὄχτροί· κάνε μου αὐτή τή χάρη.

Βρυσούλα πέντε κανουλιῶν, νερό χαριτωμένο,
ἀγγελικό μου πρόσωπο, γιατί εἶσαι λυπημένο;

Βασίλισσα τῶν γυναικῶν, Σουλτάνα τῶν κυράδων,
λουλούδι τῶν ἀρχοντισσῶν, στολίδι τῶν νυφάδων.

Γλυκοχαράζουν τά βουνά, κι' οί ἔμορφες κοιμοῦνται
καί τῶν μανάδων τά παιδιά στά ξένα τυραννιοῦνται.

Δέν εἶμ' ἐγώ ξεροσφυριά, σφυριά χωρίς λουλούδια,
γιά νά τραβῶ τά βάσανα ὅλα μέ τά τραγούδια.

Δέ ἤμπορῶ νά κάμω ἀλλιῶς, δέ νά σέ ζωγραφίσω,
νά σέ κρεμῶ σάν κόνισμα, νά μή σ' ἀλησμονήσω.

Δέν εἶμαι δέντρο νά κοπῶ στή γῆς νά γονατίσω,
δέν εἶμαι τέτοιος ἄνθρωπος νά φύγω, νά σ' ἀφήσω.

Δέν δλίβεσαι τή νιότη μου, δέν βλέπεις, δέν πιστεύεις,
ἀνάλυσα σάν τό κερί, κι' ἀκόμα μέ παιδεύεις;

Διαβαίνεις, μπρέ κακέ ἄνθρωπε, γύρισε νά κοιτάξεις,
νά ιδεῖς πῶς μέ κατάντησες, νά φρίξεις, νά τρομάξεις.

Δέν πρέπ' ἐγώ νά τραγουδῶ οὔτε κρασί νά πίνω,
μόν' μοναχός νά κάδομαι, δάκρυα πικρά νά χύνω.

Ἐβάπτισα ἓνα παιδί, τό 'βγαλα τ' ὄνομά σου,
νά μοιάσει καί στά κάλλη σου καί τή καλή καρδιά σου.

Ἐγώ μέ τοῦτον τόν σεβντά στή πόλη δέ νά πάνω,
γιά νά κλαφτῶ τά πάδια μου στόν ἴδιο τό Σουλτάνο.

Εἶσαι γυαλένιος μαστραπᾶς κι' ὅποιον νά δεῖς τόν ἀγαπᾶς
κοντά σ' αὐτός ἔρχεται κι' ἐσύ τόν παρατᾶς.

Ζαλίζομαι, ζαλίζομαι, ὅταν σέ συλλογίζομαι,
ζαλίζω τό κεφάλι μου, τί δά γενεῖ τό χάλι μου!

Ζουρλό ἤμουν κι' ἀπογεῖνηκα, τό νοῦ μου δέν τόν ἔχω,
ἐλπίδα πλέον ἀπό σέ καμιά δέν ἀπαντέχω.

Ζωή τούτη λέγεται, μπαχτσές χωρίς ἀηδόνη;
χωρίς ἀγάπη στό πλευρό θάνατος ξημερώνει.

Ἦδελα νά σ' ἀντάμωνα, νά σοῦ 'λεγα καμπόσα,
κι' ἄν δέν σοῦ γύριζα τό νοῦ, ἄς μῶκοβαν τή γλώσσα.

Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνηση, θέλει ταπεινοσύνη,
θέλει λαγοῦ περπατησιά κι' ἀητοῦ γληγοροσύνη.

Ἡ ὀμορφιά στόν ἄνθρωπο νά 'χει καί νοῦ καί χάρη,
πουλιέται καί ζυγίζεται μέ τό μαργαριτάρι.

Θυμᾶσαι ὅταν σέ φίλησα στής πόρτας τά σκαλίδια,
καί μου 'πες, κάτσε, διάτανε, μή μου χαλᾶς τά φρούδια;

Θάλασσα, πικροθάλασσα καί πικροκυματοῦσα,
ὄλοι σέ λένε θάλασσα κ' ἐγὼ σέ λέγ' ἀνδοῦσα.

Θά μᾶσω ξύλ' ἀπ' τό βουνό, φαρμάκι ἀπ' τή καρδιά μου,
καί δάκρυ ἀπ' τά μάτια μου γιά νά λουστειῖς, κυρά μου.

Θιαμαίνομαι κι' ἀπορῶ στήν τόση μας φιλία,
πῶς γύρισε σ' ἔχθρητα χωρίς καμιάν αἰτία;

Θα φέρω διάκο καί παπά νά σέ 'ξομολογήσουν,
τά τόσα σ' ἁμαρτήματα νά σοῦ τά συγχωρήσουν.

Ἴσως τ' ἀναπιάσματα νά μὴν εἶναι γλυκά σά μέλι
καί γίνει πάλι χωρισμός. Τότε ὁ Θεός τό ξέρει.

Καί τά τραγούδια μ' αὐτά τούς νιούς παρηγοροῦνε
σάν τίς ψυχές πού καρτεροῦν παράδεισο νά ἰδοῦνε.

Κακός πού εἶναι ὁ σεβντάς, τούς φρόνιμους ζουρλαίνει,
τά μερακλίτικα παιδιά σάν φύλλα τά μαραίνει.

Κομμάτια νά μέ κάνουνε σάν τῆς Λαμπρῆς τ' ἀρνάκι,
δέν ἀπαρνιοῦμαι 'γὼ ποτέ ἀγγελικό κορμάκι.

Κρύψου, μωρ' ἀγάπη μου, σά (ν) σπόρος στό πεπόνι,
ξανὰ δά μᾶς χαλάσουνε οἱ φθονεροὶ γειτόνοι.

Κοιμᾶμαι, μωρ' ἀγάπη μου, σάν τά πουλιά στά χιόνια,
κοιμήσ' καί μή νοιάζεσαι, μέσ στα ζεστά σεντόνια.

Κοίταξ' ἐκεῖνο τό βουνό πῶς ἀναψε καί καίει,
κάποιος ἀγάπην ἔχασε καί κάθεται καί κλαίει.

Κατακαημένε ἀνδρωπε, σάν ποντικός γεννιέσαι,
λιθντᾶρι στέκεις στή ζωή καί σάν δροσιά χαλνιέσαι.

Λεβέντης εἶσαι στή ζωή, λεβέντικα κινιέσαι
λεβέντικα τή γῆ πατᾶς, παλεύεις δέν λυγιέσαι.

Λυπητερά τό σκέπτεσαι πῶς πέρασαν οἱ χρόνοι,
πῶς τό λές τό «ἔχε γειά» σάν τό πουλί τ' ἀηδόني.

Λυπητερά σέ ξεκινοῦν ὄλοι μέσα στό χῶμα,
κρίνε, πατερούλη μας, κρίνε γλυκό μας στόμα.

Λεφτοκαργιά σέ ξεκινᾶ μαζί μέ τά παιδιά της,
εἶν' αὐτή πού στήν ζωή σ' εἶχε στήν ἀγκαλιά της.

Ματάκια μου περδικωτά καί φρύδια σά δοξάρι,
χαρά στό χῶμα πού σέ φιλεῖ, γερό μου παλληκάρι.

Μά τ' ἄστρα, μά τόν οὐρανό, μά τό λαμπρό φεγγάρι
καί μά τή γῆς πού τήν πατῶ, κι' ἐμένα δά μέ πάρει.

Μ' ἔκαψ' ὁ ἥλιος, μ' ἔκαψε, μ' ἔκαψε καί τό κλάμα,
σάν τοῦ γέρου μ' τόν καημό, δέν μ' ἔκαψ' ἄλλο πράμα.

Μαρία λέν τήν Παναγιά, Μαρία λέν κι' ἐσένα,
κι' ἄν ἀρνηθῶ τήν Παναγιά δέ ν' ἀρνηθῶ κι' ἐσένα.

Μάτια μέ μάτια βλέπονται καί δυό καρδιές τσιμπιοῦνται
καί πάσχουν γιά ν' ἀνταμωθοῦν, μόν' τούς ἐχτρούς φοβοῦνται.

Μάτια πού χαμηλώνετε μέ τήν ταπεινοσύνη,
παρακαλῶ σας, κάμετε σ' ἐμένα ἐλεημοσύνη.

Μές στά φύλλα τῆς καρδιάς, στή φλέβα τή μεγάλη,
ἔβαλα καί ζωγράφισα τ' ἀγγελικά σου κάλλη.

Νά ἦταν τρόπος νά σέ ιδῶ, νά σῶλεγα δυό λόγια
καί ὕστερα ἄς μοῦ λέγανε τά μαῦρα μοιρολόγια.

Νά 'ταν τό στήθος μου γυαλί, νά 'γλεπες τήν καρδιά μου,
γιά νά 'γλεπες σάν τί φωτιά καίει τά σωθικά μου.

Νά εἶχα τή θάλασσα χαρτί, τόν οὐρανό μελάνι,
γιά νά 'γραφα τά πάδια μου κι' ἀκόμα δέ μοῦ φτάνει.

Ευπνάω τήν νύχτα κι' ἐρωτῶ τά ἄστρα ἕνα ἕνα,
τάχα τί κάν' ὁ φίλος μου, τάχα τί λέει γιά μένα.

Ὁ ἔρωτας τόν ἄνθρωπο ζουρλόν τόν κατανταίνει,
μέ δίχως δέσμη καίεται καί πέφτει κ' ἀπεθαίνει.

Ὁ κόσμος τώρα χάλασε, δέν ἔχει ἐμπιστοσύνη,
πρῶτα σοῦ λέει σ' ἀγαπῶ κι' ὕστερα σέ προδίνει.

Ὅλοι μοῦ κάνουν τόν καλό καί λέν πώς εἶναι φίλοι,
κι' ἀπό κρυφά μου χύνονται σάν λυσσασμένοι σκύλοι.

Ὁ μισεμός εἶναι σκληρός, τό «ἔχε γειά» φαρμάκι,
καί τό καλό τό γύρισμα ὅλο φιλιὰ κι' ἀγάπη.

Ὁ ξένος εἰς τήν ξενητεία πρέπει νά θάνει μαῦρα,
γιά νά ταιριάζ' ἡ φορεσιά μέ τῆς καρδιάς τή λαύρα.

Ὁ οὐρανός μ' ρώτησε, μοῦ εἶπε «ποιόν ἔχεις φίλο»,
καί τοῦ εἶπα τόν Αὐγερινό, ὅπου τραβάει τόν ἥλιο.

Ὅποιος σ' ἀγάπη μπερδευτεῖ, καλύτερ' ἄς πεθάνει,
γιατί ὕπνο δέν εὐρίσκει πλειό καί τό μυαλό του χάνει.

“Οποιος πιστεύει στά γλυκά τῆς γυναικός τά λόγια,
δά πές’ σέ πίκρες καί καημούς, δ’ ἀκούσει μοιρολόγια.

Πάντα τή φεύγω τή φωτιά, μά ἡ φλόγα τῆς μέ καίει,
τίνος νά παραπονευτῶ πού ἡ τύχη μου τά φταίει!

Πολλά δωροῦν τά μάτια μου καί δέν τρομάω νά κρίνω,
ξερό σφουγγάρι γίνομαι κι’ ὅλα τά καταπίνω.

Πολλοί σέ τοῦτον τόν καιρό δείχνουν πώς εἶναι φίλοι
κ’ ἔχουν φαρμάκι στή καρδιά καί ζάχαρη στά χεῖλη.

Πόσες βαρκοῦλες μέ καιρό δέν εἶναι μισημένες,
πόσες κοπέλες γιά προικιά δέν εἶναι παντρεμένες;

Ρίξε στή μάγισσα, σοῦ λέν, ρίξε τά χαρτιά σου,
αὐτή δά σοῦ πει τόν πόνο σου καί τά παθήματά σου.

Σεβντάδες εἶναι λογιαστοί, ποῦ νά τούς θυμηθοῦμε;
Καλύτερα ἄς τ’ ἀφήσουμε, γιά νά μή τρελαθοῦμε.

Σεβντάς τρυπάει τά μάρμαρα, τά δέντρα ξεριζώνει,
καί τῶν μανάδων τά παιδιά, στή γῆς τά παραχώνει.

Στά ξένα σύ, στά ξένα ἴγώ, διαμαίνομαι πώς ζοῦμε,
γιά σκούξε σύ, νά κλάψω ἐγώ, μήν πάει κι’ ἀνταμωθοῦμε.

Τά μάγια δέν τά πιστεύω, κι’ οὔτε τά πιστεύω,
μόν’ κάδομαι στήν πίστη μου, κι’ ὄχι ν’ ἀρεντεύω.

Τήν πίστη μ’ ὅλη σάθωκα, ἕνα καλό δέν εἶδα,
ἄν μ’ ἀγαπᾷς καί μέ πονεῖς, δῶσ’ μου καμιάν ἐλπίδα.

Τό ἀηδονάκι τό γλυκό πού ἔταν ξενητεμένο,
ἦρθε στό δέντρο καί λαλεῖ σάν ἦταν μαθημένο.

Τόν ἄνθρωπο τόν σεβνταλή κάτσε κουβέντιασέ τον,
καί πές του λόγια τοῦ σεβντᾶ καί παρηγόρησέ τον.

« Ὑπομονή » οἱ φίλοι μου μοῦ λένε λυπημένα,
κ’ ἐγώ τούς ἀποκρίνομαι, ποιός ἄλλος σάν κι’ ἐμένα;

Φεγγάρι μου λαμπρό, λαμπρό, σάν τό κωνσταντινάτο,
τά κάλλη σου δέν βρίσκονται στόν οὐρανό ἀποκάτω.

Χίλια καλῶς ἐπρόλαβες τά ψάρια γιά νά πιάσεις,
καί τήν κοιλιά σου τή παχιά γρήγορα νά χορτάσεις.

Χίλια καλῶς σέ βρήκαμε, καλέ μας νοικοκύρη,
τί καλά μᾶς ἔφερες τώρα ἀπ’ τ’ ἀργαστήρι;

Ψηλά σ' ἐκεῖνο τό βουνό ὅπ' ἄναψε καί καίγει,
κάποιος ἀ(ρ)σίκης κάθεται καί τόν καημό του κλαίγει.

Ψηλή ἐσύ, ψηλός ἐγώ, ψηλά τά κυπαρίσσια
περπάτα ἐσύ, περπάτα ἐγώ, μᾶς λέν πουλιά βουνίσια.

Ψέματα ἐσύ, ψέματα ἐγώ, κούφια βιολιά, λαούτα,
πές ἐσύ, πές ἐγώ, κάναμαν στό λάκκο βούτα.

᾽Ω, ψηλό μου κυπαρίσσι, ποιός δά σέ πρωτοφιλήσει,
ποιός δά σέ πρωτοφιλήσει, ὦ ψηλό μου κυπαρίσσι!

᾽Ω, ψυχή, ζωή καί φῶς μου, δέν λυπιέσαι, δέν πονεῖς;
εἶναι κρίμα τόν καημένον τόσο νά μέ τυραννεῖς.

᾽Ωρα καί τίς νύχτες πού ξυπνῶ μέ 'σέν' ἔχω νά κάνω,
καί τόν Θεόν παρακαλῶ μαζί σου νά πεδάνω.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄
ΚΕΙΜΕΝΑ-ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

1. Τά ιστορικά γεγονότα 1912-1920

Μέσα σέ λίγα χρόνια ἔγιναν στό Βαλκανικό χῶρο τόσες ἐξελίξεις, πού δέν εἶχαν γίνει σέ ἓνα αἰῶνα. Τά γεγονότα ἐξελίχτηκαν ραγδαία καί σημειώθηκαν ριζικές ἀλλαγές. Οἱ ἀγάδες καί μπέηδες τοῦ τόπου μας ξαφνιαστήκαν βλέποντας τούς χτεσινούς δούλους νά γίνονται ἀπό τή μιὰ μέρα στήν ἄλλη ἀφεντικά. Τά γεγονότα ἐξελίχτηκαν μέ τήν ἐξῆς σειρά:

Τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1912 κηρύσσεται ὁ Βαλκανοτουρκικός πόλεμος καί τά σύμμαχα στρατεύματα σαρώνουν τούς Τούρκους ἀπ' τά Βαλκάνια. Ἡ Σερβία, Βουλγαρία καί Ἑλλάδα λευτερώνουν τίς ἀλύτρωτες περιοχές, πού γιά πεντακόσια χρόνια στέναζαν κάτω ἀπ' τόν βάρβαρο κατακτητή. Ἀπελευθερώνεται ἀπ' τόν ἐλληνικό στρατό ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη καί ἡ Ἡπειρος. Πέφτουν τά Γιάνενα (21 Φλεβάρη 1913) καί σέ συνέχεια τό Ἀργυρόκαστρο, τό Δέλβινο, οἱ Ἅγιοι Σαράντα καί ἡ Κορυτσά.

Στό μεταξύ στήν Αὐλῶνα ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιόρα κηρύσσει ἐπανάσταση γιά τήν ἴδρυση ἐλεύθερου καί ἀνεξάρτητου Ἀλβανικοῦ κράτους (28 Νοέμβρη 1912). Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἀναγνωρίζουν τό νεοσύστατο κράτος μέ ὑποχρέωση ν' ἀποσυρθεῖ ὁ ἐλληνικός στρατός ἀπ' τίς καταληφθεῖσες περιοχές τῆς Β. Ἡπείρου (Πρωτόκολλο Λονδίνου καί Φλωρεντίας 1913 καί 1914).

Κηρύσσεται τότε ὁ Βορειοηπειρωτικός Ἀγών γιά τήν ματαίωση τῆς παραπάνω ἀπόφασης τῶν Μ. Δυνάμεων καί σχηματίζεται στό Ἀργυρόκαστρο προσωρινή Κυβέρνηση μέ Πρόεδρο τόν Χρηστάκη Ζωγράφο. Ἡ Διεθνῆς Ἐπιτροπή Καθορισμοῦ τῶν ἐλληνοαλβανικῶν συνόρων προέρχεται σέ διαπραγματεύσεις μέ τόν Χρηστάκη Ζωγράφο γιά τήν διευθέτηση τῆς περιπλοκῆς καί συναποφασίζεται ἓνα εἶδος αὐτονομίας τῆς Β. Ἡπείρου (Πρωτόκολλο Κερκύρας Μάϊος 1914).

Τόν Αὐγούστο ὅμως τοῦ 1914 κηρύσσεται ὁ πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος καί οἱ παραπάνω ἀποφάσεις μένουν ἀνεφάρμοστες. Τό 1920 ἡ Ἀλβανία γίνεται μέλος τῆς Κ.Τ.Ε. καί μετά ἀπό ἓνα χρόνο ἀκολουθεῖ ἡ ὀριστική χάραξη τῶν συνόρων μέ τήν Ἑλλάδα. Οἱ ἐλληνικοί πληθυσμοί τῆς Β. Ἡπείρου περιέρχονται στήν Ἀλβανική Ἐπικράτεια μέ παραχώρηση σ' αὐτούς μειονοτικῶν δικαιωμάτων, ἤτοι πλήρεις ἐλευθερίες στή γλῶσσα, στήν ἐκπαίδευση, στή θρησκεία κ.λ.π.¹

(1) Κων. Ρέντης (πολιτευτής — Ὑπουργός) στό Ἐγκυκλ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη, τόμος Α', σελ. 709-712.

Ἀπό τό βιβλίον τῶν Γεωργίου καί Χρήστου Γ. Καλυβόπουλου, ΜΠΟΥΛΙΑΡΑΤΙ-ΔΕΡΟΠΟΛΗ, σ. 100-101.

2. Έγγραφο του Ριζᾶ μπει

– «Μουχτάρη Γιώτη Τσούκλα σιφλίκι μου Βουλιάρατες σέ ιδιοπῶ ἄμα λάβεις τό παρόν τῆς χιρός μου, ἀμέσως εἰς τάς 3: τρεῖς ἀπρίλη ἡμέρα σάβατο νά πάρεις μαζή σου τά κοπόνια τῶν σπιτιῶν, ὅπου ἔχετε διό χρόνια ὅπου τά βαστάτε μέ τό σήμερα καί ἄβριο μάλιστα ἔμαθα ὅτι πάλι ἀπομένουν ὀνόματα ἀπό τό χωριό αὐτοῦ πού δέν πλερώνουν λιπόν νά μοῦ τά φέρεις τά ὀνόματα γραμμένα πισί εἶναι αὐτοί μαζῆ μέ τούς ἄλλους τοῦ χωριοῦ χωρίς ἄλλο θέλω ἀπό σένα αὐτό τό ζήτημα χωρίς ἄλλο νά ἔλθετε ὄχι ἄλλο.

1904 1. Μαρτίου
λιμπόχοβο

ριζά
πέγισ

Ἐπί τό ὅπως πύ πάνω βιβλίο, σ. 98

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

3. Η διατροφή μας παλιά

"Ενεκα τῆς φτώχειας δέν τρώγαμε ὅσο ἔπρεπε καί ὅ,τι ἔπρεπε. Κύρια τροφή ἦταν καλαμποκόψωμο, φασόλια καί ξυνόγαλο.

Ἰπῆρχαν βέβαια αὐγά, ἀλλά τά ἤθελαν γιά μιά ντροπή, ὅπως μᾶς ἔλεγαν οἱ προστάτες μας. Δηλαδή: "Ὅταν ἐρχόταν ἐπισκέπτες (μουσαφिरαῖοι), δέν εἶχαν τίποτε ἄλλο καλό φαγητό γι αὐτούς, παρά μόνο αὐγά τηγανητά, καί μάλιστα μέ βούτυρο τηγανισμένα, διότι τό λάδι ἦταν πολύ λιγοστό λόγω ἔλλειψης χρημάτων. Καί τό γάλα πού ὑπῆρχε δέν μᾶς τό ἔδιναν κι' αὐτό φυσικό, διότι τό τρουμπούλιζαν γιά νά βγάλουν βούτυρο, κι' αὐτό γιά μιά ντροπή, ὅπως μᾶς ἔλεγαν. Καί στό τρουμπούλισμα ἔριχναν κρύο νερό γιά νά χωρίσει τό βούτυρο ἀπό τό γάλα, ὅπως τό εἶχαν βρεῖ παραδοσιακά:

Νά χοντρύνει καλά τό γάλα πρῶτα, καί δεύτερον νά ἔχεις καί ὀλίγο βρασμένο γλυκό γάλα καί, ἀφοῦ κρυώσει, ρίχνεις ὀλίγη ποσότητα, μέσα στό ξυνό τό πρῶι κι ἀρχίζεις ἀμέσως νά τρουμπουλίζεις συνεχῶς, καί ὄχι νά σταματήσεις καί νά κάνεις ἄλλη δουλειά, ἤ καί νά κουβεντιάζεις ὅπως ἔκαναν οἱ γυναῖκες τότε. "Ἐριχναν πολλές φορές πολύ νερό ἐπίτηδες γιά νά ἔχει ποσότητα ἢ νοικοκυρά, γιά τήν πολυμελή οἰκογένειά της, νά τό γεμίσει τό τσιανάκι ξυνόγαλο (νερόγαλο ταιριάζει νά τό ποῦμε) νά τρίψει καί τή μπομπότα μέσα, καί νά χορτάσει τήν οἰκογένειά της. Καί μᾶς ἔκοβε τό «τζουρτζουλιό», (διάρροια) καί ἡ πείνα στό σχολεῖο, ἤ στόν κάμπο, πού βρισκόμασταν.

Γυρίζαμε τό μεσημέρι ἀπό τό σχολεῖο στό σπίτι, ἀκούγαμε τίς κότες νά φωνάζουν, (φωνή εἰδική) ὅτι ἐγέννησαν τά αὐγά τους καί χαρούμενοι λέγαμε μέσα μας, ὅτι τυχεροί εἴμαστε σήμερα, θά φᾶμε αὐγά. Ἡ μητέρα μᾶς ἔλεγε: «"Ὅχι, ὄχι, τά θέλουμε γιά μιά ντροπή. "Αν μᾶς πιάσει (ἐπισκεφθεῖ) κανένας μουσαφίρης, πού ν' ἀπλώσω τά χέρια νά τοῦ φτιάξω νά φάει;». Μέ τήν ἄρνηση αὐτή, ἀναγκαζόμασταν νά ψάξωμε νά βροῦμε τά αὐγά, καί δέν τά βρίσκαμε, διότι τά ἔκρυβαν μέσα στό ἀλεύρι τοῦ ἀμπαριοῦ! Καί παίρναμε τήν μπομπότα τότε νά τήν φᾶμε μέ κρεμμύδι, σκόρδο, μέ καρύδια, μέ συκομαῖδες ἤ μέ ντομάτες τουρσί, ἤ κόκκινες.

Τρέχαμε τά καημένα στά πουρνάρια καί στίς γράβες νά στήσουμε πλάκες νά πιάσουμε ἀγριοπούλια, νά τά κάνουμε ψητά γιά τήν ἔρμη τή κοιλιά. Καί τό καλοκαίρι στά ποτάμια νά πιάσωμε κολυμπώντας ψάρια, καί στό κάμπο τρώγαμε τά φαγητά πού μαγειρεύει ὁ ἥλιος: Μῆλα, ἀχλάδια, κούμπουλα, κράνια, πεπόνια, ἀγγούρια, βατόμουρα, καρύδια, σῦκα, σταφύλια, καί ἀκόμη κι' αὐτές τίς ντομάτες τίς τρώγαμε χωρίς ψωμί, διότι δέν ὑπῆρχε μπόλικο.

Ἐρχόμασταν τό βράδι ἀπό τόν κάμπο χορταμένοι μέ τά μαγειρεμένα φαγητά τοῦ ἡλίου καί ξυπόλυτα (μπάτσα).

"Ἐτσι, μεγαλώναμε. Καί ἀφοῦ τελειώναμε τό Δημοτικό, ἄλλη λύση ζωῆς

δέν υπῆρχε για τήν πείνα, παρά τό φυγιό για τήν 'Αθήνα. Καί βέβαια οί παπποῦδες μας καί οί πατεράδες μας, πιό μακρυνά, πήγαιναν σέ ξένα στή Πόλη, πού τήν ἔλεγαν «φτωχομάνα» καί στή Βλαχιά κλπ., μέρη τῆς ξενητιᾶς.

Αὐτή ἦταν μέ λίγα λόγια ἡ ζωή τῶν μικρῶν παιδιῶν τότε, ἕως ὅτου γινότανε 12 χρονῶν. Ὑστερα ἀπεφάσιζαν νά τά ἀρραβωνιάσουν ἀνήλικα, 12, 13 καί 14 χρονῶν καί συνήθως οί ἀρραβῶνες γίνονταν σέ λίγες μέρες μετά τήν ἀνακοίνωση τοῦ συμπεθεριάσματος. Κάπου κάπου ὁ πατέρας φρόντιζε νά μάθει καί καμιά τέχνη τό παιδί, ἀπ' αὐτές πού εἶχαν ἀνάγκη τά χωριά τότε. Σαμαράς, τσαγκάρης, ράφτης, σιδεράς, καλατζής κλπ.

Ἐάν ἕνας τέτοιος ἐπαγγελματίας ἦταν καί λίγο ἔξυπνος, θά ζοῦσε πλουσιοπάροχα στόν τότε ἀφελῆ καί σιαπερωτό κόσμο, διότι γυρίζοντας στά χωριά θά χρησιμοποιοῦσε κοντά στήν τέχνη του τίς λεκτικές του ικανότητες καί ἄλλες δεξιότητες. Προτιμοῦσαν ἕναν ἀστεῖο — καλαμπουρετζή — ἀτζαμή τεχνίτη, παρά ἕναν καλόν. Κι ἂν ἤξερε νά διαβάσει τή μοίρα τους στά κατακάθια τοῦ καφέ ἢ στά παιζοχάρτια, ἀκόμα καλύτερα θά περνοῦσε, ὅπως π.χ. ὁ μακαρίτης ὁ Κώστας Καλατζής - Μπάκαλος ἀπό τό λαμπροχώρι τοῦ Πωγωνίου τό Περιστέρι (π. Μέγγουλη). Περισσότερα γι' αὐτόν βλέπε στό βιβλίο τοῦ γεροντοπαλλήκαρου συγχωριανοῦ του Σταύρου Καραδήμα ΗΠΕΙΡ. ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ, 1978, σ. 90.

Παρ' ὅλα αὐτά, δεμένοι οί περισσότεροι μέ τίς γεωργικές καί ποιμενικές ἀσχολίες, δέν ἄφηναν τά παιδιά τους νά μάθουν μιά τέχνη για νά φᾶνε ψωμί καί νά χορτάσουν.

4. Προικοσύμφωνο του 1881

Εν ονοματη του Κυρίου του ευλογήσαντος τόν Γαμον Εν κανᾶ της γαλιλέας Ο υποφενόμενος Σήμερον Ευχαρίστος αραβονίστην τήν Κ. Φοτινή πνευματική Κόρη της Κυρίας Ακρίβος Θ. Καρακώστα καί θιγατέρα του Κ. Αθανάσι σταῦρου από ποντικάτες εἰς πρότον γάμον. Σημιόνομε καί τό οσον πρικίον της δίνουμε ος ακολούθος.

Κομάτια

2: σιαγιάκια

5: σεγκούνια τά διό μέ μανίκια σαγιακένια

6: ποκάμισα τα διό χουμαγιά.

5: ομπόλιες ἤ μιά σιρματένια

4: ποδιές η διό σιαγιακένιες

2: ζονάρια

3: ζωνες

2: ντουλαμάδες ο ενας μεταξοτός

20: ζεβγάρια καλτσοπόδαρα

το δέ κρεβατοστρόσημο εἰς βάρος μας χάρην τῆς αλιθίας ἔγιναν δύο παρόμια καί ηποφενόμεθα.

Εν Δολό τι: 23 αὐγούστου 1881

1) Νικόλαος Ιωάννου Μίτσις

αποχορίον Μέγγουλην υποφένουμε εἰς τά ανοθεν.

ακρίβο σήζιγος θανάση Καρακόστα υποφένουμε εἰς τά νοθεν ὅς αντιπρόσωπος τις ψιχαριᾶς μου Φότινις.

Θειο δάχτιλα μου

νικόλαος βα: παρόν

διμίτι Ζοη παρόν

εφθίμιος Χ' νικόλαος παρόν

Σακελάριος Παπα Κώστας

* Από τό βιβλίον του Ν. Ὑφαντῆ, Πωγωνήσιος Γάμος, σελ. 91-92.

5. Ἐπιστολή Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ

πρός τοὺς κατοίκους τῆς Δρόβιανης

Εὐγενέστατοι ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν Δρόβιανης τοῦ ἐπάνω Μαχαλαῖ, σᾶς ἀσπάζομαι καὶ παρακαλῶ τὸν Ἅγιον Θεὸν διὰ ψυχικὴν καὶ σωματικὴν σας ὑγείαν.

Ἐγώ, ἀδελφοί μου χριστιανοί, ὡς ἀνάξιος δοῦλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, περιερχόμενος καὶ διδάσκων τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τοὺς χριστιανούς τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον μέ τὴν ἄδειαν τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερέων, ἦλθα καὶ ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας καὶ βλέποντας ὅπου δέν ἔχετε σχολεῖον, νά διαβάζουν καὶ νά μανθάνουν τὰ παιδιά σας γράμματα χωρὶς πληρωμὴν, ἐπαρακάλεσα τοὺς χριστιανούς καὶ ἔδωσαν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν διὰ τὸ σχολεῖον. Πρέπει ὅμως καὶ ἡ εὐγένειά σας νά βοηθῆτε ὅλοι οἱ χριστιανοί τὸ σχολεῖον σας ἐξ ἰδίων πόνων ἢ κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν ἢ καὶ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας διὰ νά λάβετε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν μισθόν σας καὶ τιμὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶμαι καὶ ἐγώ χρεώστης νά παρακαλῶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν εὐλογοῦντα τὰ πάντα νά εὐλογῆσῃ καὶ τὴν χώραν σας καὶ τὸ σχολεῖον σας καὶ τὰ παιδιά σας, καὶ νά σᾶς ἀξιῶσῃ νά ζήσετε καὶ ἐδῶ καλὰ καὶ θεάρεστα καὶ νά σᾶς βάλῃ εἰς τὸν Παράδεισον νά χαίρεσθε καὶ νά εὐφραίνεσθε αἰωνίως καὶ παντοτενῶς καὶ νά δοξάζετε τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Ἀμήν.

Ἐβαλον δέ πρὸς τοῦτοις ἐπίτροπον εἰς τὸ σχολεῖον μέ τὴν γνώμην ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς χώρας σας τὸν αἰδεσιμώτατον Παπᾶ κύρ Κυριάκον καὶ ἐπιστάτας καὶ βοηθούς αὐτοῦ ὅλην τὴν χώραν διὰ νά κυβερνήσουν τὸ σχολεῖον καὶ ὁ Κύριος θά φωτίσῃ. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

1779 Ἰουλίου 15

**Κοσμᾶς ἱερομόναχος
καὶ εὐχέτης πάντων τῶν χριστιανῶν**

Ἐκ τῆς βιβλίου τοῦ Ἀγιοσταίνου Καυτιώτου (νῦν Μητροπολίτου Φλωρίνης), Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἔκδ. Ὁρθοδ. Ἱεραποστ. Συνδέσμου «ΣΤΑΥΡΟΣ», Ἀθήναι 1981, σελ. 325-6.

6. Ἀπόσπασμα βιβλιογραφίας Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ

Διὰ τὰ ἐμπόδια πού προήρχοντο ἐκ τῆς ἀμαθείας καί ἀγνοίας. Ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης γράφει σχετικῶς· «Σπάνιον τι χρῆμα ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ, ὁ ἀπλῶς γραμμάτων εἶδησιν ἔχων... Εἰ δέ που καί ἱερεὺς φανείη που, τραγικόν τι τέρας ἐκεῖνος ἢ κωμικόν ἐκφόβητρον». Ἄλλα ἐμπόδια ἐκ τῶν κακιῶν καί ἐλαττωμάτων, τὰ ὅποια λόγῳ τῆς ἀμαθείας καί ἀγνοίας καί ἐγκαταλείψεως τοῦ λαοῦ εἶχον ριζωθῆ εἰς τὰς ψυχὰς καί ἐνόθευον τὴν καθαρότητα τῆς χριστιανικῆς γνώσεως καί ζωῆς. Ἐμπόδια ἐκ τῆς ὑπερηφανείας καί ἀλαζονείας ὀρεσιβίων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι, μακρὰν τῆς ἐξουσίας τῶν τυράννων ζῶντες, εἶχον ἐξοπλισθῆ καί διέπραττον κλοπὰς καί ληστείας καί φόνους. Ἐμπόδια ἐκ τῶν ἀυθαιρεσιῶν καί τῶν καταπιέσεων τῶν κοτζαμπάσηδων, οἱ ὅποιοι εἰς πολλάς περιπτώσεις ἀπεδεικνύοντο χειρότεροι τῶν Τούρκων. Ὅπου αὐτοὶ ἐπεκράτουν, ἡ κίνησις τοῦ Κοσμᾶ ἐδυσχεραίνετο καί ὁ προφητικὸς ἱεροκῆρυξ ἐξεδιώκετο καί μόλις διεσώζετο. Τὸ σχισμένον ὑποκάμισον τοῦ Ἁγίου, τὸ ὅποion διατηρεῖται ἐν Κερκύρα, μαρτυρεῖ περὶ τούτου. Ἐμπόδια ἐκ τῆς φιλαργυρίας, τῆς πλεονεξίας καί τῆς πολυτελείας τῶν πλουσίων, οἱ ὅποιοι ἔζων ἐν μέσῳ πενομένου καί ἐξηθλιωμένου λαοῦ καί δέν συνεπάθουν τὸν Ἁγιον διὰ τὰ αὐστηρὰ κηρύγματά του. Ἄλλ' ἐμπόδια καί ἐκ τοῦ λεγομένου ἀνωτέρου κλήρου. Εἰς Μητροπολίτις, παρεξηγῶν μίαν φράσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου, κατηγόρησε τὸν ἀκραιφνῆ διδάσκαλον τῆς Ὀρθοδοξίας ἐπὶ αἵρέσει!

Ἐκ τῆς ὁπως πρὸ πάντων βιβλίου, σ. 8.

7. Παπαδίστικα

Τά θρησκευτικά καθήκοντά τους για τόν άπεθαμένον, «τριήμερα έννιάμερα, είκοσιάμερα» (μικρά μνημόσυνα), τά συνεχίζουν νά τά κάνουν και οί σημερινοί. Έπειτα βέβαια τά τεσσαρακονθήμερα, και τό έτήσιο μνημόσυνο. Και μόνο, όταν κλείσει ό νεκρός ένα χρόνο, φροντίζουν νά τοῦ κάνουν τό Σαρανταλείτουργο.

Παλαιότερα οί παπάδες πηγαίναν νύχτα για τό Σαρανταλείτουργο, για νά πάνουν τό πρωί και στό χωράφι, και τούς ξυπνοῦσε ό γαίδαρος, διότι δέν είχαν ρολοί. Σχετικά άντιγράφω ένα ιστορικό γεγονός από τό βιβλίο τοῦ σεβαστοῦ ιστοριογράφου, 'Ηπειρώτη γιατροῦ, 'Αναστασίου Παπαγγέλη, «'Ο Παπά-Φίλιππας, κι' άλλες ιστορίες». σελ. 68-69, γράφει:

«Τό ρολοί τοῦ παπα-Καραλή» Τό γκάρισμα τοῦ γομαριοῦ τοῦ, είχε για ρολοί ό φτωχός παπᾶς και σηκώνονταν κάθε πρωί και πήγαινε για σαρανταλείτουργο. Έριχνε μιά πλάτσα νερό στά μοῦτρα, για νά ξαγρυπνήσει και τράβαγε για τήν έκκλησία.

Έτσι και σήμερα, μόλις γκάριζε τό γομάρι σηκώθηκε ό παπᾶς μας και τράβηξε για τήν έκκλησία. Σχόλασε τήν λειτουργία και βγήκε ὄξω για νά γυρίσει στό σπίτι του. Βγαίνει στό χαγιάτι κυτάει σκοτάδι πίσσα ακόμη ὄξω.

Τί; Δέ θά φέξει σήμερα; Ρωτάει ό παπᾶς τόν έαυτό του. Δέν μόραγε νά καταλάβει γιατί δέν ἔφεξε ακόμη.

Χειμωνιάτικη νύχτα αλλά δέν είχε και πολλή συννεφιά νά πείς ότι ήταν σκοτάδι άπ' τή συννεφιά.

Σιγά-σιγά γύρισε στό σπίτι, και τήν άπορία τήν διάβασαν στά μάτια του οί νυφάδες του και τοῦ είπαν: - Οῦί, τί σοῦ κάναμε, μωρέ άφέντη. Ξεχάσαμε νά παχιάσουμε τό γομάρι κι' άρχίνησε τό γκαρητό άπ' τά μεσάνυχτα τό λυκοπλυμένο...

Αυτά τραβοῦσαν οί χωριατοπαπάδες τότε.

Σέ μικρή μου ήλικία ἔτυχε νά κάθομαι στην πλατεία τοῦ χωριοῦ συντροφιά μέ έναν τετραπέρατο και άστείο γέροντα. 'Από μπροστά μας περνοῦσε κόσμος πού μόλις είχε φύγει, μετά τό φαγητό, από τό σπίτι κάποιου πεθαμένου. Στο σπίτι τοῦ άπεθαμένου άκουγόταν ακόμη κλάματα.

Ρώτησα τόν γέροντα γιατί κλαίνε ακόμη άφοῦ τόν θάψανε τό νεκρό; Κι' εκείνος άπάντησε: «Κλαίνε, διότι ό παπᾶς και ό ψάλτης δέν σηκώνονται νά φύγουν, εάν δέν τούς δώσουν τά... δικαιώματά τους». Νά σημειώσω ότι τόν παπά και τόν ψάλτη δέν τούς είδε ό γέροντας νά περάσουν.

'Ηταν τότε παλαιότερα ένας άγραφτος νόμος για τά δικαιώματα τοῦ παπᾶ και τοῦ ψάλτη. 'Ενώ τώρα τά δικαιώματα — πληρωμή — έχουν

καταργηθεῖ ἀπό τόν καιρό πού γίναμε ἐμεῖς οἱ κληρικοί μισθωτοί τοῦ Δημοσίου, καί ὄχι μισθωτοί τοῦ χωριοῦ, ὅπως ἦσαν παλαιότερα. Δηλαδή μισθωτοί μέ τό σακκούλι στό ὁποῖο ἔμπαινε ὅ,τι εἶχε καθορίσει γιά κάθε οἰκογένεια κατά τά άτομά της ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή τοῦ χωριοῦ σέ ὄσπρια καί δημητριακά μετά τή συγκομιδή τους. Ἀναγκαστικά ὅλα τά προσφερόμενα ἀνακατεύονταν μέσα στό ἴδιο σακκούλι. Τό ἴδιο γινόταν καί κάθε πρώτη τοῦ μηνός πού γύριζε ὁ παπάς γιά ἀγιασμό στά σπίτια. Τό σακκούλι τό ἔφερνε στήν πλάτη ὁ βοηθός του. Τό ξεχώρισμα τοῦ περιεχομένου γινόταν ὅπως περιγράφω στά ἔθιμα τῶν Θεοφανείων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

"Αντρες και γυναίκες με τις παραδοσιακές φορεσιές (Περιστέρι Πωγωνίου) στην εορτή υιοθέτησης του χωριού τους από τό Δῆμο 'Αγίου Δημητρίου (Μπραχάμι) 'Αθηνών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολλές φορές σέ στιγμές λύπης ἢ χαρᾶς τραγουδάμε ἐμεῖς οἱ παλιοὶ τραγούδια παραδοσιακά. Μερικοί, ὄχι ὅλοι, ἀλλά οἱ πολύ μερακλήδες, τραγουδάμε τραγούδια αὐτοσχέδια σέ στίχους τῆς στιγμῆς, καί σέ μελωδία παραδοσιακή. Αὐτά τὰ τραγούδια τὰ συμπληρώνουμε, τὰ τραγουδάμε καί, ὅσα χορεύονται, τὰ χορεύουμε στίς κλειστές μας συντροφιές. Ἡ τάση μας γιά σύνθεση δέν ὀφείλεται στό ὅτι διεκδικοῦμε ποιητικές δάφνες, ἀλλά στήν ἀγάπη μας στό τραγούδι.

Στό παρελθόν λόγια πού ταίριαζαν σέ χαρά ἢ λύπη, θαυμασμό ἢ ἀποτροπισμό, ἀκούγαμαν τούς πατεράδες μας καί τίς μανάδες μας νά τὰ λέν τραγουδιστά. Μερικοί κουβαλάμε ἀθεράπευτα αὐτή τήν τάση γιά αὐτοσχέδιο τραγούδι. Δέν εἴμαστε λίγοι καί εὐχομαί νά μή εἴμαστε καί τελευταῖοι, ὥστε νά κρατηθεῖ κι' ἐδῶ ἡ παράδοση.

Δίνω σ' αὐτό τό μέρος δεῖγμα ἀπό μερικά μου αὐτοσχέδια δημιουργήματα πού φυσικό εἶναι νά μή φθάνουν τή χάρη καί τήν τελειότητα τῶν δημιουργημάτων τοῦ λαοῦ.

Στίς σχετικές σημειώσεις δίνω ἐξηγήσεις γιά μερικά. Τέσσερα ἀπό τὰ τραγούδια τῆς παρούσας συλλογῆς αὐτοσχεδίων τραγουδιῶν εἶναι τοῦ Δημήτρη Γ. Μήτση, Στρατινιστιώτη πού γεννήθηκε ἐξῆς καί ζεῖ καί τώρα στό χωριό του καί εἶναι καί γραμματέας τῆς κοινότητος. Εἶναι καλλίφωνος, τέλειος στό τραγούδι τῆς παρέας καί στό ψάλλσιμο στήν ἐκκλησιά.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Παράρτημα Β

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αὐτοσχέδια Τραγούδια

Γέρασα, ὦρέ παιδιά μου.*

Στά τρία

Γέρασα, ὦρέ παιδιά μου,
μά δέν γέρασ' ἡ καρδιά μου.
Ἄσπρισαν καί τά γένια,
ἡ καρδιά μου μένει δρένια.

Ἄλλος δά χαρεῖ ἢ δά κλάψει,
μέ τά τραγούδια πού 'χω γράψει.
Τά 'χω γράψει ὅλα μόνος,
γιά νά μοῦ διαβεῖ ὁ πόνος.

Σάν γραπτά δέν δά χαδοῦν,
στούς ἀπογόνους δά βρεθοῦν,
Δείχνουν τήν καταγωγή μας,
μέσα ἀπ' τούτη τή γραφή μας.

Σοῦ μαραίνουν τήν καρδιά

Στά δύο

Τά κορίτσια στό Πωγώνι,
ποιός τά βλέπει καί δέν λιώνει;
Ποῦ πηγαίνουν, ποῦ γυρίζουν,
στό Πωγώνι τριγυρίζουν.

Στούς γάμους, στά πανηγύρια,
μέ τά ὄμορφα στολίδια.
Στούς χορούς, ὅταν μπαίνουν,
νέους, γέρους τούς τρελαίνουν.

Καί τά βλέπεις στή σειρά,
σοῦ μαραίνουν τήν καρδιά.
Τραβᾶν ἴσια τό χορό,
σάν κλωνιά βασιλικό.

Τό Δεκαπενταύγουστο ἔλα *

Στά δύο

Στό Πωγώνι τά χωριά,
κάθονται μέ τή σειρά.
Τό δικό μου τό χωριό,
κάθεται καμαρωτό.

Βλέπει τήν Πωγωνιανή,
πού 'ναι ἔμορφη πολύ.
Ἔχει πίσω ἀπ' τή ράχη,
Βήσσανη καί Δελβινάκι.

Κι' ἀπέναντί μας στή σειρά,
βλέπει τῆς Λάκκας τά χωριά.
Τό βουνό τοῦ Κασιδιάρη,
πού 'χει τή μεγάλη χάρη.

Τό Δεκαπενταύγουστο ἔλα,
λέει, πού δά σου 'ρθεῖ ἡ τρέλα.
Κάνει τέτοιο πανηγύρι,
λέει, πού τό πᾶν ἐγείρει.

Τραγουδοῦν οἱ Κτισματιῶτες*

Στά δύο

Ἀγαπητοί μου Ἡπειρώτες,
φίλοι καί συμπατριῶτες,
τραγουδοῦν οἱ Κτισματιῶτες
ἠπειρώτικα τραγούδια.

Τ' ἀδέλφια οἱ Τσιαβαῖοι
οἱ κλωδογυρισταῖοι.
Καί στά κλώσματα ἀπό πίσω
οἱ γυναῖκες μέ τόν ἴσο.

Στήν τηλεόραση ὅταν βγαίνουν,
τήν καρδούλα σου μαραίνουν,
Μέ τά τόσα τους τραγούδια,
τοῦ χωριοῦ μου τά λουλούδια.

Ξυδοπαπάρα*

Στά τρία

Πώς ζούσαμε στά χωριά,
τά χρόνια εκείνα τά παλιά;
Μέ την «ξυδοπαπάρα»,
πήγαινε ή κοιλιά άντάρα.

Τά χωράφια νά όργώνεις,
μέ τό ζευγάρι νά μαλώνεις.
- Άί Μαγιούλη, άί Σαββάτη,
μή μέ κάνετε σακάτη.

Μές τό κάμπο όλη μέρα,
νά όργώνεις δώδε πέρα.
Νά ζιουπάς τή χερολάβα
τ' άλετριου, μέσα στη λάβα.

Είχαμε βαριά δουλειά,
καί άπόδοση καμιά.
Καλαμπόκια, καί φασόλια,
καί τής γυναικός τή μπόλια.

Τά θυμάμαι καί τώρα,
φίλοι μου σά τ' έργατώ.
- Πώς μετρώσαμ' στά χωριά,
τά χρόνια εκείνα τά παλιά;

Μέ την «ξυδοπαπάρα»
πήγαινε ή κοιλιά άντάρα.

Ὁ Λάλος καί ἡ Λάλω

Στά δύο

- Δυό γερόντοι ξαπλωμένοι,
εἶπε ὁ Λάλος,
- Στό δεντράκι ἀποκάτω,
εἶπε ἡ Λάλω.

Ἐνας δέντρος, δυό κλωνάρια,
εἶπε ὁ Λάλος.
Κάθονται δυό παλληκάρια,
εἶπε ἡ Λάλω.

Πουλάκι κάθισε στούς κλώνους,
εἶπε ὁ Λάλος.
Νάτο, γέρο, καί λαλάει,
εἶπε ἡ Λάλω.

Τούς γερόντους περγελάει,
εἶπε ὁ Λάλος.
Κάτι θά μᾶς ἐρωτάει,
εἶπε ἡ Λάλω.

Τί ἔναι τοῦτ' τῶ παλληκάρια,
εἶπε ὁ Λάλος.
Ἐχεις ὄρα μωρέ γέρο,
εἶπε ἡ Λάλω.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ χαρά τοῦ Κώτσιου*

Στά δύο

Κάνει ὁ Κώτσιος τή χαρά,
μ' ἓνα σαγάνι τραχανά.
Μέ κουλούρα μπομποτένια,
καί μέ ἄδεια τά βαένια,
ντούμπανο, νά, τά κερατένια.

Ρίξου, ρίξου, κάλτσα μου,
χορεύει τώρα ἡ ράτσα μου.
Κι' ἀπ' τόν πάτο ὡς τή κορφή,
οὔτε ἀλεύρι, οὔτε ψωμί.

- Τ' εἶναι τοῦτο τό κακό,
γάμος δίχως φαγητό;
- Γιά κανεῖτε ὑπομονή,
μήπως φέρουνε φαί!

Ἡ καλή μας γειτονιά,
δά μᾶς φτιάξει τή κοιλιά.
Καί τό κέφι δέ νά φτιάξει,
κι' ἡ χαρά δά πάει ἐντάξει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Γεροντική ανάμνηση*

Στά δυό

Γέρασα, ἄντε μπρέ,
γέρασα, πᾶν' τά χρονάκια.
Πῶς θυμᾶ - ἄντε μπρέ -
πῶς θυμᾶμαι τά φαρμάκια.

Στό σχολειό, ἄντε μπρέ,
στό σχολειό στά γράμματά μου.
Πῶς ἐδιά - ἄντε μπρέ -
πῶς ἐδιάβαζα τά μαθήματά μου.

Δέν τά διά - ἄντε μπρέ,
δέν τά διάβαζα καλά.
Καί γι' αὐτό, ἄντε μπρέ,
ἔπεφτε γερή κρανιά.

Γιά τή λέ - ἄντε μπρέ -
γιά τήν λέξη παραχρηῆμα.
Τήν περνοῦ - ἄντε μπρέ -
τήν περνοῦσα γιά τό χροῆμα.

Μωρή Λόπη*

Στά δυό πηδηχτός

Σέ κουνουῖσα, σέ κουνουῖσα, μώρη Λόπη,
καί σέ κούναγα καλά, Πηνελόπη.

Σού 'λεγα ὄλο «καρδίτσα», μώρη Λόπη,
κι' «ὄμορφη μου κοπελίτσα», Πηνελόπη.

Ἦταν ὦρα πού σέ λνουῖσα, μώρη Λόπη,
μέσα ἀπ' τή σαρμανίτσα, Πηνελόπη.

Πῆγες καί στά δεκαπέντε, μώρη Λόπη,
καί σοῦ πῆγε πέντε πέντε, Πηνελόπη.

Ἦταν σοῦ 'παν γιά γαμπρό, μώρη Λόπη,
ποιό μεγάλο ἀπό σένα, Πηνελόπη.

Τό 'πε ἡ μάνα κι' ὁ πατέρας, μώρη Λόπη,
καί δέν 'κούσθηκες καθόλου, Πηνελόπη.

Θά τόν πάρεις δέλεις δέν δέλεις, μώρη Λόπη,
καί τόν πῆρες τόν γαμπρό, Πηνελόπη.

Νά τό πῶ, νά μή τό πῶ;*

Στά δύο

Νά τό πῶ, νά μή τό πῶ; πῶς πέρασα σ' ἓνα χωριό.
Στό χωριό στή Καλοδέ, τί εἶταν κείνο! ἄντε μπρέ!

Ἦταν μήνας τό Γενάρη, γιόρταζ' ἓνα παλληκάρι.
Πῶχει καί μεγάλη χάρη τῶν γονέων τό καμάρι.

Εἶχανε προσκαλεσμένο ἓνα ζευγάρι ταιριασμένο.
Τό Βαγγέλη τή Μαρία, πού ῥθανε σέ εὐθυμία.

Ταιριασμένα καί τά δύο, στό γλέντι, στό πιτό.
Καί μαζί μέ τά βιολιά, περάσαμε καλή βραδιά.

Ἦταν πρώτη μου φορά, πού γνώρισα αὐτά τά παιδιά.
Μέ πολύ μεγάλη ἀξία, ὠφέλιμα στήν κοινωνία.

Τήν ἄδεια τους ἄν ἤξευρα γι' αὐτά πού ἔχω γράψει,
τότε δά ἔγραφα ἀκόμη. Μά γι' αὐτά ζητῶ συγνώμη.

Σοκακιάρικο παιδί

Στά δύο

Σοκακιάρικο παιδί,
δέν δά κάνεις προκοπή.
Τί κουνοῦσε, τί κουνοῦσε,
ἢ μαύρη, δέν ἀποκουποῦσε.
Ἄχ, μωρή μάνα μεγάλη,
μᾶς βρήκε μεγάλο χάλι!
Τό δικό σου τ' ἀγγονάκι,
μᾶς πότισε φαρμάκι.

Τό ἔχεις μέσ στή σαρμανίτσα,
τοῦ ἔλεγεσ ὄλο «καρδίτσα».
Οὔτε τώρα τραβᾶς τ' αὐτί
πού μεγάλωσε τό παιδί.
Τό χαϊδεύεις, μωρ' μανίτσα,
καί τοῦ λές ὄλο «καρδίτσα».
Στά σοκάκια τό παιδί,
δέν δά κάνει προκοπή!

Καλοκαίρι στά ποτάμια

Στά δυό

Καλοκαίρι στά ποτάμια,
κι' αποκάτω στά πλατάνια.
'Επηγαίναμαν' γιά ψάρια,
κοτζάμ τόσα παλληκάρια.

Στά ποτάμια μέσ στίς τρουῦπες,
κάναμε μεγάλες βουῦτες.
Εἶχανε μεγάλη χάρη,
φύλαγαν μεγάλο ψάρι.

Καί στίς πέτρες αποκάτω,
κάτι χέλια, νά, βαρβάτα!
Σέ μιά πέτρα αποκάτω
βροῦκα χέλι νά, βαρβάτο!
- Τό πηρούνι, φίλε Νάσιο,
γρήγορα γιά νά τό πιάσω.
Τό σκασμένο μουῦ γλιστροῦει,
δά τό πιάσω ποῦ δά πάει.
Τζάκ, τοῦ δίνω μιά στή μέση,
στό τηγάνι πῶς μ' ἀρέσει.
Γυρίζαμε στο χωριό,
μέ τά ψάρια ἀρμαδαριό.
Αὐτά ὅλα μέσ' τό λιοπύρι,
γιά τῆς κοιλιᾶς μας τό χατίρι.

Γιό μωρ' γιό!*

Στά δύο πηδηχτός

“Ένα τραγού - γιό μωρ' γιό,
ἔνα τραγούδι δά σᾶς πῶ.
Πῶς πέρασα, γιό μωρ' γιό,
στό χωριό στή Ζαραβίνα.
Μέ παρέ - γιό μωρ' γιό,
μέ παρέα ὄλοι μαζί.
Μέ στοῦ Δή - γιό μωρ' γιό,
μές στοῦ Δήμου τό μαγαζί.

Μέ τόν φί - γιό μωρ' γιό
μέ τόν φίλο μας τόν Δήμο.
Πού 'χε τό - γιό μωρ' γιό,
πού 'χε τό κρασί τό φίνο.

Τόν κερνοῦ - γιό μωρ' γιό,
τόν κερνοῦμε μᾶς κερνοῦσε.
Κι' ἡ παρέ - γιό μωρ' γιό,
κι' ἡ παρέα φίνα περνοῦσε.

Πιέτε φί - γιό μωρ' γιό,
πιέτε φίλος κοκκινέλι.
'Εγώ ἐδῶ, γιό μωρ' γιό,
ἐγώ ἐδῶ μαι, μή σᾶς μέλει.

Ὁρεξη γιό μωρ' γιό,
ὄρεξη νά 'χετε νά πιείτε.
Καί τραγού - γιό μωρ' γιό,
καί τραγούδια νά μᾶς πεῖτε.

Τώρα γέ - γιό μωρ' γιό,
τώρα γέρασα δέν πάω,
δέν πί - γιό μωρ' γιό,
δέν πίνω δέν τραγουδάω.

Σκέπτομαι, γιό μωρ' γιό,
σκέπτομαι τή Ζαραβίνα.
Κάθοντας, γιό μωρ' γιό,
κάθοντας στή τζιοραμπίνα.

1. *Οχι, μωρέ, ὄχι (ἄλβανικά).

Κάποτε μιά φορά

Στά δύο

Κάποτε μιά φορά,
ὅταν εἴμασταν παιδιά,
ὄλα μέσα στό χωριό,
πού σέ σήκωνε τ' ὄργιο.

Τί ζωντάνια, τί χαρά,
καμιά ἑκατοστή παιδιά,
ξυπόλτα, ζόρκα, νηστικά,
μές στά χιόνια μέσ στό κρούο,
τριγυρνοῦμε δύο δύο,
γιά νά πιάσουμε πουλιά,
γιά τήν ἔρημη τήν κοιλιά.

Μές σίς γράβες, στά πουρνάρια,
ἦσαν τῶν πουλιῶν τ' ἀχνάρια
Τούς ἐστιοῦσαμε τίς πλάκες,
πού 'τανε σπουδαῖες πράξεις.
Τί γέλια καί τί χαρά,
ὅταν πιάναμε πουλιά.
Στό σπίτι μας νά πᾶμε
καί ψητά γιά νά τά φᾶμε.

* Ἦλθε ὁ Δῆμος στό χωριό *

Στά δύο

* Ἦλθε ὁ Δῆμος στό χωριό,
σάν λεβέντης, σάν θεριό.
Γιά νά πάρει τ' ἄρνιά,
καί στό χέρι τόν παρά.

Τόν κερνοῦνε τούς κερνοῦσε,
γιά 'να φίλο του ρωτοῦσε.
Εἶναι ἐδῶ στό χωριό;
Θέλω γιά νά τόν ἰδῶ.

Γιά νά φᾶμε καί νά πιοῦμε,
καί τραγούδια δέ' νά ποῦμε.
Ἐφυγε ὁ Δῆμος πάει στό Χάνι
ἔχει δίκαιο πού τόν χάνει.

Τί τά θέλεις καί τά λέμε*

Στά τρία

Τί τά θέλεις καί τά λέμε,
μώρε μαῦρε νοικοκύρη;
Δέν καδόμαστε νά κλαῖμε,
ἀφοῦ τά λέμε καί δέν στρέμε.

Σοῦ τά λέω, στά ξαναλέω,
μώρε μαῦρε νοικοκύρη.
Τί μέ κάνεις κι' ὄλο κλαίω,
μές στό σπίτι στ' ἀργαστήρι;

Ἔρχεται χειμῶνας πάλι
καί τ' ἀμπάρια εἶναι ἄδεια.
Τί δά βάλω στό τσουκάλι,
μήπως τά δικά σου χάρδια;

Ἐγώ δουλειά στόν ἀργαλειό
κι' ἐσύ στό καφενεῖο.
Τ' εἶναι τοῦτο τό κακό,
πάλι τό 'χεις γιά ἄστεϊο.

Ὁ ἔμπορος δέλει λεφτά,
κι' ὁ εἰσπρακτορας τά ἴδια.
Σοῦ τό λέω ὀρθά κοφτά,
σέ ζῶσαν μαῦρα φίδια.

Προσευχή τσιομπάνου

Ὁ τσιομπάνος στά φρατζάτα,
βλέπει κακά μαντάτα.
Ὅλα τά βλέπει μαῦρα,
μέ τῆς ἀναβροχιᾶς τή λαύρα.

Μουρμουρίζει περπατεῖ,
τό Θεό παρακαλεῖ,
γιά νά ρίξει μιὰ βροχή,
μιὰ γερῆ καί δυνατή.

Γιά νά γίνουν τά χορτάρια,
τά τριφύλλια, τά κριθάρια.
Γιά νά ζήσουνε τά ζά του,
καί μ' αὐτά ἡ φαμελιά του.

Ἡ κουτσομπόλα νύφη

Στά δύο

Κουτσομπολιό, κουτσομπολιό,
κάνεις μέσα στό χωριό.

Τί γυναίκα εἶσαι σύ;
Θέλεις κόψιμο τ' αὐτί.

Τί ἀκούς, τί μαθαίνεις,
πέρα δῶδε πᾶς τά φέρνεις.

Τό ψιού ψιού δέν εἶν' καλό,
βάζεις φωτιά μέσ στό χωριό.
Τί δέν κάδεσαι στ' αὐγά σου,
νά μήν εὔρεις τό μπελά σου.

Σοῦ τό λέει ἡ πεθερά:

- Μώρη νύφη τί εἶν' αὐτά:
πού ἀκούω γιά τ' ἐσένα,
ὅπου πλήγωσαν κι' ἐμένα:

Γιά τίς ξένες τίς φροντίδες,
θά σοῦ κόψουν τίς κοιτίδες.
Μέ δικό σ' κουτσομπολιό,
ἄνω κάτω τό χωριό.

Φαγοπότι δύο φίλων

Στά δύο

Ἄ Ο Δῆμος στό ζωνάρι
τό κρατάει τό χουλιάρι.
Κι' ὁ Κίτσιος πίνει ράκο,
ἔξω φτώχεια εἰς τό λάκκο.

Ἄ Ο Δῆμος τή μπυρίτσα,
κι' ὁ Κίτσιος μαγειρίτσα.
Μπλέτσωμα χωρίς παρά,
ἀπερίγραπτη χαρά.

Πάλι ἡ κοιλιὰ γκουρίζει,
κι' ὁ Κίτσιος μουρμουρίζει:
- «Κι' ἄλλο φίλε θαλά φάμε:
κατά ποῦ θαλά τό πᾶμε:»

Κάναμε κοιλιὰ σιουμπέκι,
μαῦρο δέλουμε ντουφέκι.

Κάτσε, βάβω μου, στ' αὐγά σου

Στά δυό

Κάτσε, βάβω μου, στ' αὐγά σου,
νά μήν εὔρεις τό μπελά σου,
δέν τά ὀρίζεις τά παιδιά σου.
Κεῖνα πού 'ξερες ν' ἀφήσεις,
πίσω, βάβω μ', μή γυρίσεις.
Πάει ἐκεῖνος ὁ καιρός,
λαλεῖ ἄλλος πετεινός.
Πού 'κανες καί τό μεγάλο:
«Μή τό ἓνα, μή τό ἄλλο»,
ἤθελες ὅλο νά λές.
Τώρα, βάβω μ', μή κλαῖς.
'Εδινες καί τό ψωμί,
τούς τραβοῦσες καί τ' αὐτί.
Τρίμματα νά μή τό κάνουν,
στά σοκάκια νά μήν πάνουν.
'Η μπομπότα ἢ καημένη,
ποτέ δέν ἦτανε τριμμένη.
Τήν ἔκοβες μέ τό σκεπάρι,
μεγάλη της νά 'ναι ἡ χάση.
Αὐτά, βάβω μ', τά ξερες,
περιπτό νά ὑποφέρεις.
Κάτσε, βάβω μ', στ' αὐγά σου,
νά μήν εὔρεις τό μπελά σου.

Σχολική ανάμνηση

Στά δυό

Τί ανάμνηση γλυκιά,
στό Πωγώνι στά χωριά,
ὅταν ἤμασταν παιδιά,
μαθητές εἰς τά σχολειά!
Τό πρωί καί μεσημέρι,
κάθε μαθητής νά φέρει,
τ' ἀλησμόνητο ντουμπίτσι
καί στό δρόμο νά πηγαίνει,
σάν τό φρόνιμο κορίτσι.
Στόν κατάλογο «παρών»
δέν τό λησμονῶ ποτέ μου·
κι' ἄν κανεῖς ἦταν ἀπών,
«κλάψτονε κι' ἐσύ, Θεέ μου».
Τόν ἐφέρναμε δεμένον,
τόν ἀπόντα τόν καημένο.
Στήν ἀνάγκη μέ σχοινιά
τόν περίμενε κρανιά.
Τί ανάμνηση γλυκιά!
ὁ δάσκαλος μέ τή κρανιά,
ἄρχιζε γιά τόν κτυπᾶ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ μπουγάδα τῆς κόρης

Στά δύο πηδηχτός

Κόρη κίνησε στή ποταμιά νά πλύνει,
κόρη κίνησε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Ξύλα μάζεψε, τή φωτιά της γιά νά κάνει,
ξύλα μάζεψε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Στάχτη ἔβαλε μέσα στό καζάνι,
στάχτη ἔβαλε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Στάχτη ἔβαλε, μπουγάδα γιά νά κάνει,
στάχτη ἔβαλε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Τά τσιόλια ἔβαλε, μέσα νά μουσκέψουν,
τά τσιόλια, ἔβαλε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Μούσκεψαν καλά, μέσα στό καζάνι,
μούσκεψαν καλά κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Μέ τό κόπανο τούς μπῆκε μάνι μάνι,
μέ τό κόπανο κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Ἄϊ, καί τ' ἄπλωσε πάνω στό πλατάνι,
ἄϊ, καί τ' ἄπλωσε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Καί τά ζαλώθηκε σφιχτά γεροδεμένα,
καί τά ζαλώθηκε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Ἄϊ, καί κίνησε στό σπίτι της νά πάει,
ἄϊ καί κίνησε κοντή, νερατζούλα φουντωτή.

Προσκύνημα στόν τάφο τῆς μάνας*

Στά τρία

Ταξίδεψα πολύ μικρός καί πῆγα εἰς τή πόλη, (δίσ)
γιατί ἐκεῖ πηγαίναμε οἱ χωριανοί μας ὅλοι. (δίσ)

Πολλά χρονάκια ἔκανα στά ἔρημα τά ξένα. (δίσ)
Ἐφυγα ἔντεκα χρονῶν, κι' εἶμαι ἐξήντα ἕνα. (δίσ)

Μιά μέρα κεῖ πού δούλευα μου φέραν ἕνα γράμμα (δίσ)
Καί εἶδα ὅτι τό ἴστελνε ἡ δύστυχή μου μάνα. (δίσ)

Μοῦ ἴγραφε ἡ μανούλα μου βαριά ἔχει ἀρρωστήσει (δίσ)
κι' ὅτι θέλει νά μέ δεῖ προτοῦ νά ξεψυχήσει. (δίσ)

Τό πρακτορεῖο ἦτανε πολύ κοντά πιά πέρα (δίσ)
Κι' ἔβγαλα εἰσιτήριο εὐθύς τήν ἄλλη μέρα. (δίσ)

Φουστάνι τῆς ἀγόρασα, λουκούμια καί μαντίλι (δίσ)
Καί ὑφασμα γιά μιά ποδιά, πού ἦταν ἀπό «ντισίλι». (δίσ)

Σάν ἔφθασα ἕνα πρωί, στό Χάνι Δελβινάκι, (δίσ)
συνάντησα ἕνα χωριανό, πού μου ἴπε τό μαντάτο. (δίσ)
ἽΟτι ἡ μανούλα μου δέ ζεῖ καί εἶχε ἀποθάνει. (δίσ)

ἽΑπ' τή πολλή συγκίνηση μου ἴρθε καί ζαλάδα (δίσ)
Παράγγειλα ἕνα ρακί καί ἄρχισα τό κλάμα. (δίσ)

Καί στό χωριό μου ἔφθασα κοντά μέσ στό βραδάκι (δίσ)
ἽΕπῆγα εἰς τό μνήμα τῆς καί τσ' ἄναψα κεράκι. (δίσ)

ἽΟσα κι' ἄν ἔχει ὁ ἄνθρωπος*

Στά τρία

ἽΟσα κι' ἄν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅσα κι' ἄν ἀποχτήσει (δίσ)
ἽΟταν δά φύγει ἀπ' τή ζωή, ἐδῶ δέ νά τ' ἀφήσει. (δίσ)

Δέν παίρνει τίποτε μαζί, μά τίποτε κοντά του (δίσ)
Μόνο οἱ πράξεις οἱ καλές, δ' ἀφήσουν τ' ὄνομά του. (δίσ)

Αὐτό τό ξέρουμ' ὅλοι μας καί τά μωρά ἀκόμα, (δίσ)
Πώς τίποτα δέν εἶμαστε, παρά μιά χούφτα χῶμα. (δίσ)

Γι' αὐτό καί πρέπει τή ζωή, νά τήν φιλοσοφοῦμε, (δίσ)
Αὐτά τά λίγα χρόνια μας, εὐχάριστα νά ζοῦμε. (δίσ)

Ἐπαντρέψανε μιά νιά*

Στά δύο ἢ στά τρία

Ἐπαντρέψανε μιά νιά καί τῆς δώσανε παπά.
Ὅμορφη σάν περιστέρα κι' εἶναι τώρα πρεσβυτέρα.
Μερικές ἀπ' τίς κυράδες δέν τούς δέλουνε παπάδες.
Τί φοροῦνε μαῦρα ροῦχα καί ὀλόμαυρη τσαρούχα.
Κι' ἄν φορᾶνε μαῦρα ράσα κι' ἔχουν μακριά τά γένια,
μᾶς τό λέει ἡ παροιμία «αὐτός δά 'χει καί τά χτένια».
Γι' αὐτό, ἀκούσατε, κοπέλες, μέ τίς ὁμορφες ταντέλες:
- Ἄν δά πάρετε παπάδες, τότε δά 'σαστε κυράδες.

Τί νά τά κάνω τά καλά*

Τί νά τά κάνω τά καλά πού ἔχω στήν πολιτεία;
Ἐμένα μ' ἀρέσει τό χωριό, νά ἔχω ἡσυχία.
Νά μέ ξυπνάει τό πρωί ἀντί γιά τό ρολόι
ὁ μαῦρος μου ὁ κόκορας κάτω ἀπ' τό κατώι.
Δέν δέλω αὐτοκίνητο βενζίνη νά μυρίζει,
δέλω τό γαστρογάκι μου καί ἄσο νά γκαρίζει.
Νά ἔχω τή κατσίκα μου μέ ἓνα κουδουνάκι,
νά πίνω κάθε πρωινό ἀγνό τό γαλατάκι.
Νά παίρνω τό ντουφέκι μου νά πάω νά κυνηγήσω,
τά μέρη πού 'ξερα μικρός ὄλα νά σεργιανίσω.
Καί γιά ταβέρνες, σινεμά, θέατρο, μπουζουκάκια,
θ' ἀκούω πῶς δά κελαῖδοῦν στά δέντρα τά πουλάκια.
Ἄχ, πότε νά 'ρθεῖ ὁ καιρός τή σύνταξη νά πάρω,
γιά νά κατέβω στό χωριό κι' ἐκεῖ νά βρῶ τό χάρο!

Ἡ χαρά τῶν Βλάχων*

Στά δύο πηδηχτός

Πά - μωρέ - πάνω σέ μεγάλη ράχη.
Πάνω σέ μεγάλη ράχη,
κάναν μιά χαρά οἱ Βλάχοι.

Τρῶν μωρέ - τρῶνε, τρῶν - ἄρνια ψημένα.
Τρῶν' ἄρνια, ὠρέ, ψημένα,
καί κριάρια σουφλισμένα.

Τρῶν μωρέ - τρῶνε, - τρῶνε γάλα, γαλοτύρι.
Τρῶνε γάλα, γαλοτύρι,
καί καλό τουλουμοτύρι.

Μέ - μωρέ - μέ τή λιπανή κουλούρα.
Μέ τή λιπανή κουλούρα,
τήν καλή σταχτοκουλούρα.

Τίς - μωρέ - τίς εὐχές ἀρχίζουν, αἰστε.
Τίς εὐχές ἀρχίζουν αἰστε
«κερδεσιάστε, προκοφιάστε».

Καί - μωρέ - καί τό ἄι λάι Γκούνε.
Καί τό ἄι λάι Γκούνε¹,
καί κισμεν λάι μποῦνε.

Ἐ μωρέ, τοι, κάναν τή χαρά οἱ Βλάχοι.
Κάναν τή χαρά οἱ Βλάχοι,
πάνω σέ μεγάλη ράχη.

1. Ἐπώνυμο.

Ρωτᾶτε με

Πολυφωνικό

Ρωτᾶτε με γιά νά σᾶς πῶ,
πῶς ἔζησα, καί πῶς τά ζῶ.
Κι' ἀπ' τήν ἀρχή ν' ἀρχίσω
σ' ὅλα νά σᾶς ἀπαντήσω.

Κι' ἄν ξεχάσω καί κανένα,
ὄχ! ἀλίμονο σ' ἐμένα.
Τότε φίλε Παπαχρηστο,
πιάσ' τό στόμα σου καί κλείσ' το.

Σάν παιδί μεγαλωμένο,
ἔγινα ξενητεμένο,
Ἐκεῖ κάτω στήν Ἀθήνα,
νά ξεχάσω καί τήν πείνα.

Κάτω κεῖ στοῦ Μακρουγιάννη,
τά ποτήρια μάνι, μάνι,
Τά ἔπλενα μέ τό σφουγγάρι,
νά μέ ποῦνε παλληκάρι.

Στά βαρέλια στό κρασί,
γιόμιζα καί τή μισή,
Τήν ρουφοῦσα τήν ρετσίνα,
κι' ἔτσι τᾶ περνοῦσα φίνα.

Ἐγὼ ἄλλαγή πραγμάτων,
πῆγα εἰς τήν Ἀσωμάτων.
Σέ μπακάλικο μεγάλο,
σ' ἓνα χρόνο πῆραν ἄλλον.

Πῆγα σέ τρίτο μαγαζί,
πού ἔχε δουλειά πολύ καλή.
Εἶχα ἀφεντικό τζιμάνι,
πού ἔχε φίλο τόν Τσιτσάνη.

Δυό χρόνια ἔκει στοῦ Ρούφ,
ἀπ' ἐκεῖ ἔκανα ἓνα μπούφ.
Στή Σχολή Βελλᾶς πηγαίνω,
τά ἐκκλησιαστικά μαθαίνω.

Δυό χρονάκια στή Βελλά,
ὅλα πῆγανε καλά.
Χειροτονοῦμαι παπαδάκι,
μοῦ ἦταν ἀδεράπευτο μεράκι.

Πήγαινα σέ δυό χωριά,
τό 'χετε γιά χωρατά;
'Αν σᾶς πῶ καί τοῦτο πάλι,
μ' εὔρηκε μεγάλο χάλι!

Μέ τά πόδια πέρα δῶδε,
κλῶδε, Παπαχρηστο, κλῶδε.
Λάκκους, ράχες, μονοπάτια,
σοῦ βγάζουν τά κλαριά τά μάτια.

Δέν μοῦ φτάναν τά κλαριά
εὔρισκα καί τά σκυλιά.
Τσομπανόσκυλα μεγάλα
πού δέν σταματοῦσαν στάλα.

Τ' αὐτοκίνητο τώρα ἔχω
τέτοια βάσανα δέν ἔχω.
Πηγαίνω σέ πολλά χωριά
μέ χαρά καί ξενοιασιά.

Γέρασα τώρα· τί νά γένω;
τή σύνταξή μου περιμένω.
Θέλετε κι' ἄλλα ἄκομα;
'Επειτα δά πάω στό χῶμα.

Στόν Παπα-Χρηστο, καί Παπα-Σπῦρο

Στά δυό

- Παπα-Χρηστο, Παπα-Χρηστο
πιάσ' τό στόμα σου καί κλείσ' το.
Μόν' τά μάτια σ' ἀνοιχτά
στοῦ Παπαγγέλη «Τ' ΑΝΟΙΧΤΑ»
ἀπό τίς ἐκδόσεις «Δωδώνη»,
τότε κανεῖς δέν σέ μαλώνει.

- Παπα-Σπῦρο, παπα-Σπῦρο,
τά χωράφια δέν δά σπείρω.
Σκούριασε ἀλέτρι καί ὕνι,
ἔγιναν μαῦρα κατρανί.
Πᾶν', μωρ', πᾶνε τά καημένα
ἔγιναν ὅλα σκουριασμένα.
Νά πάρομε τή σύνταξή μας
τώρα πού δένουμε τό θρακί μας.

‘Ο Κακοκουναρημένος¹

Στά δυό

- Μαύρη μοίρα πού ’χες άνδρα,
όλοι πνίγηκαν και σύ γύρισες.
Πηγες από τό γιοφύρι,
μωρέ μαῦρε νοικοκύρη.

Μωρέ μαῦρε νοικοκύρη,
και κακοκουναρημένε.
Είχες τύχη νά γυρίσεις,
’κεινα πού ’ξερες ν’ αφήσεις.

Τό πιτό και τά χαρτιά,
δέν τά θρέφουν τά παιδιά.
Δέν σου φταίνε τά καημένα,
νά ’ναι πάντα πεινασμένα.

Τί νά κάμω ή κακομοίρα,
μέ τόν άνδρα όπου πήρα.
’Απ’ τό πάτο ως τή κορφή,
οὔτ’ αλεύρι οὔτε ψωμί.

1. ‘Ο Κακοκουναρημένος

Σχετικά μέ τό τραγούδι μου αυτό γράφω τό «μεσελέ» (άνέκδοτο):
“Ένας άνηπρόκοπος άντρας δούλευε, δούλευε κτίστης, και δεκάρα δέν έφερνε στην οικογένειά του. “Όταν δούλευε σέ μακρινό χωριό, κάθε Δευτέρα πρωί γέμιζε τό σακκούλι του διάφορα από τό σπίτι του φαγητά και έφευγε. Μάθαινε ή γυναίκα του ότι έπινε και χαρτόπαιζε όλα τά βράδια τής εβδομάδας στό χωριό πού δούλευε.

Δέν τολμούσε αυτή νά του κάνει παρατηρήσεις, αλλά τό είχε αφήσει τό χάλι της στό Θεό. Κάποια φορά στην επιστροφή του μέ τούς άλλους χωριανούς του, κτιστάδες κι’ εκείνους, βρήκαν τό ποτάμι θολό. Κάνανε συμβούλιο νά μπούν μέσα ή όχι. “Όλοι είπαν νά μπούν. Μόνο ο άνηπρόκοπος είπε: «Θά πάω από τό γιοφύρι, και άς είναι μακριά». Τούς άφησε και έφυγε, χωρίς ακόμη ή συντροφιά του νά μπει στό ποτάμι. Οι άλλοι μπήκαν, και τούς

είδε ἕνα γείτονα ἀπὸ τὸ χωράφι του, πού τοὺς σβάρισε τὸ ποτάμι καὶ τοὺς ἔπνιξε. Ἔτρεξε στὸ χωριό καὶ εἶπε ὅτι τοὺς μαστόρους τοὺς ἔπνιξε τὸ ποτάμι πού εἶχε μεγάλη κατεβασιά. Τὸ ἔμαθε ἡ γυναίκα τοῦ ἀνηπρόκοπου καὶ εἶπε μέσα της. «Δόξα νὰ ἔχεις, Θεέ μου, μέ ἀπάλλαξες ἀπὸ τὸν ἀνηπρόκοπο τὸν χαραμοφάη ἄντρα μου».

Ἄφου ἡ γυναίκα χαροποιήθηκε ἀπὸ τὴν εἶδηση ὅτι πνίγηκε ὁ ἄντρας, μάζεψε τὰ παιδιὰ της καὶ κοιμήθηκε. Ἔλα ὅμως πού τὰ μεσάνυχτα ἄκουε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της φωνή πού ἔλεγε: «Γυναίκα, ἀνοιξε. Γυναίκα, ἀνοιξε», καὶ δέν ἦτο δυνατόν νὰ πιστέψει ὅτι ἦταν ὁ ἄνδρας της, καὶ δέν ἀνοιγε. Ἄπ' τὶς πολλές δυνατές φωνές, γνόρισε τὴ φωνή του, τοῦ ἀνοιξε, καὶ ἀντὶς τὸ «καλῶς ὄρισες» τοῦ εἶπε:

«Οὐί!, μαύρη μοίρα πού ἔχεις, μωρ' ἄντρα μου! Ὅλοι πνίγηκαν καὶ σύ γύρισες».

Καὶ ἔμεινε παραδοσιακό καὶ τὸ λέμε κι' ἐμεῖς ἐδῶ στὰ χωριά, σὲ ἀνηπρόκοπο ἄντρα καὶ σὲ ἐκεῖνον πού λέγει ψέματα: «Μαύρη μοίρα πού ἔχεις...»

Νοικοκύρης στ' ἀργαστήρι

Στὰ δύο πηδηχτός

Νοικοκύρης στ' ἀργαστήρι,
τρώει ψωμί κι' ἕνα κρεμμύδι.

Κι' ἡ νοικοκυρά ἡ Λένα,
τρώει αὐγά τηγανισμένα.

Καὶ τὸ βράδι ὁ καημένος,
γυρίζει σπίτι κουρασμένος.

Τὸ ἔχετε γιὰ χωρατά,
πού δά φάει τραχανά;

Μέ ψωμί καὶ μέ κρεμμύδι,
δέν ἀντέχει στ' ἀργαστήρι.

Καὶ μέ μόνο τραχανά,
τοῦ γκουρίζει ἡ κοιλιά.

Κι' ἡ Λένα του ἡ γυναίκα,
ἔγινε σά μιὰ σουμπέκα.

Τὰ δικά του τὰ μπρατσάκια
σάν τοῦ γάτου πού τρώει μαστάκια.

Σώγαμπροι ¹

Στοῦ Πωγωνιοῦ μας τά χωριά
γονεῖς μέ πολλά παιδιά
εἶχαν πρόβλημα μεγάλο
τί θά γίνει τό 'να, τί θά γίνει τ' ἄλλο.
Κι' ἔνα ἀπ' τά πολλά παιδιά
σώγαμπρο τόν 'δίναν γιά καλά.
Κι' ἄν σᾶς πῶ καί τοῦτο πάλι
τούς εὔρισκε μεγάλο χάλι,
πού νά τούς πεῖ ὁ παπᾶς στ' αὐτί
καί ὁ χότζας στό κεφάλι.
Δέν τούς κάνανε συμβολαιογραφικά
νά σιγουρέψουν τά παιδιά.
Καί τούς μπῆκαν ψύλλοι στ' αὐτιά τους
ἀπ' τά ἴδια τά πεθερικά τους.
- Τό κατώφλι μας πατᾶτε;
γι' αὐτό καθόλου μή μιλάτε!

Καί περνοῦν τώρα ζοφὴ γραμμένη
σάν τήν ἀλεποῦ γδαρμένη.

1. Σώγαμπροι

(¹ Ἀπό τήν πραγματικότητα στό μῦθο)

Κάποτε ἐνός σώγαμπρου δέν τοῦ ἔδινε ἡ πεθερά του αὐγά νά τρώγει, καί τοῦ ἔλεγε ψέματα ὅτι δέν γεννοῦν οἱ κότες πολλά αὐγά, παρά μόνο ὀλίγα, καί ὅτι ἤθελε γιά τούς μουσαφिरαίους γιά νά μήν ντροπιαστοῦνε. Ὁ σώγαμπρος πῆγαινε στίς κοιτοφωλιές καί τά ἔτρωγε, ἄβραστα ρουφώντας τα, καί ἄφηνε τό τσόφλια ἐπί τόπου.

Ἡ πεθερά διαμαρτύροταν στήν οἰκογένεια γιά τήν καθημερινή ζημιᾶ. Γιά νά τήν ἡσυχάσει ὁ γαμπρός της, τῆς ἔλεγε: «Φίδι τά ρουφάει τ' αὐγά».

— Μωρέ τό μπάνταλο. Θά 'ναι τό φίδι τοῦ σπιτιοῦ, ἔλεγε ἡ πεθερά, καί ἄς ἦταν τό ἄλλο φίδι ὁ σώγαμπρος, πού κάτω ἀπό τήν ἀνάγκη ἔγινε ψεύτης.

Ἦταν καί ὀλίγο τεμπελάκος ὁ σώγαμπρος αὐτός καί δέν δούλευε ὅσο ἔπρεπε, παρά πρωί πρωί χαύδωνε στή φωτιά, στή γωνιά τοῦ τζακιοῦ.

Καί ἡ πεθερά δέν μποροῦσε συνέχεια νά τοῦ λέγει νά πηγαίνει στήν ὥρα του στή δουλειά τους, κι' ὄχι τό μεσημέρι, καί μόλις τό πρωί τόν ἐβλεπε νά

κάθεται στή φωτιά χαυδωμένο τόν εἰρωνευόταν τραγουδώντας.

— Στήν κορφή μας τή γωνιά φύτρωσε γαρυφαλιά μέ τά ποδάρια ἀνοιχτά.

Καί τό ἄλλο: Τό βράδι στό τραπέζι ἔτρωγαν ὅλοι μαζί σ' ἓνα τσιανάκι τότε. Ἡ πεθερά ἤθελε τόν σώγαμπρο νά τρώγει ὅπως οἱ νυφάδες, δηλαδή, ντρομπαλά καί τσίμα τσίμα (ὀλίγο) νά παίρνει φαγητό μέ τό κουτάλι.

Αὐτός ὄχι μόνο δέν ἔπαιρνε ὀλίγο φαγητό, ἀλλά ἔπαιρνε ὅλο κοψίδια (κρέας) ἐάν ὑπῆρχαν. Διότι κρέας τότε παλαιότερα τρώγαμε Χριστούγεννα καί τό Πάσχα. Καί κάποτε τό Δεκαπενταύγουστο ἤ σέ γάμο καί πανηγύρι.

Ἡ πεθερά του, τόν ἀνακαλοῦσε στήν τάξη καί τοῦ ἔλεγε νά παίρνει καί ζουμί. Καί ὁ γαμπρός ἀπαντοῦσε: «καλά 'ναι καί τᾶ κοψίδια».

Γνωστή εἶναι ἡ παροιμιώδης φράση: « — Φάε, νύφη, ζουμί. — Καλά εἶν' καί τά κοψίδια».

Στόν φίλο ἀναγνώστη «Εὐχαριστήριο»

Καθῆκον τό δεωρεῖ ἡ ψυχή μου,
μέσα ἀπό τούτη τή γραφή μου,
τόν φίλο ἀναγνώστη νά εὐχαριστήσω
καί συγγνώμη νά τοῦ ζητήσω.

Φίλε ἀναγνώστη, πού μέ διαβάξεις,
μέ τήν καρδιά σου νά λογιάζεις,
τά γραπτά τοῦ βιβλίου νά μή χαθοῦν
στούς ἀπογόνους νά βρεθοῦν.
Τό βιβλίο βάλε στή βιβλιοθήκη
ὡς μιά καλή παρακαταθήκη.
Τοῦτο νά γίνει δεληματικῶς,
καί σ' εὐχαριστῶ προκαταβολικῶς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ἢ ΣΤΑΝΙΚΩΜΑ

“Όταν οἱ γιαγιάδες μας καί μανάδες μας ἐτελείωναν τό πλέξιμο καλτσῶν καί τσουραπιῶν, γιά νά μή χαλάσει ἡ ἐργασία τους, ἔδεναν καταλλήλως τό γνέμα (νῆμα). Τή δουλειά αὐτή τήν ἔλεγαν *στανίκωμα*, λέξη πού τή λέμε μεταφορικά καί γιά ἄλλες δουλειές.

Στανικῶνοντας ἡ ταπεινότητά μου τό παρόν βιβλίο αἰσθάνομαι τήν ὑποχρέωση νά εὐχαριστήσω ἀπό τά βάθη τῆς καρδιάς μου καί μ’ ὅλη τή δύναμη τῆς ψυχῆς μου ὅλα τά ἀγαπητά, προσφιλή καί σεβαστά μου πρόσωπα πού μ’ ἐβοήθησαν καθ’ οἰονδήποτε τρόπο στή συλλογή καί καταγραφή τοῦ ὑλικοῦ τοῦ παρόντος βιβλίου καί στήν ἐκδοσή του.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης καί τόν ἀγαπητό ἀναγνώστη πού μοῦ ἔκανε τήν τιμή νά διαβάσει τό βιβλίο μου καί τόν παρακαλῶ νά μέ κρίνει μέ ἐπιείκεια γιά ὅσες ἀτέλειες θά διαπιστώσει, τίς ὁποῖες ἴσως καί θά περίμενε νά συναντήσῃ, διότι στίς πρῶτες σελίδες αὐτοσυστήθηκα. Προσθέτω ἐδῶ μέ τήν παλιά μας γλῶσσα καί μέ καημό: **Οἱ ἄλφες μου** (γραμματικές γνώσεις) εἶναι ὀλίγες.

Τό μάζεμα τῆς ὕλης τοῦ παρόντος βιβλίου εἶναι προϊόν μακροχρόνιας ἐργασίας. Ἐθεώρησα χρέος μου πρὸς τίς δύο μικρές πατρίδες μου ΠΩΓΩ-ΝΙ-ΔΕΡΟΠΟΛΗ νά δεῖ τό συγκεντρωμένο ὑλικό τό φῶς τῆς δημοσιότη-
τας. Ἐπραγματοποίησα ἔτσι ἕναν παλιό μου πόθο καί γι’ αὐτό αἰσθάνο-
μαι ψυχική ικανοποίηση.

ΠΡΕΣΒ. ΧΡ. Μ. ΜΑΤΣΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

"Αγγελος είσαι, νύφη μου

Πρώτο τραγούδι τῆς νύφης στήν αὐλή ἢ στ' ἀλώνι τοῦ σπιτιοῦ στήν Κυριακή γύρω στίς 10-11 π.μ.

Τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν ἔξω;

Οἱ παλιοί μοῦ εἶπαν ὅτι γιά πρώτη φορά ἄκουσαν τό τραγούδι αὐτό στό γάμο τοῦ Κτισματιώτη Χρήστου Παππᾶ (Ζούκα) μέ τή Γιαννούλα Χαρ. Μάστακα τό 1880 στό Μπουλιαράτι Δερόπολης. Τό τραγούδησε μέ τή συντροφιά του ὁ πάππος μου Δημήτριος Μάτσιας. 'Από τότε τό συνήθισαν καί τό τραγουδοῦσαν καί στό χωριό μας.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Δέν κλαίτε τούς ἀρματολούς

Αὐτό τό τραγούδι τό ὀφείλω στό Γιῶργο Γρ. Κύρκο ἀπό τή Γράψη Δερόπολης, ἔμπορο κάτοικο 'Ιωαννίνων.

'Η αἰχμαλωσία τῆς Θανάσιως

Αὐτό τό τραγούδι τό ἄκουα μικρός νά τραγουδιέται, ἀλλά δέν ἄκουσα τίποτε γιά συγκεκριμένο πρόσωπο.

Πέρδικα καί περιστέρα

Τό τραγούδοῦσε μέ ιδιαίτερο μεράκι ὁ 'Αντώνης Γραμματικός ἀπό τήν 'Επισκοπή Δερόπολης πού μπῆκε σῶγαμπρος στοῦ Νικόλα Γκόλα ἀπό τή Νέα Κατούνα, συνοικισμό σήμερα Κτισμάτων. Γνωστός μέ τό ἐπώνυμο τοῦ πεθεροῦ του εἶχε τό περίφημο Χάνι Γκόλα, κοντά στήν ὀμώνυμη γέφυρα, καί μέσα στό χάνι, παντοπωλεῖο.

'Η γυναίκα τοῦ Γιάννη

Αὐτό τό τραγούδι τό ὀφείλω στό Σπύρο Στ. Μήτση ἢ Κυρίτση συγχωριανό μου πού τώρα πλησιάζει τά 90 χρόνια του.

Πικραμένη καρδιά

Τό τραγουδάει καί μᾶς μερακλώνει ὁ συγχωριανός μου τώρα Ἄθανάσιος Β. Τσούκας καταγόμενος ἀπό τήν Κακαβιά Δερόπολης. Μέ τό ἴδιο μεράκι τραγουδάει καί τό τραγούδι Φροσύνη.

Ὁ Φαρμακωμένος

Τό ὀφείλω στήν ἀπό τό Μπουλιάρati καταγόμενη συγγενή μου Ὀλγα Γρ. Τζούλα, ἀπό τό 1928 σύζυγο τοῦ Σπύρου Χαρ. Μάτσια καί κάτοικο συνεχῶς τοῦ χωριοῦ μου.

Χορευτική ἀρίθμηση

Τό μεγάλο μήκος αὐτό τραγούδι τό ἄκουα μικρός νά τό τραγουδοῦν καί νά τό χορεύουν οἱ παλιοί. Μοῦ διέφυγαν πολλοί στίχοι καί παρακάλεσα τό Θεῖο μου Δημήτριο Ἄγ. Χούτα ἀπό τήν Πέπελη Δερόπολης χειροτονηθέντα τό 1943 πρεσβύτερο στό Πωγώνι νά μοῦ τό ὀλοκληρώσει.

Ἄλφάβητος τῆς ἀγάπης

Οἱ παλιοί ἐξακολουθοῦν στά Κτίσματα νά τό τραγουδοῦν καί συγχρόνως νά τό χορεύουν. Παλιότερα τό τραγουδοῦσαν ἐναλλάξ. Τό ἀρχίνιζαν οἱ ἄνδρες καί τό ἐπαναλάμβαναν οἱ γυναῖκες.

Λεβέντης ἐροβόλαγε

Αὐτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ μοῦ διέφυγαν στίχοι· μοῦ τοὺς συμπλήρωσε ἡ ἀδελφή μου Ἄγαθή Εὐστρ. Μπάσιου, ὅπως τό θυμόταν ἀπό τή μάνα μας.

Τό πιπέρι

Αὐτό τό τραγούδι παραδοσιακά δέν συνοδεύεται ἀπό μουσικά ὄργανα. Τραγουδιέται καί χορεύεται σέ στιγμές μεγάλης εὐθυμίας. Ἀντίστοιχα μέ τό περιεχόμενο γίνονται καί οἱ κινήσεις τῶν χορευτῶν. Ὁ Κτισματιώτης Γεώργιος Ἄθ. Σούλιος (1860-1945), ὡς πρῶτος τοῦ χοροῦ, ἀπαιτοῦσε ὅλες οἱ κινήσεις νά γίνονται ὁμοιόμορφες καί σύγχρονα ἀπ' ὅλους, παρατηροῦσε δέ ὅποιον ἔκανε λάθος μέ τή φράση: «Ὁμοια, μωρέ σιαψάκι». (σιαψιάκι = τιποτένιος)

Τορορό, δέν μπορῶ

Εἶναι τραγούδι τῆς εἰδικῆς προτίμησης στό χορό τοῦ Βασίλη Μπαμίχα ὁ ὁποῖος καί μοῦ ἐσυμπλήρωσε τοὺς στίχους πού δέν θυμόμουν. Ὁ Β.Μ. ἀπό τό Σελιό Δερόπολης εἶναι ὁ ράφτης σεγκουινῶν γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος στό παρόν βιβλίο.

Ἄσκεπτο κεφάλι

Παλιό τραγούδι. Μοῦ τό θύμησε ἡ Κτισματιώτισσα γερόντισσα Βασιλική Θ. Εὐθυμίου καί μοῦ τό συμπλήρωσε ὁ μουσικός Νίκος Χαρισιάδης, Δελβινακιώτης γιός τοῦ γνωστοῦ καί ἀνεπανάληπτου στό κλαρίνο μακαρίτη Δημοσθένη γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος στό παρόν βιβλίο.

Ἡ ζερβοπούλα

Πιστεύω ὅτι ἡ λέξη ζερβοπούλα δέν σημαίνει συγκεκριμένο πρόσωπο, ἀλλά εἶναι κολακευτικός χαρακτηρισμός γιά γυναίκα. Μοῦ εἶπαν, χωρίς νά μοῦ τό ἀποδείξουν, ὅτι σημαίνει ἀρχοντοπούλα ἢ Τουρκοπούλα.

Μάνα μέ τούς ἐννιά υἱοῦς

Μοῦ τό συμπλήρωσε ἡ ἀδελφή μου Ἀναστασία Β. Ράμπου, ὅπως τό θυμόταν ἀπό τή μάνα μας.

Οἱ μαρμάρες

Αὐτό τό τραγούδι δέν τό ξέρουν ὅλοι στό χωριό μου. Ὅσοι τό ξέρουν τό ξέρουν ἀπό τόν Εὐάγγελο Δράλιο ἀπό τή Σωτήρα Δερόπολης πού ἦταν παλιά μιλωνάς στό Ρογόζι.

Ὁ Δῆμος

Αὐτό τό τραγούδι παλιά τό τραγουδοῦσαν ὅλοι — χωρίς μουσικά ὄργανα — καί τό χόρευαν ἄνδρες μπροστά καί στή συνέχεια τοῦ κύκλου τοῦ χοροῦ γυναῖκες. Ἀρχίνιζε ἕνας ἄνδρας τήν κυρίως μελωδία καί ἐπαναλάμβαναν ἄνδρες καί γυναῖκες μέ κλώσιμο. Θυμόμαστε στό χωριό μας εἰδική κλώστρια στό τραγούδι αὐτό καί σ' ἄλλα παρόμοια τήν Μαρία Ν. Μάτσια, μικρή στό ἀνάστημα, ἀλλά εἶχε θαυμαστή γιά τό κλώσιμο φωνή.

Μιά καλή νυφαδιά

Τό θυμάμαι ἀπό πολύ παλιά, διότι τό τραγουδοῦσε ἡ μητέρα μου, ὅταν κουνούσε τά μωρά της.

Ρίνα-Κατερίνα

Ἐπιτυχημένα σ' αὐτό τό τραγούδι παίρνει τήν κυρία μελωδία (παρτῆς) ὁ Στρατινιστιώτης Δημήτρης Γ. Μήτσης, τοῦ ὁποῖου αὐτοσχέδια τραγούδια περιλαμβάνονται στό παρόν βιβλίο.

Κλέφτες μπῆκαν στό μαντρί

Τό τραγούδι αὐτό μοῦ θυμίζει γεγονότα τῆς παιδικῆς μου ζωῆς. Ὅταν ἦμουν στή Δ' καί Ε' τάξη τοῦ Δημοτικοῦ, ἡ μητέρα μου μέ ἔβαζε καί κουνούσα στίς σαρμανίτσες τά δύο μωρά θηλυκά τοῦ σπιτιοῦ, τήν ἀδελφή μου Ἀναστασία καί τήν κόρη τῆς νύφης μου Κατερίνας τήν

Εὐθαλία. Ἄντί νά χέω κουναρίσματα, ἔλεγα τό τραγούδι αὐτό πού τό εἶχα μάθει ἀπό τή μητέρα μου.

Ἡ νύφη μου χαριτολογώντας, ὅταν μέ ἄκουγε χαρούμενος νά τραγουδάω, μοῦ ἔλεγε:

— Τί τίς χαίρεσαι καί τίς τραγουδάς, μωρέ μαῦρε; Δέν τίς ἀποκουπᾶς; Αὐτές γιά νά παντρευτοῦν μεθαύριγιο θέλουν προῖκα χωράφια. Δέν τίς πᾶς στόν πλάτανο νά τίς βαρέσει μι' ἀστραπή!

Ἀργότερα, ὅταν περπάτησαν τά δύο αὐτά θηλυκά, θυμήθηκα τά λόγια τῆς νύφης μου, τίς ἐπῆρα μαζί μέ δύο ἄλλες ἀδελφές μου καί μία ἀκόμα ἀνιψιά, τίς ἐπῆγα κάτω ἀπό τόν πλάτανο τῆς αὐλῆς σέ ὦρα πού ἔβρεχε καί μπουμπουνοῦσε. Τότε ἡ νύφη μου μᾶς ἀναζήτησε, μᾶς βρῆκε ὅλους κάτω ἀπό τόν πλάτανο καί μέ παρατήρησε.

— Τί κάνεις αὐτοῦ; μοῦ εἶπε.

— Δέν μοῦ εἶπες νά τίς πάω κάτω ἀπό τόν πλάτανο, νά τίς βαρέσει ἡ ἀστραπή γιά νά γλυτώσουμε τά χωράφια; τίς εἶπα.

Ἡ ὑπόθεση εἶχε καλοσυνάτο τέλος, κοινολογήθηκε καί μολογιέται ἀκόμη ἀπό τοὺς παλιούς.

Βάσω καί Βασιλική

Πολλοί χρησιμοποιοῦν ἀντί τοῦ γυρίσματος *Βάσω καί Βασιλική* τό γύρισμα καπετάν Βασιλική.

Πέρασα σ' ἓνα γεφύρι

Ἔχει καί γύρισμα γιό μωρ' γιό, ὅποτε χορεύεται στά δύο πηδηχτά.

Βασιλαρχόντισσα

Αὐτό τό τραγούδι δέν τό τραγουδοῦσαν πολύ στά μέρη μας. Τό ζητοῦσαν ὅμως ἀπό τοὺς ὀργανοπαῖχτες λίγοι μερακλήδες χορευτές. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἦταν ὁ μακαρίτης συγχωριανός μας Χρῆστος Ἰ. Δολιφτής, πού τό χόρευε ἐπιδεικτικά ζωσμένος, παρά τήν ἀπαγόρευση, μέ κάμα καί μπιστόλι.

Μῆλο μου, μῆλο μου

Τό τραγούδι αὐτό τό ὀφείλω καθ' ὀλοκληρίαν στήν Χρυσούλα Παππᾶ (Μποζιάρη) συγχωριανή μου.

Στῶν Κουριώτων τό χωριό

Κουριῶτες = κάτοικοι τοῦ χωριοῦ Κρᾶ τῆς Δερόπολης πού συνορεύει μέ τά χωριά τῆς αὐτῆς περιοχῆς: Βοδίνο, Μπόντριστα καί Μπουλιαράτι.

Τό τραγούδι αὐτό τό ἔφεραν στό χωριό μας οἱ παλιοί συγχωριανοί μας κερατζῆδες (ἀγωγιάτες) πού πηγαينوέρχονταν στό Σκάλωμα (Ἅγιοι Σαράντα) μέ ἀγωγή.

Ἄντρο

Τό τραγούδι αὐτό τό ὀφείλω στήν Ἰσμήνη Ε. Μπίλη ἀπό τό Δελβινάκι.

Όσμάν Τάκας

1. Άλβανός (Λιάμπης) πού έζησε στον περασμένο αιώνα. Καταδικάστηκε από την τουρκική έξουσία σέ θάνατο καί θέλησε πρίν από την έκτέλεσή του νά του φέρουν τά «όργανα» γιά νά χορέψει. Υπάρχει άλβανικό όμοιο τραγούδι. Τό όνομά του κατέληξε στό στόμα του ήπειρώτικου λαού νά γίνει **Σαμαντάκας**.

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

Του Μάρκου Μπότσαρη

Γνωστός πανελληνίως ό ήρωας. Έδω σημειώνουμε ότι επί Άλή πασα έζησε στον Κακόλακχο Πωγωνίου.

Οί κλέφτες έξιουρίζονταν

Τό τραγούδι αυτό συνοδεύεται από χορό πού θέλει ειδικές κινήσεις (τσιάλιμια). Τό χορό αυτό λίγοι τόν χορεύουν.

Νταβέλης

Γιωργος Νταβέλης καί Λεωνίδας Χατζημπίρος ληστές πού κατά τόν περασμένο αιώνα έδρασαν στην Ήπειρο.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑ

Γέρασα, ώρέ παιδιά μου

Τό σύνθεσα από τή χαρά μου πού συγκρότησα τή λαογραφική μου συλλογή.

Τό Δεκαπενταύγουστο έλα

Πρόσκληση στό πανηγύρι του χωριού μας.

Τραγουδούν οί Κτισματιώτες

"Ας παινετούμε καί λίγο. "Αν δέν παινέσεις τό σπίτι σου, πέφτει καί σέ πλακώνει, λέει ή λαϊκή μας παροιμία.

Αυτό τό τραγούδι δημοσιεύθηκε στό Δελτίο Πνευματικής Ένημερώσεως τής Ήπειρωτικής Έταιρείας Άθηνών, τεύχος 94 (Ίούλιος 1984).

Οί άδελφοί Τσιαβαϊοι είναι ό Λάζαρος καί ό Σωκράτης.

Ξυδοπαπάρα

Παλιά, ένεκα τής φτώχειας, στό Πωγώνι καί στη Δερόπολη μερικοί έτρωγαν τό καλοκαίρι στον κάμπο, στις διάφορες δουλειές τους, ξύδι καί μέσα τριμμένη μπομπότα (καλαμποκόψωμο). Αυτό τό παρασκεύασμα τό λέμε ξυδοπαπάρα. Στό χωριό μου, έπειδή από

μάννα είμαι Δεροπολίσιος καί έτρωγαν πολύ ξυδοπαπάρα οί Δεροπολίτες, ό άγωγιάτης Γεώργιος 'Αθαν. Σούλιος πού τούς έβλεπε κατά τίς διαδρομές του μέ άποκαλοῦσε Ξυδα, όταν δέν πειθαρχοῦσα στίς έντολές τους. Μέ τό όνομα αυτό ήμουν γνωστός σέ πολλούς παλιούς συγχωριανούς μου, όταν ήμουν λαϊκός.

Μαγιούλης: "Όνομα βοδιου" σημαίνει τό γεννημένο Μάη μήνα.

Σαββάτης: "Όνομα βοδιου" σημαίνει τό γεννημένο ήμέρα Σάββατο.

Ή χαρά του Κώτσιου

'Αναφέρομαι στό γάμο του γιου μου Κώστα, πού δέν κάναμαν τραπέζι, γιατί τό κάναμαν στην προσωρινή άρραβώνα.

Γεροντική άνάμνηση

Σέ μιά από τίς μικρές τάξεις του δημοτικού ό δάσκαλός μου Σωκράτης Τσιούπης, από τή Σέπερη τής περιοχής Ζαγοριάς Τεπελενίου, μέ ρώτησε τί σημαίνει ή λέξη «παραχρημα». Του άπάντησα: παρά καί χρήμα. 'Επόμενο ήταν νά πέσει γερή κρανιά.

Μωρή Λόπη

'Εκφράζει τόν καημό τής μάννας για νά παντρέψει γρήγορα τήν κόρη της.

Νά τό πω νά μή τό πω

Στό χωριό Ψηλόκαστρο Πωγωνίου (π. Κομοδέ) στίς 25 Γενάρη 1981 πού γιόρταζε ό νεαρός Γρηγόρης Κ. Χαλκιάς συνάντησα για πρώτη φορά τόν Στρατινιστιώτη έκδότη Βαγγέλη Κ. Λάζο καί τή γυναίκα του Μαρία φιλόλογο συγγραφέα, ειδική σέ θέματα θεάτρου.

Καλοκαίρι στα ποτάμια

Τό χωριό μου βρίσκεται ανάμεσα σέ δυό ποτάμια: Ρογόζι καί Γυφτοπόταμο. 'Από παιδιά είμαστε μαθημένοι νά ψαρεύουμε. Δέν τό κάναμε παλιά για σπόρ, αλλά από άνάγκη διατροφής.

'Ο Νάκος είναι ό Θανάσης Δ. Τσιάβος συγχωριανός καί συνομήλικός μου, φανατικός ψαράς.

Γιό μωρ' γιό

Στή Ζιαραβίνα (σ. Λίμνη) Πωγωνίου πολλές φορές μέ συγχωριανούς μου τραγουδήσαμε παρέα μέ τό Δήμο (Δημοσθένη) Κάππη φίλο μου Ζιαραβινιώτη ζωέμπορο, γνωστόν για τήν τιμιότητά του καί τήν καλοσύνη του. Δυστυχώς τόν έχασαμε πολύ νωρίς.

Ήλθε ό Δήμος στό χωριό

'Αναφέρομαι στό Δημοσθένη Κάππη για τόν όποιο κάνω λόγο παραπάνω.

Προσευχή τσιομπάνου

Στά κτίσματα έχουμε μόνιμο φρατζάτο, υπόστεγο για ἴσκιο για τὰ κοπάδια σκεπασμένο μέ κλαριά ἢ μέ φτέρη, στή θέση ράχη Καραγιάννη.

Προσκύνημα στόν τάφο τῆς μάνας

Εἶναι σύνθεση τοῦ Δημ. Γ. Μήτση.

Ὅσα κι ἂν ἔχει ὁ ἄνθρωπος

Εἶναι σύνθεση τοῦ Δημ. Γ. Μήτση.

Ἐπαντρέψανε μιά νιά

Εἶναι σύνθεση τοῦ Δημ. Γ. Μήτση.

Τί νά τὰ κάνω τὰ καλά;

Εἶναι σύνθεση τοῦ Δημ. Γ. Μήτση.

Ἡ χαρά τῶν Βλάχων

Ἄνάμνηση ἀπό τή φιλοξενία πού μοῦ ἔκαναν οἱ τσελιγκάδες Βλάχοι στό βουνό Νεμέρτσικα τὰ καλοκαίρια 1954-1958 πού πήγαινα γιά νά μαζέψω τσαϊ.

Στόν παπα-Χρῆστο καί παπα-Σπύρο

Ὁ παπα-Χρῆστος καί παπα-Σπύρος εἶναι πρόσωπα φανταστικά. Ὁ Ἄναστάσιος Παπαγγέλης, γιατρός συγγραφέας, ἀναφέρει στό βιβλίο του Τ' ΑΝΟΙΚΤΑ Ι, ἔκδοση ΔΩΔΩΝΗ, διάφορες ἱστορίες παλιές γιά κληρικούς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Περιέχει τις άδιευκρίνιστες μέσα στο βιβλίο λέξεις και γεωγραφικά όνόματα

Α

- άλετροπόδα (ή)** = τό στήριγμα τοῦ άρότρου στό όποιο πατάει τό πόδι του ό γεωργός, ό άστερισμός τοῦ 'Ωρίωνος, έπειδή μοιάζει μέ άροτρο.
άποκουπῶ = άναποδογυρίζω
άρατίζω = φυγαδεύω, διασκορπίζω
άρμουνεύω = συμβουλεύω (βλ. κ. όρμουνεύω)
άρσίκης = βλ. άσίκης
άσίκης = παλληκάρι, λεβέντης
άτζάτοι = αύτοί πού έχουν ισχυρούς μηρούς (άτζα = γάμπα)

Β

- βάγια** = ή οικιακή βοηθός, παραμάννα
βεργινάδα = φοράδα μή όχευθεΐσα, (λατ. virgo)
Βλαχοχώρια = τά χωριά τής Θεσσαλίας
Βλιόρα = (άλβαν.) ή Αύλώνα, άνθρωποι ταραχοποιοί

Γ

- γεννίδια (τά)** = τά παιδιά, οί άπόγονοι
γκαντιφένιος = βελούδινος (τουρκ. κατιφές = βελουδο)
γκούρισμα = ή θορυβώδης διαμαρτυρία τοῦ στομαχιού, τό στομάχι γκουρίζει
γράβα (ή) = δασύλλιο
γραμμένος = ζωγραφισμένος, όμορφος, λεβέντης σ' όλα του
γρίβας = τό άσπρο τ' άλογο

Δ

- δικελάκι** = μικρό γεωργικό έργαλειό για σκάψιμο
διμητένιο = μάλλινο, χοντρό ύφασμα
δράχτι = ή μικρή ξύλινη βέργα συμπλήρωμα τής ρόκας· λέγεται και άδράχτι
δρίμες (θηλ.) = οί έξι πρώτες μέρες τοῦ Αύγούστου κατά τις όποιες τό νερό, κατά τή λαϊκή πρόληψη, έχει καταστρεπτικές ιδιότητες

Ζ

- ζιαφέτι = φαγοπότι, συνεστίαση κυρίως στην έξοχή
ζολότα = ύποδιαίρεση του τούρκικου γροσιού
ζόρκος = γυμνός
ζυγκιά ή ζιγκιά (τά) = άναβατῆρες
ζύφω = στύβω
ζώνια (ή) = κυρά στά άλβαν.

Κ

- κακαράτζα (ή) = κοπριά
καλαμίδι = ξύλινη βέργα, πιτόβεργα
κάλλιος = ό άγαπητός (= καλύτερος)
καλούδι = δῶρο
καλτσοπόδαρα (τά) = κάλτσες χωρίς πατούσες
κανίσκι = δῶρο
Κασιδιάρης = βουνό του Πωγωνίου
κατῆς = ό Τουρκος δικαστής
κατρανί = μαῦρο
κερατζῆς = άγωγιάτης
κιαϊμιλιό ή κιάν με λιότ = άλβανική φράση «qaj me lot», κλαίει μέ δάκρυα.
Είναι γύρισμα σέ τραγούδια
κιντόι = τραγούδι (άλβ.)
κοντόσκοπο = μικρό ξύλο (σκόπι = ράβδι)
κοντουῖρες (θηλ.) = γυναικεία γουβωτά ύποδήματα
κοντυλίσματα = γράμματα
κοντυλισμένος = ζωγραφιστός, όμορφος
κοπέλι = ύπηρέτης
κούρβα = άσυγκράτητη, δύστυχη
κουρμπάνι = τούρκ. ζῶο προσφερόμενο (για θυσία), συμπόσιο
κούσιαλο (τά) = ό μαζεμένος άπ' τά γεράματα
κοψίδι = μικρό τεμάχιο κρέατος
κρανιά (ή) = δέντρο του όποιου τους εύλύγιστους κλώνους χρησιμοποιούσαν
για βέργα συνετισμοῦ στό σχολεϊό.
κρουσκος = συμπέθερος
κω(ν)σταντινάτο = βυζαντινό νόμισμα

Λ

- λάγιος = μαῦρος
λάλος = ό ἠλικιωμένος, ό βαρύς στην άκοή
λελέ = άλλοίμονο
λειγκρί = τό λειρί του πετεινού
λερός = βρώμικος
Λεσκοβικιάρω = από τό χωριό Λεσκοβίκι τῆς 'Αλβανίας κοντά στά σύνορα
λουλιέ = λουλούδι (άλβαν.)

λυγγιάζω ή λυγκιάζω = έχω λόξυγγα

M

- μάλε (ή) = πεθερά, προσφώνηση σε ηλικιωμένη
μάρα (ή) = καημός, πόθος μεγάλος
μαραγκιάζω = μαραζώνω
μαρμάρα = παντρεμένη άτεκνη
μαστάκι = ακρίδα
ματζάτος = γεμάτος, εύσωμος, μέ ισχυρούς μηρούς
μαύρης = τό μαῦρο άλογο
μεσελές (δ) = γεγονός, διήγηση
μόσκος (δ) = άπεσταγμένο γλυκό κρασί
μούλκι = τό ιδιόκτητο χωράφι στόν καιρό τής τουρκοκρατίας
μούρσα = μεγάλο χωράφι
μουσκος = γλυκό κρασί
μουχτάρης = ό πρόεδρος του χωριού επί τουρκοκρατίας
μπάλιο (τό) = τό ζῶο πού έχει άσπρο σημάδι στό μέτωπο
μπάνταλος = έρημος, χαμένος, γεροντοπαλήκαρο
Μπαρμπαριά (ή) = ή Β. 'Αφρική
μπάτσα (ή) = τό πέλμα του ποδιού, ή γύμνια
μπατσαριά (ή) = καλαμποκίσια πίτα
μπεκιάρω = έργένισσα, μοναχή
μπερούτσα = Φλοκάτη
μπινεύω = ίππεύω
μπιλαλάω = φεύγω, γρήγορα, διώχνω κάποιον μέ φωνές
μπιρμπίλι = άηδόνι
μπιστόβλιακος = λαίμαργος
μπλέτσωμα = φαγητό μέχρι νά παραχορτάσει κάποιος
Μπόζιοβο = βουνό στις ύπώρειες του οποίου κείται ή Πωγωνιανή (Βοστίνα)
μπόλια (ή) = τό μαντήλι τής γυναικείας κεφαλής
μπούκλιτσα = ξύλινο παγούρι
μπούλα (ή) = κάλυμμα κεφαλής γυναικῶν
μπουλμπασίνα = θηλ. τής λ. μπούλμπασης, γυναίκα έμφανίσιμη
μπούτσερος = καθάρός, όμορφος
μπραϊμένα = άλλοίμονό μου
μπρεγκάτσι = μικρό δοχείο μέ χερούλι για τό κρέμασμα του
μπρούσια (ή) = φωτιά, πληθώρα

N

- Νεμέρτσικα = βουνό τής 'Ηπείρου στά σύνορα 'Ελλάδας-'Αλβανίας
(σ. Μερόπη)
νιζάμ = τάξη, δικαιοσύνη, κανονισμός (τουρκ. nizam)
νταβάς = μικρό τεψί

νταλιάνω = γυναίκα σωματώδης
ντελῆς = τρελλός, ζωηρός
ντιβέτσι = τεψί
ντουλαμᾶς = ἐπενδύτης φουστανελλοφόρου
ντουλμπέρι = ὄμορφος
ντουμπίτσι = κοντόξυλο
ντραγκατζίκα (ή) = σακκούλι
ντρίλι = εἶδος ὑφάσματος

Ξ

ξεσκεφάλωτος = χωρίς κάλυμμα κεφαλῆς
ξεφέντιασμα = δοκιμή καί γεύση ἀντίστοιχα κάποιου φαγώσιμου
ξίκι = στή φράση: «γίνου ξίκι» ἐξαφάνιση (τουρκ.)

Ο

ὄβιρα (ή) = κοίλωμα ποταμοῦ ἢ χειμάρρου πλήρες νεροῦ
ὄμπλή = ἴχνος πατήματος ἀνθρώπου ἢ ζώου
ὄμπόλια = βλ. μπόλια
ὄμπουρντες = (ἀναφώνηση-κέλευσμα: σηκωθείτε, ἄς σηκωθοῦμε)
ὄργιό = ρίγος, τρεμούλα
ὄρμουνεύω (ἐρμηνεύω): βλ. ἀρμουνεύω

Π

παλιοκάτσουπο = παλιό κατσούπι (δερμάτινος ἄσκος)
πασπάλα (ή) = κομμάτι ἀπό χῶμα
πατουῦνες (θηλ.) = γυναικεῖες κεντητές κάλτσες
παχνιαζώ = γεμίζω τό παχνί τοῦ ζώου μέ τροφή
πέζε = κατέβα ἀπό τό ζῶο
πεσκέσι = δῶρο, φυλαχτό
πετιμέζι = βρασιμένος χυμός σταφυλιοῦ
πέτος = πετεινός
πίκα (ή) = ἀστραπή στή φράση «πίκα νά σέ βαρέσει»
πικοβαρεμένος = χαρακτηρισμός περιφρονητικός γιά κάποιον
πλόσκα (ή) = ξύλινο βαρελάκι
πόλυκες = ἀόριστος τοῦ ρ. ἀπολύω
ποστάβι = συγκέντρωση κατά τό γνέσιμο τοῦ νήματος τοῦ μαλλιοῦ
πουτούρι = μάλλινο χοντρό παντελόνι

Ρ

Ραιδεστός = πόλη τῆς Ἀνατ. Θράκης
ρέγομαι = ὀρέγομαι, ἐπιθυμῶ
ριτζιαῖς = συμβουλή (τουρκ.)
ρουτί = τό γυναικεῖο ἄσπρο μακρύ πουκάμισο

Σ

σαίνι = γεράκι
 σαρμανίτσα = ή φορητή κούνια (λίκνο) μωρού
 σβαρούκλω = αυτή που σέρνεται με δυσκολία
 σεγιάκι = γυναικειό μάλλινο φόρεμα χωρίς μανίκια
 σειρή = γενιά
 σιάδι = ίσιωμα, πλατύς χώρος
 σιαπερωτός = άπονήρευτος, άθῶος
 σιότρα (ή) = λαχνός, (άλλιῶς: σκούρτα)
 σιουσιουμάνω = ψηλή, σωματερή
 σκαρφέλια (τά) = γάτζοι
 σκάρφη = χόρτο για τόν πονόδοντο
 σκιαέτι = παράπονο, διαμαρτυρία
 σκιόριγμα = φόβητρο
 σμπουριάρα = σημαδεμένη στό πρόσωπο
 σουκλος ή σίκλος = κάδος για άντληση νερού
 σούλτα (θηλ.) = βλ. λ. τέλιο
 σουμπέκι = μεταφορικά τό φούσκωμα
 σοφράς = στρογγυλό χαμηλό τραπέζι
 σταυροφακελίζομαι = δένω τό μαντήλι στό κεφαλι στραβά
 στρέμε = συμφωνοῦμε (στέργω-στρέω)
 στρόερας = τό μπηγμένο στή μέση τουῦ άλλαντουῦ κοντάρι
 συκομαίδα = σύκα ζυμωμένα
 σύντα = όταν

Τ

τά 'ναι = νά ται
 τελατίνι = κατεργασμένο δέρμα μοσχαριουῦ
 τέλια (τά) = τά στολίδια τῆς σκούφιας τῆς νύφης, οί σουλτες
 τζαράκουλη = γυμνή
 τζιαντές = εύθύς, ίσιος
 τζικονύφη = (κολακευτικός χαρακτηρισμός) = καλοφτιαγμένη, καλοστολι-
 σμένη.
 τζοβαίρης = φερέγγυος
 τζιοραμπίνα = φωτιά
 τιρτίρια = επίχρυσες πόρπες
 τσελεπής = φοροεισπράκτορας επί τουρκοκρατίας
 τσελίκι = σίδερο, άτσάλι, άτρωτος
 τσέργα = σκέπασμα μάλλινο
 τσιαπράκια (τά) = οί πόρπες στίς γυναικειῆς ζῶνες
 τσιαρτσιαμιά (ή) = τό δέντρο μελιχοκκιά
 τσιόκος (ό) = τό σφυρί τουῦ σιδηρουργουῦ, τό άνδρικό μόριο
 τσιόλια (τά) = ροῦχα, φορέματα

τσιότρα (ή) = ξύλινο παγούρι
τσιίτσα = ξύλινο παγούρι
τσιτώνω = μπήγω, τοποθετώ ενδιάμεσα

Υ

ϋψωμα = τό πρόσφορο (έκκληση.)
ϋνί = τό μαχαίρι του αλετριού

Φ

φραντζάτο = υπόστεγο για ίσκιο τών ποιμνίων
φτενός = λεπτός, διαφανής
φτέρα = φτέρνα

Χ

χαερλί = χαροποιός είδηση
χαλασιά = καταστροφή, συμφορά, δυστυχία
χαλές = άποχωρητήριο
χαλεύω = ψάχνω, αναζητώ
χαραμής = ληστής, κακός, έπιβλαβής
χαυδώνω = κάθομαι (κυρίως μπροστά στο τζάκι) με άνοιχτά τά πόδια
χινόπωρος ή χινόπωρο (τό) = φθινόπωρο
χουσμεκιάρης = υπηρέτης

Ψ

ψιά = λίγο
ψίκι = γαμήλιος πομπή

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΤΗ	9
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	11
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ.....	13
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	15
ΧΑΡΤΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ	17
ΧΑΡΤΗΣ ΔΕΡΟΠΟΛΗΣ	19
ΜΕΡΟΣ Α' ΙΣΤΟΡΙΚΑ	
΄Ιστορία- ΄Αναμνήσεις (1912 και ύστερα)	23
Σύντομη ιστορία του χωριού μας.....	23
΄Όταν πηγαίναμε στη Δερόπολη.....	25
ΜΕΡΟΣ Β' ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ	
Πανηγύρια	31
Κοινοτικό Πανηγύρι	32
Πανηγύρια Μοναστηρίων και εξωκλησίων.....	35
ΜΕΡΟΣ Γ' ΒΑΠΤΙΣΗ-ΑΡΡΑΒΩΝΑ-ΓΑΜΟΣ	
Βάπτιση	39
΄Η πιό πέρα ζωή του μωρού· βιώματα προλήψεις	40
΄Αρραβόνα.....	45
Γάμος.....	57
Πιστόφια	75
΄Η πιό πέρα ζωή τῆς νύφης	78
ΜΕΡΟΣ Δ' ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΓΕΝΙΚΑ	
ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ.....	91
Τά Χριστούγεννα.....	91
΄Η Πρωτοχρονιά	95
Τά Θεοφάνεια.....	95
΄Ο Φλεβάρης.....	97
΄Ανοιξη	99
Καλοκαίρι.....	105
Φθινόπωρο.....	109

ΜΕΡΟΣ Ε΄ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ-ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Δεισιδαιμονίες-Προλήψεις	113
Μάγοι-Μάγισσες	120
Περιφρονητικές, σκωπτικές και απειλητικές φράσεις. Συμβουλές- προτροπές.....	120

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

Εισαγωγή.....	125
Πολυφωνικά Γάμου	
Τό φλάμπουρο	127
Διαμαντονύφη.....	128
Νύφη για νά πάρουμε	128
"Αγγελος είσαι νύφη μου	129
Κίνα δέντρο μ', κίνα.....	131
"Εβγα, μάνα, δές τόν ήλιο.....	131
Τί 'ναι τοῦτοι πού 'ρθαν ἔξω;	131
Κάνε με, κυρά, γαμπρό.....	132
"Εβγα πεθερά στή σκάλα	132
Τά νιόγαμπρα στήν ἐκκλησιά	133
Πέζε, νύφη,.....	134
Γιά παραμεράτε, φίλοι	134
Τ' ἄκουσες, κυρά νύφη;	134
Εὐχές τοῦ Γάμου.....	135
'Ο ήλιος ἐπαντρεύτηκε.....	136
"Αλλο.....	136
Στό νουνό	137
Τό 'χω μάρα καί καημό	137
Ρόιδο καί βασιλικό	138
Σέ τούτη τάβλα πού 'μαστε.....	138
Σ' εὐχαριστῶ, φεγγάρι μου	139
Κέρνα μας, κέρνα μας.....	139
Ξεχωρίσματα.....	140
Οἱ κροῦσκοι	140
Διάφορα	
Τό Δελβινάκι.....	141
Περδικομάτα μου	142
Σάββατο μέρα πίναμε σήμερα	142
Οἱ παπάδες τῆς Σωπικῆς	143
Μή μέ δέρνεις, μωρ' μάνα.....	144
"Ορκο ἔχω καμωμένο	144
Οἱ Βλάχοι ἀπ' τό Μετζητιέ.....	145
Λεσκοβικιάρω.....	147

Μές στῆς Δρόπολης τό ρέμα.....	148
Μές στοῦ Πιτσαριουῦ τή ράχη.....	148
Νά 'σαι μάρτυρας Πλατάνι.....	149
Γιαννούλα ἢ μαυρομάτα.....	149
Κάπου μιά ἔμορφη.....	150
Μωρή κοντούλα λειμονιά.....	150
*Αιντε, Μάρω, στό πηγάδι.....	150
Σύμμασ' τά περιστέρια σου.....	151
Στῆς Δερόπολης τόν κάμπο.....	151
*Ἡ τεμπέλα.....	152
Κόρη μ' πού πάνεις γιά νερό.....	152
Πῶς νά τῆς τό πῶ;.....	153
Κούνια πού μέ κούναγε.....	153
*Ἐντροπή.....	153
*Ἐχана πῶς ἔκανα, μωρ' μανά.....	154
Σηκωθεῖτε ὀλίγο ὀλίγο.....	154
Δέν κλαῖτε τούς ἀρματολούς.....	155
Μέ δάκρυα ποτίζει τό βασιλικό.....	155
Πέρα σέ κείνο τό βουνό.....	156
Καλότυχα 'ναι τά βουνά.....	156
*Ἡ αἰχμαλωσία τῆς Θανάσιως.....	157
Λενίτσα μου τόν ἄντρα σου.....	157
*Ἡ Δεροπολίτισσα.....	159
Τό μαντίλι τοῦ Γιάννη.....	160
Τῆς 'Αλέξως τό κορίτσι.....	160
*Ὁ ἥλιος.....	161
Πέρδικα καί Περιστέρα.....	161
Ντουλμπέρια μου.....	162
Γλώσσα μου.....	162
Μωρ' Ἀρβανιτοπούλα μου.....	163
*Ἡ γυναίκα τοῦ Γιάννη.....	163
Λένη καί κυρά Λένη.....	164
Νά 'σαι μάρτυρας πλατάνι.....	164
Βλάχα Δημητρούλα.....	165
Πικραμένη καρδιά.....	165
Στῆς 'Ελένης τό κρεβάτι.....	166
*Ἡ βεργούλα.....	166
Τοῦτον τόν χειμῶνα.....	167
Κίνησε ὁ Βλαχο-Στέργιος.....	168
*Ὁ φαρμακωμένος.....	168
Τί κακό ἔκαν' ὁ καημένος.....	168
Τοῦτος ὁ ντουνιαός.....	169
Οἱ ντερτιλῆδες.....	169

Ντέρτι τῆς ἀγάπης	169
Κυνηγός καί βοσκοπούλα	170
Γαλανή, μωρ' Γαλανή	170
Ρόιδο καί βασιλικό	171
Τά κλάματα τῆς μάνας	171
Θυμήθηκα τήν ξενητιά	171
Οἱ δύο Βλαχοπούλες	172
Τήν ἡμέρα δέν κοιμοῦμαι	172
Τά βάσανα τῆς ἀγάπης	173
Κι ἀπόχτησα μαράζι	173
'Αηδόνια τοῦ Δελβίνου	174
'Εσκοτώθηκα στή μάχη	174
"Ανοιξη καί καλοκαίρι	175
'Ο χωρισμός	175
Χορευτική 'Αρίθμηση	177
'Αλφάβητος τῆς 'Αγάπης	181
Λεβέντης ἐροβόλαγε	183
Σαράντα πέντε Κυργιακές	183
Ποῖος εἶδε (ν) ἥλιο τό βραδιό	184
'Η Διαμάντω	185
'Ο Κώνσταντας	185
Θαῦμα	186
Μάνα μέ κακοπάντρες	187
"Ορκος χοροῦ	187
Τό πιπέρι	188
Τορορό, δέν μπορῶ	188
Μιά ἔμορφη γειτόνισσα	189
Τό παιδί τοῦ ψαρά	189
'Εψές μέ τήν ἀστροφεγγιά	189
Σήμερα, Μαρία γιέ μου	190
"Ασκεφτο κεφάλι	190
'Η μηλίτσα	191
Νά 'χα νεράτζι	192
Μανουσάκια	192
Πές το, κοῦκε,	193
Λένη Δροπολίτισσα	193
Στήν κεντησμένη σου ποδιά	193
'Η διαβολεμένη γριά	194
Δέν μπορῶ, μανούλα μ'	195
Μιά γριά πολύ γριά	195
Τάξ' του μάνα	196
Χαλασιά μου	196
Τά σανίδια	197

Χῆρες παπαδιές.....	197
Ἡ ζερβοπούλα.....	198
Κυρά νύφη.....	198
Χηρεμένη νιόπαντρη.....	199
Μάνα μέ τούς ἐννιά (ν) ὑγιούς.....	199
Δέλβινο.....	200
Ντεληπαπάς.....	201
Ὁ Δῆμος.....	202
Οἱ μαρμάρες.....	202
Ἐγώ εἶμαι ὁ ἄνδρας σου.....	203
Μιά παπαδιά στόν ἀργαλειό.....	203
Σιγαλά, μωρέ παιδιά.....	204
Κυρά Βγένω.....	204
Νταλιάνω.....	205
Πέρδικα πού 'σαι στή φτέρη.....	205
Μιά καλή (;) νυφαδιά.....	206
Ρίνα, Κατερίνα.....	206
Κλέφτες μπῆκαν στό μαντρί.....	207
Γλυκό μου μῆλο.....	207
Γάμος-πανηγύρι.....	208
Τοῦτο τό καλοκαιράκι.....	208
Τρία καλά εἶναι στό ντουινιά.....	209
Πιστικός.....	211
Βάσω καί Βασιλική.....	213
Κίνησα νά 'ρθῶ ἓνα βράδι.....	213
Πέτρος τήν πέτρα πελεκάει.....	214
Ἡ Γκάλιντα.....	214
Πέρασα σ' ἓνα γεφύρι.....	215
Ὁ Μενούσης.....	216
Βασίλη κροχόντισσα.....	217
Ποῖός εἶδε πράσινο δεντρί.....	217
Τρουγόνα.....	218
Ὁ σεβντάς.....	218
Ἡ βεργινάδα.....	219
Ἡ Εὐγενούλα μοσχονιά.....	219
Δέν τό θαρροῦσα ποταμιά.....	221
Ἡ διαθήκη τοῦ γύφτου.....	221
Γιάννος καί Μαριγώ.....	222
Παπαδιά Μπερατιανή.....	223
Ἡ Ἀναγνώσταινα.....	224
Τό βάρεμα τῆς Χάιδως.....	224
Μπάτε, κορίτσια, στό χορό.....	225
Ξενητής καί Πραματευτής.....	225

Μῆλο μου, μῆλο μου.....	226
Τοῦ κόρφου τά μῆλα.....	226
"Όλα τά πουλάκια ζυγά ζυγά.....	227
Τόν ἄμμο ἄμμο πήγαινα.....	227
"Όσα λουλούδια ἔχει ἡ ἀνοιξη.....	228
Στῆς πικροδάφνης τόν ἀνθό.....	228
Τῆς 'Ωριᾶς τό Κάστρο.....	229
Τά καλά τά παλληκάρια.....	229
'Ανάμεσα τρεῖς θάλασσες.....	230
Γειά σου, παπαρούνα μου.....	230
Τοῦ Κώστα πέφτει ἡ σιότρα.....	231
Τί νά σοῦ κάνω, Χαίδω μου;.....	231
Στῶν Κουριώτων τό χωριό.....	232
'Η Χαίδω.....	232
'Η Κυράτσω.....	233
Νυστάζω, νυστάζω.....	233
Κάτω στά δασιά πλατάνια.....	234
Χαριτωμένη συντροφιά.....	234
Κίνα κι ἔλα μοναχός σου.....	235
Μπαίνω μέσ' στ' ἀμπέλι.....	235
Δέν μπορῶ, μανούλα μ'.....	236
'Η Ζαχαρούλα.....	236
Δικαιολογία.....	237
Μαῦρα μάτια στό ποτήρι.....	237
Κάτου στόν "Άγιο Θόδωρο.....	238
'Ανάθεμα ποῖος μαῦ' ριξε τά μάγια.....	238
Τό φερμάνι τοῦ Βασιλιᾶ.....	239
"Όνειρο.....	240
'Όσμάν Τάκας.....	240
Μαργιόλω μ'.....	241
'Η Φροσύνη.....	241
Κλέφτικα	
Παιδιά τῆς Σαμαρίνας.....	243
Οἱ κλέφτες.....	244
Τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.....	244
Δῆμος ὁ ἄρματολός.....	244
Οἱ Κλέφτες ἐξιουρίζονταν.....	245
'Ο Νταβέλης.....	245
Ντελη-Χούσιος.....	246
Τοῦ Κίτσιου ἡ μάνα.....	247
Ξενητιᾶς	
'Ανάθεμα σε ξενητιᾶ.....	249
'Ο ξενητεμένος.....	250

Ξενητεμένο μου πουλί.....	251
Λελέ, κακό πού μ' εὔρε.....	251
Δίστιχα λιανοτράγουδα.....	253

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α' ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Τά ιστορικά γεγονότα 1912-1920.....	261
2. Ἐγγραφο τοῦ Ριζᾶ μπέη.....	262
3. Ἡ διατροφή μας παλιά.....	263
4. Προικοσύμφωνο τοῦ 1881.....	265
5. Ἐπιστολή Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.....	266
6. Ἀπόσπασμα βιβλιογραφίας Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.....	267
7. Παπαδίστικα.....	268

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β' ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Εἰσαγωγή.....	273
Γέρασα, ὦρέ παιδιά μου.....	275
Σοῦ μαραίνουν τήν καρδιά.....	275
Τό Δεκαπενταύγουστο ἔλα.....	276
Τραγουδοῦν οἱ Κτισματιῶτες.....	276
Ἐυδοπαπάρα.....	277
Ὁ Λάλος καί ἡ Λάλω.....	278
Ἡ χαρά τοῦ Κώτσιου.....	279
Γεροντική ἀνάμνηση.....	280
Μωρή Λόπη.....	280
Νά τό πῶ, νά μή τό πῶ.....	281
Σοκακιάρικο παιδί.....	281
Καλοκαίρι στὰ ποτάμια.....	282
Γιό μωρ' γιό.....	283
Κάποτε μιά φορά.....	284
Ἦλθε ὁ Δῆμος στό χωριό.....	284
Τί τά θέλεις καί τά λέμε.....	285
Προσευχή τσιομπάνου.....	285
Ἡ κουτσομπόλα νύφη.....	286
Φαγοπότι δύο φίλων.....	286
Κάτσε, βάβω μου, στ' αὐγά σου.....	287
Σχολική ἀνάμνηση.....	288
Ἡ μπουγάδα τῆς κόρης.....	289
Προσκύνημα στόν τάφο τῆς μάνας.....	290
Ὅσα κι' ἄν ἔχει ὁ ἄνθρωπος.....	290
Ἐπαντρέψανε μιά νιά.....	291
Τί νά τά κάνω τά καλά.....	291
Ἡ χαρά τῶν Βλάχων.....	292
Ρωτᾶτε με.....	293

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας